

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
TÜRKİYAT ARAŞTIRMALARI ENSTİTÜSÜ
ATATÜRK İLKELERİ VE İNKILÂP TARİHİ
ANA BİLİM DALI

MİLLİYETÇİ DEMOKRASİ PARTİSİ'NİN
KURULUŞU VE FAALİYETLERİ (1983-1986)

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ÖZCAN ÇÖLÜK

İSTANBUL 2018

T.C.

MARMARA ÜNİVERSİTESİ

TÜRKİYAT ARAŞTIRMALARI ENSTİTÜSÜ

ATATÜRK İLKELERİ VE İNKILÂP TARİHİ

ANA BİLİM DALI

**MİLLİYETÇİ DEMOKRASİ PARTİSİ'NİN
KURULUŞU VE FAALİYETLERİ (1983-1986)**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ÖZCAN ÇÖLÜK

TEZ DANIŞMANI: Prof. Dr. VAHDETTİN ENGİN

İSTANBUL 2018

MARMARA ÜNİVERSİTESİ
TÜRKİYAT ARAŞTIRMALARI ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ

Yüksek lisans öğrencisi Özcan ÇÖLÜK'ün "Milliyetçi Demokrasi Partisi Kuruluşu ve Faaliyetleri (1983-1986)" konulu tez çalışması jürimiz tarafından Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Anabilim Dalı, yüksek lisans tezi olarak oy birliği / oy çokluğu ile başarılı bulunmuştur.

İmza

Tez Danışmanı : Prof. Dr. Vahdettin ENGİN
Üniversitesi Marmara Üniversitesi

Üye : Dr. Öğr. Üyesi Meral BALCI
Üniversitesi Marmara Üniversitesi

Üye : Dr. Öğr. Üyesi Alihan LİMONCUOĞLU
Üniversitesi Gelişim Üniversitesi

[Handwritten signatures in blue ink]

ONAY

Yukarıdaki jüri kararı Enstitü Yönetim Kurulu'nun 25/06/ 2018 tarih ve 2018/12-07 sayılı kararıyla onaylanmıştır.

Prof. Dr. Okan YEŞİLOT
Müdür

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER.....	I
ÖNSÖZ.....	III
ÖZET.....	V
ABSTRACT.....	VII
KISALTMALAR	IX

GİRİŞ

12 EYLÜL 1980 ASKERİ MÜDAHALESİ.....	1
--------------------------------------	---

1.BÖLÜM

MİLLİYETÇİ DEMOKRASİ PARTİSİNİN KURULUŞU VE 6 KASIM 1983

SEÇİMLERİ

1.1.Bülend Ulusu'nun Parti Kurma Girişimi.....	23
1.2.Turgut Sunalp'in Parti Kurma Çalışmaları.....	31
1.3.Milliyetçi Demokrasi Partisinin Kuruluşu.....	42
1.4.MDP'nin Programı.....	48
1.5.Kurulan Diğer Partiler ve BTP'nin Kapatılması.....	54
1.6.Genel Seçimler ve Propaganda Süreci.....	60
1.7.Genel Seçim Sonuçları.....	84
1.8.Seçim Sonuçlarının Değerlendirilmesi.....	93

2. BÖLÜM

MİLLİYETÇİ DEMOKRASİ PARTİSİ'NİN SİYASAL FAALİYETLERİ

2-1. Meclis Başkanlığı Seçimi.....	100
2.2. Parti İçi Muhalefetin Ortaya Çıkışı.....	103

2.3. Hükümet Programı ve MDP'nin Tavrı.....	105
2-4. MDP'nin Parlamento İçi Faaliyetleri.....	107
2.5. 25 Mart 1984 Yerel Seçimleri.....	110
2-6. İstifaların Başlaması.....	116
2-7. Sağda Birlik Çabaları.....	117
2-8. MDP'nin 1985 Yılı Bütçe Yasa Tasarısına Karşı Tavrı.....	122
2-9.MDP İçindeki Huzursuzluk Devam Ediyor.....	123
2-10.MDP'nin Büyük Kongresi.....	125
2-11.MDP'nin Yeni Yönetimi ve Fesih Kararı Alınması.....	130
SONUÇ.....	136
KAYNAKÇA.....	139

ÖNSÖZ

1970'li yıllar boyunca yaşanan bunalımın ülkemizi 12 Eylül Müdahalesine götürdüğü süreç, üç yıl sürecek olan partisiz bir dönemi beraberinde getirmiştir. Yeni bir anayasa ile yeni siyasi aktörlerin yer aldığı 1983 Mayıs ayında askerlerin teşvikiyle kurulan Milliyetçi Demokrasi Partisi bu döneme damga vuran partilerden biri olmuştur.

Çalışmamızın üzerinde durduğu konu, geleneksel bir seçmen tabanına dayanmayan, dönemin koşulları sebebiyle kendine siyasette yer bulmuş Milliyetçi Demokrasi Partisi'nin bu eksikliğinden ortaya çıkan bunalımlarıdır. Çalışmamız boyunca bu perspektiften hareket edilerek suni şekilde kurulmuş bir partinin bütün zorlamalara karşı başarı elde edememesinin nedenleri araştırılmaya çalışılmıştır.

Milliyetçi Demokrasi Partisi'nin kurulması ve siyasi faaliyetlerini ele aldığımız araştırma, 12 Eylül ve öncesini incelediğimiz giriş kısmı ve ardından gelen iki bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde askerlerin bir parti kurdurma gerekçeleri ele alınmış, bu amaçla Bülend Ulusu'nun parti kurma girişimleri incelenmiştir. Bölümün devamında Ulusu'nun başarısızlığının ardından Turgut Sunalp'in söz konusu partiyi kurma çalışmaları üzerinde durulmuş, partinin kuruluşu, kurucuları ve parti programı analiz edilmiştir. Bölüm, Milliyetçi Demokrasi Partisi'nin 6 Kasım seçimlerine ilişkin çalışmaları ve seçim sonuçlarının değerlendirilmesiyle son bulmaktadır. İkinci Bölümde partinin parlamento grubunun faaliyetleri incelenmeye çalışılmış, 1984 Yerel Seçimleri değerlendirilmiş ve parti içi muhalefet ele alınmıştır. Bu bölümde ayrıca partinin sağdaki diğer partilerle ilişkileri ve birleşme görüşmeleri üzerinde durulmuş, partinin kendini feshetmesi değerlendirilmiştir.

1982 Anayasası'nın resmi olarak yürürlükte bulunmasına rağmen, radikal değişikliklerle ilk baştaki halinden bir hayli uzaklaşmış olduğu bu günlerde yapılan bu çalışma tarafsız olma gayreti içinde olmuştur. Olaylara tarafsız ve bilimsel bakmak amacıyla dönemin gazetelerinden Milliyet, Cumhuriyet ve Tercüman gazetelerine başvurulmuş, elden geldiğince resmi yayınlar ve parti yayınları taranmış ve döneme tanıklık etmiş kişilerin eserlerine yer verilmeye çalışılmıştır.

Çalışmamızın zorluklarından birisi özellikle ANAP iktidarı ile birlikte gazeteci ve yazarların dönemi ANAP ve Genel Başkanı Turgut Özal ekseninde irdelemiş olmalarıdır. Bu yönüyle Milliyetçi Demokrasi Partisi ile ilgili kaynaklara ulaşmak konusunda zorluklar yaşanmış ve daha ziyade dönemim gazetelerinde faydalanma yoluna gidilmiştir.

Çalışmalarım esnasında bana her konuda destek veren, yol gösteren, büyük bir nezaketle eleştirilerini sunan danışman hocam Prof. Dr. Vahdettin Engin'e, tevazusu ve birikimiyle kendisini örnek aldığım Yard. Doç. Dr. Ali Haydar Soysüren'e, sevgili arkadaşlarım Ünal Üstündağ ve Cenk Korkmaz'a, zamanlarından çalıp ilgimi esirgediğim eşim Mihrican ile çocuklarım Elida ve Ali'ye teşekkür ediyorum.

İstanbul,2018

Özcan ÇÖLÜK

ÖZET

Türkiye 1970’li yılları sosyal, siyasal ve ekonomik bunalımlarla geçirdi. Ülkedeki bunalım kutuplaşmayı arttırarak iç savaş koşullarının oluşmasını sağladı. Kendisini ülkenin kurtarıcısı olarak gören ordu, 12 Eylül 1980 tarihinde yönetime el koydu. Bu dönemde siyasal partiler kapatıldı, demokratik hak ve özgürlükler askıya alındı, binlerce insan gözaltına alındı ve işkence gördü. 12 Eylül öncesi yaşananları 1961 Anayasasıyla ilişkilendiren ordu, fazla demokratik bulduğu 1961 Anayasasının yerine yürütmenin güçlendirildiği, demokratik taleplerin göz ardı edildiği 1982 Anayasası’nı hazırladı. Anayasa ile birlikte Kenan Evren Cumhurbaşkanı olurken Milli Güvenlik Konseyi(MGK) Anayasal bir kurum haline geldi. Ayrıca eski siyasetçilere on yıl siyaset yasağı getirildi.

1983 Mayıs ayında 1982 Anayasası’na uygun olarak hazırlanan Seçim Kanunu ve Siyasal Partiler Kanunu ile tekrar çok partili yaşama dönüldü. Siyaset yasağı sebebiyle eski siyasi partilerin liderlerinin yerine ortaya çıkan yeni siyasetçilerin kurdukları partilerden yalnızca Milliyetçi Demokrasi Partisi, Anavatan Partisi ve Halkçı Parti seçimlere katılabildi. Bu dönemde kurulan diğer partilere eski partilerin devamı oldukları gerekçesiyle MGK tarafından seçime katılma izni verilmedi.

MGK çok partili yaşama geçildikten sonra kontrolü kaybetmek istemiyordu. Bu sebeple emekli orgeneral Turgut Sunalp 12 Eylül ruh ve felsefesini taşıyan merkez sağ bir parti kurmak için görevlendirildi. Tamamen MGK güdümünde kurulan parti, kamuoyu tarafından iktidarın en güçlü adayı olarak görüldü. Buna rağmen 6 Kasım 1983 tarihinde yapılan seçimlerde Anavatan Partisi tek başına iktidar olurken Milliyetçi Demokrasi Partisi üçüncü olabildi.

Meclis’te Halkçı Parti ile birlikte muhalefet görevi yapan Milliyetçi Demokrasi Partisi, devletin ve milletin menfaatinin partinin menfaatinden önce geldiğini vurgulayan bir muhalefet tarzı belirledi. Hükümetle olan ilişkilerini bu çizgi üzerinden yürüten parti bir yandan da parti içi muhalefetin tazyiki altında yıprandı. Bir yandan da Doğru Yol Partisi ile birleşme görüşmeleri de yapan Milliyetçi Demokrasi Partisi, Turgut Sunalp’in ardından seçilen Ülkü Söylemezoğlu liderliğinde yaptığı kongrede kendini feshetti. Boşta kalan milletvekilleri Mehmet Yazar liderliğinde kurulan Hür

Demokrat Parti, Anavatan Partisi ve Doğru Yol Partisi'ne katıldı. Turgut Sunalp ve bir grup arkadaşı ise bağımsız kalmayı tercih etti.

ABSTRACT

Turkey has spent the 70's through social, political and economical depression. Depression in the country increased the polarization and provided the conditions for a civil war. Military seeing itself as the rescuer of the country, took the control of the country at 12 September 1980. Political parties were shut down, democratic rights and freedoms were suspended, thousands of people incarcerated and tortured during this period. Military, relating the events happened before September 12 with the constitution of 1961 which it considers "too democratic", prepared the constitution of 1982 in which executive powers were supplemented and democratic demands were ignored. With the new constitution, Kenan Evren became the President and National Security Council has turned into a Constitutional Body. Other than that former politicians were banned from doing politics for 10 years.

In the May of 1983 Turkey has returned to multi party system with the new Election Law and Political Parties Law which were made in accord with the constitution of 1982. Due to the political ban, only Milliyetçi Demokrasi Partisi, Anavatan Partisi and Halkçı Parti were able to enter the elections which were founded by the new politicians, that emerged in the absence of the banned old political party leaders.

National Security Council did not want to lose control after the transition to the multi party system. That's why retired full-general Turgut Sunalp was assigned with the task of founding a central-right party with the idea and soul of September 12. The founded party was under full control of National Security Council and was seen as the most likely candidate for the political power by the public. But they were only be able to take the third place in the elections of 6 November 1983, while Anavatan Partisi managed to take the political power single-handedly.

Milliyetçi Demokrasi Partisi acting as the opposition along with the Halkçı Parti in the parliament, determined a style with the emphasis on the fact that interests of the nation and state come before the interests of the party. The Party, conducting relations with the government along these lines, began to wear down due to the pressure of in-party opposition. Also having talks on mergery with the Doğru Yol Partisi which comprises the the right wing of the off-parliament opposition. Milliyetçi

Demokrasi Partisi nullified itself in the convention made under the leadership of Ülkü Söylemezoğlu who was elected after Turgut Sunalp. Delegates who were left without a party joined to Anavatan Partisi, Doğru Yol Partisi and Hür Demokrat Parti which was founded by Mehmet Yazar. Turgut Sunalp and a group of his friends chose to stay independent.

KISALTMALAR

AB:	Avrupa Birliği
AET:	Avrupa Ekonomik Topluluğu
ABD:	Amerika Birleşik Devletleri
a.g.e :	Adı Geçen Eser
a.g.m:	Adı Geçen Makale
ANAP:	Anavatan Partisi
AP:	Adalet Partisi
BTP:	Büyük Türkiye Partisi
c:	Cilt
CHP:	Cumhuriyet Halk Partisi
CIA:	Amerikan Merkezi Haber Alma Teşkilatı
CGP:	Cumhuriyetçi Güven Partisi
DDY:	Devlet Demir Yolları
DİSK:	Devrimci İşçi Sendikaları Konfederasyonu
DM:	Danışma Meclisi
DP:	Demokrat Parti, Demokratik Parti
DYP:	Doğru Yol Partisi
HP:	Halkçı Parti
IMF:	Uluslararası Para Fonu
HDP:	Hür Demokrat Parti
MDP:	Milliyetçi Demokrasi Partisi
MHP:	Milliyetçi Hareket Partisi
MGK:	Milli Güvenlik Konseyi
MNP:	Milli Nizam Partisi
MSP:	Milli Selamet Partisi

NATO:	Kuzey Atlantik Paktı
s:	Sayfa
SODEP:	Sosyal Demokrasi Partisi
TEKSİF:	Türkiye Tekstil Örne ve Giyim Sanayi İşçileri Sendikası
TBMM:	Türkiye Büyük Millet Meclisi
TRT:	Türkiye Radyo ve Televizyon Kurumu

GİRİŞ

12 EYLÜL 1980 ASKERİ MÜDAHALESİ

12 Eylül askeri müdahalesine zemin hazırlayan süreci kavramak için müdahale öncesi gelişmeleri ele almak gereklidir. Bu anlamda ordunun siyasete direkt olarak etki ettiği dönüm noktası olarak 27 Mayıs 1960 müdahalesi ele alınabilirse de çalışmamızın sınırlılığı nedeniyle 12 Mart Muhtırasından başlamak daha uygun olacaktır.

9 Mart 1971 günü ordu içindeki radikal subayların planladığı darbe hazırlığı Kara Kuvvetleri Komutanı Faruk Gürler'in son anda karar değiştirmesiyle sonuca ulaşamadı. Ertesi gün yapılacak Genişletilmiş Komuta Konseyi sonucuna göre durumu yeniden konuşmak üzere Hava Kuvvetleri Komutanlığında yapılan toplantı sona erdiğinde olası darbenin beyni sayılan Tümgeneral Celil Gürkan alarm durumunda bekleyen arkadaşlarına “*perdenin kapandığını, her şeyin bittiğini*” ifade etti.¹ Faruk Gürler'in ikircikli tavrına karşı müdahaleye daha istekli görünen Muhsin Batur da toplantı sonrası teyakkuz halinde bulunan alt rütbeli subayları “*bu toplantı budur, ihtilal yapalım toplantısı değil, ihtilal yapmak isteyenleri, ihtilalle durdurma toplantısıdır*”² diyerek durdurmuş ve bu girişim akim kalmıştır.

Solcu aydınların desteğiyle hazırlanan ve içeriğinde “*Devrim Konseyi*” ve “*Devrim Meclisi*” gibi kurumlar barındıran anayasa taslağında bunlara ek olarak; “*toprak reformu, sınai alanda reform, eğitimde reform, dış ticaretin devletleştirilmesi, yer altı kaynaklarının devletleştirilmesi, bankaların, büyük müesseselerin devletleştirilmesi, dış siyasetin bağımsızlık esasına göre yeniden tespiti, sosyal güvenlik reformu, Silahlı Kuvvetlerde reform*” gibi hususların yer alması 9 Mart Hareketi'nin siyaseten durduğu yer hakkında fikir vermektedir. Keza Muhsin Batur ve Faruk Gürler müdahaleye niyetli olmalarına rağmen müdahalenin fazla solda olmasından endişe duyarak bu girişimden vazgeçmişlerdir.³

Emir-komuta zinciri dışına çıkılarak tasarlanan darbe girişiminden üç gün sonra 12 Mart 1971'de, 9 Mart'ta tereddüt eden Faruk Gürler ve Muhsin Batur'un da içinde bulunduğu kuvvet komutanları ve Genel Kurmay Başkanı Memduh Tağmaç önderliğinde

---

¹ Ali Haydar Soysüren, **12 Mart Döneminde Nihat Erim Hükümetleri**, AKDYYK Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara 2014,s. 126,127.

² Mehmet Ali Birand, **12 Mart İhtilalin Peçesinde Demokrasi**, Can Yayınları, Birinci Basım, Ankara 2016, s.233.

³ Soysüren, **a.g.e** ,s.133.

Süleyman Demirel'in Başbakanlığındaki hükümete karşı bir muhtıra yayınlandı. 27 Mayıs'tan farklı olarak, ordu doğrudan bir müdahalede bulunmuyor, hükümetin istifa edip yeni bir hükümetin kurulmasını, aksi takdirde yönetime el koyacağını bildiriyordu. Aynı gün Adalet Partisi (AP) Genel Başkanı ve Başbakan Süleyman Demirel Cumhurbaşkanı Fahri Korutürk'e istifasını sunarak hükümetten çekildiğini açıkladı.⁴ Müdahalenin 27 Mayıs'tan ve 9 Mart'tan önemli bir farkı, emir komuta zinciri içinde gerçekleşmesiydi.

Böylece, ordu içinde darbe hazırlığı yapan gruplardan sağ grup, sol grubun önünü keserek iktidarı ele geçirdi ve sol grubu tasfiye etmiş oldu. Bu tasfiye sonucunda 9 Mart hareketinin beyni sayılan Celil Gürkan dahil olmak üzere, 6 general ve 35 albay emekliye sevk edildi. Bu grupla birlikte hareket ettiği düşünülen ve Yön Dergisi etrafında toplanan Doğan Avcıoğlu'nun başında bulunduğu grubun askerler üzerinden iktidarı ele geçirme düşünceleri de boşa çıkmış oldu. 12 Mart Muhtırasını veren askerler 27 Mayıs' ta olduğu gibi yönetimi doğrudan ele almayı bunun yerine Nihat Erim'in başbakanlığında teknokrat bir hükümet kurdurdular. Meclisin dağıtılmaması sebebiyle eski parlamento ile çalışmak zorunda kalan bu hükümet sekiz ay sonra istifa etti.⁵ 12 Mart muhtırası sonrasında askeri yönetim, aldığı bütün önlemlere rağmen ülkedeki siyasal ve ekonomik bunalımın önüne geçememiş, krizin daha da derinleşmesini sağlayarak ülkeyi 12 Eylül müdahalesine götüren sürecin önünü açmışlardır.⁶

İstifa eden Nihat Erim'in ardından, kısa bir süre görev yapan Ferit Melen ve Naim Talu hükümetleri kuruldu. 1973 yılında yapılan genel seçimlerde Bülent Ecevit'in liderlik ettiği Cumhuriyet Halk Partisi (CHP) birinci parti oldu. Kemal Karpat' a göre bu sonucu önemli kılan; CHP'nin ilk defa asker desteği olmadan kendi gücüyle seçim kazanmasıdır. Önce 12 Mart müdahalesine karşı çıkan İsmet İnönü'nün daha sonra kurulan Nihat Erim hükümetlerine destek vermesi, parti içinde ortanın solunu temsil eden ve müdahaleyi ordunun "*ortanın soluna karşı olduğu*" şeklinde yorumlayan Bülent Ecevit'in tepkisini çekti ve bu tepki genel sekreterlikten istifa etmesine yol açtı. Ecevit'in halkçı söyleminin karşılığını bulup, partinin taşra teşkilatından destek görmeye başlaması, onu partinin başına getirdi ve İnönü'nün hem partiden hem de milletvekilliğinden istifasına sebep

---

⁴ Birand, a.g.e. s.245.

⁵ Kemal Karpat, **Kısa Türkiye Tarihi 1800-2012**, Timaş Yayınları, Altıncı Baskı, İstanbul 2016,s.203.204.

⁶ Pınar Kaya Özçelik, "12 Eylül'ü Anlamak", *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, Cilt 66, Sayı 1,2011. s.74.

oldu⁷ Böylece 12 Mart ile birlikte partide hakim duruma geçen Kemal Satır önderliğindeki sağ kanat etkinliğini yitirdi. 1973 yılında yapılan genel seçimlerde Ecevit'in liderliğindeki CHP oyların yüzde 33.3'ünü alarak 185 milletvekili çıkarırken, ordu ile arasını düzeltmeye çalışan Süleyman Demirel'in AP'si halkın gözünde itibarını kaybettiğini gösterir biçimde oyların ancak yüzde 29.8'ini alarak 149 milletvekili çıkarabildi. Seçim sonuçları halkın oyunu demokrasiyi savunan partiye verdiğini gösteriyordu.⁸

Birinci parti olmasına rağmen tek başına hükümet kuracak milletvekili sayısına ulaşamayan CHP beklenmedik bir biçimde Milliyetçi Selamet Partisi(MSP)ile koalisyon hükümeti kurdu. Bu ortaklığın kurulmasında CHP'nin ideolojik bir dönüşüm içinde olmasının payı vardı. CHP, ortanın solu çizgisiyle başlayan bu dönüşüm neticesinde MSP ile sosyal ve ekonomik konularda ortak bir paydada buluşabildi. Her iki partinin de kapitalizme karşı çıkarak sosyal adalet kavramında buluşuyor olmaları, batıcılığa karşı çıkarken modernleşmeye taraftar olmaları ve ulusal bağımsızlık çizgisi üzerinden Arap ülkeleri dahil olmak üzere üçüncü dünya ülkeleriyle iyi ilişkiler geliştirmek istemelerinin yanı sıra farklı sebeplerle olsa da düşünce özgürlüğünden yana olmaları ayrıca iki lider arasındaki sıcak ve saygıya dayanan ilişkiler, olmaz denilenin gerçekleşmesine yol açtı.⁹

CHP-MSP hükümetinin en dikkat çekici icraatlarından birisi Amerika Birleşik Devletleri'nin (ABD) tehditlerine rağmen haşhaş ekim yasağını kaldırması oldu. 12 Mart öncesinde ABD'nin Süleyman Demirel Hükümetine haşhaş ekiminin tümüyle yasaklanması yolundaki istekleri kısmen karşılanmış olsa da haşhaş ekimi yapılan yedi ilde yasağı tümüyle uygulayan Nihat Erim hükümetleri oldu.¹⁰ CHP-MSP hükümeti

---

⁷ Feroz Ahmad, **Bir Kimlik Peşinde Türkiye**, 2. Baskı, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2007. s.170-171.

⁸ Metin Toker 12 Mart Muhtırası ile birlikte Demirel'in istifasını kastederek; *Demirel davranışını, millet kesinlikle reddetmiştir. CHP oylarındaki çoğalmanın sebebi budur* demektedir. (Metin Toker, **Not Defferimden; 1973 Seçimlerinden 12 Eylül'e** Milliyet Yayınları, Birinci Baskı, İstanbul 1981, s.38.); Karpat, **a.g.e**, s 205.

⁹ Kemal Karpat, **Türk Siyasi Tarihi-Siyasal Sistemin Evrimi**, Timaş Yayınları, Altıncı Baskı, İstanbul 2015,s 205. Birbirlerine zıt noktalarda bulunduğu düşünülen iki partinin ortaklığı o dönemin sol çevreleri tarafından "tekelci sermayenin " istemediği bir iş birliği olarak görülmüş dolayısıyla arzu edilen bir birliktelik olmuştur. Bu çevrelere göre; CHP, durumlarına ekonomik ve sosyal, müspet ilimler yolunda çare arayan ezilmişlerin, MSP ise durumlarına metafizik çare arayan ezilmişlerin partisidir. Bu görüşlere eleştirel bir yaklaşım için **bknz.** Toker; **a.g.e.** s,17. Şerif Mardin, MSP'yi İslamcı bir parti olarak görmemekte, partinin ideolojisini, "*İslami felsefeden çok, batı kültürünün Türkiye'ye geçmesine karşı alınacak tedbirlerde toplanmasındandır. Bu da tipik bir Anadolu taşralı İslam davranışudur,*" şeklinde değerlendirmektedir. Şerif Mardin, **Türkiye'de Din ve Siyaset, İletişim Yayınları**, 10.Baskı, İstanbul 2004, s.32.

¹⁰ Soysüren, **a.g.e** , s.470.

ABD'nin şiddetle karşı çıkmasına rağmen 1 Temmuz 1974' te aldığı Bakanlar Kurulu kararı ile yedi ilde haşhaş ekimine izin verdi.¹¹

Hükümetin aldığı bir diğer önemli karar ise Af Kanunudur.¹² Laikliğe aykırı tutumları sebebiyle MSP ile yapılan koalisyona sıcak bakmayan ordu, bir de çıkarılan Af Kanunu ile 12 Mart döneminde yakaladıkları anarşistlerin serbest bırakıldığı kanısındaydı. Kurulan koalisyon ve çıkarılan Af Kanunu ordu içinde Ecevit'in affedilemez hataları olarak görülmekteydi.¹³

Haşhaş yasağının kaldırılması ve Af Kanunu ile içerde ve dışarda tepkileri üzerine çeken CHP-MSP hükümetinin en parlak hamlesi Kıbrıs Barış Harekatı oldu. Yunanistan'ın Kıbrıs Cumhurbaşkanı Makarios'u bir darbe ile indirerek adayı kendisine bağlama planına karşı, Kıbrıs' a garantörlük hakları kapsamında asker çıkararak Ecevit hükümetinin bu hamlesine ABD silah ambargosu ile karşılık verdi, ambargonun ortaya çıkardığı parça eksikliği Türk savaş uçaklarının havalanmasına engel olduğu gibi bir çok siyasi ve ekonomik sorunu da beraberinde getirdi. Harekatın getirdiği büyük prestiji paylaşamayan ortaklar arasında çıkan sorunlara Ecevit'in bir şekilde başbakanlık makamında olmadığına kendisine vekalet eden Erbakan'ın başbakanlık yetkilerini tek taraflı kullandığı şikayeti eklenince koalisyon hükümeti aynı yıl dağıldı.¹⁴

Ecevit istifasının altında Kıbrıs Harekatı'nın prestijini kullanarak tek başına iktidar olmak düşüncesi yer almakta ise de bu hedefe ulaşamadı, ülkede uzunca bir süre hükümet bunalımı devam etti. İstifadan sonra Bülent Ecevit ve CHP'nin ileri gelenleri, uyuşmadıkları artık iyice ortaya çıkmış olan koalisyon ortakları MSP' den kurtularak tek başına iktidar olmak için erken genel seçim fikrini ortaya attı. Diğer partiler CHP'nin oylarını arttıracığı endişesiyle bu teklife olumlu yanıt vermedi. Cumhurbaşkanı Fahri Korutürk, Ecevit'in istifasıyla boşalan başbakanlık görevini kontenjan senatörü Sadi Irmak'a verdi. Sadi Irmak Hükümeti, Meclisten sadece 17 güvenoyu alabildi. Başka bir hükümet kurulamayınca 17 Kasım 1974' ten 1 Mart 1975' e kadar bu hükümet görevi

---

¹¹ **Milliyet**,2 Temmuz 1974.

¹² **Milliyet**,16 Mayıs 1974.

¹³ Mehmet Ali Birand, **12 Eylül Saat: 04.00**, Karacan Yayınları, İstanbul 1984, s.44

¹⁴ Karpat, **Kısa Türkiye Tarihi 1800-2012**, s.207,273.

devam ettirdi. En sonunda Cumhurbaşkanı, tekrar görev verdiği Ecevit ve Sadi Irmak'ın reddetmeleriyle Süleyman Demirel'e hükümeti kurma görevi verdi.¹⁵

Süleyman Demirel'in başbakanlığında Adalet Partisi, Milli Selamet Partisi, Cumhuriyetçi Güven Partisi(CGP) ve Milliyetçi Hareket Partisi'nden (MHP) oluşan koalisyon hükümeti 12 Nisan 1975'te güvenoyu alarak göreve başladı. Bu dört partinin Aralık 1974'te yayınladıkları ortak bildiriye sola karşı bir "milliyetçi cephe" kuracaklarını açıklamaları, Milliyetçi Cephe kavramını siyasi literatürümüze katmış ve bu koalisyon hükümeti "*Milliyetçi Cephe Hükümeti*" olarak adlandırılmıştır.¹⁶ Kabinede bakanlık dağılımı şöyle oldu: 16 AP, 8 MSP, 4 CGP, 1 MHP. En dikkat çekici olan ise sadece 3 milletvekili olan MHP'nin biri başbakan yardımcılığı olmak üzere kabinede iki isimle yer almış olmasıdır. Saadettin Bilgiç önderliğinde Demokratik Parti'den (DP) istifa ederek hükümete güvenoyu veren 9 eski DP'li ise kabinede yer almamıştır.¹⁷

İki yıldan biraz fazla süren bu hükümet döneminde koalisyonu oluşturan partiler arasında özellikle MSP'den kaynaklanan çatışmalar eksik olmadı. MSP lideri Necmettin Erbakan diğer ortaklarının gözünde tutarsız, kaypak, ciddiyetsiz ve garip davranışları olan bir siyasi figür olarak görünüyor, bu davranışları hem partisinin prestijini düşürüyor hem de hükümetin uyum içinde çalışmasını engelliyordu. Başbakan Demirel, Batıyla uyum içinde, dengeli bir dış politika takip etmek isterken, Erbakan Ortadoğu ülkeleri eksenli bir dış politikadan yanaydı, Erbakan'ın kapitalizm karşıtı söylemine Demirel'in cevaz vermesi mümkün değildi. Erbakan ağır sanayi hamlesinden bahsederken Demirel daha çok atıl kapasitenin değerlendirilmesinden yanaydı.¹⁸ Alparslan Türkeş'in MHP'si ise kadrolaşma çabaları ile anılmaktaydı. MHP'nin kadrolarını bakanlıklardan başlayarak, belediye içlerine kadar yerleştirdiği, polisin içinde politik ayrışmanın başlamasıyla kolluk görevlerini bu partiye bağlı komandoların yürüttüğüne yönelik iddialar dile getirilmekteydi. Bu manzara içinde Demirel'in taktiğinin, seçimlere kadar ülkeyi

---

¹⁵ Hikmet Özdemir; **Türkiye Tarihi 4, Çağdaş Türkiye Tarihi 1908-1980, "Siyasal Tarih(1960-1980)"** Cem Yayınevi, s.239.

¹⁶ Feroz Ahmad, **Demokrasi Sürecinde Türkiye**, (Çeviren. Ahmet Fethi), Hil Yayın, İstanbul 1994,s.336

¹⁷ Muzaffer Ayhan Kara, **Türk Siyasi Yaşamında Koalisyon**, Big Bang Yayınları, Üçüncü Baskı, Ankara 2015,s.128.

¹⁸ Birand, **12 Eylül Saat: 04.00**, s.45. Hükümet içinde MSP'li bakanlıklara karşı adı konmamış bir ambargo uygulanıyordu. Örneğin MSP'nin elindeki Sanayi Bakanlığı'nın yatırımlar ile ilgili olarak Maliye Bakanlığından sürekli istekte bulunmasına karşı, Demirel Maliye Bakanlığını uyararak, MSP'li bakanlıkların ödenek isteklerinin yerine getirilmemesini ya da mümkün olduğunca geciktirilmesini istiyordu. Kara; **a.g.e**, s.138.

hükümet ederek götürmek, seçimlerle birlikte tek başına iktidar olarak, MHP ve MSP'nin yarattığı tahribatı onarmak olduğu yönünde iddialar da bu dönemde dile getirilmektedir.¹⁹

Birinci Milliyetçi Cephe Hükümeti olarak adlandırılan bu hükümet döneminde ülkede beliren iki önemli sorun; Sağ-sol kamplaşması sonucunda oluşan çatışmalı ortam ve yaşanan döviz darboğazıyla birlikte ortaya çıkan yüksek enflasyon oldu.²⁰ Ekonomide ortaya çıkan olumsuz tablo peşinden işçi hareketlerini tetikledi. Devrimci İşçi Sendikaları Konfederasyonu (DİSK) önderliğinde örgütlenen işçiler direniş ve grevlerle ağırlıklarını hissettirdi. 1976 yılına kadar yasaklı olan 1 Mayıs İşçi Bayramı aynı yıl Taksim'de geniş bir katılımı kutlandı, ertesi yıl yine Taksim'deki kutlamalarda yaşanan olaylarda 35 kişi hayatını kaybetti.²¹

5 Haziran 1977'de yapılan seçimler neredeyse iç savaş ortamında yapılmış, seçim sonucunda CHP birinci parti olarak çıkmışsa da 213 milletvekili kazanmış ve tek başına hükümet kuracak çoğunluğu sağlayamamıştı. Bu dönemde başta cumhurbaşkanı Fahri Korutürk olmak üzere toplumun geniş kesimlerinin beklentisi bir CHP-AP koalisyonunun kurulması yönündeydi. Fakat her iki partinin lideri de seçimlerden sonraki ilk demeçleriyle bu olasılığı ortadan kaldırmışlar, uzlaşmaz bir tutum takınmışlardır.²² Bu ortamda Başbakanlık görevi Ecevit'e verilmiş, Ecevit'in kurduğu hükümet güven oyu alamadığından Türkiye, Demirel başbakanlığında ikinci Milliyetçi Cephe hükümetiyle yönetilmeye başlanmıştır. İç savaş derecesine varan çatışmalı ortamın devam etmesi ve ekonomik bunalımın artması ile birlikte ortaklar arasındaki uyumsuzluk, bu hükümetin de kısa ömürlü olmasına sebep olmuştur. 11 Aralık 1977 yerel seçimlerinden CHP'nin birinci parti olarak çıkması AP içinde huzursuzluğa yol açmış ve 11 milletvekili istifa etmiş ve hükümete karşı verilen gensoruda muhalefeti destekleyerek hükümeti

---

¹⁹ Birand, 12 Eylül Saat: 04.00, s.45.

²⁰ Yakup Kaya, Hüseyin Şahin, "Türk Siyasal Yaşamında Milliyetçi Cephe Dönemi Hükümetleri" *Tarihin Peşinde-Uluslararası Tarih ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 2018 Sayı 19, s.536. 1977 yılına gelindiğinde ödemeler dengesindeki cari açık 3,4 milyar doları bulmuş, enflasyon hızla yükselirken petrol fiyatlarındaki aşırı ve ani artış durumu daha da kötü hale getirmiştir. Kıbrıs müdahalesi nedeniyle ABD tarafından uygulanan ambargonun etkisiyle döviz stokları erimiş ve Türkiye, Süleyman Demirel'in deyişiyle 70 sente muhtaç hale gelmiştir. Kara, a.g.e, s.153.

²¹ Mehmet Ali Birand, Hikmet Bila, Rıdvan Akar, 12 Eylül Türkiye'nin Miladı, Doğan Kitapçılık, Birinci Basım, İstanbul 1999, s.64-68. Basın ilk günlerde olayı solcular arasında bir çatışma olarak duyurmuştur. **Milliyet**, 2 Mayıs 1977. Olayın DİSK ile Maocular arasında ortaya çıkan bir çatışmanın sonucu olduğu algısı, DİSK Genel Başkanı Kemal Türkler'in Maocuları suçlayan açıklamalarıyla pekişmişse de ilerleyen günlerde, kimliği belirlenemeyen kişilerce kalabalığın üzerine ateş açıldığı ortaya çıkması, bazı polis şeflerinin açıklamaları ve polis telsizi çözümlenmeleriyle olayın bir provokasyon olduğu yönünde ciddi kuşku ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Öte yandan bu yıllarda sol gruplar arasındaki anlaşmazlıkların silahlı çatışmalara kadar vardığı da görülmüştür. **Cumhuriyet Ansiklopedisi**, c.3,1923-2000, Yapı Kredi Yayınları, Beşinci Basım, İstanbul 2005. s.422-430.

²² Toker; a.g.e. s.179-183.

düşürmüşlerdir. Gensoru ile düşürülen hükümet, cumhuriyet tarihinde bu şekilde düşürülen ilk hükümet olmuştur. Gensoruda “*Hükümetin içte ve dışta güvenliği sağlayamadığı, cephecilik anlayışı ile ulusal birliği zedeleyip, Türkiye’nin gelişmesini engellediği, halk çoğunluğunu yoksulluğa sürüklediği ve Türkiye Cumhuriyeti Devletini Anayasanın belirlediği çerçeveden uzaklaştırmaya çalıştığı*” hususları yer almıştır.²³

Bağımsız milletvekilleri, DP ve CGP’nin desteği sayesinde Ecevit başbakanlığında kurulan hükümet 5 Ocak 1978’ de güven oyu olarak göreve başlamıştır. Hükümet AP’den istifa eden 11 milletvekilinden dokuzuna ve diğer bağımsız milletvekiline bakanlık vermiş, bu durum hükümetin bıçak sırtında olduğu değerlendirilmelerine yol açmış, siyasal rüşvet olarak adlandırılmıştır.²⁴

Bülent Ecevit’in başbakanlığında geçen sürede iç politikaya ilişkin temel sorunlar bir önceki hükümette olduğu gibi çatışmalı ortam ve ekonomik sıkıntılar olmuştur. Yakıt sıkıntısı sebebiyle okullar kapatılmış, hastaneler ısıtılamamış, halkın temel ihtiyaçları karşılanamamış, enflasyon artmaya devam etmiştir. Diğer yandan siyasal cinayetler ve çatışmalı ortam ülkede güvenlik endişelerini ön plana çıkarmıştır. Abdi İpekçi gibi tanınmış gazeteci, yazar ve aydınları hedef alan suikastlerin yanı sıra siyasetçilere yönelik saldırılar artmıştır. Malatya Belediye Başkanı Hamit Fendoğlu, bombalı bir paketin patlaması sonucu öldürülmüş, kentte Alevi-Sünni gerginliği yaratılmak istenmiş, aynı karşıtlık üzerinden 1978 Aralık ayında Kahramanmaraş’ta yaşanan katliamda çoğunluğu Alevi olmak üzere 100’ den fazla insan hayatını kaybetmiş, yüzlerce ev ve işyeri tahrip edilmiş, ülkedeki durum iç savaşa dönüşmeye başlamıştır.²⁵

Bu olaylar yaşanırken, ülkedeki çatışmalı ortamı yumuşatması beklenen iki büyük parti lideri ise karşılıklı olarak birbirlerini faşizmi getirmek istemekle ve ülkeyi komünist

---

²³Özdemir, **a.g.e.**, s.244-245. Orta ve Doğu Anadolu’daki kitlesel kalkışmalara vesile olan Malatya belediye Başkanı Hamit Fendoğlu’na yönelik suikaste ilişkin güvenlik ve istihbarat birimlerinin rolüne dair şüpheler 20 Nisan 1990 tarihli MHP eğilimli Yeni Düşünce dergisinde dile getirilmektedir. Yeni Düşünce dergisinden aktaran; Tanıl Bora, Kemal Can; **Devlet, Ocak, Dergah, 12 Eylül’den 1990’lara Ülkücü Hareket**, İletişim Yayıncılık, Birinci Baskı, İstanbul 1991, s.298.

²⁴Toker, **a.g.e.** s.224-228

²⁵Karpat, **Kısa Türkiye Tarihi 1800-2012**, s.208. **Cumhuriyet Ansiklopedisi**, c.3, s.422-430.

kampa sokmaya çalışmakla itham etmektedirler.²⁶ Çatışmalı ortamın devam etmesi ve bir iç savaş olasılığı hükümeti bazı illerde sıkıyönetim ilan etmeye zorlamıştır.²⁷

1979 yılına girilirken sağ sol çatışması ve ekonomik sorunların yanı sıra uluslararası ilişkilerde ortaya çıkan gelişmeler iç ve dış siyaset üzerinde etkili olmaktaydı. İran'da meydana gelen İslami Devrim neticesinde Şah'ın ülkeden kaçması, başta ABD olmak üzere batılı ülkelerde endişeye neden oldu. Sorun sadece İran'ın kontrolden çıkması değil, İran Kürtlerinin bağımsızlık talebiyle ayaklanmış olmasıdır. Sovyetler Birliği desteğinde bağımsızlık kazanabilecek Kürtler, İran'ın komşularında yerleşik bulunan Kürtlerin de bağımsızlık talebiyle ortaya çıkmalarına yol açabilir ve bölgede dengeler Sovyetler Birliği lehine değişebilirdi.²⁸

Bu noktada, farklı gerekçelerle de olsa Türkiye'nin geleneksel dış politikasıyla Batı'nın çıkarlarının kesiştiği görülmektedir. ABD'yi İran'ın kaybedilmesi dolayısıyla endişelendiren bir diğer konu ise bu ülkede Sovyetler Birliğini gözetlemek için konuşlu dinleme istasyonlarının Humeyni'nin emriyle kapatılması olmuştur. Bu durum ABD için Türkiye'nin önemini daha da arttırmıştır. Mevcut dinleme istasyonlarına ek olarak, U-2 casus uçaklarının Sovyetler Birliğinin izni olmadan Türkiye'den kalkarak gizli keşif uçuşları yapması önerisi Ecevit tarafından reddedilen ABD durumdan rahatsız olmuştur. ABD politikalarına soğuk, en azından mesafeli duran Ecevit, ABD'nin bölgedeki çıkarlarıyla uyumsuz bir görüntü sergilemektedir. Ecevit'in yanı sıra ABD aleyhtarı radikal sol unsurların yükselişi ile birlikte İslami kimliği özellikle vurgulayan Necmettin Erbakan ve MSP, ABD'yi kaygılandıran diğer unsurlar olarak öne çıkmaktadır.²⁹

Yıl sonuna doğru Sovyetler Birliği'nin Afganistan'ı işgali ABD ve Batı bloğuna dahil ülkeler için işlerin iyi gitmediğini göstermiştir. İran ile birlikte Afganistan'ın kaybı Türkiye'nin önemini artırmış, istikrarsızlaşmasını ya da çizgi değiştirmesini kabul edilemez hale getirmiştir. Sovyetlerin Afganistan'ı işgal ederek Soğuk Savaş'ı

---

²⁶Toker, **a.g.e.** s.229-258. Bülent Ecevit'in 1978' de Moskova'ya yaptığı ziyarette söylediği, *bizi zorlamasınlar dünyanın dengesini değiştiririz onlar da pişman olurlar*, demeci muarızlarının "Türkiye'yi komünist kampa sokacak" kanaatini pekiştirmiş, ABD'nin de tepkilerini üzerine çekmiştir. ABD 'nin Ankara Büyükelçisi, Ecevit'in "akılsız bir milliyetçiliğe" saplandığı düşüncesindedir. Özdemir; **a.g.e.** s.244-245. Süleyman Demirel ise Kahramanmaraş katliamı sonrası kendisine soru soran gazetecilere "Bana milliyetçilerin suç işlediğini söyleyemezsiniz" sözünüyle karşıtlarının "faşizmi getirecek" iddiasını destekler bir pozisyona girmiştir. Ahmet Kahraman, **İslamköylü Süleyman**, Öteki Yayınları, 2. Basım, Ankara 1999 s.300.

²⁷ **Milliyet**, 27 Aralık 1978. Bülent Ecevit Hükümetinin kararıyla sıkıyönetim kapsamına alınan iller şunlardır : Adana, Ankara, Bingöl, Elazığ, Erzincan, Erzurum, Gaziantep, İstanbul, Kahramanmaraş, Kars, Malatya, Sivas ve Şanlıurfa.

²⁸ Soner Dursun; "Türkiye'nin Güvenlik Algılamasındaki Değişim: 12 Eylül Askeri Müdahalesi Sonrası Dönem" **ÇTTAD**, VII/16-17, 2008, s.s.421-433

²⁹ Birand, **12 Eylül Saat: 04.00**, s.96-97.

tırmandırdığı bir atmosferde Washington, İran'ın boşalttığı yeri de dolduracak bir Türkiye görmek istemiştir³⁰ “Sovyet yayılcılığına karşı müttefik İslam ülkelerinin oluşturduğu ılımlı İslam kuşağı oluşturma” fikri bu dönemde güç kazanmaktadır. Aynı zamanda bu işgal ile birlikte NATO'nun zayıf kanadı olarak gösterilen güney kanadının güçlendirilmesi çerçevesinde Yunanistan'ın Kıbrıs'ın işgaliyle çekildiği NATO'nun askeri kanadına tekrar dahil edilmesi fikri acil bir ihtiyaç olarak kendini göstermekteydi. Yunanistan'ın NATO'nun askeri kanadına girmesinin önündeki engel ise Türkiye vetosuydu. Türkiye Kıbrıs konusunda elini güçlü tutmak için veto kartını başarıyla kullanmaya mevcut siyasi aktörler bazında devam etmekteydi.³¹

14 Ekim 1979'da kısmi senato ve boş bulunan beş milletvekilliği için yapılan seçimleri AP'nin kazanması Ecevit hükümetini azınlık durumuna düşürmüş ve Demirel hükümetin istifasını istemiştir.³² Seçimlerden sonra istifa eden Ecevit hükümetinin yerine 24 Ekim'de Cumhurbaşkanı Fahri Korutürk Başbakanlık görevini Süleyman Demirel'e vermiştir.³³ 25 Kasım'da MSP ve MHP'nin dışarıdan desteğiyle güvenoyu alarak göreve başlayan Demirel kabinesi, 3. Milliyetçi Cephe hükümeti olarak bilinmektedir.³⁴

Süleyman Demirel Mecliste okuduğu hükümet programında “vatandaşın can güvenliği sağlanacaktır” sözü verdiği halde ülkede çatışmalı ortam ve can kayıpları devam etmiştir. Demirel ile üst düzey komutanların bir araya geldiği Sıkıyönetim Koordinasyon toplantısında komutanlar anarşi, terör ve bölücülük hakkında başbakana bilgi vermişler, sıkıyönetimin istenen sonucu verebilmesi için alınması gereken idari,hukuki ve mali tedbirler hakkında görüşlerini iletmişlerdir. Askerlere göre 1961 Anayasasının tanıdığı özgürlükler sıkıyönetimin etkili olmasını engelleyen başlıca unsurdur ve bu konuda düzenlemeler yapılmalıdır. 1961 Anayasasından rahatsızlığını her fırsatta dile getiren Demirel ise söylenenlere katılmakla birlikte Meclis'ten istenen düzenlemeleri geçiremeyeceğinin farkında olduğundan askerlere hak vermekle yetinmiştir.³⁵

---

³⁰ Mehmet Akif Okur, “Türkiye-ABD İlişkilerinin 12 Eylül Kavşağı: Amerikan Belgeleri Darbe Hakkında Ne Anlatıyor?” *Uluslararası Hukuk ve Politika* ,C.10, S. 40, 2014. s.73.

³¹Birand, **12 Eylül Saat 04.00, Karacan Yayınları,1984**, s. 193.

³² **Milliyet**, 15 Ekim 1979.

³³ **Milliyet**, 25 Ekim 1979.

³⁴ **Milliyet**, 26 Ekim 1979.

³⁵ Kenan Evren, **Kenan Evren'in Anıları 1**, Milliyet Yayınları, Birinci Baskı, İstanbul 1990, s.300-309.

27 Aralık 1979’ da Genelkurmay Başkanı ve Kuvvet Komutanları imzalı bir uyarı mektubu, Genelkurmay Başkanı Kenan Evren tarafından Cumhurbaşkanı Fahri Korutürk’ e verildi. Bir muhtıra niteliğinde hazırlanan mektupta, ülkenin anarşi, terör ve bölücülük tehlikesiyle karşı karşıya olduğu, anayasanın sağladığı özgürlükçü ortamı kötüye kullananlara karşı tahammülün kalmadığı belirtiliyordu. Siyasi partilerin, ülke menfaatleri için siyasi çıkarlarını bir tarafa bırakıp birlikte hareket etmelerini, birlik beraberliğin, can ve mal güvenliğinin sağlanması için Meclislerde gerekli düzenlemelerin bir an önce yapılmasının istendiği mektup, iç hizmet kanununa da atıfta bulunmak suretiyle belirtilen hususlar yerine getirilmezse bir müdahale olabileceğinin sinyallerini vermekteydi.³⁶

Cumhurbaşkanı Korutürk, yılbaşında dünya kamuoyunun ilgisi ülkenin üstünde olmasının gerekçesiyle mektubu muhataplarına 2 Ocak 1980’ de iletmeyi uygun bulmuştur. Demirel “35 günde ne yapılabilirse onun azamisini yaptık” şeklinde bir beyanat vermiş, kendilerinin henüz yeni hükümet olduklarını dolayısıyla olaylardan sorumlu tutulamayacağını söylemiştir. Ecevit’in açıklaması ise şöyledir. “ *CHP hiçbir döneminde demokrasiyi koruma açısından bir uyarı almadı oysa hükümet daha 51’inci gününde böyle bir uyarı almıştır. Bu aramızdaki farkı göstermektedir*”. Kenan Evren mektubun kamuoyuna açıklanmasından bir gün sonra Cumhurbaşkanı ile görüşerek, Başbakan ve ana muhalefet partisi liderinin yanında Senato ve Meclis başkanlarıyla ve diğer parti liderleriyle de toplantılar tertip etmesini teklif etmiştir. Cumhurbaşkanı bu toplantılarda istifa etmeyi düşünen Demirel’i ikna etmiştir. Ecevit’in yeniden hükümet kurma konusunda isteksiz olduğu o günlerde, Demirel’in istifasının bir hükümet bunalımı yaratacağı açıktı. Evren ile de görüşen Demirel mektubun muhatabının kendisi olmadığına ikna olmuş ve parti grubunda durumu bu şekilde açıklamıştır. Bu açıklamadan sonra mektup olayı gündemden düşmüştür.³⁷ Evren’in mektubu “*müdahale öncesi tüm*

---

³⁶ Kenan Evren, mektubu iletince üzerinden büyük bir yük kalktığını, rahatladığını fakat mektubun bir işe yaramayacağını bildiğini kuvvet komutanı arkadaşlarına söylediğini ifade etmektedir. Fakat hemen akabinde Cumhurbaşkanı Genel Sekreteri’ne “Biz bu mektubu laf olsun veya üzerimizden bir yük kalsın diye vermedik” dediğini aktarması çelişkili bir durum ortaya koymaktadır. Evren, **a.g.e.** s.330-334, 342.

³⁷**Milliyet**, 3 Ocak 1980. Evren, Demirel’in mektuptan dolayı üzüntü duyduğunu, Milli Savunma Bakanına istifa edebileceğini söylediğini belirtmektedir. Evren ise kendisine bu bilgiyi getiren bakana; “Mektubun hükümete verilmediğini, hükümetten çekilmeyi gerektirecek bir durum olmadığını” söylemiştir. Kenan Evren, **a.g.e.** s.340-341. 12 Mart muhtırasının aksine siyasette dizayn edici bir rol oynamayan bu uyarı mektubu yine 12 Mart’ın aksine muhatabını belirtmemiştir. Muhatabın kendisi olduğunu düşünen Demirel’in mektubun sahibi tarafından istifadan vazgeçirilmesi düşündürücüdür.

uyarıları yaptık, fakat dikkate almadılar” diyebilmek için yaptığı yani tasarladığı müdahaleye meşruluk sağlamak için kaleme aldığı ihtimali kuvvetli görünmektedir.

Demirel hükümetinin en önemli icraatı, 24 Ocak 1980’ de alınan ekonomik kararlar oldu. 1977’den beri devam etmekte olan ekonomik darboğaz bu kararlarla aşılmaya çalışıldı. 1977 yılından itibaren petrol fiyatlarının aşırı artışıyla birlikte, Türkiye’nin ödemeler dengesinde ciddi açıklar ortaya çıkmaya başladı. Tüm ihracat gelirlerinin toplamı, petrol ithalatını karşılamaya yetmiyordu. Kriz sadece bir ödemeler dengesi sorunu değildi. Yapısal değişikliklere ihtiyaç duyuluyordu. Yıllardır Türkiye, ekonomisi kapasitesinin üstünde tüketen ve bu tüketimi dış destekle karşılayan bir gelişim içinde olmuştu. Dış kaynak bulmanın kolay oluşu, işçi dövizleri, sorumsuz iktisadi politikalar, Türk parasının aşırı değerlenmiş olması ekonominin kendi kapasitesinin üstünde bir performans göstermesi sonucunu doğurmuştu. Fakat 1977 yılından sonra dünya konjonktüründeki değişiklik Türkiye’yi dört farklı şekilde etkiledi. Bunlar; Petrol fiyatlarındaki artış, Batılı ülkelerdeki enflasyon ve petrol fiyatlarındaki artışın ihraç mallarının fiyatlarına yansımaları, dış kredi olanaklarının azalması ve dünya ticaretindeki daralmadır. Bu etkilerin sonucu, yüksek enflasyon, enerji yetersizliği, düşük kredi, dış kaynakların azalması, borç yükü ve dış ticaret açığı, işçi dövizlerindeki azalma, yatırımlarda gerileme olarak kendini göstermiştir. Bu eğilimlerin tersine çevrilmesi, radikal bir takım önlemlerin alınmasını gerektirdi.³⁸

İlk gün açıklanan kararlar, resmi kura göre 35 TL olan 1 Dolar, 70 TL’ ye çıkarıldı.³⁹ Ekonomide liberalizasyon olarak tanımlanabilecek bu kararlar devalüasyon ile sınırlı kalmadı. Bu kararlarla, geleneksel korumacı ekonomi politikasına son verildi. İthalat serbestleştirilerek ihracat özendirildi, sübvansiyonlar önemli ölçüde kaldırılarak, fiyatların piyasaya göre belirlenmesi ilkesi benimsendi, faiz oranları ilk adımda yükselttiler, daha sonra kontrollü bir biçimde serbest bırakıldı, ekonomide kamu sektörünün ağırlığı azaltıldı ve KİT açıkları zamlarla karşılanmaya çalışıldı, ücretler ve taban fiyatlar enflasyonun gerisinde kalacak şekilde düzenlendi.⁴⁰

---

³⁸ Fikret Başkaya, *Devletçilikten 24 Ocak Kararlarına-Türkiye Ekonomisinde İki Bunalım Dönemi*, Özgür Üniversite Yayınları, İstanbul 2004. s. 182-183.

³⁹ *Milliyet*, 25 Ocak 1980.

⁴⁰ Tefik Çavdar, *Türkiye’nin Demokrasi Tarihi 1950’den Günümüze*, İmge Kitabevi, 3. Baskı, İstanbul 2004. S.263.

Alınan kararları peş peşe gelen zamlar izledi. Demir-çelik, kömür ve kağıda %100' ün üzerinde zam yapıldı.⁴¹ Bu zamları tekel ürünlerine, şekere, yağa, elektriğe, toplu taşımacılığa yapılan zamlar izledi. 27 Ocak tarihli Milliyet'in manşeti durumu şöyle özetliyordu. "*Zamlar Sürüyor, Kredi Geliyor*" Bir yandan temel tüketim mallarına zamlar gelirken bir yandan o güne kadar Türkiye' ye kredi vermek konusunda isteksiz görünen IMF heyetiyle kredi görüşmeleri yapılıyordu. IMF ile görüşmeye gidenin heyetin başında 24 Ocak Kararlarının mimarı Turgut Özal bulunuyordu.⁴²

Zamlar toplumda tepkiyle karşılandı, Demirel durumu açıklamak ve kararları savunmak için üç gün üst üste basın toplantısı düzenlemek zorunda kaldı. Alınan kararlar sonucu Türkiye'ye kredi geleceğini, vergilerin artacağını, temel tüketim maddeleri ve akaryakıt ihtiyacının giderileceğini öne sürdü. "*Dar gelirlilere enflasyon kadar para vereceğiz*" diyen Demirel "*Bu durumda alınacak tedbirler bunlardır. Bu tedbirler hayatı daha çekilmez hale getirmek, pahalılığı arttırmak için alınmamıştır*" açıklamalarıyla tepkileri hafifletmeye çalıştı.⁴³ Ecevit'in tepkisi ise sert oldu. Demirel'in rejimi değiştirmeye çalıştığını öne sürerek, işçilere haklarını almalarını, bu değişikliklere izin vermemeleri çağrısında bulundu.⁴⁴

24 Ocak Kararlarını değerlendiren sol aydınlar, bu kararlarla Türkiye'nin IMF tarafından emperyalist- kapitalist bir tahakküm altına alındığını öne sürmektedirler. Buna göre; 24 Ocak Kararlarının sebep olduğu enflasyon ve hayat pahalılığına karşı ücretlerin sürekli aşağıya düşürülmesi, bu kararların sivil bir idareyle uygulanamayacağı sonucunu doğurmuş, 12 Eylül darbesi, halktan gelecek muhalefeti bastırmak amacıyla bu kararların uygulanmasına yönelik olarak gerçekleştirilmiştir. Sivil bir idareyle bu kararları halka kabul ettirmek mümkün olmadığından, otoriter bir yönetim tarzı ile muhalefetin susturulduğu bir ortamda kararların tatbiki çok daha kolay olmuştur.⁴⁵ Korkut Boratav ise 24 Ocak Kararlarının dünya çapında gerçekleşen bir liberalizasyon politikasının ürünü olduğuna değinmekte: "*Ekonomilerde liberalleşmeyi askerî rejimlerle hızlandırma*

---

⁴¹ **Milliyet**, 26 Ocak 1980.

⁴² **Milliyet**, 27 Ocak 1980.

⁴³ **Milliyet**, 28 Ocak 1980.

⁴⁴ **Milliyet**, 30 Ocak 1980.

⁴⁵ **Çavdar, a.g.e.** s.258-261. Liberal ekonomik görüşleri benimseyen ve kararların gecikmiş olduğunu belirten gazeteci Ertuğrul Özkök'ün "*24 Ocak kararları aslında Türkiye'de geleceği gören ve geçmişin zararlarını gören bir siyasi ve ekonomik elitin, askeri elitin aldığı kararlardır*" değerlendirmesi, 24 Ocak Kararlarına ilişkin solun öne sürdüğü argümanları doğrular niteliktedir. Mehmet Ali Birand, Soner Yalçın, **The Özal- Bir Davanın Öyküsü**, Doğan Kitap, İkinci Baskı, İstanbul 2001, s. 85.

modeli, önce Şili’de, sonra Brezilya’da, Arjantin’de denenmişti. Metropollerdeki içsel dönüşümler ise, 1979’da Thatcher’in, 1980’de Reagan’ın iktidara gelmesiyle kesinleşecekti.”⁴⁶ demektedir.

Evren ‘de anılarında bu görüşü doğrularcasına “ ... Oy kazanma kaygısı, herkesin ağzına bir parmak bal sürülmeye kalkışılması gibi tavizler dolayısıyla yine ipin ucunun kaçacağından korkarım. Eğer 24 Ocak Kararları denen kararların arkasından 12 Eylül dönemi gelmemiş olsaydı, o tedbirlerin fiyasko ile sonuçlanacağından hiç şüphem yoktu. Böyle sıkı bir askeri rejim sayesinde o tedbirler meyvesini vermiştir.”⁴⁷ demektedir.

Solun aksine sağ ise 24 Ocak’ın ekonomide bir devrim niteliğinde olduğunu, alınan kararlarla birlikte Türk ekonomisinin dünya ekonomisiyle bütünleşerek dışa açıldığını, devletin ekonomiye müdahalesini engelleyerek Türk müteşebbislerinin önünü açtığını, ihracatın arttığını, yabancı sermayenin ülkeye girdiğini, kıtlık ve karaborsa tehdidinin ortadan kalktığını dile getirmektedir.⁴⁸ Ücretlerin ekonominin çok ötesinde olduğu ve başta DİSK olmak üzere sendikalar ve sol çevrelerin kararlara tepkisinin bu haksız durumu sürdürmek ekseninde şekillendiği de öne sürülen görüşler arasındadır.⁴⁹

İlgi çekici bir gelişme ise 24 Ocak kararlarının alınmasında önemli bir payı olan Başbakanlık Müsteşarı ve Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşar Vekili Turgut Özal’ın, alınan kararlarla ilgili Başbakan Süleyman Demirel ile birlikte Genelkurmay Başkanlığında askerlere bir brifing vermesidir. İlk başta çekingen ve mesafeli duran komuta kademesi Özal’ın sunumun ardından, alkışlarla desteklerini ortaya koymuş ve kararlardan duyulan memnuniyetlerini ifade etmişlerdir.⁵⁰

24 Ocak Kararları değerlendirilirken göz önünde tutulması gereken önemli bir nokta da bu kararların Uluslararası Para Fonu (IMF) ve Dünya Bankası’nın istekleri dikkate alınarak düzenlenmiş olduğudur. Batılı ülkeler, özellikle Kıbrıs’a asker çıkarılması ile başlayan askeri malzemeye ilişkin ambargoyu, ilerleyen yıllarda Türkiye’ye verilen kredi ve yardımları kısıarak bir nevi ekonomik ambargo olarak devam ettirmişlerdir. Türkiye’ye kredi verme konusunda son derece katı olan Batılı ülkelerin

---

⁴⁶ Korkut Boratav, “Bir Yıl Dönümü” *Mülkiyeliler Birliği Bülteni*, Sayı 1. 2009. s.7

⁴⁷ Kenan Evren, *Kenan Evren’in Anıları 3*, Milliyet Yayınları, Birinci Baskı, İstanbul 1991,s.247.

⁴⁸ Birand, Yalçın, a.g.e. , s. 70-90.

⁴⁹ Karpata, *Türk Siyasi Tarihi-Siyasal Sistemin Evrimi*, ,s. 285.

⁵⁰ Evren, *Kenan Evren’in Anıları 1*, s.354,374. Evren’in brifingin ardından Özal’a, kararların sıkı sıkı uygulanması ve taviz verilmemesi gerektiğini söylediği aktarılmaktadır. Birand,Yalçın, a.g.e. s.91.

himayesindeki IMF ve Dünya Bankası, kredilerin verilmesi karşılığında ülkede uygulanan karma ekonomiden vazgeçilmesini, serbest piyasa ekonomisine uygun olarak ekonomik reformların yapılması şartını öne sürmüştü, buna karşılık Demirel istemeyerek de olsa 24 Ocak Kararlarını alarak bu şartları kabul etmiştir.⁵¹

Bu günlerde ortaya çıkan sorunlardan biri de cumhurbaşkanlığı seçimi olmuştur. Cumhurbaşkanı Fahri Korutürk'ün görev süresinin 5 Nisan'da bitmesi üzerine yeni cumhurbaşkanını seçmek için toplanan Mecliste, CHP adayı Muhsin Batur ve AP adayı Faik Türlen ve daha sonra aday gösterilen Saadetin Bilgiç'in cumhurbaşkanı seçilmesi için yeterli oy bir türlü bulunamadı. İki parti de kendi adayları üzerinde ısrar etti. Böylece Eylül ayına kadar sürecek olan süreç başlamış oldu. Bu süreçte meclis çalışmaları askıya alındı ve Meclis işlemez hale geldi.⁵² Cumhurbaşkanlığı seçiminin bir türlü tamamlanamaması 12 Eylül'den sonra darbecilerin müdahale gerekçelerinden biri oldu. Bu dönemde suçlanan isimlerden biri de Demirel'dir. Cumhurbaşkanlığına vekalet eden kişinin AP Senatörü İhsan Sabri Çağlayangil olması Demirel'in yeni Cumhurbaşkanı seçmek için acele etmediği iddialarına yol açmıştır.⁵³

1980 yılı yazında siyasal cinayetler nedeniyle ölenlerin sayısı günde ortalama 20-25 i bulmaya başladı. Ülke içinde siyasal, etnik ve mezhepsel çatışmalar hızlandı.⁵⁴ 27 Mayıs 1980 de eski bakan, MHP' li Gün Sazak'ın öldürülmesi sonrası Sivas, Yozgat ve Çorum'da başlayan olaylar Temmuz ayına kadar devam etti. Olaylarda Alevi vatandaşların ev ve işyerleri tahrip edildi ve çok sayıda insan hayatını kaybetti.⁵⁵ Katliamların ardından siyasal suikastler birbirini izledi. 15 Temmuz'da CHP milletvekili Abdurrahman Köksaloğlu'nun öldürülmesinin⁵⁶ ardından 19 Temmuz'da eski

---

⁵¹Birand, **12 Eylül Saat 04.00**, s. 53,62,72. Popülist bir politikacı olarak Demirel'in geniş halk yığınlarına hayat pahalılığı olarak dönecek olan bu kararlardan rahatsız olduğu ve oy kaybetme endişesi taşıdığı açıktır. Kararların açıklanmasının ardından verdiği demeçler ve üst üste üç gün yaptığı basın toplantıları bu rahatsızlığın ifadesi olsa gerektir. Bunun yanında bir bürokrat olarak Özal'ın böyle bir kaygı taşımaması ise anlaşılabilir bir durumdur. Özal, Thatcher ve Reagan tarafından da uygulanan ve Friedman tarafından ortaya atılan Monetarist ekonomi politikalarını Dünya Bankasındaki görevi sırasında benimsemişti. Birand, Yalçın, **a.g.e** .s.85.

⁵²Arcayürek, **11 Cumhurbaşkanı 11 Öykü Çankaya 1**, Cumhuriyet Kitapları 2010 İstanbul .s.279-291.

⁵³ Abdulvahap Akıncı, "Türk Siyasal Hayatında 1980 Sonrası Darbeler ve e-Muhtıra" *Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt 15 Sayı 2, 2013. s.41.

⁵⁴ Karpat, **Kısa Türkiye Tarihi** s.208.

⁵⁵ **Cumhuriyet**, 6 Temmuz 1983.

⁵⁶ **Cumhuriyet**, 16 Temmuz 1983.

başbakanlardan Nihat Erim öldürüldü.⁵⁷ Gazetelerin düzenli olarak ölüm haberleri verdiği bu günlerde öldürülen bir diğer isim ise DİSK eski Genel Başkanı Kemal Türkler oldu.⁵⁸

6 Eylül 1980 tarihinde MSP'nin organize ettiği Konya'da yapılan Kudüs mitinginde laiklik karşıtı sloganlar atılması ve İstiklal Marşı sırasında bir grubun ayağa kalkmaması asker tarafından tepkiyle karşılandı.12 Eylül müdahalesi sonrası darbe gerekçelerinden bir olarak irtica ve kanıt mahiyetinde de bu miting gösterildi. Mitinge katılanlar ise olayın bir provokasyon olduğunu ileri sürmüşlerdir.⁵⁹

Cumhurbaşkanının seçilememesi ve ülkede süren iç savaş hali askerlerin müdahalesinin önünü açtı. Daha önce bir mektupla rahatsızlığını dile getiren ordu, hazırlanmış olduğu Bayrak Harekat Planı'na uygun olarak 12 Eylül 1980 tarihinde yönetime el koydu.

12 Eylül sabahı saat 04.00 ' da TRT spikerinin; Orgeneral, Genelkurmay ve Milli Güvenlik Konseyi Başkanı Kenan Evren adına okuduğu bildiri, Türkiye'de etkileri çok uzun yıllar sürecek bir sürecin başladığını ilan ediyordu.⁶⁰ Bildirinin giriş kısmında müdahaleye neden olan gerekçeleri ortaya koymak amacıyla bir durum tespiti yapılmakta, Devletin aciz ve güçsüz duruma düşürüldüğü üzerinde durulmaktadır. Devletin içte ve dışta tehlike altında bulunduğu, anarşi ve terörün tırmandığı, kökü dışarıda ideolojilerin Atatürkçülüğün yerini aldığı; buna karşılık siyasi partilerin bu sorunları çözmek yerine kısır çekişme ve uzlaşmaz tutumlar sergilediği, anayasal kurumların ise suskun kalarak bu süreci tersine çevirerek devlet otoritesini tesis edecek lüzumlu tedbirleri almadığı konularına yer veren bildiri, ikinci paragrafta, bu gerekçeler üzerinden müdahaleye dayanak olarak Türk Silahlı Kuvvetleri İç Hizmet Kanununa⁶¹ atıf yapmakta ve müdahalenin emir komuta zinciri içerisinde gerçekleştirildiğini vurgulamaktadır.⁶² *“Harekatın amacı “ülkenin bütünlüğünü, devletin otoritesini yeniden*

---

⁵⁷ **Cumhuriyet**, 16 Temmuz 1983.

⁵⁸ **Cumhuriyet**, 23 Temmuz 1983.

⁵⁹ **Türkiye**, 2 Ekim 2014. Ceren Kenar “12 Eylül ve İslamcılık: Hangi Türk-İslam sentezi?”

⁶⁰ **Cumhuriyet**, 13 Eylül 1980.

⁶¹ **Resmi Gazete**, 09/01/1961.

⁶² Kenan Evren anılarında 27 Mayıs 1960 müdahalesinin emir komuta zinciri dışında gerçekleşmesinden hareketle “ Türk ordusu Afrika'nın bir çok ülkesi gibi yeni kurulmuş bir ordu değildi ki yüzbaşı ve binbaşı rütbesindekilerin de bulunduğu bir komite tarafından yönetilsin. Nitekim bunun mahzurları sonra görülecek ve ordu içinde ikinci bir grup teşekkül ederek Milli Birlik komitesinin etkinliğini azaltacak ve 14'ler olayı dediğimiz Milli Birlik Komitesinden 14 kişinin ayıklanması olayını doğuracaktı” demektedir. Bildiride özellikle belirtilen “emir-komuta zinciri” ibaresinin vurgulanması bu deneyimin bir sonucu olsa gerektir. Bu güçlü vurgu, ordu içinde bir tereddüt yaşanmaması amacıyla yönelik bir mesaj niteliğindedir. Evren, **Kenan Evren'in Anıları 1**, s.124.

sağlamak, demokratik düzenin işlemesine engel olan nedenleri ortadan kaldırmaktır” vurgusunun yapıldığı bölümün ardından, parlamentonun feshedildiği, milletvekillerinin dokunulmazlıklarının kaldırıldığı, bütün yurttaki sıkıyönetim ilan edildiği, yurtdışına çıkışların yasaklandığı ve ikinci bir emre kadar sokağa çıkma yasağı konduğu bildirilmektedir.⁶³ Bildiride parlamento ve hükümetin feshedilmesine rağmen siyasi partilerin kapatılmaması dikkat çekicidir. İddiaya göre darbeden üç hafta önce darbe bildirisi metnini hazırlayan Adnan Başer Kafaoğlu ve Coşkun Kırca “*partiler feshedilmiştir*” cümlesini de metne koymuşlar ancak komutanlar bu ifadeyi metinden çıkarmışlardır.⁶⁴

12 Eylül darbesini gerçekleştiren komutanlar kendilerine Milli Güvenlik Konseyi ve üyeleri sıfatını vermişlerdir. Milli Güvenlik Konseyi üyeleri şu isimlerden oluşmaktaydı. Devlet Başkanı, Genel Kurmay Başkanı ve Milli Güvenlik Konseyi Başkanı Orgeneral Kenan Evren, Karar Kuvvetleri Komutanı Orgeneral Nurettin Ersin, Hava Kuvvetleri Komutanı Orgeneral Tahsin Şahinkaya, Deniz Kuvvetleri Komutanı Oramiral Nejat Tümer ve Jandarma Genel Komutanı Orgeneral Sedat Celasun. Ayrıca Konsey üyesi olmamakla birlikte Konseyin danışmanlık ve sekreteryaya işlerini yürütmekle görevli MGK sekreteri unvanıyla Orgeneral Haydar Saltık yer alıyordu. MGK bir yönüyle yasama organı olmasının yanında, Bakanlar Kurulu oluşturulmasına rağmen yürütmeye ilişkin konuları da ele alabilmekteydi. Yasamaya ilişkin çalışmalar daha çok sekreterlik tarafından hazırlanmakta ve Konsey üyelerinin onayına sunulmaktaydı.⁶⁵ İleride görüleceği üzere Konsey Genel Sekreterliği kilit öneme sahip bir mevkii olmuştur ve alınan bir çok kararda Genel Sekreterliğin yönlendirici bir rolü vardır.

Oluşturulan kurum için seçilen Milli Güvenlik Konseyi ismi, Tanör’ e göre; ABD’nin 1960’larda ürettiği “*Milli Güvenlik Devleti Doktrini*” kavramıyla benzerlik göstermesi açısından dikkat çekicidir. Darbeyi ABD ile ilişkilendirmeye devam eden Tanör, olayı Dünyaya ilk duyuranın ABD olmasının yanı sıra Hava Kuvvetleri Komutanı Tahsin Şahinkaya’nın darbeden bir gün önce ABD’den Türkiye’ye dönmüş olmasına vurgu yapmaktadır. ABD Başkanı J. Carter’ın görevinden ayrıldıktan sonra yaptığı bir

---

⁶³ Bülent Tanör, **Türkiye Tarihi 5, “Bugünkü Türkiye Tarihi 5.1980-2003”**, Cem Yayınevi, İstanbul 2004. s.31. Bülent Tanör 11 Eylül günü gazetelerde yer alan haberlerden yola çıkarak müdahalenin gerekçesini ülkede eksikliği duyulan can güvenliğini sağlamak, sola ve emekçi taleplerine sınır getirerek ekonomik-sosyal hayatı işverenler lehinde yeniden düzenlemek olarak görmektedir.

⁶⁴Muammer Yaşar, **Paşalar Politikası**, Tekin Yayınevi, Ankara 1990. S.37.

⁶⁵Tanör, **a.g.e.s.31**

açıklamada; “12 Eylül Darbesiyle ABD’nin ferahladığını ,Afganistan ve İran’dan sonra Türkiye’nin istikrarının da kendileri için son derece önemli olduğu ifade etmekteydi” diyerek tezini güçlendirmektedir.⁶⁶ Çavdar’a göre de darbe ABD’ den izinli olarak gerçekleştirilmiş, Türkiye ile yakından ilgili CIA şeflerinden biri olan Paul Henze, darbeyi Beyaz Saray’a “Bizim çocuklar başardı” biçiminde duyurmuştur.⁶⁷

12 Eylül sabahı yapılan açıklamanın ardından aynı gün Kenan Evren TRT’ de bir konuşma daha yaparak darbenin gerekçelerini ve amaçlarını açıkladı. Buna göre; anarşi, terör ve bölücülük karşısında partiler ve milletvekilleri seyirci kalmış, hukuk devleti kavramı devletin parçalanması pahasına da olsa kişilerin savunulması olarak yorumlanmış, kuvvetler ayrılığı ilkesi kuvvetler çatışmasına dönüşmüş, siyasal partiler yıkıcı ve bölücü mihrakları kışkırtmış, iktidarlar partizanca davranmışlardır. TSK tarafından bu yönde yapılan uyarılar dikkate alınmamış, cumhurbaşkanlığı seçimi 8 aydır sonuçlandırılmamıştır. Harekat kanun ve nizamı yeniden tesis etmek amacıyla yapılmıştır, MGK yasama ve yürütme yetkilerini devralmış olup, en kısa zamanda yürütme sorumluluğunu Bakanlar Kuruluna bırakacaktır.

Yeni bir anayasa , seçim ve siyasal partiler kanunu ile diğer düzenlemelerin yapılmasından sonra ülkede seçimlere gidilecektir. Her türlü siyasi faaliyet durdurulmuştur. Parlamento üyeleri siyasal faaliyetlerinden dolayı suçlanmayacak, yeni yönetime karşı suç niteliğinde davranışlarda bulunmadıkları sürece herhangi bir işleme uğratılmayacaklardır. AP, CHP, MSP ve MHP Genel Başkanları can güvenliklerinin sağlanması amacıyla şimdilik TSK gözetiminde belli yerlerde ikamete tutulacak olup, durum elverişli olduğunda serbest bırakılacaklardır.⁶⁸

12 Eylül müdahalesine karşı herhangi bir direniş vuku bulmamış, yukarıda sayılan parti liderleri evlerinden alınarak kendilerine ayrılan motellerde ikamete tabi tutulmuşlardır. Yalnızca Alparslan Türkeş muhtemelen ordu içinden aldığı haberlere dayanarak darbenin olacağını öngörmüş ve saklanmıştır. Türkeş’in yakalanamaması, taraftarlarının ordu içerisinde hakim olacağı dedikodularına yol açmıştır. Bu durum Evren

---

⁶⁶Tanör, **a.g.e.** s.30-33. Darbeyi dünyaya ilk olarak duyuran ülkenin ABD olması sebebiyle darbeyi ABD ile ilişkilendiren bir soruya karşılık Evren, kesinlikle bunun doğru olmadığını belirterek darbe gecesi Amerikan Yardım Kuruluşu Başkanlığı adlı kurumun önüne tank birliklerin gelmesinden dolayı ABD’ nin böyle bir girişimden haberdar olabileceği ihtimali üzerinde durmuştur. Kenan Evren, **Kenan Evren’in Anıları 2**, Milliyet Yayınları, Birinci Baskı, İstanbul 1991, s.47.

⁶⁷Çavdar, **a.g.e.** s.263.

⁶⁸Tanör, **a.g.e.** s.32.

ve arkadaşları için kötü not olarak görüleceğinden kendisinin yakalanmasına özel önem verilmiş ve hakkında teslim olmazsa suçlu muamelesi yapılacağına dair bir sıkıyönetim bildirisi hazırlanmıştır. Bildirinin yayınlanmasından sonra 14 Eylül’ de Türkeş teslim olmuş ve Erbakan’ın ikamet ettiği Uzunada’ya gönderilmiştir.⁶⁹

14 Eylül’de Kenan Evren Devlet başkanı sıfatıyla ilk basın toplantısı gerçekleştirmiştir. Toplantıda ilk olarak 24 Ocak kararlarına ve IMF ile imzalanan üç yıllık anlaşmanın şartlarına bağlılık vurgusu dikkati çekmektedir. Zira 24 Ocak kararlarının mimarı Turgut Özal, yeni dönemde de görevinin başında kalmıştır. Ekonominin doğal kurallar çerçevesinde işlemeden yana olduğunu söyleyen Evren, bazı işçi sendikalarının kapatıldığını, grev ve lokavtların yasaklandığını, işçi-işveren ilişkilerinde yeni kanuni düzenlemelere ihtiyaç bulunduğunu belirtmiştir. Hak ve özgürlükler alanında da yeni düzenlemelerin yapılacağını belirten Evren, yargının hızlı işlemesi için de bir takım yasal değişiklikler yapma düşüncesini ifade etmiştir.⁷⁰

Dış politika konusunda ise Evren’in geleneksel dış politika çizgisinde hareket edeceği anlaşılmaktaydı. Yunanistan’ın NATO’nun askeri kanadına dahil edilmesi için Türkiye’nin vetosunun geri çekilmesi konusunda ise bir takım tavizlerde bulunulacağını sinyallerini vermekteydi. Basın toplantısından sonra Evren’in özellikle 24 Ocak Kararları, anayasa, seçim ve siyasi parti yasalarında öngörülen değişiklikler, işçi-işveren ilişkilerindeki yaklaşımı bir çok çevre tarafından “*Demirelsiz Demirel Programı*” olarak değerlendirilmiştir.⁷¹

Açıklanan programa uygun olarak yeni düzenlemeler yapılmaya başlandı. Sıkıyönetim komutanlıklarına yeni atamalar yapılarak yetkileri genişletildi. Ülkeden çıkışlar kısıtlandı. Siyasal partilerin faaliyetleri durduruldu, birkaç dernek dışında bütün derneklerin, sendikalardan ,MİSK ve DİSK’in faaliyetleri yasaklandı. Emniyet Genel Müdürlüğü Jandarma Genel Komutanlığının emrine verildi. Sıkıyönetim mahkemeleri

---

⁶⁹Evren, **Kenan Evren’in Anıları 1**, s.546-547. Müdahalenin askeri hiyerarşi içerisinde emir komuta zinciri içinde gerçekleşmesi liderleri rahatlatmıştır. Nitekim Ecevit sağ bir darbeden korkarken Türkeş sol bir darbeden dolayı endişelenmektedir. Türkeş’in kısa süre içinde teslim olması darbenin emir komuta zinciri içinde gerçekleştirildiğine ikna olmasıyla ilişkili olsa gerektir. Tanör; **a.g.e** s.33. Ecevit ve Demirel ise eşleriyle birlikte Gelibolu Hamzakoy’daki askeri dinlenme tesislerinde ikamete tabi tutulmuşlardır. Yalçın Doğan, **Dar Sokakta Siyaset(1980-1983)** Tekin Yayınevi, Birinci Baskı, İstanbul 1985, s.25

⁷⁰**Milliyet**, 15 Eylül 1983.

⁷¹ Hasan Cemal, **Tank Sesiyle Uyanmak-12 Eylül Günlüğü**, Doğan Kitap, Onuncu Baskı,2004,s.43-48. Evren anılarında Demirel’e yönelik olarak” 12 Eylülden sonra ve hatta 6 Kasım 1983 Seçimlerinden sonra da aynı ekonomik ve mali politika yürütülmektedir” diyerek adeta “Demirelsiz Demirel programı” iddialarını doğrulamaktadır. Evren, **Kenan Evren’in Anıları 1**, s.375.

kuruldu ve bunlara atama yapma yetkisini de MGK üstlenerek kendi varlığına, bildiri, emir ve kararlarına karşı işlenecek suçlara karşı bu mahkemeleri yetkili kıldı. Gözaltı süresi 15 günden 90 güne çıkarıldı. İlk etapta 50 parlamenter gözaltına alındı. Yasama ve yürütme yetkilerini kendinde toplayan MGK ,toplu iş sözleşmesi yapılan işyerlerinde çalışan işçilere %70 oranında avans olarak ek ödeme yapılmasına karar vererek grev ve lokavtları yasakladı ve çalışanlara işbaşı yaptırdı. Basına yönelik sansür ve kapatmalar gerçekleştirilirken, toplantı ve gösteri yürüyüşleri izne bağlandı. Dernek faaliyetlerine önemli kısıtlamalar getirildi. 1971-1973 dışında 1964' den beri uygulamadan kalkmış olan idam cezaları infaz edilmeye başlandı.⁷²

Darbeyle birlikte resmen olmasa da uygulamada geçerliliği kalmayan 1961 Anayasası yerine geçmek üzere geçici bir anayasa oluşturma çalışmaları müdahaleden hemen sonra başlatılmıştır. Bu amaçla Milli Savunma Bakanlığı bünyesinde kurulan bir komisyon geçici Anayasa metnini hazırlayarak MGK'ya sunmuş, “Anayasa Düzeni Hakkındaki Kanun” yürürlüğe girmiştir.⁷³

Rejimin hukuki yapılanması açısından en önemli adım, Bakanlar Kurulunun oluşturulması oldu. 12 Eylül öncesi verilen uyarı mektubunda da imzası bulunan emekli Oramiral Bülend Ulusu hükümeti kurmakla görevlendirildi. Bülend Ulusu yemin etmesinin ardından kabine üyelerini Devlet başkanının onayına sundu ve bakanlar aynı gün atandılar. Dikkat çekici olan Bakanlar Kurulunun 9 üyesinin daha önce yine TSK destekli Erim, Melen ve Talu hükümetlerinde de görev almış olmalarıydı.⁷⁴ Kabinenin önemli isimleri arasında 24 Ocak Kararlarını hazırlayan Ekonomiden sorumlu Başbakan Yardımcısı Turgut Özal ve Maliye Bakanı Kaya Erdem bulunuyordu.⁷⁵

---

⁷²Tanör, a.g.e s.33-34. 8 Ekimde Balgat katliamı sanıklarından sağcı Mustafa Pehlivanoğlu ile Telsizler katliamı sanıklarından solcu Necdet Adalı idam edilmişlerdir. 8 yıl sonra uygulanan bu idamlar rejimin sağ-sol ayrımı yapmadığının bir kanıtı olarak kullanılmıştır. Tolga Uslubaş, **Kronolojik Türkiye Tarihi Geçmişten Günümüze Türkiye**, CNR Yayınevi, Birinci Baskı,İstanbul,2013. s.286.

⁷³ Ali Haydar Soysüren, İhsan Kurtbaşı; “Mefluc Devlet İradesinden Kudretli Devlete” *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt: 27, Sayı: 1, 2017. S.65

⁷⁴Tanör, a.g.e s.34-35.Başbakanlık için adı geçen Turhan Feyzioğlu darbeden önce de Evren ile görüşmekte ve Evren kendisinden övgüyle söz etmektedir. Evren, **Kenan Evren'in Anıları 1**, s.342 Evren'in kafasındaki isim aslında eski bakanlardan Emin Paksüt'tür. Kendisine Evren tarafından yapılan başbakanlık teklifini yaşının ilerlediği gerekçesiyle reddetmiş bunun yerine Evren'in tüm yetkileri üzerinde toplamasını önermiştir. Ancak Evren bu kadar fazla görevi bir arada yürütemeyeceği fikrindeydi. Evren, **Kenan Evren'in Anıları 2**, s12. Ağustos 1980'de emekli olan Bülent Ulusu, eğer emekli olmasaydı Milli Güvenlik Konseyi üyesi olacaktı. Hem bu nedenle hem de diğer parti liderleri Ankara dışında zorunlu ikamete tabi tutulmuşken en küçük partinin lideri Turhan Feyzioğlu'na başbakanlık görevi verilmesi uygun olmayacağından, görev Ulusu'ya verilmiştir. Doğan, a.g.e s.44-45.

⁷⁵ Uslubaş , a.g.e. s.285-286. Yalçın Doğan, Evren'in iki büyük partiden deneyimli isimleri kabineye alma planı olduğu ancak bakanlık teklif edilen kişilerin Hamzakoy'da ikamet eden Demirel'i arayarak izin istemelerine kızarak bu düşüncesinden vazgeçtiğini aktarmaktadır. **Doğan**, a.g.e s.42. Evren de anılarında ilk başta iki büyük partiden seçilecek bakanların da yer aldığı bir Bakanlar Kurulu düşündüğünü böylece darbeden önce kurulamayan AP-CHP

1 Kasım 1980’de MGK Genel Sekreteri Orgeneral Haydar Saltık bir basın toplantısı düzenleyerek yeni bir anayasa hazırlanması ve demokratik parlamenter sisteme dönüş takvimi olarak nitelendirilebilecek bir yol haritası açıkladı. Buna göre bir kurucu meclis oluşturularak hazırlanan anayasa metni halkoyuna sunulacak, ardından yeni anayasaya göre düzenlenmiş yeni bir siyasal partiler ve seçim kanunu hazırlanacak, bu kanunlara uygun yeni partiler kurularak seçimlere gidilecek ve parlamentonun kurulması sağlanacaktı.⁷⁶ Bu takvimde dikkat çekici olan husus, henüz mevcut siyasal partilerin kapatılacağına ilişkin kararın alınmasına neredeyse bir yıl olmasına rağmen açıklanan yol haritasında kurulacak yeni siyasi partilerden söz edilmesidir. Bu durum askerlerin önceleri siyasal partilerin kapatılması taraftarı olmadığına yönelik bilgilerle çelişmektedir. Anlaşıyor ki; siyasal partilerin kapatılması fikri en baştan beri düşünülmekle birlikte tepki çekeceği endişesiyle uygun bir zamana ertelenmiştir.⁷⁷ Yalçın Doğan’a göre; anarşi ve bölücülük tehlikesine karşı ordunun ülke yönetimine müdahalesini halk anlayışla karşılayabilirdi. Ama siyasi partilerin kapatılmasını halkın nasıl karşılayacağı askerlerin kafasında bir soru işareti oluşturuyordu.⁷⁸

Bu takvimi takip eden iki ayın sonunda Evren yeni yıl mesajında 1982 sonbaharında yeni anayasa için halk oylaması yapılacağını ve genel seçimlerin 1983 sonbaharında gerçekleştirileceğini açıkladı.⁷⁹

Evrenin sözünü ettiği yeni anayasayı hazırlamak için 29 Haziran 1981 de kabul edilen Kurucu Meclis Hakkında Kanun 30 Haziran 1981’ de Resmi Gazete’de yayınlanarak yürürlüğe girdi. Anayasa, seçim kanunu ve siyasi partiler kanunu hazırlamakla görevli Kurucu Meclisin yapılacak seçimlerle oluşturulacak TBMM göreve başlayana kadar yasama görevini devraldığını belirten kanuna göre Kurucu Meclis, MGK ve Danışma meclisinden oluşacaktı.⁸⁰ Yasayla partilerin kurucu meclise girmesinin yolu kapatılırken valiler aracılığıyla illerden teklif edilecek adaylar arasından 120’ sinin MGK tarafından seçileceğini 40 üyenin ise doğrudan MGK tarafından atanacağı hükmünü

---

koalisyonunun küçük bir modelinin oluşturulabileceğini ancak daha sonra vazgeçildiğini belirtmektedir. Evren, **Kenan Evren’in Anıları 2**, s28.

⁷⁶ Tanör, **a.g.e.** s.41.

⁷⁷ 28 Ekim’de yabancı basın mensuplarının Ecevit ve Demirel’in yeniden siyasi yaşama dönmeleri konusunda bir soruya cevap veren Haydar Saltık’ın açıklamalarından bu iki liderin tekrar siyasi yaşama dönebilecekleri sonucunun çıkarılması üzerine ertesi gün MGK bir açıklama yaparak bu konuda bir kısıtlama yapılacağını sinyalleri vermiştir. **Milliyet**, 30 Ekim 1983.

⁷⁸ Doğan, **a.g.e.** s43.

⁷⁹ Tanör, **a.g.e.** s.41.

⁸⁰ **Resmi Gazete**, 30 Haziran 1981, sayı 17386 mükerrer.

içeriyordu.⁸¹ 15 Ekim 1981 de Danışma Meclisi üyelerinin seçimi tamamlandı. 120 kişilik mecliste sadece 23 askerin bulunması dikkat çekiciydi.⁸² Evren anılarında valilere az sayıda asker aday bildirmelerini yönünde talimat verildiğini belirtmektedir. Çoğunluğun asker olmasının rejimin görünümü açısından uygun olmayacağını düşünmektedir. Böyle bir meclisin meşruiyetinin sorgulanacağı açıktır. Bu yüzden konsey illerde valilere asker kökenlilerin çok fazla sayıda aday gösterilmemesi talimatını vermiştir.⁸³

Danışma Meclisi üyelerinin açıklanmasından bir gün sonra eski siyasi partiler feshedilmiş ve mal varlıkları hazineye devredilmiştir.⁸⁴ Danışma meclisi üyelerinin belirlenmesinden bir gün sonra alınan karar, oluşturulan yeni yapıya rakip olabilecek kuruluşların tasfiye yoluyla bertaraf edilmesi olarak düşünülebilir. Bir yandan da Danışma Meclisi üyelerinin partilerin etkisi altında kalmaması amaçlanmış olmalıdır. Nitekim 23 Ekim 1983' te en yaşlı üye Sadi Irmak başkanlığında toplanan Meclis'te yaptığı konuşmada Evren, anayasa hazırlanması sırasında meclis üyelerine telkin veya baskının söz konusu olamayacağını ifade etmiştir.⁸⁵ Bu konuşmada hem konsey olarak kendilerinin bir baskıda bulunmayacaklarını bildirmekte hem de kendileri dışındaki siyasi odakların üyelere bir takım telkinlerde bulunmayacaklarını ima etmektedir.

Danışma Meclisi ve Milli Güvenlik Konseyinden oluşan Kurucu Meclis yeni anayasayı oluşturmak ve yasamaya ilişkin faaliyetler yürütmek yetkilerine sahipti. Ancak milli güvenlik konseyinin ağırlığı yadsınamazdı. Evren de Mecliste yaptığı konuşmada son sözün Milli Güvenlik Konseyinde olacağını ifade etmiştir.⁸⁶

Yeni anayasa taslağının hazırlanması görevi Prof. Dr. Orhan Aldıkaçtı başkanlığındaki bir komisyona verildi. Temmuz ayında tamamlanan taslağa son şeklini Konsey verdi.⁸⁷ 7 Kasım 1982 de yapılan halkoylamasıyla anayasa %91,37 kabul oyu olarak kabul edildi.⁸⁸ Anayasa'nın halk oylamasına sunulmasından önce MGK tarafından yayınlanan bildirimlerde halkın ne şekilde oy kullanacağına yönelik yazı ve konuşmalar

---

⁸¹ **Cumhuriyet**, 1 Temmuz 1981.

⁸² **Milliyet**, 16 Ekim 1981.

⁸³ Evren, **Kenan Evrenin Anıları**; c.2 s.417

⁸⁴ **Milliyet**, 17 Ekim 1981.

⁸⁵ **Milliyet**, 24 Ekim 1981.

⁸⁶ **Milliyet**, 24 Ekim 1981.

⁸⁷ **Türkiye Cumhuriyeti Tarihi**, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara, 2007 s.631.

⁸⁸ **Milliyet**, 8 Kasım 1982

suç kapsamına alınmış aynı zamanda Kenan Evren'in yapacağı konuşmaların eleştirilmesi de yasaklanmıştı. Bu durum Anayasanın ezici çoğunlukla kabulünde önemli rol oynamıştır.⁸⁹

---

⁸⁹ Ali Haydar Soysüren, İhsan Kurtbaş, **a.g.m.** s.77-78

1.BÖLÜM

MİLLİYETÇİ DEMOKRASİ PARTİSİNİN KURULUŞU VE 6 KASIM 1983 SEÇİMLERİ

1.1. Bülend Ulusu'nun Parti Kurma Girişimi

Kenan Evren ve MGK üyeleri Anayasanın kabulünün ardından siyasal partilerin nasıl kurulacağına yönelik planlar yapmaya başladı. Şüphesiz bu planları kendi geleceklerini güvence altına almayı amacını da gütmektedir. Siyasal yaşama geçildikten sonra iktidara gelecek sivil yönetimin kendi dönemlerine ve uygulamalarına yönelik olumsuz icraatlarından çekiniyor ve bunun için *yumuşak iniş formülü* üzerinde duruyorlardı.⁹⁰

Formülü ortaya atan Emin Paksüt oldu. Evren anılarında Paksüt'ün kendisine şöyle dediğini aktarmaktadır. *“Başpilot siz olmak üzere Konsey üyesi arkadaşlarla uçağı İstanbul'dan kaldırdınız ve şimdiye kadar arızasız olarak havada yol aldınız. Şimdi Ankara üzerine geldiniz. Mühim olan bu uçağı bir kazaya uğratmadan Esenboğa havaalanına yumuşak bir inişle indirebilmektir. Bu safha da çok kritikti. Şimdiye kadar aranızda hiçbir ihtilaf olmadı. İniş sırasında ekseriya arzu edilmeyen durumlarla karşılaşabilirsiniz. Aman buna dikkat ediniz.”* Evren ise Paksüt' e şu şekilde karşılık vermiştir; *“Sayın Paksüt merak etme, uçağı bugüne kadar nasıl arızaya uğratmadan hedefe getirdiysek ,yumuşak inişi de kazasız belasız başaracağız.”*⁹¹

Evren ve Paksüt arasında geçen bu diyalog demokrasiye geçişin tedrici bir şekilde olacağını ve bir ara dönemi içereceğinin sinyallerini veriyordu. Asker *“devlet partisi”* kurma fikrindeydi. Bu parti iktidara gelecek ve en az beş yıl kimilerine göre ise on yıl iktidarda kalacaktı. Böylece konsey üyelerinin cezai kovuşturmalarının önü alınarak kurulan yeni düzenin kökleşmesi sağlanacaktı. Bir ara Milli Güvenlik Konseyinin partileşmesi fikri ortaya atıldı ve bununla ilgili bazı çalışmalar yapıldıysa da bundan vazgeçildi.⁹²

---

⁹⁰ Yaşar , a.g.e. s 84-86.

⁹¹ Evren, **Kenan Evrenin Anıları 4**, Milliyet Yayınları Birinci Baskı 1991. S.10.

⁹² Turgut Yılmaz Güven, **Demirel'li Yıllar-Hamzakoy'dan Demokrasi Mahzenine**, Başak Matbaacılık Ankara 1991.s.139.

Kurulacak partinin başına gelecek ismin Başbakan Bülend Ulusu olması kararlaştırıldı.⁹³ Ulusu'nun Konsey üyelerinden ileride bir kıdemde olmaması ve 12 Eylül politikalarıyla uyumlu çalışacak bir pozisyonda olması askerlerin beklentilerini karşılıyordu. Bülend Ulusu'dan önce askerlerin, özellikle Evren'in aklında Emin Paksüt vardı. Fakat Paksüt daha önce yapılan başbakanlık teklifinde olduğu gibi bu kez de yaşını gerekçe göstererek görevi kabul etmedi.⁹⁴

Aslında Anayasa referandumundan önce Bülend Ulusu adı , siyasi yaşama döndükten sonra parti kuracak isimler arasında geçiyordu. Bu yönde yapılan spekülasyonlara ve basının sorularına rağmen Ulusu şimdilik böyle bir düşüncesinin olmadığını söylüyor fakat memleketin ihtiyaç duyması ve şartların olgunlaşması halinde siyasete atılabileceğinin sinyallerini şu sözlerle ifade ediyordu; *“İleride olaylar nasıl gelişecek, memleket nasıl bir hizmet isteyecek, bilinmez tabii. Bir hizmet düşerse, memleketin bana ihtiyacı olduğuna kanaat getirirsem düşünürüm. Şu anda konuşmak yersiz.”* Böylesine erken bir zamanda sarf edilen bu sözler Ulusu'nun Başbakanlığa isteksiz gelmiş olsa da siyasete ısındığının ve ilerisi için planları olduğunun bir göstergesi olsa gerektir. Aynı günlerde Ulusu'nun istifa eden Turgut Özal ile Side'de bir görüşme gerçekleştirdiği, Evren'in kendisine zamanı geldiğinde bir partinin başına geçmesi için ısrar ettiğini ve Özal'a da partide görev alması konusunda bir teklif sunduğu iddia edilmektedir⁹⁵

Anayasanın yüzde 91 oyla kabul edilmesinin ardından, bu ezici oy oranının büyük bir partide toplanması fikri olgunlaştı. Kurulacak partinin Atatürkçü ve devleti esas alan, 12 Eylül politikalarıyla uyumlu bir devlet partisi olması öngörülüyordu. Kamuoyunda kurulacak partinin başına Bülend Ulusu'nun getirileceği konusunda ortak bir kanı

---

⁹³ Evren, Bülend Ulusu'nun halk tarafından sevildiğini düşünüyor ve ileride siyasal partilerin açılmasına izin verdiklerinde arzu etmedikleri bir liderin iktidara gelmesinden çekindikleri için kendileriyle aynı doğrultuda hareket eden bir parti lideri olarak kendisini görüyordu. Evren'in aktardığına göre Ulusu tıpkı Başbakanlık teklifinde olduğu gibi parti kurma teklifine de çekimser yaklaşmış, çok istekli olmamasına rağmen hayır diyememişti. **Evren, Kenan Evrenin Anıları 4** Milliyet Yayınları Birinci Baskı 1991 s.68.

⁹⁴ Evren, **Kenan Evrenin Anıları 3** s386.

⁹⁵**Milliyet**,13 Ekim 1982. Turgut Özal ise bir hafta sonra bu iddialara cevap mahiyetinde bir açıklamada bulunarak kendi kuracağı bir partinin başına geçeceğini, Demirel ve Ulusu ile parti kurma konusunda görüşmediğini beyan etmiştir. **Milliyet**, 19 Ekim 1982. Turgut Özal, Başbakan Yardımcılığının ardından bir süre ikamet ettiği Side'den ayrılarak ABD'ye gitti. Burada kilo verip, modern bir görüntüyle yurda döndü ve şartlar müsait olursa parti kurabileceğini yeniden ifade etti. 1977 yılında MSP' den milletvekili adayı olması sebebiyle Konsey üyelerinin kuşkuvarını üzerine çeken Özal, Batılı,modern görüntüsüyle bu kuşkuvarları bir nebze olsun hafifletmeye çalıştı. Özal'ın açıklamalarındaki dikkat çekici bir ifade “ Devletin partisi olmaz, vatandaşın partisi olur “ söylemiydi. Bu vurgu ile kurulmaya çalışılan “Devlet Partisi” ne soğuk baktığını sağın kendi kuracağı partide birleşeceğini ima etmektedir. **Milliyet**, 1 Şubat 1983.

mevcuttu.⁹⁶ Böyle bir parti başarıyla kurulabilirse rejimin temel esasları konusunda uzlaşmış diğer küçük partilerin muhalefet görevi göreceği öngörülüyordu. Daha önce yalanlamış olmasına rağmen kurulacak partiye Turgut Özal'ın yanı sıra eski bakanlardan Mesut Erez'in ve altı kadar eski AP'li il başkanının da katılacağı konuşulan konular arasındaydı. Daha ilginç olanı ise girişimin eski CHP'lilerden de destek bulabileceğinin dillendirilmesi oldu.⁹⁷

Anayasanın ezici bir çoğunlukla kabul edilmesinin ardından genel eğilim toplumun eski parti ve liderleri dışladığı yönündeydi. Kısıtlı olanaklarıyla Anayasanın kabul edilmemesi yönünde çalışma yaptıkları bilinen eski liderlerin halkoylaması neticesinde hezimete uğramış gibi görünmeleri AP ve CHP içindeki muhalif odakların 12 Eylül yönetimine daha fazla yakınlaşmalarına neden olmuş görünmektedir. Mehmet Yorgancıoğlu gibi küskün AP'liler halkın her gittiği yerde Bülend Ulusu'ya sevgi gösterilerinde bulunduğunu belirterek Bülend Ulusu önderliğinde kurulacak bir Merkez Parti için çalışacaklarını ve kurulacak partiye daha önce partilerini yanlış yola sürüklemiş kişilerin alınmaması gerektiği konusunda görüş belirtmişlerdi.⁹⁸ Başbakan Bülend Ulusu liderliğinde kurulacak bir partiye iş çevreleri de olumlu yaklaşmış ve Turgut Özal'ın da bu partinin içinde olması için bir takım görüşmeler gerçekleştirilmiştir.⁹⁹

Başbakan Ulusu, kendisine verilen talimat üzerine parti kurmak için ön çalışmalara başladı. Öncelikle bir çekirdek kadroya ihtiyaç duyuyordu. Bunun için kabinesindeki bakanlardan İlhan Evliyaoğlu, Mehmet Turgut ve İlhan Öztrak'ı kadrosuna dahil etti. Odalar Birliği Başkanı Mehmet Yazar, İstanbul Ticaret Odası başkanı Nuh Kuşçulu ve Ege Bölgesi Sanayi Odası eski başkanı Şinasi Ertan ve eski bakanlardan Ahmet İhsan Kırımlı da Bülend Ulusu'nun çalışmalarına destek veren isimler arasında yer aldı. ¹⁰⁰ 12 Eylül'den sonra Demirel' i eleştiren Ahmet İhsan Kırımlı, Haldun Menteşoğlu, İskender Cenap Ege, eski milletvekili Neşet Tanrıdağ ve AP eski Manisa milletvekili Süleyman Çağlar Ulusu'ya destek veren ekibin içinde yer aldı.¹⁰¹

---

⁹⁶ Kamuoyunda Ulusu'nun parti kuracağı açıkça bilinmesine rağmen Ulusu bu iddiaları yalanlama veya geçiştirme yoluna gitti. Ocak 1983' te basın bu konudaki sorularına " bu konuyu değiştirelim, böyle bir gelişme yok diyerek" yanıt vermeyi tercih etmiştir. Halbuki o tarihlerde parti kurma hazırlıklarına başlamış, bir çok çevreyle görüşmeler yapmıştı. **Milliyet**,21 Ocak 1983.

⁹⁷ **Milliyet**,17 Kasım 1982.

⁹⁸ **Milliyet**,18 Kasım 1982.

⁹⁹ **Milliyet**, 24 Kasım 1983.

¹⁰⁰ Yaşar, **a.g.e. s.** 90-96.

¹⁰¹ Hulusi Turgut, **12 Eylül Partileri**, ABC Ajans,Birinci Baskı,1986,İstanbul, s. 68-69.

Çankaya'daki Başbakanlık Konutu Uлуу'nun parti kurma girişimlerinin karargahı konumundaydı. Mehmet Turgut'un talimatıyla eski Demokratik Partili bazı milletvekilleri tüzük ve program hazırlamakla görevlendirildi. Bu arada İstanbul Ticaret Odası Başkanı Nuh Kuşçulu, Uлуу'ya bir rapor sundu. Bu raporda Özal ve Mehmet Yazar'ın da kurulacak partide görev alacağıının belirtilmesi Mehmet Yazar'ın hoşuna gitmedi. Mehmet Yazar, Uлуу'nun temasta olduğu isimlerden olmakla birlikte ikircikli bir tutum sergiliyordu. Kendi isminin parti oluşumunda geçmesini istemiyordu. Yazar'ın kafasında sivil bir başkanın önderliğinde geniş tabanlı bir parti vardı.¹⁰²

Bülent Uлуу, sağ oylara talip olacak bir partinin Süleyman Demirel'e rağmen başarılı olamayacağıının farkındaydı. Bunun için Süleyman Demirel'in desteğinin alınması en azından kurulacak partiye karşı olmaması gerekiyordu. Bülent Uлуу'nun 1977 yılında Deniz Kuvvetleri komutanı olmasında Demirel'in önemli bir desteği söz konusuydu.¹⁰³ Buna karşılık, 12 Eylül'de Hamzakoy'da mecburi ikamete tabi tutulan Demirel'in kardeşi Hacı Ali Demirel ile telefonda görüşmesini sağlayan Bülend Uлуу oldu.¹⁰⁴ Aynı günlerde Demirel'in Güniz Sokaktaki evinde arama yapmak isteyen bir askeri birliğin bu girişimini Başbakan Bülend Uлуу engellemiştir.¹⁰⁵ Bülend Uлуу parti kurma girişiminden önce de Demirel ile temaslarını özel günlerde kart göndererek sürdürdü. Bülend Uлуу Demirel'in çevresindeki gazetecilere, Demirel'i aramak istediğini fakat telefonlar dinlendiğinden bunu yapamadığını ifade ediyordu.¹⁰⁶ Bir başbakanın eski başbakanı arayamama nedeni olarak telefonlarının dinlendiği argümanını ileri sürmesi askeri yönetimin uyguladığı baskının niteliği hakkında önemli bir veri sunmaktadır.

Demirel ile eskiye dayanan ilişkilerinden güç alan Bülend Uлуу,kendisiyle temasın yollarını aramaya başladı. Demirel, bu temaslar için eski bakanlardan Saadettin Bilgiç'i görevlendirdi. Uлуу ve Bilgiç 2 Ocak 1983 tarihinde buluştular.¹⁰⁷ Saadettin Bilgiç, Milli Savunma Bakanı olduğu dönemde, Milli Savunma Bakanlığı Müsteşarı

---

¹⁰² Turgut, a.g.e. s.70-71.

¹⁰³ Yaşar, a.g.e. s.87.

¹⁰⁴ Yavuz Donat, **Demirel'in Yokluk Yılları**, Bilgi Yayınları Birinci Basım 1993. Ankara s.12,13.

¹⁰⁵ Turgut, a.g.e. s .32.

¹⁰⁶ Donat, a. g.e. s.37.

¹⁰⁷ Donat, a.g.e. s.55. Donat'ın aksine Saadettin Bilgiç anılarında Demirel'in kendisine böyle bir görev verdiğinden bahsetmemekte, dönürü Burhanettin Balkanoğlu aracılığıyla Uлуу'nun kendisine görüşme teklif ettiğini ifade etmektedir. Saadettin Bilgiç, **Dr Saadettin Bilgiç Hatıraları**, Boğaziçi Yayınları, Birinci Baskı, İstanbul 1998. S246-247.

Ulusunu'nun, Deniz Kuvvetleri komutanlığına getirilmesinde rol oynamış bir isimdi ve ilişkileri o tarihten beri devam ediyordu. Görüşmede, Ulusunu daha çok AP'lilere dayalı bir parti kurmak istediğini, başbakanlık görevini bırakmadan önce bu işi bitirmeye çalıştığını, Emin Paksüt ve Ferit Melen'in de bu görüşte olduklarını anlattı. Bilgiç'ten kuracağı parti için yardım talebinde bulundu. Saadettin Bilgiç, Ulusunu'ya başbakan olarak seçime girmenin sıkıntılı bir durum yaratacağını ve kabinesindeki bazı bakanların başka partilere gidebileceğini söyledi. Bilgiç'e göre vatandaş konseyin üç yıllık icraatından Ulusunu'yu sorumlu tutacaktı. Ayrıca ikinci bir sağ parti kurulacak olursa kendisi ve Demirel dahi desteklese partinin başarılı olamayacağını ifade etti. Ulusunu ise böyle bir olasılığı engellemeye gücünün yetmeyeceğini bildirdi.¹⁰⁸

Ulusunu bu görüşmeleri gerçekleştirirken bir endişesi de Saadettin Bilgiç'in kendisine aktardığı gibi Turgut Özal'ın sağda ikinci bir parti kurma çabasıydı. Solda ise Başbakanlık Müsteşarı Necdet Calp'in, CHP'nin yerini alacak bir parti kurma düşüncesi vardı.¹⁰⁹ Askerler bu çabanın farkındaydı ve bir yandan da teşvik ediyorlardı. 12 Eylül politikalarıyla barışık bir sol parti askerlerin isteklerine uyuyordu. Ulusunun merkez sağda Calp'in ise merkez solda konuşlandırılacağı iki partili bir siyasi yapı, gerek askerlerin gerekse Ulusunun hedeflerini gerçekleştirmesine uygun bir ortam yaratıyordu. Ulusunun başarısı Süleyman Demirel'in desteğinin sağlanması ve sağda ikinci bir partinin kurulmamasına bağlıydı.

Ulusunu, Demirel'in ve AP'lilerin desteğini sağlamak için Mehmet Yazar aracılığı ile Demirel ve eski Cumhurbaşkanı Bayar ile temas kurmaya çalıştı. 12 Eylül yönetimi nezdinde itibar görmeye başlayan Bayar'ın tavrı olumlu oldu. Bayar'ın tavrına tepki gösteren Demirel ise durumu şöyle özetliyordu. *"Bir zamanlar ordu artı CHP eşittir iktidar, propagandası yapıldı. Biz bunun karşısına çıktık. Mücadele ettik. Şimdi, Ulusunu parti kuracak biz de kendisine destek vereceğiz... Bu, ordu artı AP eşittir iktidar olur. Buna razı olamayız."*¹¹⁰ Demirel, Ulusunu'nun ekibini yanlış seçtiğini düşünüyordu ve bu ekiple bir yere varamayacağını fikrindeydi. Ulusunun ekibinin Demirel muhaliflerinden oluşması Demirel'i endişelendiriyor ve kendisine soğuk bakmasına neden oluyordu.¹¹¹

---

¹⁰⁸ Bilgiç, a.g.e. s.246-247,283-284.

¹⁰⁹ Erdal İnönü, **Anılar ve Düşünceler 1**, Yorum Kitapları, Yirminci Baskı, İstanbul, 1998, s. 201.

¹¹⁰ Yaşar, a.g.e. s97-98.

¹¹¹ Turgut, a.g.e. s.69.

Bülend Ulusu ile Demirel arasında arabuluculuk yapanlardan biri de Tercüman gazetesiydi. Gazetenin sahibi Kemal Ilıcak ile Ankara temsilci Uğur Reyhan bu ikili arasındaki mesajlaşmayı sağlayan isimlerdi. Bu isimlerin arabuluculuğunda mesajlaşmalar Şubat ayı içerisinde gerçekleşti. Ulusu Demirel'e, çalışmalar AP eşittir ordu imajı doğuracaksa bu teşebbüsten çekileceğini, ileride başbakanlık istemediğini, faydası olacaksa meclis başkanlığı görevini yürütebileceğini ilettili. Ulusu bazı isimlerin sert tavır alma konusunda Evreni etkileme çabasında olduğunu, Demirel kendisine yardımcı olursa aleyhte havanın tersine dönebileceğini ve ordunun kışlasına çekilmesini sağlayabileceğini söyledi.¹¹² Bu dönemde Ulusu, Demirel'e yolladığı mesajlarda “*Türkiye’de sağdaki oyların toparlanması için yardımınıza ihtiyacım var. Ben size bağlı kitlelerin başında bu dönemi götürebilirim, düzluğe çıkabiliriz* diyordu. Ulusu’nun önerdiği formül; “*Süleyman Demirel artık Bülend Ulusu eşittir iktidar*” şeklinde idi.¹¹³

Demirel ise 12 Eylül yönetiminin kendisini anarşiyi körükleyenlerle bir tutmasının kabul edilemez olduğunu, ordunun siyasetten çekilmesi gerektiğini, partilerin tavandan değil tabandan doğduğunu, Ulusu parti kurmak istiyorsa başbakanlıktan istifa etmesi gerektiğini, geçiş dönemi olgusunu tanımadığını, geleceğin istikrarını güdümlü bir yönetimle kurulamayacağı mesajlarını ilettili.¹¹⁴ Demirel bu mesajlarıyla Bülend Ulusu’ya destek vermeyeceğini belli etmiş oldu. İleri sürdüğü şartlar Ulusu için kabul edilemezdi. Ordunun kışlasına çekilmesi uzun bir süre için mümkün değildi ve Ulusu’nun dahi bunu gerçekleştirme gücü yoktu. Evrenin de belirttiği gibi Ulusu başbakanlıktan çekilirse siyaseten gücü kalmazdı.¹¹⁵

Bu mesajlara rağmen Ulusu, Demirel ile baş başa görüşürse bir sonuç elde edebileceği kanısındaydı. Demirel’ in tavizsiz tutumu yakın çevresinde tartışma konusu oldu. Bazı arkadaşları Ulusunun önerilerini kabul edilebilir buluyorlardı. Ulusu, Demirel’in “*müridi*” sayılabilecek isimler olmaması şartıyla kuracağı partinin kadrosunu Demirel’in tayin edebileceğini söylüyordu.¹¹⁶ Demirel, Ulusu’nun görüşme teklifini hiçbir zaman kesin bir dille reddetmedi. Görüşme teklifleri üzerine tavrı “*Başbakan benimle görüşmek isterse açıkça görüşürüm. Başbakanlığa gider görüşürüm. Çıkınca da*

---

¹¹² Donat, **a.g.e.** s.56-58.

¹¹³ Turgut, **a.g.e.** s.70.

¹¹⁴ Donat, **a.g.e.** s.56-57.

¹¹⁵ Evren, **Kenan Evrenin Anıları 4** s.136.

¹¹⁶ Donat, **a.g.e.** s.55.

gazetecilere ne görüştüğümü söylerim.” şeklindeydi. Bu ifadeler üzerine Ulusu görüşmekten vazgeçti. Askerlerin böyle bir görüşmeden rahatsız olacağı belliydi ve bu Ulusu için istenmeyen bir durum olarak görülüyordu.¹¹⁷

Askerlerin Demirel ile Ulusu'nun görüşmesinden rahatsız olacakları görüşünün yanı sıra bu görüşme çabalarından haberdar olduklarına yönelik iddialar da mevcuttur. Yavuz Donat'ın aktardığına göre; Ulusu'nun Demirel ile son irtibat çabası 1983 Nisan ayı içinde eski AP senatörü Yiğit Köker üzerinden gerçekleşti. Başbakanlık konutunda yapılan görüşmede Ulusu kendisine destek verilirse siyasal yasakları altı ay içerisinde kaldırma sözü verdi ve kendisinin AP sempatzanı olduğunu söyledi. Demirel ile nerede ve hangi şartlarda görüşüleceğinin pazarlığının yapıldığı görüşme devam ederken Evren telefonla arayarak görüşme hakkında bilgi aldı. Bu görüşme de sonuçsuz kaldı¹¹⁸

Süleyman Demirel'in olumsuz tutumu yanında Bülent Ulusu'nun kendisine yardımcı olacak isimlerden de yeterli desteği alamaması parti kurma çalışmalarından vazgeçmesine sebep oldu. Mehmet Yazar ve Mehmet Turgut'un parti çalışmalarına katılmayacaklarını bildirmesi üzerine zaten bu işe çok da gönüllü girmediğini sık sık ifade eden Başbakan, Evren' e giderek parti kuramayacağını söyledi.¹¹⁹ Bu girişimin başarısızlıkla sonuçlanmasının nedenlerinden birinin Haydar Saltık' tan sonra Milli Güvenlik Konseyi Genel Sekreterliğine getirilen Necdet Üruğ'un tavrı olduğu iddia edilmektedir. Buna göre; Üruğ başından beri Ulusu'nun başbakanlığına karşıdır. Ulusu'nun parti kurmasını ve Başbakanlığı sürdürmesini istemeyen Üruğ, bu görüşlerini Kenan Evren ile paylaşmaktadır.¹²⁰

Bülend Ulusu Nisan ayında parti kurmaktan vazgeçtiğini Kenan Evren'e bildirdi. Sağlık sorunlarının bu kararı almasında etkili olduğunu söyledi.¹²¹ Bunun yanında belki de daha önemli ve asıl sebep kendisine yardımcı olacak, kendi ifadesiyle parti

---

¹¹⁷ Yaşar, **a.g.e.** s.99. Gazeteci Yavuz Donat, Bülent Ulusu ile bir röportaj yapmış, gerekirse Demirel ile görüşüp görüşmeyeceğini sormuş, Ulusu ise oldukça dolambaçlı ifadelerden sonra bir zaruret olması halinde görüşürüm diyerek her iki tarafı da gücendirmemeye çalışmıştır. Röportajda dikkati çeken bir husus da Ulusu'nun hala açık açık bir parti kuracağını söylemekten kaçınmasıdır. **Tercüman**, 10 Şubat 1983.

¹¹⁸ Donat, **a.g.e** s.58-59.

¹¹⁹ Bülend Ulusu daha önce de sık sık Evrene gidiyor ve bu işlerin çok zor olduğunu, bazı geceler uykusunun kaçtığını söylüyordu. Buna rağmen Evren halkın kendisini çok sevdiğini ve bu işe devam etmesi gerektiğini söylüyordu. Evren, **Kenan Evrenin Anıları c.4** s135.

¹²⁰ Yaşar, **a.g.e.** s.100,101.

¹²¹ Ulusu bu süreçte tansiyonun 19' a çıktığını, sağlığının bozulduğunu Evren'e ifade ediyor, Öte yandan belki başbakanlığı bırakır sadece parti kurmakla ilgilenebilirse hem daha hızlı ilerleyebileceğini hem de parti kurarken devletin imkanlarını kullanıyor eleştirilerinden kurtulabileceğini ifade ediyordu. Evrenin endişesi ise başbakanlığı bırakırsa Ulusu'nun etkinliğini kaybedeceği şeklindeydi. Evren, **Kenan Evrenin Anıları 4** s.136.

çalışmalarında “*kurmay subaylığını yapacak bir arkadaş*” bulamamasıdır. Sağ siyaset içinde sözü geçecek etkili bir ekibi yoktu, çevresine toplananlar Demirel’e küsmüş ve AP ‘den dışlanmış eski Demokratik Parti mensuplarıydı. Bu ekiple Demirel’ e ve o günlerde siyasete atılacağını söyleyen Özal’ a karşı sağ oylar için rekabet edemeyeceğini anlamış olmalıdır.

Kenan Evren, Ulusu’nun partiyi kurma görevini bırakmasından memnun olmadı. Çünkü yerine geçecek daha iyi bir isim bulamıyordu. Aralarında geçen konuşmadan on beş gün önce Süleyman Demirel’i kast ederek “*Eski siyasiler kendilerine kul köle olanlara parti kurdurma çalışmalarına giriştiler*” demeciyle bu memnuniyetsizliğini ifade ediyor “*vazgeçmezlerse üçüncü yumruğu yerler*” diyerek gözdağı veriyordu.¹²²

Kenan Evreni kızdıran bir başka gelişme ise henüz Bülend Ulusunun parti kurma girişiminden vazgeçmediği günlerde eski başbakanlardan Naim Talu’nun AP yerine kurulacak partinin başına geçeceği söylentileri üzerine Demirel’in verdiği tepki oldu. Demirel kendisine bu hususta soru soranlara “*Adalet Partisi dul karı mı ki her gelen bir şey istiyor. Adalet Partisinin arsası üzerine hiç kimse bir şey kurmaya kalkmasın. Ben orada gecekonduyu yaptırmam*” cevabını verdi. Sansür sebebiyle bu sözler gazetelerde yayınlanamadı. Fakat askerler bu açıklamayı haber aldılar. Tepkileri “*bu memleket Demirelin tapulu mülkü mü?*” şeklinde oldu. Evren bu sözlerden sonra halka yaptığı konuşmalarda ve verdiği mesajlarda isim vermeden Demirel’i eleştirmeye yoğun bir şekilde devam etti¹²³ Demirel yasaklı olmasına rağmen siyasette etkisini sürdürüyordu.

Sağda politika yapacak her unsurun Demirel faktörünü dikkate alması gerekiyordu. Bu sebeple Evren konuşmalarında *eski siyasiler* diyerek Demirel’ i kıyasıya eleştirmekte kendisini halk nazarında itibarsızlaştırmaya çalışmaktadır.

Siyasal Partiler Kanununun kabul edilmesine az bir zaman kala Bülend Ulusunun görevi bırakması Evren ve Konsey üyelerini zor durumda bıraktı. Demirel başta olmak üzere eski siyasi çevrelerin gizliden gizliye parti kurma çalışmaları içerisinde olduğu dönemde askerler parti kuramayacak duruma geldiler. Evren Konsey’deki arkadaşlarına “*hata ettiğimizi şimdi anlıyorum. Koyunu yüzdük yüzdük ondan sonra da etini buyurun deyip başkasına ikram ediyoruz*” diyerek pişmanlığını ve üzüntüsünü anlatıyordu.

---

¹²² **Milliyet**, 14 Mart 1983. Evren, Ulusu’ya parti kurdurma girişiminden önce , Fransa Cumhurbaşkanı De Gaulle gibi kendisinin parti kurup seçimlere girmeyi düşündüğünü ifade etmektedir. Evren, **Kenan Evrenin Anıları 3**. s.386.

¹²³ Yaşar, **a.g.e.** s.108.

Evren'e göre Ulusunun görevi bu şekilde bırakacağını bilselerdi, anayasayı ona göre düzenlerlerdi. Buna göre Kenan Evren Devlet Başkanlığı ve Milli Güvenlik Konseyi üyeliğini devam ettirir, seçimlerden sonra da Cumhurbaşkanlığı seçimi yapılırdı¹²⁴. Hatta bir ara Milli Güvenlik Konseyinin partileşmesi yönünde bir fikir de ortaya atıldıysa da bundan vazgeçildi.

Ulusunun başbakan kimliğiyle parti kurma girişiminde bulunması ve başarısız olması kamuoyu tarafından olumsuz karşılanmadı. Tam tersine başbakanlıkla parti kurma faaliyetinin aynı kişide birleşmesinin demokrasiye geçiş operasyonu üzerine düşüreceği tereddütleri ortadan kaldırdığı üzerinde duruldu. Kamuoyu tarafından Ulusu'nun bu girişimin başarısız olmasının nedeni olarak uzlaşması beklenen grupların kenarda kalmayı tercih etmesi gösteriliyordu. O günlerde siyaset yasağı ve sansür nedeniyle bu grupların kim olduğu dillendirilemese de Demirel ve AP çevresinin kast edildiği açıktır. Yine merkez sağda varlığını hissettiren Özal'ın da bu uzlaşmaya katılmamış olması onu da kast edilen gruplar içine sokmaktadır.¹²⁵

Görünüşe göre Ulusu'nun parti kurma girişiminin başarısızlıkla sonuçlanmasının altında yatan en önemli sebep Demirel faktörüdür. Ulusunun küskün AP' liler ve eski Demokratik Partililerle parti kurma girişimi Demirel'in hoşuna gitmemiştir. Diğer bir sebep Ulusu'nun kadrosu içinde bu girişimi çekip çevirecek güçlü bir yardımcının bulunmamasıdır. Son olarak Demirel'den istediği desteği bulamayan ve Turgut Özal'ın da parti kuracağını haber alan Ulusu, bu rakiplerle mücadele edemeyeceğini düşünmüştür.

1.2. Turgut Sunalp'ın Parti Kurma Çalışmaları

1960 yılında kurmay albay rütbesiyle Kıbrıs'a giden ilk alay komutanı olan Turgut Sunalp, bu görev için Genelkurmay tarafından özel olarak seçilmiştir. Görevi Kıbrıs Türk Silahlı Kuvvetleri alayını kurmak ve o zaman ki Kıbrıs Devletinin müşterek savunma gücünü hazırlamaktır. Buradaki görevini başarıyla yerine getiren Sunalp sadece askeri konuları değil, dış siyaseti ve Kıbrıs politikasını çok iyi bilen kabiliyetli bir asker olarak tanınmıştır.¹²⁶

---

¹²⁴ Evren, **Kenan Evrenin Anıları c.4** s.137-138.

¹²⁵ **Milliyet**, 15 Nisan 1983.

¹²⁶ Yaşar, **a.g.e.** s.121-122.

1972 yılında orgeneralliğe yükseltilen Turgut Sunalp, Faruk Gürler'in Genelkurmay Başkanı olduğu sırada Genelkurmay İkinci Başkanı oldu. Bu makamdan sonra ordu komutanı olarak atanmayı bekliyordu. Bir süre sonra Faruk Gürler cumhurbaşkanı olmak amacıyla Genelkurmay Başkanlığından istifa etti. Faruk Gürler cumhurbaşkanı olduğunda genelkurmay başkanı Muhsin Batur olacak Turgut Sunalp de ordu komutanı olarak atanacaktı. Böylece Muhsin Batur'un ardından genelkurmay başkanı olma şansı doğuyordu. Ordudaki beklenti de bu yöneydi. Bu amaçla Faruk Gürler'in cumhurbaşkanı seçilmesi için yapılan çalışmalara aktif olarak katıldı. Yakın arkadaşı Necdet Ürüg da Faruk Gürler'in yeğeniydi.¹²⁷

Sunalp'in kamuoyu tarafından tanınmasında iki olay etkili olmuştur. Bunlardan biri Gürler'in Cumhurbaşkanlığı adaylığı sırasında tankları meclis binasının önüne çeken asker olarak bilinmesi, diğeri ise Milli Nizam Partisinin (MNP) Anayasa Mahkemesi tarafından kapatılması üzerine İsviçre'ye giden Necmettin Erbakan'ı Türkiye'ye dönmeye ve yeni bir parti kurmaya ikna etmesi için İsviçre'ye gitmesidir. O dönemde Ordu, Süleyman Demirel'in sağda tek başına kalmasından endişe etmiş ve kendine sağdan bir rakip arayışına girmiştir. Dolayısıyla bu süreçte Necmettin Erbakan'ın tekrar siyaset sahnesine dönmesi amaçlarına hizmet etmektedir.¹²⁸ Bu hamlenin o yıllarda yükselen sol hareketin önüne İslami bir rakip çıkarma çabası olarak değerlendirilmesi de mümkündür.

Gürler senatör olunca Genelkurmay Başkanlığına Semih Sancar getirildi. Sancar'ın desteğini alan Demirel ve Ecevit 1973 yılında Gürler'in cumhurbaşkanı seçilmesini engellediler. Bunun üzerine Genelkurmay Başkanı Sancar, adı "*Gürlerciye*" çıkan askerleri ya emekliye sevk etti ya da pasif görevlere atadı. Ordu komutanı olması beklenen Sunalp, Harp Akademileri Komutanlığına atandı. İki yıl bu görevi sürdüren Sunalp, Sancar tarafından üç ordu komutanlığından birine değil, yeni kurulan Ege Ordu Komutanlığına atandı. Ordusu ve karargahı olmayan bir ordu komutanlığına atanması Sunalp için genelkurmay başkanı olmayacağı anlamına geliyordu.¹²⁹

Ordu içinde iyi yetişmiş, kabiliyetli bir asker olarak tanınan Sunalp'e yapılan bu muamele, bir çok subay gibi Kenan Evren'i de rahatsız ediyordu. Buna mukabil

---

¹²⁷ Yaşar, **a.g.e.** s 67-68.

¹²⁸ Turgut, **a.g.e** s. 101.

¹²⁹ Yaşar, **a.g.e.** s.67-68.

kendisinin yerine birinci ordu komutanı olarak atanan Eşref Akıncı, Sunalp'ı teselli etmek için Kenan Evren'i kendisini karşılamaya gönderdi. İki asker arasında ilk ilişki bu olaydan yıllar önce Evren Harp Akademisini bitirip genelkurmayaya stajyer olarak geldiğinde başlamıştı. O yıllarda Sunalp, Orgeneral Şahap Gürler'in özel kalem müdürlüğü görevini yerine getiriyordu. Kenan Evren haksızlığa uğradığını düşündüğü Sunalp'ten 1976 yılında Ege Ordu Komutanlığını devraldı. Böylece Ege Ordu Komutanlığında iki orgeneral halef-selef oldular.¹³⁰

Sunalp'e yapılan haksızlığa üzülenlerden biri de Demirel'di. Her ne kadar 1973 yılı Cumhurbaşkanlığı seçiminde karşı saflarda yer almış ve Demirel'in desteklediği Sancar tarafından tasfiye edilmiş olsa da ilerleyen yıllarda Sunalp ve Demirel arasında samimi ilişkiler kuruldu. Gürler olayındaki kırgınlıklarına rağmen Demirel 1975' te İzmir'i ziyaret ettiğinde Sunalp kendisini karşılamaya gitti ve organizasyon becerisiyle Demirel'in gözüne girdi. Demirel'in dönüşte uçakta bakanlara “ *Bu Turgut paşa kabiliyetli bir asker. İyi bir komutan onu kara kuvvetleri komutanlığına getirelim*” dediği aktarılmaktadır. Aralarındaki bu ilişkiye rağmen Sancar'ın Sunalp hakkındaki olumsuz tutumu devam etti. Demirel'e rağmen 1976 yılında Sunalp emekliye ayrıldı. Demirel, “*mademki ciheti askeriye öyle istiyor öyle olsun*” diyebildi. Sunalp emekli olmasının ardından Ankara'da Demirel'i ziyaret etti. Demirel bu görüşmede üzüntülerini dile getirdi. Sunalp ise kendisine verdiği değer yüzünden vedaya geldiğini ifade etti.¹³¹

12 Eylül'den sonra Türkiye'nin Ottawa Büyükelçilinin boşalması üzerine Kenan Evren, Turgut Sunalp'i buraya büyükelçi olarak tayin etti. Sunalp, o tarihte 63 yaşındaydı ve yaş haddinden emekli olmasına iki yıl vardı. Bu kadar kısa bir zaman için büyükelçi tayin edilmesinin altında Evren'in Sunalp'e karşı yapılan haksızlığı devlet katında giderme çabası yatıyordu.¹³² “*Kenan Evren, Sunalp'in Kara Kuvvetleri Komutanlığına getirilmeyip emekli olmasını bir haksızlık olarak telakki ediyor ve onu böyle bir göreve getirerek bu haksızlığı onarmak yoluna gidiyor*” diyenlerin yanı sıra Sunalp'in ağırlığından çekinen, kendilerini eleştirebileceğini düşünen askeri yönetimin kendisini uzaklaştırmak maksadıyla böyle bir görev verdiğini savunan görüşler de mevcuttu. Sunalp de bu tayine çok istekli değildi. Orgeneral Necdet Üruğ'a “*Necdet, yaşım 63, iki yıl için gidiyorum. Burada evi dağıtacağım. Pek istekli değilim*” diyordu. Üruğ bu

---

¹³⁰ Yaşar, a.g.e. s.67-68. Evren , **Kenan Evrenin Anıları 3**, s.229-230.

¹³¹ Yaşar, a.g.e s.126.

¹³² Evren, **Kenan Evrenin Anıları 3**, s. 229-230.

konuşmayı Evren'e aktardığında, Evren Sunalp'in bu atamadan pek de memnun olmadığını anladı. Necdet Ürüg'a “ *Canım, Turgut Paşa hele bir gitsin, sonra düşünürüz*” cevabını verdi.¹³³ Bu cevap Kenan Evren'in dönüşte Sunalp ile ilgili başka planları olduğunu gösteriyordu.

Sunalp, büyükelçi olarak atandığında Ankara'ya giderek Evrene teşekkür etti. Bu ziyaretin ardından beklenmedik bir ziyareti de Demirel'in evine giderek gerçekleştirdi. Kendisine Kanada Büyükelçisi olarak atandığını bildirerek fikirlerini aldı. Ziyaret öncesi kendisini bu fikrinden dolayı eleştiren asker arkadaşlarına “ *Ben böyle şeylere aldırış etmem. Giderim. Hatırını sorarım*” cevabını verdi.¹³⁴ Bu sözlerin ardından gerçekleşen ziyaretin Konsey üyelerini memnun etmediği açıktır. Ayrıca o günkü şartlarda böyle bir cesaret, askerın Sunalp'in ağırlığından çekindiği için kendisini büyükelçi olarak tayin ettiği görüşünü de desteklemektedir.

Temmuz 1982' de görev süresinin bitmesinin ardından Türkiye'ye dönen Turgut Sunalp'in adı bakanlık için geçmeye başladı, bu konuda basın tarafından kendisine yöneltilen soruları ” *şimdilik resmi bir teklif yok, söylentileri ben de duydum ama kaale almadım*” diyerek cevapladı.¹³⁵

Turgut Sunalp, görevden dönen diplomatların adeti olduğu halde Evren'i ziyarete gitmedi. Bu durum Kenan Evren'in dikkatini çekti. Necdet Ürüg aracılığıyla Turgut Sunalp'e haber gönderdi. Bunun üzerine Sunalp Evren'le Çankaya köşkünde baş başa bir görüşme gerçekleştirdi. Görüşme basında Sunalp'in Ulusu'nun yerine başbakan olarak atanacağı veya dışişleri bakanı yapılacağı ya da Danışma Meclisi Başkanı olacağı şeklinde aksettirildi.¹³⁶ Evren bu dönemde böyle bir niyetinin olmadığını aktarmaktadır. Basında çıkan haberlerin Ulusu'nun kulağına gitmiş olma ihtimaline karşı da kendisine böyle bir durumun olmadığını ifade etmiştir.¹³⁷

Turgut Sunalp Evren ile yaptığı görüşmenin ardından İstanbul'a döndüğünde eski AP senatörü Yiğit Köker tarafından telefonla arandı. Köker, Sunalp'in bir süre önce geçirmiş olduğu bir ameliyatı söz konusu ederek, kendisinin ve Demirel'in geçmiş olsun

---

¹³³ Yaşar, **a.g.e** s.71.

¹³⁴ Yaşar, **a.g.e** s.71.

¹³⁵ **Milliyet**, 20 Temmuz 1982.

¹³⁶ **Milliyet**,18 Ağustos 1982.

¹³⁷ Evren, **Kenan Evrenin Anıları 3** s.229-230. O günlerde gazeteci Yavuz Donat” müstakbel başbakan Kanada'dan gelecek” başlıklı bir haber yorum yazmış, Başbakan Bülend Ulusu , Donat'ı makamına çağırarak “yok böyle bir şey” demiştir. Turgut; **a.g.e** s. 44.

dileklerini ilettiler. Sunalp de Köker'e ve Demirel'e hürmetlerini sundu. Bu görüşmenin ardından Demirel Sunalp'i arayarak en kısa zamanda görüşme isteğini bildirdi. 1982 yılının Ağustos ayının son haftasında Demirel ile Sunalp arasında Demirel'in Tuzladaki yazlığında bir görüşme gerçekleşti. Görüşme, hal hatır sorma ve genel siyaset üzerine bir takım konuşmalar yapıldı. Parti kurulması ile ilgili konular gündeme gelmedi.¹³⁸ Fakat iki tarafın da bu görüşme ile birbirlerini tarttığı anlaşılmaktadır.

Süleyman Demirel, siyaset yasağının kalkmasının ardından kurulacak partinin başına geçecek kişi üzerinde düşünürken aklında üç isim vardı. Bunlar; Ali Fethi Esener, Bedrettin Demirel ve Turgut Sunalp'ti. Sunalp'in Türkiye'ye dönmesi ve adının parti kuracaklar arasında geçmesi Demirel'in dikkatini çekti. Demirel Sunalp'in o dönemdeki durumunu şöyle değerlendiriyordu. “ *Turgut Sunalp'in adı ortaya çıkınca memnun oldum. Çünkü,biz o günlerde bize yapılan muameleye rağmen kavga çıkartmak, işleri zorlaştırmak istemiyorduk. Bizim kitlemiz partinin başına emekli bir askerin geçmesine itiraz etmiyorduk. Turgut Paşa 1980' den sonra dürüst hareket etti. Geldi beni ziyaret etti. Kimseden çekinmedi. Tuzla'da ziyaretime geldi. Kanada sefiri olunca geldi veda etti. Benim de kendisine sempati var*”¹³⁹

Demirel ve Sunalp görüşmesinin ardından eski AP'liler Sunalp' le görüşmeye onu parti kurmaya ikna etmeye çalıştılar. Sunalp'e Ulusu'nun parti kurma işini başaramayacağını kendisinin bu iş için uygun olduğunu telkin ediyorlardı. Sunalp de arayış içindeydi ve uygun bir zemin bulursa parti kurma işine girmeyi düşünüyordu. Sonunda Demirel'in en yakınlarından Hüsamettin Cindoruk ile bu konuyu değerlendirmek üzere bir görüşme gerçekleştirdi. Görüşmede Cindoruk'un “*Paşam bizim teşkilatımız var. Liderimiz var. Biz parti kurmayacağız, açacağız. Sizden ricamız gelin bizim genel başkanımız olun*” sözleri üzerine Turgut Sunalp kendisine Ragıp Gümüşpala modelinin teklif edildiğini anladı.¹⁴⁰ Cindoruk'a “ *Ben Gümüşpala değilim, kendisine büyük hürmetim vardır. Ama ben Gümüşpala değilim. Ben bir siyasi partiye girebilirim. Dördüncü adam da olabilirim. Ama birinci adam postuna oturup ikinci adam rolü oynamam. Siz Ali Fethi'yi getirin. O yapar. Siz bu partiyi kuracaksınız ben de*

---

¹³⁸ Yaşar, a.g.e s124-128.

¹³⁹ Yaşar, a.g.e. s.131

¹⁴⁰ Ragıp Gümüşpala 27 Mayıs'tan sonra DP kapatılınca eski DP'liler tarafından kurulan AP'nin başına getirilen emekli generaldi. Silahlı kuvvetlerde saygınlığı olan Gümüşpala'nın liderliği AP'nin askerlerin çizdiği sınırlar içinde politika yapacağını teminatı olmuştur. Cüneyt Arcayürek; **Yeni Demokrasi Yeni Arayışlar**, Bilgi Yayınevi, Birinci Baskı,Ankara,1984,s. 210.

Çankaya'ya karşı paravan olacağım” dedi. Bunun üzerine Cindoruk “ Paşam lider kendisini ispat ederek lider olur. Siz bugün parti genel başkanı olursunuz. Kendiniz ispat edersiniz, lider olursunuz” cevabını verdi. Görüşme sonunda kesin bir sonuca varılamadı. Sunalp evet veya hayır demedi.¹⁴¹ Sunalp ve Demirel arasındaki ilk çatlak bu görüşme ile gerçekleşmiş görünüyor.

Bülend Ulusu'nun parti kurma görevini bırakmasının ardından Kenan Evren ve Konsey üyeleri parti kurması için yeni bir isim arayışına giriştiler. Bu dönemde Ali Fethi Esener'in adı gündeme geldi. Esener de Evren ve Nurettin Ersin'e gelerek “ *size yardımcı olmaya hazırım*” sözleriyle kendisine parti kurulması görevi verilmesini bekliyordu. Esener askerlerin yakın arkadaşıydı. Fakat askerler açısından iki olumsuz özelliği göze çarpıyordu. Birincisi dinine bağlı, içki içmeyen Evren'in ifadesiyle “ *hacı-hoca tabakasıyla*” ilişkisi olduğu bilinen bir isim olmasıydı. Bu durum ordu içinde hoş karşılanmayabilirdi. Zira kurulacak partinin Atatürkçü-laik bir çizgide olması öngörülüyordu. İkinci ve daha önemli olan husus ise Demirel ile yakın ilişkileri bulunması ve zaman zaman Demirel'den direktif aldığından şüphelenilmesiydi. 1977 yılında Demirel'in başbakanlığı döneminde Demirel tarafından Kara Kuvvetleri Komutanı yapılmaya çalışılmış, girişim başarısız olsa da bu sebeple Demirel ile arasında samimi bir bağ kurulmuştu. Evren, Demirel ve AP çevresinin asker kökenli olması sebebiyle Esener'e parti kurdurup, uygun ortam geldiğinde partiyi elinden alacaklarına inanıyordu. Evren'e göre Esener, bu oyunlara alet oluyordu.¹⁴²

Emekli orgeneral Selahattin Demircioğlu ve Emekli orgeneral Bedrettin Demirel de Konsey'in gündemine gelen isimler arasındaydı. Evren, Demircioğlu'nun bu işin altından kalkamayacağını düşünüyor, Bedrettin Demirel'i ise kendisini herkesin üzerinde gördüğünü ve sinirli olduğunu söyleyerek reddediyordu. Evren'e göre “*Demirel*” soyadı Bedrettin Demirel'in AP çevrelerince gündeme getirilmek istenmesinde önemli bir faktördü¹⁴³

Sonunda Evren düşüncesini Necdet Üruğ'a açtı. “*Turgut Sunalp'e ne dersin. Gerçi o da bizden üst sınıftandır. Çok müsriftir. Ama NATO' da bulunmuştur.*

---

¹⁴¹ Yaşar, **a.g.e** s.128-130.

¹⁴² Evren, **Kenan Evrenin Anıları 4**, s.135. A. Fethi Esener gerçekten de ilerleyen dönemlerde Demirel ile birlikte hareket etmiş ve Büyük Türkiye Partisi'ni kurmuştur. Yaşar, **a.g.e** s.91-92

¹⁴³ Evren, **Kenan Evrenin Anıları.4** s.136-137. Bedrettin Demirel'e AP çevresinden Saadetin Bilgiç parti kurmayı teklif etmiş, fakat Bedrettin Demirel özür dileyerek bu işin içinde olmayacağını ifade etmiştir. Yaşar, **a.g.e** s.131.

Büyükelçilik yapmıştır”¹⁴⁴ dedi. Evren’in bu sözleri Üruğ’ a iletmesinde ,Üruğ ile Sunalp arasındaki yakınlık etkili olmuştur. Necdet Üruğ daha önce de belirtildiği gibi Ulusu’nun parti kurmasına soğuk bakmıştır. Kenan Evren anılarında Sunalp ismini Üruğ’a kendisinin önerdiğini söylese de bu ismin Üruğ tarafından ortaya atılmış olma ihtimali yüksek görünmektedir.

Sunalp’in kıdem olarak Evren’den ileride olması bir sorun gibi gözükse de Cumhurbaşkanının Kanada’da temsil etmeyi kabul etmesi Evren’in otoritesini kabul ettiğinin bir göstergesi oldu. Necdet Üruğ tarafından Evren’in teklifinin kendisine iletilmesi üzerine 11 Nisan 1983 tarihinde Sunalp ve Evren Çankaya Köşkü’nde başbaşa bir görüşme gerçekleştirdi. Görüşmede Evren Sunalp’e kurulacak partinin başına kendisinin geçmesini önerdi. Ulusu’nun ise seçime kadar başbakanlık görevini devam ettireceğini ve seçimlerden sonra görevi kendisine bırakacağını ifade etti. Sunalp düşünmek için süre istedi ve ilerleyen günlerde Konsey üyelerinin de bulunduğu bir yemekte teklifi kabul ettiğini açıkladı.¹⁴⁵

Bülend Ulusunun parti kurmaktan vazgeçerek yerine Sunalp’e görevin verilmesi Konsey üyelerinin hoşuna gitmediyse de askeri disiplin içerisinde kalarak bu ismi onaylamış göründüler. Turgut Sunalp’in seçimleri kazanıp başbakan olması ile Necdet Üruğ Genelkurmay başkanı olacak ve bunlar Cumhurbaşkanı ile uyum içinde olacaklardı. Konsey üyeleri ise güçlerini kaybedecekler ve belki de ileride yargılanmaları mümkün olabilecekti. Turgut Sunalp Konsey üyelerinin kendisine soğuk baktıklarının farkındaydı. Konsey üyeleriyle gerçekleşen yemekli toplantının ardından endişesini şu sözlerle dile getiriyordu. *“Konsey üyeleri Ulusu’nun başbakanlığının seçimden sonra da devam edeceği gibi bir anlayış içindeydiler. Yani ben partiyi kuracağım, seçimleri kazanacağım, Ulusu da bu partiden milletvekili olacak, sonra başbakanlığa gelecek. Parti başkanlığını ben yapacağım.”*¹⁴⁶ Sunalp, Demirel ve çevresinin *Gümüşpala modeli lider* teklifinin ardından şimdi de Ulusu’ya paravan olarak parti kurucusu olacağını ve seçimlere bu şekilde sokulacağı endişesi içindeydi.

Gerçekten de Bülend Ulusu’nun başbakanlığa devam etmesi konsey üyeleri açısından 12 Eylül rejiminin devam etmesi anlamına geliyordu. Böylece komutanlar

---

¹⁴⁴ Evren, **Kenan Evrenin Anıları 4** s.136.

¹⁴⁵ Yaşar, **a.g.e** s.141.

¹⁴⁶ Yaşar, **a.g.e** s.137-139.

gelecekleri için bir endişe taşımayacaklardı. Yine Sunalp bu dönemde Konsey üyesi bazı komutanların kendilerini ziyarete gelen bir takım kişilere Sunalp'ın parti kurma fikrini bildikleri halde “*siz bir parti kursanıza . biz Ulusu için hala ısrar ediyoruz. Ama kendisi bıraktı*” dediklerini belirtmektedir.¹⁴⁷

1983 Nisan ayı ortalarına doğru Turgut Sunalp'ın Ulusu'nun yerine parti kurma çalışmalarına başlayacağı kamuoyu tarafından öğrenildi.¹⁴⁸ Yine aynı günlerde Bülent Ulusunun parti kurucusu olmaktan vazgeçtiğini açıklaması ve bu kararının ardında yatan nedenin partinin işlerini çekip çevirebilecek bir kurmay başkan bulamamak olduğunu ifade etmesi¹⁴⁹ Turgut Sunalp'ın hoşuna gitmedi. Kendisinin parti lideri olarak seçimleri kazanacağını fakat Ulusu'nun başbakan olarak görevine devam edeceği fikrine kapılan Sunalp, Kenan Evren'e “*eğer beni böyle kullanmak istiyorsanız, bu işte yokum*” diyerek endişelerini dile getirdi. Kenan Evren ise kendisine teminat vererek böyle bir durum olmadığını, yalnızca ileride Ulusu ve bazı bakanları partisine almasını istedi. Sunalp bu öneriyi kabul etti.¹⁵⁰

Turgut Sunalp basına verdiği demeçlerde Ankara'ya nabız yoklamak için geldiğini, arkadaşlarıyla görüştüğünü söyledi. Sunalp, henüz siyasi yasaklar devam ettiği için geniş toplantılar ve görüşmeler yapmadığını, bunun yasadışı olacağını, ileride yasaklar kalktığında daha etraflı çalışmalar yapacağını toparlayıcı olacağını, kuracağı partinin sağ ya da sol ayrımı yapmayacağını belirttikten sonra çalışmalarının Ulusu'nun parti kurma çalışmalarının devamı olmadığını ekledi. Sunalp çalışmalarının Ulusu'nun çalışmalarının dışında olduğunu belirtti.¹⁵¹ Sunalp'ın bu demeci aslında eski siyasilerle görüşmeyeceği şeklinde algılandı. Konsey Sunalp'ten Demirel'le görüşmemesini istemişti. Sunalp, Ulusu'nun yaptığını yapmamalı ve Demirel ile görüşmemeliydi.¹⁵² Sunalp'ın girişimini Ulusu'nun girişiminden ayrı gösterme gayreti tam tersi bir niyette olduğu ile de açıklanabilir. Buna göre Ulusu'nun Demirel üzerinde bıraktığı olumsuz tesirden kurtulmak istemektedir. Belki de başlangıçtaki niyeti Demirel ile görüşerek desteğini almaktır.

---

¹⁴⁷ Yaşar, **a.g.e** s.139.

¹⁴⁸ **Milliyet**,12 Nisan 1983. “Cüneyt Arcayürek, Siyasal Trafik Bir Hızlandı ki.”

¹⁴⁹ **Milliyet**, 14 Nisan 1983.

¹⁵⁰ Evren, **Kenan Evrenin Anıları 4**. s.144.

¹⁵¹ **Milliyet**,15 Nisan 1983.

¹⁵² Turgut, **a.g.e** . s.73.

Sunalp her ne kadar Ulusu'nun kaldığı yerden devam etmeyeceğini söylüyorsa da Evren Sunalp ile köşkte yaptığı ilk görüşmede Sunalp'e “ *Bülent Ulusu'dan bu görevi devir almasını ve onun kaldığı yerden bu işe devam etmesini*” söylediğini aktarmaktadır.¹⁵³ Sunalp, Evren'in talimatı gereği Başbakanlık Konutu'nda Ulusu ile görüştü. Ulusu ile görüşmesini şöyle anlatmaktadır. “ *Elinde dosya gibi defter gibi bir şeyler var. Oraya bakıyor bana bir takım isimler söylüyor. Bunlar parti kurma çalışmaları konuştuğu insanlar, ya da kadrosuna almayı düşündüğü kişiler...Veriniz ben bakayım yazayım diyorum... kem küm... vermek istemiyor... Ulusu öyle bir durumda ki hem görevi yarım bırakmış hem de elindeki işi alınmış gibi tedirgin. Sanki oyuncağı alınmış çocuk gibi...*”¹⁵⁴

Turgut Sunalp'in parti kurma girişimi kamuoyu tarafından merkez saği birleştirecek kişi olarak görülmesi bakımından önemli bir olay olarak değerlendirildi. Merkez sağ tabanı birleştirme açısından asker ve sivil kesimle geçmişten gelen iyi ilişkileri bir avantaj olarak görüldü. Ancak isim vermeden ve Demirel kast edilerek” *merkez sağdaki sivil mihraklarla*” tam bir anlaşma sağlayamadığı ve bunun için siyasete izin verilecek günlerde yapılacak görüşmelerle ilerleme kaydedebileceği söyleniyordu. Seçmenle iyi ilişkiler kurma noktasında asker olması dolayısıyla sıkıntılar yaşayabileceği fakat tecrübeli bir kadroyla bunun üstesinden gelebileceğine yönelik görüşler mevcuttu.¹⁵⁵

Basına verdiği demeçlerde toparlayıcı olacağını ifade eden Sunalp, gazetecilerle kayıt dışı olarak yaptığı konuşmalarda Demirel ile veya ekibinden kişilerle görüşeceğini ifade etti. Bu mesaj Demirel'in hoşuna gitti. AP kitlesinin onu benimseyeceğini düşünüyordu. Fakat bu temas hiçbir zaman gerçekleşmedi. Kenan Evren ve Konsey üyelerinin baskısı Turgut Sunalp'in Demirel ile görüşmesini engelledi.¹⁵⁶

Siyaset yasağının kalkmasıyla birlikte kamuoyu parti kurma çalışması yapacak isimleri tanımaya başladı. Bu isimler arasından en çok sivrilenler sağda Turgut Sunalp ve Turgut Özal solda ise Necdet Calp ve Erdal İnönü oldu.¹⁵⁷

---

¹⁵³ Evren, **Kenan Evrenin Anıları 4**. s.137.

¹⁵⁴ Yaşar, **a.g.e** s.140.

¹⁵⁵ **Milliyet**, 15 Nisan 1983. Teoman Erel, Film Yine Yanmasın.

¹⁵⁶ Yaşar, **a.g.e** s.141-142.

¹⁵⁷ **Milliyet**, 24 Nisan 1983.

Basının sorularını yanıtlayan Sunalp merkez partisi ismini beğenmediğini, bu ismin basın tarafından yakıştırıldığını söyleyerek kuracağı partinin bir kitle partisi olacağını ama bir merkez partisi olmayacağını ifade etti. Partinin ekonomik politikasına da değinen Sunalp, karma ekonomiden yana olduğunu, fakat buna rağmen kısa vadede ferahlatıcı bazı tedbirlere de başvurulabileceğini belirterek isim vermeden serbest piyasa ekonomisinin gereklerinin de yerine getirilebileceğinin sinyallerini verdi.¹⁵⁸ Aynı tarihte Milliyet'teki köşesinde Teoman Erel Sunalp'ın başarılı olması için merkez sağın temsilcileriyle görüşmesi gerektiğinin altını çiziyor ve Demirel'e yakın bir isim olan Mehmet Gölhan'la Sunalp'ın görüşebileceğinin üzerinde duruyordu.¹⁵⁹ Bu görüşme hiçbir zaman gerçekleşmedi. Bunun yerine Sunalp Celal Bayar ile görüştü.¹⁶⁰ Bayar ile görüşmesi olumlu geçti. Bayar Sunalp'ın kuracağı partiye destek vererek damadı Ahmet İhsan Gürsoy'un da kurulacak partiye katılması konusunda müspet görüş bildirdi.¹⁶¹

Ankara Orduevine yerleşen Sunalp, parti kurma çalışmalarını ise Mavi Ev olarak adlandırılan Kemal Horzum' a ait yazıhanede Bülend Ulusu'dan devraldığı ekiple sürdürüyor ve burada özel görüşmeler yapıyordu.¹⁶² Daha önce Bülend Ulusu'nun yanında yer alan Mehmet Turgut , İlhan Evliyaoğlu, Hasan Korkmazcan, Ahmet İhsan Kıvrımlı, Cafer Tayyar Sadıklar, Yılmaz Öztuna, Faruk Ilgaz, Macit Zeren, Fevzi Fırat, Yılmaz Hocaoğlu gibi isimler bu sefer Sunalp'ın yanında yer alıyorlardı. Turhan Feyzioğlu ve Emin Paksüt de Sunalp'ın yakın temasta bulunduğu isimlerdi.¹⁶³

Sunalp görüşmelerini iş ve üniversite çevrelerine de taşıdı. Odalar ve Borsalar Birliği Başkanı Mehmet Yazar, Ziraat Odaları Birliği Başkanı Osman Özbek, Balıkesir Sanayi Odası Başkanı Rona Yırcalı, Ege Bölgesi Sanayi Odası eski başkanı Şinasi Ertan, Atatürk Üniversitesi eski rektörü Kemal Bayıkoğlu, Gazi Üniversitesi öğretim üyesi

---

¹⁵⁸ **Milliyet**, 27 Nisan 1983.

¹⁵⁹ **Milliyet**, Teoman Erel, Merkez Sağ. 27 Nisan 1983,

¹⁶⁰ **Milliyet**, 27 Nisan 1983.

¹⁶¹ Yaşar, **a.g.e** 148-149. Sunalpin Celal Bayar ile görüşmesini Evren tasvip etmemektedir. Sunalp ve Demirel'in Bayar'la görüşmesini gereksiz bulmakta, yüz yaşına basmış bir politikacının kimseye bir faydası olmayacağını, eski politikacılar yerine yeni isimlerden faydalanılması gerektiğini düşünmektedir. **Evren, Kenan Evrenin Anıları 4** s.166.

¹⁶² Mavi Ev'in Kemal Horzum'un değil kapatılan bir kumarhane olduğu bilgisi ortaya çıkınca Sunalp Mavi Ev'i terk etti. Musa Öğün'ün bulunduğu şirketin bürosuna geçti. Daha sonra kiralanın ve MDP'nin Genel Merkezi olarak kullanılan binaya basın Beyaz Ev adını verdi. Yaşar **,a.g.e** s. 154.

¹⁶³ Turgut; **a.g.e** s. 74

Süleyman Sağlam, Danışma Meclisi üyesi Avni Şahin, Rafet İbrahimoğlu, İmren Aykut ve Hamza Eroğlu ile ayrı ayrı görüşüp fikirlerinden faydalanma yoluna gitti¹⁶⁴

Bu dönemde önem verilen konulardan biri de basındı. Güneş gazetesi el değiştirdiğinde Sunalp bu gazetenin kendilerini destekleyen iki iş adamından birinin eline geçmesini istedi. Bunlardan biri Erdoğan Demirören diğeri Mehmet Okumuş'tu.¹⁶⁵

Sunalp bu temasların ardından Evren'e görüşmeleri hakkında bilgi verdi. Partisine almak istediği bazı isimler üzerinde Evren kendisine görüş bildirdi.¹⁶⁶ Sunalp bu görüşmenin ardından basına “ *Sayın cumhurbaşkanı, kendilerine arz ettiğim bütün hususlarda isabet olduğunu ve tam bir mutabakat içerisinde bulduklarını belirttiler. Çalışmalarımızda başarılar dilediler. Ben de kendilerine cevaben bu ülke, bu devlet ve bu milletin yüksek menfaati için arkadaşlarımla birlikte başlattığım bu teşebbüsü Atatürk milliyetçiliğine, Atatürk ilkelerine ve hür milletin hakkı olan katıksız bir demokrasiye isnat ettirerek 1982 anayasasına bağlı ve inançlı olarak, 12 Eylül ruh ve felsefesi doğrultusunda sürdüreceğimi, kuracağımız partinin önce devlet, sonra demokrasi ve en sonra da kendi çıkarlarını gözeticeğini beyan ettim*” açıklamasında bulundu.¹⁶⁷

Bu açıklama Evren'in hoşuna gitmedi. Çünkü bu durum Evren'in açıkça Sunalp'in yanında olduğu sonucunu doğuruyordu. Evren anılarında bu beyanatın canını sıktığını, kendisini müşkül duruma soktuğunu belirtmektedir. Ayrıca Sunalp Evren'le *tam bir mutabakat içerisindeyiz* dese de Evren, Sunalp'in partiye alacağı isimler üzerinde zaman zaman kendi tavsiyelerinin hilafına hareket ettiğini aktarmaktadır.¹⁶⁸

Sunalp bu dönemde gazetecilerin ilgi odağı oldu. Sunalp'in gazetelere verdiği beyanatta dikkat edilmesi gereken ibare “ *önce devlet, sonra demokrasi*” ifadesidir. Çoğulcu demokratik sistemi bir askeri darbeye ortadan kaldıran 12 Eylül yönetimiyle aynı istikamette sarf edilmiş sözler Sunalp'in kuracağı partinin niteliği ve misyonu hakkında fikir vermektedir.

Çeşitli çevrelerin parti kurma çalışmalarını yoğunlaştığı günlerde eski AP'lilerin kuracakları partinin iktidar adayı olduğunu açıklamaları Evren'i kızdırdı. Ayrıca

---

¹⁶⁴ Turgut, **a.g.e** s. 74

¹⁶⁵ Donat, **Yavuz Donat'ın Vitrininden 3,Özallı Yıllar**, Bilgi Yayınevi, Birinci Baskı 1987,s.88

¹⁶⁶ Evren, **Kenan Evrenin Anıları 4** s.165.

¹⁶⁷ **Milliyet**, 6 Mayıs 1983.

¹⁶⁸ Evren, **Kenan Evrenin Anıları 4** s.165.

Sunalp'in açıklamaları yüzünden kendisine yönelik eleştiriler artmaya başlayınca 7 Mayıs'ta Çankırı'da çok sert bir konuşma yaptı. Siyaset yasağının kalkacak olmasının başıbozukluğa izin vermek olmadığını, eski siyasilerin kendilerine uygulanan yasağa uymadıkları takdirde cezalandırılacaklarını, parti kavgalarıyla ülkenin 12 Eylül öncesine dönmesine izin vermeyeceklerini belirten konuşmasının sonunda Sunalp'le konuşmasını eleştirenlere yanıt olarak “*ben devlet başkanıyım kimle istersem görüşürüm*” anlamına gelecek ifadeler kullandı.¹⁶⁹

Cumhurbaşkanının Sunalp'le yaptığı görüşmenin eleştirilmesi üzerine Evren, hem bütün partilere eşit mesafede olduğunu göstermek hem de ikazlarını yinelemek üzere 8 Mayıs'ta Ali Fethi Esener ve Necdet Calp ile ayrı ayrı görüştü. Ali Fethi Esener ile yaptığı görüşmede parti kurma çalışmalarından vazgeçmesini, parti kuracak olursa kapatacaklarını ifade etti. Esener ise söz verdiği ve artık geri dönemeyeceği gerekçesiyle Evrenin talebini reddetti. Necdet Calp'a ise kuracağı partiye sakıncalı kişileri almaması yönünde bir uyarıda bulundu. Evren ertesi gün gazete sahipleriyle görüşerek siyaset haberlerin içeriğine dikkat etmeleri yolunda uyarılarda bulundu ve kendilerine yardımcı olunmasını istedi. Bu toplantıda da özellikle Sunalp'le görüşmesinin kamuoyuna yansıtılış biçimi üzerinde gazetelere eleştirilerini sundu.¹⁷⁰

1.3. Milliyetçi Demokrasi Partisinin Kuruluşu

Milli Güvenlik Konseyi tarafından 22 Nisanda' da onaylanıp, 25 Nisan'da Resmi Gazetede yayınlanarak yürürlüğe giren Siyasi Partiler Kanunuyla birlikte Milli Güvenlik Konseyi'nin 70 sayılı bildirisini yürürlükten kaldırıldı. Yasaya göre partiler 16 Mayıs'tan itibaren kuruluş dilekçelerini İçişleri Bakanlığına verebileceklerdi. Siyasal Partiler Yasasının geçici maddeleri 11 Eylül 1980 günü faaliyette bulunan siyasi partilere ve bu partilerin mensuplarına çeşitli yasaklar getiriyordu. Bilindiği üzere bu partiler 16 Ekim 1981 tarihli Siyasi Partilerin Feshine Dair Kanun'la tamamen kapatılmışlardı. Siyasi Partiler Kanunu belirtilen kanunla kapatılmış partilerin devamı niteliğinde parti kurulmasını yasaklıyordu. Ayrıca partilerin kapatılma tarihinde üyeliği devam eden kurucuları, genel başkan ve her kademedeki yönetim ve disiplin kurulu üyeleri ile TBMM grup üyeleri yeni kurulacak partilerde kurucu, yönetici ve denetçi olarak görev

---

¹⁶⁹Milliyet, 7 Mayıs 1983.

¹⁷⁰Milliyet, 8 Mayıs 1983.

alamayacaklardı. Eski siyasi partilerin merkez yöneticilerine ve fiilleriyle siyasi partilerin kapatılmasına neden olan on yıl süreyle parti kurma ve kurulacak partilere üye olma yasağı getiriliyordu.¹⁷¹

Siyasal partiler yasasının hükümlerinden biri de yeni kurulacak partilerin kurucular listesinin en az 30 kişiden oluşması ve bu listenin Konsey'in onayından geçmesi zorunluluğuydu. Kurulan partilerin tüzel kişilik kazanabilmesi için en az 30 üyenin Konsey tarafından onaylanması gerekiyordu.¹⁷²

Bu yasa ile Konsey siyaseti dizayn etme ve tekeline alma yetkisine kavuşmuştur. Yeniden partili demokrasiye geçileceği günlerde Konsey üyeleri kendi kontrolleri dışında bir siyasi oluşuma izin vermemek konusunda çok kararlı görünmektedirler.

O zamana kadar yapılan düzenlemeler MGK 'nın siyaseti sağda bir solda bir parti şeklinde dizayn etmeye çalıştığını gösteriyordu. Evren'in 14 Mayıs' ta Kırklareli'de yaptığı konuşmada mümkün olduğu kadar koalisyonu önleme ve küçük partilerin anahtar parti rolüne girmesini engelleme vurgusu da bunun göstergesiydi.¹⁷³

14 Mayıs' ta Evren'in "*siyasal partiler bu hafta içerisinde kurulmaya başlanacak açıklamasının*"¹⁷⁴ ardından Turgut Sunalp parti kurma girişiminin son aşamasına geldi. Siyasi parti kurmak için başvuru süresinin başladığı 16 Mayıs 1983 günü kurucu üyeler Turgut Sunalp Ahmet İhsan Kırımlı, Ali Bozer, Musa Öğün, Namık Kemal Şentürk ve Abdurrahman Güler tarafından İçişleri Bakanı Selahattin Çetiner'e 41 kişilik kurucular heyeti üyelerinin belgelerinin verilmesiyle Milliyetçi Demokrasi Partisi kurulmuş oldu. İçişleri Bakanı Çetiner'in, belgelerin teslimi sırasında kurulan partiden "*partimiz*" diye söz etmesi dikkat çekici bir ayrıntıdır. İçişleri Bakanlığından ayrılan heyet Anıtkabir'i ziyaret etti. Anıtkabir defterine Sunalp'in yazdığı yazı partinin izleyeceği yol hakkında fikir veriyordu. "*Yüce Atatürk, ilkelerinin izinde ilelebet muhafaza ve müdafaa ettirmek azim ve kararlılığıyla milletin talebi olan 12 Eylül felsefesi ve ruhuyla milletimizin içinden bir kitle partisi olarak çıkan Milliyetçi Demokrasi Partisinin 41 müteşebbis kurucusunun gönlünde sen ve elimizde meşalen, huzurunda huşu ile eğiliyoruz.*"¹⁷⁵

---

¹⁷¹ Cumhuriyet Ansiklopedisi 1981-2000, YKY, İstanbul, Dördüncü Basım, 2003 c4. S.66. Milliyet, 25 Nisan 1983.

¹⁷² Cumhuriyet Ansiklopedisi 1981-2000, c.4. s.66. Milliyet, 25 Nisan 1983.

¹⁷³ Evren, Kenan Evrenin Anıları 4 s191.

¹⁷⁴ Evren, Kenan Evrenin Anıları 4. s 191.

¹⁷⁵ Milliyet, 17 Mayıs 1983.

MDP nin 41 kişilik kurucular listesi şu isimlerden oluşuyordu. Turgut Sunalp, Eşref Akıncı, Davut Akça, İmren Aykut, Yılmaz Altuğ, Turhan Altınoğlu, Rıfat Beyazıt, Aydın Bolak, Ali Bozer, Hüsnü Çınar, Tefvik Erdem, Selahattin Erkap, Şinasi Ertan, Fevzi Fırat, Abdurrahman Güler, Turgut Güler, Ali Mazhar Haznedar, Yılmaz Hocaoğlu, Mükerrrem Hiç, Ahmet İhsan Kırımlı, Sabri Keskin, Utkan Kocatürk, Kemal Noyan, Adnan Orel, Nisbah Organ, Musa Öğün, Yılmaz Öztuna, Necmi Özgür, Ahmet Sarp, Namık Kemal Şentürk, Mustafa Tayyar, Necla Tekinel, Macit Zeren, Ali Rıza Çetiner, Fevzi Halıcı, Selçuk Aytan, Murat Sökmenoğlu, Üstün Ergüder, İzzettin Doğan, Mustafa İzci, Zekai Baloğlu.¹⁷⁶

Milliyette yer alan haberde kurucular listesinden dikkat çeken isimler şöyle tanıtılmıştır:

Eşref Akıncı: Emekli General, Kıbrıs Barış Harekatı sırasında Kara Kuvvetleri Komutanıydı.

Davut Akça: Eski bankacı

Yılmaz Altuğ: Profesör, hukuk adamı

İmren Aykut: Danışma Meclisinde bir kadın üye olarak siyaset hevesiyle dikkat çekti.

Rıfat Bayazıt: Üç aylık adalet bakanı.

Aydın Bolak: Eski CHP milletvekili, petrolcü, işadamı, hukukçu

Ali Bozer: Profesör, ticaret dalında uzman, aileden hukukçu. Üç aylık Gümrük ve Tekel Bakanı.

Şinasi Ertan: Türkiye’de parti dalgalanmalarında İzmir’de sürekli olarak bir yerlerde çaba gösteren işadamı

Feyzi Halıcı: Şair, Mevlana hayranı, Konya Turizm Derneği başkanı

Yılmaz Hocaoğlu: Eski AP milletvekili

Ahmet İhsan Kırımlı: Eski AP milletvekili, Kızılay Genel Başkan Yardımcısı

Misbah Ongan: Avukat, eski AP milletvekili.

Adnan Orel: Emekli Orgeneral, Danışma Meclisi üyesi

---

¹⁷⁶ Milliyet, 16 Mayıs 1983.

Musa Ögün:12 Mart'ın TRT Genel Müdürü. Bu nedenle partinin basınla ilişkilerine bakmakla görevli.

Yılmaz Öztuna: Osmanlı Tarihi yazarı, eski AP milletvekili

Ahmet Sarp: İnşaat Mühendisi, DDY eski genel müdürü.

Mustafa Tayyar: Celal Bayar'ın cumhurbaşkanlığında yaveri, emekli albay.

Necla Tekinel: Eski AP milletvekili ve Genel Başkan Vekili İsmail Hakkı Tekinel'in eşi.

Macit Zeren: AP Hükümetlerinin Ticaret Bakanı

Hüsni Çınar: Esnaf Dernekleri başkanı

Utkan Kocatürk: Danışma Meclisi üyesi. Yakın tarih uzmanı

Necmi Özgür: Danışma Meclisi üyesi. PTT eski Genel Müdürü ve Ulaştırma eski Bakanı

Selahattin Erkap: Sendikacı, TEKSİF eski genel başkanlarından

Tevfik Erdem: Emekli sendikacı. Türk İş Yönetim Kurulu eski üyesi.

Ali Mazhar Haznedar: Danışma Meclisinin çok adı duyulmayan üyelerinden

Mükerrem Hiç: Profesör. İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi öğretim üyelerinden

Sabri Keskin. Eski AP milletvekili

Ali Rıza Çetiner: Eski AP milletvekili

Selçuk Aytan: Konya eski milletvekillerinden. Politikacılık yapmadığı dönemlerde avukatlık yapıyor.

Zekai Baloğlu: Eğitimci eski parlamenter.¹⁷⁷

Bu isimlerin yanında İstanbul Hukuk Fakültesi öğretim üyelerinden Yılmaz Altuğ ile birlikte kurucu olan Alevi dedesi İzzettin Doğan'ın Aleviler arasında itibarlarının yüksek olması kurucu olarak seçilmelerinde etkili olmuştur.¹⁷⁸

---

¹⁷⁷ Milliyet, 17 Mayıs 1983.

¹⁷⁸ Turgut, a.g.e s.80-81.

Kurucu üyelere genel olarak bakıldığında eski AP milletvekillerinin bir hayli fazla olduğu görülmektedir. Turgut Sunalp'ın bu isimlerle tanışması Bülend Ulusu'nun kendisine verdiği liste sayesinde gerçekleşmiştir. Bu milletvekillerinin ortak özellikleri ise Demirel'e muhalif veya küskün olmalarıdır. Bir çoğu 1977 seçimlerinde ya aday gösterilmemişler ya da seçilemeyecek yerlerden aday gösterilmişlerdi. Buna rağmen eğer aday gösterilmiş ve seçilmiş olsalardı siyaset yasağı kapsamında kurucu üye olamayacaklardı. Yani siyasetteki ikballerini Demirel ile yıldızlarının barışmamasına veya gözüne girememiş olmalarına borçluydular.¹⁷⁹ Yine bu isimlerin bir ortak özelliği de serbest piyasa ekonomisine inanmış olmaları idi.¹⁸⁰

Eski siyasetçilerin yanı sıra çok sayıda bürokrat da kurucular heyeti listesinde yer almaktadır. Bir asker partisi görünümünde olmasına rağmen çok fazla askeri barındırmaması dikkat çekicidir. Muhtemelen kamuoyunun bu yöndeki görüşünü değiştirmek için çok fazla asker kökenli ismin kurucu olmasına gerek görülmemiştir. Yine kurucular heyeti içinde Danışma Meclisi üyelerinin bulunması, akademisyen ve hukukçuların çokluğu dikkat çeken hususlardandır.

Kenan Evren listedeki bazı isimleri tasvip etmediğini daha önce Turgut Sunalp'e bildirmiş ve bu kişileri listesine dahil etmemesi yönünde haber göndermiştir. Buna rağmen Sunalp bu isimler üzerinde ısrar edince Evren ile aralarındaki ilk çatlak ortaya çıkmıştır.¹⁸¹ Evren'in üstü kapalı bir şekilde '*bazı kişiler*' olarak ifade ettiği isimlerden biri Musa Öğün olmalıdır. Emekli Orgeneral Musa Öğün ile Kenan Evren'in araları öteden beri soğuktu. Buna rağmen Turgut Sunalp gibi Musa Öğün de "*Gürlerci*" olarak bilinen ekibin içindeydi ve parti kurma çalışmalarında başından itibaren Turgut Sunalp ile birlikte hareket etti.¹⁸² Musa Öğün, parti kurma çalışmalarının yapıldığı büro olarak kullanılan Mavi Ev'in şaibeli bir işadamı olan Kemal Horzum'a ait olduğu ortaya çıkınca Güven Sokaktaki kendi bürosunu tahsis etmişti. Daha sonra ise Gaziosmanpaşa'daki Beyaz ev olarak adlandırılan büro tutulmuş ve çalışmalar buradan yürütülmüştür.¹⁸³

---

¹⁷⁹ Yaşar, **a.g.e.** s.143.

¹⁸⁰ **Cumhuriyet**, 17 Mayıs 1983, Yalçın Doğan , MDP'nin Kurucuları ve Felsefesi . Yalçın Doğan'ın "Genel Başkan muhalifi" olarak nitelendirdiği bu isimler şunlardır: Ahmet İhsan Kırımlı, Macit Zeren ,Sabri Keskin, Ali Rıza Çetiner, Abdurrahman Güler, Ali Mazhar Haznedar, Yılmaz Hocaoğlu. O dönemde basında uygulanan sansür nedeniyle gazeteler parti ismi yerine *kapatılan partilerden biri*, Demirel veya Ecevit yerine ise *Genel Başkan, antrenör, bir bilen* gibi tanımlar kullanıyorlardı. Şüphesiz burada kullanılan Genel Başkan ile kastedilen kişi Demirel'dir.

¹⁸¹ Evren, **Kenan Evrenin Anıları**, 4 s. 193.

¹⁸² Yaşar, **a.g.e.** s . 144-145.

¹⁸³ **Milliyet**, 17 Mayıs 1983.

Mavi Ev adlı büro tutulmadan önce ise kurucu adayları ile yapılan görüşmeler Necdet Üruğ'un evinde gerçekleştirildi. İlk görüşmelerden biri Danışma Meclisi üyesi İmren Aykut ile yapıldı. Parti programını yapma görevi de İmren Aykut' a verildi. Bülend Ulusu'nun listesinden buraya aktarılan Ahmet İhsan Kırımlı, AP Genel Başkan Yardımcılığı ve Genel İdare Kurulu üyeliği yapmış bir isimdi, genel başkanına ve partisine uyumlu kişiliğiyle tanınıyordu. Bir dönem AP yönetimine tavrı almasına rağmen açıktan muhalefet yapmadı. Sakin ve fazla öne çıkmayan bir kişiliğe sahi olan Kırımlı, MDP'nin kuruluş aşamalarında çok önemli görevler aldı, Sunalp'in diğer kurucularla görüşmelerini sağlayan isim olarak tanındı.¹⁸⁴

Kurucu üyelerden Eşref Akıncı Danışma Meclisi'ne Milli Güvenlik Konseyi kontenjanından giren bir isimdi. Danışma Meclisi'nde 1982 Anayasası'nın genel kurulda görüşülmesi sırasında temel hak ve özgürlüklerin daha sınırlandırılması yönündeki önerilerin altında imzasının bulunmasıyla tanınıyordu. Danışma Meclisi Başkanlığına aday gösterilen Akıncı kendisini aday gösterenlerin destek vermemesi üzerine adaylıktan çekilmişti. Bir diğer asker kökenli kurucu üye olan Adnan Orel de Danışma Meclisine Konsey kontenjanıyla girenler arasındaydı. Anayasa görüşmelerinde verilen muhafazakar önerilerin altında imzası bulunan Orel, basına karşı gösterdiği tahammülsüz tutumuyla tanınıyordu.¹⁸⁵

Celal Bayar'ın yaveri olarak tanına Mustafa Tayyar adeta Celal Bayar'ın MDP' ye yönelik müspet tavrının bir tezahürü olarak kurucular heyetinde yer alıyordu. Emekli albay olan Tayyar, Partinin kuruluş aşamasında da sık sık Bayar ile görüşme yaptığı söylenen bir isimdi. Gazeteci olan Ertan Karasu ve Doğan Kasaroğlu'nun ortak özellikleri ikisinin de bir dönem TRT' de genel müdürlük ve genel müdür yardımcılığı yapmış olmalarıydı.¹⁸⁶ 12 Eylül hareketini haber alan ilk sivil olan Doğan Kasaroğlu, 12 Eylül hareketinden hemen sonra kurulan ve NATO güdümünde çalışmalara ağırlık veren Siyasi ve Sosyal Araştırmalar Vakfının genel koordinatörü idi.¹⁸⁷

Danışma Meclisi üyesi olan İmren Aykut'un bir önceki görevi Türkiye Kağıt İşverenleri Sendikası Genel Sekreterliği idi. Daha önce, öldürülen DİSK Genel başkanı

---

¹⁸⁴ **Cumhuriyet**, 17 Mayıs 1983.

¹⁸⁵ **Cumhuriyet**, 17 Mayıs 1983.

¹⁸⁶ **Cumhuriyet**, 17 Mayıs 1983. 12 Mart döneminde TRT Genel Müdür olan Musa öğün ile beraber tam üç TRT yöneticisi MDP'nin kurucular heyeti listesinde yer alıyordu.

¹⁸⁷ Turgut, **a.g.e** s. 63.

Kemal Türklere yakınlığıyla bilinen Aykut buna rağmen Danışma Meclisinde işçi haklarını kısıtlayan Sendikalar Grev ve Lokavt Kanunlarının çıkarılması sırasında etkili oldu.¹⁸⁸

Partinin amblemi, sağ yanında bir zeytin dalı sol yanında bir buğday başağı bulunan güneşti. Güneş, Atatürk ışığını, zeytin dalı sulh ve sükuneti, buğday başağı ise bolluk ve bereketi simgeliyordu.¹⁸⁹ İlerleyen günlerde MDP amblemini değiştirdi. İki başak arasında bir horoz bulunan amblem güçlülüğü ve yeniden doğuşu vurguluyordu.¹⁹⁰

Kurucular heyeti yaptıkları ilk toplantıda oybirliğiyle ve alkışlarla Turgut Sunalp'i genel başkan seçtiler. Partinin genel başkan yardımcılığına Ahmet İhsan Kırmımlı, Sabri Keskin, Musa Öğün ve Davut Akça getirildi. Genel Sekreterliğe Doğan Kasaroğlu'nun getirildiği toplantıda genel sayman ise Abdurrahman Güler oldu. MDP'nin Merkez Yönetim Kurulu ise şu isimlerden oluştu: Eşref Akıncı, Davut Akça, Yılmaz Altuğ, Zekai Baloğlu, Aydın Bolak, Hüsnü Çınar, Ali Bozer, İzzettin Doğan, Tefik Erdem, Şinasi Ertan, Fevzi Fırat, Abdurrahman Güler, Mazhar Haznedar, Yılmaz Hocoğlu, Ertan Karasu, Doğan Kasaroğlu, Sabri Keskin, Ahmet İhsan Kırmımlı, Musa Öğün, Yılmaz Öztuna, Ahmet Sarp, Namık Kemal Şentürk.¹⁹¹

1.4 MDP'nin Programı

Turgut Sunalp, genel başkan seçilmesinin ardından bir basın toplantısı düzenledi. Yerli ve yabancı basının yoğun ilgi gösterdiği toplantıda Turgut Sunalp, kendilerine hiçbir grubun birleşmek için ciddi bir teklifle gelmediği ve bu hususta bir temasta bulunmadığı belirtti ve ardından partisinin kuruluş bildirgesini okudu. Bildiride partinin 12 Eylül ruhuna bağlı olduğu vurguladıktan sonra şunları söyledi. “*Kurucularımız temiz ve dürüst bir geçmişe sahip, aziz vatanımızın tümüne yaygın ve temsil gücüne sahip değerli vatansever kişilerdir. Aslında Partimizin kurucuları yüzlerin üzerinde idi. Metodlu bir çalışma sağlamak için biz 41 kurucu, yüzlerce kurucu namzedinin temsilcisi*

---

¹⁸⁸ **Cumhuriyet**, 17 Mayıs 1983. Turgut; **a.g.e.** s. 80.

¹⁸⁹ **Milliyet**, 16 Mayıs 1983.

¹⁹⁰ **Milliyet**, 17 Haziran 1983. Sunalp, Diyarbakır gezisinde “*başka bir amblem düşünseniz ne olurdu?*” sorusuna “*Aslan*” cevabı vermiştir. Turgut; **a.g.e.** s.94 . Amblem ressam Orhan Peker’in “horoz” tablosundan esinlenilerek çizilmiş, horozun sol ayağının önde olması küçük bir kriz yaratmıştır. Milliyetçi bir partinin ambleminde sol ayağı önde olan bir horoz ambleminin doğru olmayacağı gerekçesiyle amblem değiştirilmiş ve horozun sağ ayağı öne alınmıştır. Doğan, **a.g.e.** s. 327.

¹⁹¹ **Milliyet**, 17 Mayıs 1983.

olarak bir araya geldik. Partimiz herhangi bir ayrımla vatandaşı bölücü, tefrik edici ve milli iradeyi kısıtlayıcı bütün akımlara karşı olan bir kitle partisidir. Amacımız devletin halkımıza formalitelerden arınmış, daha hızlı, daha yaygın hizmet verebilmesini sağlamaktır. Partimizin ele alacağı hususlar şunlardır:

1-Ekonomimizin gelişmesi ve dışa açılma hedefimizdir.

2-Hayat pahalılığını önlemek için tedbirler alınacaktır.

3-İşsizlik ile müessir bir mücadeleye girişilecektir.

4-Yatırımlara hız verilecektir.

5-Sanayi ve tarımda üretim arttırılacaktır.

6-Köylü, esnaf ve işçi meselelerine çözüm getirmek önemli hedeflerimiz arasındadır.

7-Milli Eğitim sistemimizin ıslahı temel görevimizdir.

8-Enerji üretimimizin yeterli düzeye getirilmesi ekonomimizin temel ihtiyacıdır.

9-Anarşiyi tamamen kaldıran tedbirler almak temel görevimizdir.

10-Kırtasiyeciliğin asgari seviyeye indirilmesi sağlanacak ve bürokrasinin vatandaşa güçlük çıkartan, devlet işlerini yokuşa süren tutumu düzeltilecektir.¹⁹²

MDP'nin programının birinci maddesinde partinin amacı şöyle açıklanmıştır; "Milliyetçi Demokrasi Partisi, Cumhuriyet rejimine demokrasi prensiplerine dayalı siyasi hayatımızın, birbirine karşı saygılı partilerle idaresi lüzumuna inanmış; kendi görüşleri istikametinde Türk milletinin yücelmesi için çalışmayı ve Türk Milletine en iyi hizmet verebilmeyi hedef alan siyasi bir partidir. Harekat noktalarımız Atatürk Milliyetçiliği ve Demokras, dayanağımız Anayasa, uygulama sistemimiz 12 Eylül felsefesi ve hedefimiz bu çerçevede içinde muasır medeniyet çizgisine ulaşmaktır." Temel prensipler başlığı altındaki 2. Maddede ise " Partimiz; Türk Milletini oluşturan tarih şuuruna ve milletin engin kültürüne, Atatürk Milliyetçiliğine, inkılaplarına ve ilkelerine, çağdaş medeniyet ve teknoloji çizgisine erişmek gayesine, %91,5 oyla milli irade haline gelen 1982 Anayasasına, Türk Devletini parçalanmaktan, Türk Milletini bölünmekten kurtaran

---

¹⁹² Milliyet, 17 Eylül 1983.

12 Eylül hareketinin ruh ve felsefesine, inanır ve faaliyetini bu yönde yürütür.” ibaresi yer almıştır.¹⁹³

İlk iki maddesiyle 12 Eylül yönetimine tam bir bağlılık içinde olduğu görülen MDP programının temel esaslar bölümünün sonraki maddelerinde de aynı ruh ve anlayış kendini göstermektedir. Üçüncü maddede partinin Türk milliyetçisi olduğu ve anayasada yasaklanmış bütün rejim ve felsefelere karşı olduğu belirtilmekte, dördüncü maddede laiklik konusunda Kenan Evren’in bütün konuşmalarında geçen ifadeler tekrar edilmektedir.

Temel ve hak ve hürriyetlerin korunması başlıklı altıncı maddede ise temel hak ve hürriyetlerin korunmasından ziyade kısıtlanması yönünde ifadeler mevcuttur. Burada daha önce bahsettiğimiz önce devlet sonra demokrasi anlayışının bir ürünü olarak “*Temel hak ve hürriyetlerin Anayasamız çerçevesinde korunması ve geliştirilmesi, yakın geçmişte ki uygulama ve zihniyet aksaklıklarının kısa vadede düzeltilmesi hedefimizdir . Ferdin hak ve hürriyeti anlayışımızdan temel, diğer vatandaşların hak ve hürriyetlerine zarar vermemesi, toplum menfaatlerine karşı olmaması ve Devletin varlığını yıpratıcı mahiyette bulunmamasıdır*”¹⁹⁴ ifadeleri dikkat çekmektedir. Görüldüğü üzere MDP, Kenan Evren gibi temel hak ve hürriyetler söz konusu olduğunda 12 Eylül öncesi uygulamalarını ve bu uygulamaların kaynağı olarak gösterilen 1961 Anayasasını hedef almaktadır. Aynı zamanda bu vurgu 12 Eylül Harekatını meşrulaştırma ve legalize etme çabasını da içermektedir.

Toplum anlayışımız başlıklı yedinci maddede ekonomik modele ilişkin bir görüş vardır. “*Türk toplumunun her ferdi, maddî kalkınma ve refah seviyesini yükseltmek için, şahsı teşebbüste tamamen hürdür. Ülkemizin, hur dünyanın ileri, müreffeh, kalkınmış, çağdaş teknolojiye erişmiş bir üyesi olması, başlıca hedefimizdir. Özel teşebbüsün güvenlik ve kararlılık içinde çalışması ve hür teşebbüsün kudreti dışında kalan alanlarda Devletin öncülük yapması ve bazı görevleri üstlenmesi fikrindeyiz.*”¹⁹⁵ ifadelerini kullanan program bu yönüyle şartlar gereği karma ekonomiden vazgeçemeyen fakat serbest piyasa ekonomisine geçme arzusunda bulunan, dönemin tipik merkez sağ anlayışını yansıtan bir ekonomi politika izleyeceğini göstermektedir.

---

¹⁹³ **Milliyetçi Demokrasi Partisi Programı**, Türk Matbaacılık Sanayii, Ankara 1983. s.4

¹⁹⁴ **Milliyetçi Demokrasi Partisi Programı**, Türk Matbaacılık Sanayii, Ankara 1983. s.5-6

¹⁹⁵ **Milliyetçi Demokrasi Partisi Programı**, Türk Matbaacılık Sanayii, Ankara 1983. s.5

Temel esaslar kısmının netice başlıklı sekizinci maddesi ise şu şekildedir; “Partimiz, bütün millete, ve Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olan, kanuni kısıtlaması bulunmayan her kadın ve erkeğe açıktır. Bir sınıf ve ideoloji partisi değildir. Milli, milliyetçi, Atatürkçü, demokratik, medeniyetçi, memleketçi, ekonomik, sosyal ve kültürel kalkınmaya öncelik veren, bir kitle partisidir. Türk Milletinin refah ve bahtiyarlığı ve Türk Devletinin yücelmesi için çalışır. Bu inanç ve ülküyü taşıyan herkese, partimiz açıktır.”¹⁹⁶

Parti programında gerçekleştirilmesi düşünülen bazı işler şu şekilde sıralanmıştır:

Hızlı yargının sağlanması için yasal önlemler alınması: Uzayan mahkemelerin vatandaşın hayatını olumsuz etkilediği, bu manada adli bir reform yapılması gerektiği savunulmaktadır. Aynı zamanda cezaevlerinin bakımı ve ıslahı üzerinde durulmaktadır.

Devlet Güvenlik Mahkemelerinin öncelikle kurulmasının sağlanması: “1982 Anayasasının hükümlerini uygulama alanına koymak üzere, yeniden düzenlenmesi gereken kanunlarla ilgili çalışmalara bir an önce başlanması gerektiğini ifade eden program, özellikle, temel hak ve hürriyetlerle sosyal ve ekonomik hak ve ödevlere ilişkin olanlara öncelik verileceğini belirtmektedir. Bu arada Silahlı Kuvvetleri sık sık asli görevinden ayırarak, esas faaliyetlerine sekte veren şiddet olaylarına mahal verilmemesi, gerçekleşmesi halinde ise bertaraf edecek etken tedbir ve tertiplerle icrayı donatacak düzenlemelerin süratle yapılacağı vurgulanmaktadır. Bu vurgu yine 12 Eylül öncesine ilişkindir. Kenan Evren’in “12 Eylül’den önce silahlı kuvvetlerin sıkıyönetimi uygulayacak yetkileri yoktu” serzenişinin bir ürünüdür. Buna paralel olarak da Anayasanın öngördüğü Devlet Güvenlik Mahkemeleri’nin aynı öncelikle kurulmaları yönünde çalışmalar yapılacağı vurgulanmaktadır.

İdarede reform yapılması, formalite ve kırtasiye çokluğunun asgari düzeye indirilmesi, yeni bir devlet memurları yasası yapılması. Bunun yanında kamu çalışanlarının ekonomik ve özlük haklarına ilişkin düzenleme yapılacağı ifade edilmektedir.

Eğitim konusunda yine devlet ve millet mefhumunun üstünlüğü üzerinde durularak Yüksek Öğretimde tıkanıklığın hızla açılmasının sağlanacağı ifade edilmektedir. Türk dili ve sanatını geliştirilmesi de ele alınan konular arasındadır.

---

¹⁹⁶ **Milliyetçi Demokrasi Partisi Programı**, Türk Matbaacılık Sanayii, Ankara 1983. s.8

Basın ve yayın yaşamının çağdaş biçimde gelişmesi için başta kağıt sorunu olmak üzere gereken önlemlerin alınması: Bu başlık altında da yine “Basın ve yayın hürriyetini, demokrasinin vazgeçilmez unsuru sayarız. Ancak bu hürriyet, Türk Devletinin yüce menfaatleri aleyhine kullanılamaz.” denilerek bir özgürlük ve peşinden kısıtlama vurgusu yapıldığını görüyoruz.

TRT ‘nin çağdaş yayın imkânlarına kavuşturulacağı belirtildiği programda , “*halkımızı mutlu kılacak, millî ahlâk ve zevki geliştirecek şekilde düzenlenecektir.*” İfadesinin ardından “*Yayınların Türk Devletine yararlı, Türk kültürüne zarar vermeyecek şekilde tanzimini*” ifadesiyle yayıncılık ilkelerine ters düşen bir uygulamadan yana olunduğu anlaşılmaktadır.

Askerlik ödevinin artan nüfus gerçeği karşısında daha rasyonel esaslara bağlanması ve ordunun modernizasyonu konuları programda kendine yer bulmuştur.

Dış politika ile ilgili tavır ise geleneksel Türk dış politikasına paralel bir seyir izlemektedir. Ortak Pazar(AB) ile ilişkilerin ise tam üyelik hedefi yönünde daha rasyonel hale getirileceği belirtilmektedir.

Toplum anlayışımız başlığında incelediğimiz partinin ekonomik görüşleri ise ekonomi başlığı altında yeniden ele alınmış devlet müdahalesi ile ilgili olarak “*Devlet teşebbüsünü, hür teşebbüsü rakip gören ve her sahaya el atma özleminde kısır bir devletçilik anlayışı içinde değil, özel teşebbüsün yetersiz kaldığı sahalarda onu tamamlayan, düzenleyici ve yol gösterici bir müessese olarak görüyoruz.*” ifadesi kullanılmıştır. Bu ifadenin tamamlayıcısı olarak “*Demokratik düzenin bir parçası olan hür iktisat ve hür teşebbüs fikrine inancımız, bu sistemin yalnız hür olmasının icabı değil, toplumun refahı ve ekonomik kalkınmada da en başarılı sistem olmasındandır.*” ibaresi ile daha önce belirttiğimiz, şartlar gereği karma ekonomiden vazgeçemeyen ancak serbest piyasa ekonomisini savunan tipik bir merkez sağ parti olduğu tanımımızı güçlendirmektedir.

Devlet harcamalarına katılma payı olarak herkesten iktisadi gücüne göre vergi alınması, vergi idaresinin ıslah edilmesi konusuna değinilerek vergi idaresinin ıslahından bahsedilmektedir.

KİT’lerden devlet mülkiyetinde kalmasına ekonomik sebebi bulunmayanların olanların gerçekçi bir sistem içinde halka devredilmesi, devletin ekonomi içindeki payının küçültülmesi ele alınan konular arasındadır.

Yabancı sermaye yatırımlarının desteklenmesi, bu hususta kolaylaştırıcı tedbirlerin uygulanması ele alınmaktadır. İhracat ve kambiyo rejimi ile ilgili yapılması gerekenler şu şekilde ifade edilmektedir. “ İhracatımızın gelişmesi, diğer döviz gelirlerimizin artırılması ve bu suretle ödemeler dengesinin düzeltilmesi için lüzumlu çağdaş her türlü tedbirler getirilecektir. Çok eskimiş ve gayesinden uzaklaşmış olan kambiyo kontrolü rejimi, yeniden ve serbest piyasa ekonomisinin icaplarına göre düzenlenecektir. Bu rejimin başka maksatlarla ve vatandaşlar üzerinde baskı aracı olarak kullanılması önleneyecektir. Dış seyahatlerin serbest hale getirilmesi için gayret sarf olunacaktır.”

Gerçekçi bir taban fiyatı uygulanması: tarım, hayvancılık, balıkçılık ve ormanlarla ilgili düzenlemelerin yapılacağı, bu alanlarda devletin destekte bulunacağı ve çiftçilerin emeklerinin boşa gitmemesini sağlayacak gerçekçi bir taban fiyat uygulanacağı belirtilmekte, topraksız veya yeter toprağı olmayan köylülere devletin toprak sağlamanın gerekli olduğunu vurgu yapılmaktadır.

Sanayide serbest piyasa ekonomisi kurallarının geçerli olacağı şu sözlerle ifade edilmektedir. “*Sanayide piyasa ekonomisi sistemini, ortak pazara giriş hazırlıkları dönemi için, dinamizm getirici bir unsur olarak kabul ediyoruz, ihracata dönük sanayie ağırlık vereceğimiz gibi gittikçe ağır sanayie geçecek fakat diğer sanayi dallarını da ihmal etmiyeceğiz. Kalkınmanın ve refah Devletine erişmenin ancak sanayi yoluyla olabileceğinin tam şuuru içinde çalışacağız. Türk Sanayi mamullerinin, dış pazarlarda beğenilecek, kaliteli mallar olması için, gereken teşvik edici bütün tedbirleri getireceğiz.”*

Nükleer santraller kurulma dönemine girilmesi ve enerji kaynağı ihtiyacına yönelik diğer tedbirlerin alınacağı hususları, programın üstünde durduğu konulardandır. Bunun yanında turizm, ulaşım ve haberleşme konularında iyileştirmelerin yapılacağı belirtilmekte, bu sektörlerde Türkiye’ nin çok geride kaldığı belirtilmektedir.

Sosyal politika ve sosyal hizmetler başlıklı bölümde,işsizlik sorununa ciddi ve süratli çözüm getirilmesi, sosyal güvenlik önlemlerinin yaygınlaştırılması, tarım işçilerinin sosyal güvenliğe kavuşturulması, işçiler açısından toplu sözleşmenin bir hak olduğu ,grev ve lokavtın milli serveti tahrip etmeyecek şekilde kullanılabilmesi gibi konular ele alınmıştır. Sendikacılık konusunda milli menfaat ve dış mihrak eksenli tipik 12 Eylül söylemi burada da kendini göstermiştir.

Program konut ihtiyacına dikkat çekerek ; “*Her vatandaşın, Türk insanının hayat anlayışına ve modeline uygun, ihtiyaca cevap verecek, sağlıklı ve günün şartlarına sahip bir konuta sahip edilmesi.*” hedefini ortaya koymaktadır.¹⁹⁷

Partinin kuruluşundan bir hafta sonra Milliyet’te yayınlanan bir röportajda Turgut Sunalp, partisinin bir kitle partisi olduğunu tekrarladı ve Anayasa’ya evet diyenlerin teşkilatlandığı bir parti olduğunu söyledi. Partinin pozisyonuna ilişkin bir soruya ise sağ ve sol ayrımını tasvip etmediği cevabı veren Sunalp, Anayasa ve 12 Eylül ruh ve felsefesi neredeyse orada olduklarını söyledi. “*Türk milleti kendisini 11 Eylül karanlığına getirenleri unutmayacaktır*” diyen Sunalp, Türk Silahlı Kuvvetleri ve 12 Eylül ruh ve felsefesi sayesinde bu karanlık durumdan çıkıldığını ekledi ve 12 Eylül ruh ve felsefesini sindirmek gerekliliğini belirtti. Sunalp partinin adındaki “*Milliyetçi*” ibaresinin eleştirilere neden olduğu hatırlatıldığında kendilerinin Atatürk Milliyetçisi olduğunu yasalar izin verse Atatürk Milliyetçiliği partisi adını alacaklarını ifade ederek bu adda eleştirilecek bir şey olmadığını ifade etti.¹⁹⁸

1.5. Kurulan Diğer Partiler ve BTP’nin Kapatılması

MDP’nin ardından ilerleyen günlerde dikkati çeken üç parti daha kuruldu. Arkasında eski AP’lilerin bulunduğu emekli Orgeneral Ali Fethi Esener tarafından kurulan Büyük Türkiye Partisi, 24 Ocak Kararlarının mimarı eski başbakan yardımcısı Turgut Özal’ın kurduğu modern toplumu muhafazakar değerlerle birlikte destekleme düşüncesinde olan ,orta direk söylemiyle geleneksel Sünni İslam muhafazakarlığı, milliyetçiliği, ekonomik liberalizmi ve sosyal demokrasiden oluşan dört eğilimi temsil ettiğini iddia eden Anavatan Partisi¹⁹⁹ ve eski başbakanlık müsteşarı Necdet Calp’ın kurduğu kapatılan CHP’nin tabanına hitap etmeye çalışan Halkçı Parti.²⁰⁰ Bundan bir süre sonra 6 Haziran 1983’ te Erdal İnönü de Sosyal Demokrat Partiyi (SODEP) kurdu.²⁰¹

---

¹⁹⁷ **Milliyetçi Demokrasi Partisi Programı**, Türk Matbaacılık Sanayii, Ankara 1983. s. 5-31

¹⁹⁸ **Milliyet**, 23 Mayıs 1983.

¹⁹⁹ Hakan Mehmet Kiriş, “Türkiye’de Rekabetçi Siyasal Partilerin Dönüşümü: Post-80 Sisteminde Partilerin Yükselişi ve Düşüşü” *Toplum ve Demokrasi Dergisi*. C.6, sayı 13. 2012. s.28

²⁰⁰ **Cumhuriyet**, 21 Mayıs 1983.

²⁰¹ **Milliyet**, 7 Haziran 1983. MDP’ nin çekirdeğini oluşturan girişim Başbakan Bülend ulusu tarafından başlatılmış, ANAP lideri Özal bir dönem Ulusu hükümetinde Başbakan yardımcısı olarak bulunmuş ve HP kurucusu Necdet Calp Bülend Ulusu döneminde başbakanlık müsteşarı olarak görev yapmıştır. 12 Eylül sonrası Başbakanlık binasından üç parti çıkmıştır. **Turgut, a.g.e.** s. 56.

Bu dönemde kurulan partiler şunlardır; Milliyetçi Demokrasi Partisi, Anavatan Partisi, Büyük Türkiye Partisi, Halkçı Parti, Doğru Yol Partisi, Sosyal Demokrasi Partisi, Refah Partisi, Muhafazakar Parti, Yeni Doğu Partisi, Yüce Görev Partisi, Bizim Parti, Huzur Partisi, Yeni Düzen Partisi, Fazilet Partisi, Bayrak Partisi, Islahatçı Demokrasi Partisi²⁰²

BTP ve ANAP kurulmadan önce Hüsamettin Cindoruk ve Turgut Özal birleşmeye ilişkin bir görüşme yapmışlar fakat bu görüşme bir sonuç vermemişti. Bunun üzerine her iki isim kendi partilerini kuracakları yönünde bir açıklama yapmışlardı. ²⁰³ BTP lideri Ali Fethi Esener'in MDP kurulduğunda kutlama mesajı göndermesi ve kardeş parti olarak söz etmesinden de anlaşılacağı üzere, BTP gerek ANAP ile gerekse MDP ile birleşme yanlısı görünmektedir.²⁰⁴

Ali Fethi Esener ile Turgut Sunalp henüz partiler kurulmadan önce birleşme konusunu görüşmüşlerdi. Her ikisi de diğerinin kendisine iltihak etmesinden yana olduklarından anlaşma sağlanamadı. Her iki ismin de liderlikten feragat ederek üçüncü bir kişinin liderliği formülü üzerinde durulduğu günlerde Odalar Birliği Başkanı Mehmet Yazar'ın ismi ortaya atıldı. Mehmet Yazar bu konuyu Evren ile görüştü ise de Evren'in tavrı olumsuz oldu. Zira Sunalp'in kuracağı bir partinin AP'nin devamı olan bir partiyle birleşmesi Evren için kabul edilemezdi.²⁰⁵

Birleşme gündemi olan bir diğer parti ise Halkçı Parti idi. İsmet İnönü'nün oğlu Erdal İnönü, sosyal demokrat bir parti kurması için eski CHP'liler tarafından ikna edilmişti.²⁰⁶ Bir muvazaa partisi görünümünde bulunan ve askerlerin teşvikiyle kurdurulan Halkçı Parti'ye karşı eski CHP kitlesinin Erdal İnönü'nün kuracağı partide birleşmesi öngörülüyordu. Halkçı Parti'nin kurucusu Necdet Calp ise henüz kuruluşlarının birinci gününde "*birleşmeye her zaman açığız*" mesajı vermekteydi.²⁰⁷

BTP ve ANAP'ın kurulması, sağda oyların bölüneceği anlamına geliyordu. 12 Eylül rejimi böyle bir tehlikeyi göze almak istemedi. Zira bu durum solun iktidara gelmesine yol açabilir veya koalisyonlara sebep olabilirdi. 21 Mayıs'ta İhsan Sabri

---

²⁰² Turgut, a.g.e s. 47.

²⁰³ Milliyet, 18 Mayıs 1983.

²⁰⁴ Milliyet, 17 Mayıs 1983.

²⁰⁵ Evren, Kenan Evren'in Anıları. Anıları 4.s.190.

²⁰⁶ Milliyet, 19 Mayıs 1983.

²⁰⁷ Cumhuriyet, 21 Mayıs 1983.

Çağlayangil ve 143 eski parlamenterin gösterişli bir şekilde BTP' ye katılması²⁰⁸ Kenan Evren'i rahatsız etti. Konsey üyelerine ve Necdet Üruğ'a konuyla ilgili bir değerlendirme yapmaları talimatı verdi.²⁰⁹

31 Mayıs 1983 tarihinde 79 sayılı Milli Güvenlik Konseyi Kararı ile Büyük Türkiye Partisi kapatıldı ve 14 kişinin Çanakkale Zincirbozan askeri tesislerinde zorunlu ikamete tabi tutulacağı kararlaştırıldı. Zorunlu ikamete tabi tutulan isimler şunlardır. Süleyman Demirel, Ali Naili Erdem, Ekrem Ceyhun, Saadettin Bilgiç, Nahit Menteşe, Yiğit Göker, İhsan Sabri Çağlayangil, Sırrı Atalay, Metin Tözün, Celal Doğan, Deniz Baykal, Ferhat Aslantaş, Süleyman Genç, Yüksel Çakmur.²¹⁰ Konsey sadece BTP'lileri sürgün ederse taraf tutmuş gibi görünmekten kaçındığı için eski CHP'liler de Zincirbozan'a götürülmüşlerdir.

Milli Güvenlik Konseyi'nin 79 sayılı kararına göre;

“1. 20 Mayıs 1983 günü İçişleri Bakanlığına verdiği başvuru bildirisi ile tüzel kişilik kazanmış olan Büyük Türkiye Partisi'nin bazı kurucularının, parti kurma faaliyetlerinin serbest bırakıldığı tarihten bu yana sürdürdükleri tutum ve davranışları ile ve vicdan sahibi vatandaşlarımızın gözleri önünde sahneledikleri oyunlarla, milletçe yıllardan beri özlenen huzur ve sükûna kavuşmuş olan ülkemizde, vatandaşlarımızın yeniden kamplara bölme, aralarına yeniden nifak tohumları serpmeye istidadı gösteren ve feshedilmiş bir siyasi partinin varlık ve felsefesinin devam ettirilmesi ihtirasının meydana getirdiği bir kin ve intikam bayrağı açmaya yeltendikleri apaçık ortaya çıkmıştır. Ayrıca Anayasa'nın geçici 4ncü maddesi ile siyasi kısıtlamaya tabi kılınan kişilerin de, Anayasa hükümlerini göz ardı ederek parti kurma faaliyetlerine bizzat katıldıkları ve kamuoyunu, huzur bozacak şekilde ters yönde etkilemeye çalıştıkları tespit edilmiştir.

2. Ülkemizin ve milletimizin varlık ve yaşayışını etkileyen her alanda ve özellikle Devlet yönetimi sorumluluğunun teslim edileceği Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde, bir daha 12 Eylül 1980 öncesi feci durumlara düşürülmemesi için, gerekli her türlü tedbiri almayı amaç edinmiş Milli Güvenlik Konseyi, kamu vicdanını rahatsız etmeye başlayan yukarıdaki olumsuz gelişmeler karşısında, Anayasa'nın 177'nci ve geçici 2'nci

---

²⁰⁸ Cumhuriyet, 22 Mayıs 1983.

²⁰⁹ Evren, Kenan Evren'in Anıları 4. s.201.

²¹⁰ Cumhuriyet, 1 Haziran 1983.

maddelerindeki hükümlere dayanarak 2324 2485 sayılı kanunlara sahip bulunduğu Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin görev ve yetkileri ile aşağıdaki kararları almıştır.

a. Büyük Türkiye Partisi bu kararın yayınlanması ile birlikte temelli kapatılmıştır.

b. Yapılacak ilk milletvekili genel seçimleri sonucu Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlık Divanı oluşup, göreve başlayıncaya kadar geçecek süre içinde;

(1) Büyük Türkiye Partisi kurucuları ile 2533 sayılı kanunla feshedilen siyasi partilerin 11 Eylül 1980 tarihindeki il ve ilçe başkanları ile il yönetim kurulu üyeleri 12 Eylül 1980'den sonra görevinden alınan Belediye Başkanları, Milli Güvenlik Konseyi'nin yazılı izni olmadıkça, yeni bir siyasi partinin kurucusu ve hangi kademedede olursa olsun yöneticisi olmayacaklar ve parti listesinden veya müstakil olarak milletvekili adayı gösterilmeyeceklerdir. 2820 sayılı Siyasi Partiler Kanunu'nun il ve ilçe başkanlarının görev sürelerine ilişkin geçici madde 10. Hükümleri, ilk milletvekili seçimleri sonucu Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlık Divanı'nın oluşup, göreve başladıktan sonra uygulamaya konulacaktır.

(2) Anayasanın geçici 4'ncü madde 1b ve 2'nci paragraflarında belirlenen ve 5 yıllık siyasi kısıtlılığı bulunan milletvekili ve senatörler, parti kuramama yasağına ilaveten yeni kurulmuş partilere üye olamayacaklar, halen üye olmuş bulunanların ise üyelik kayıtları derhal silinecektir.

c. Anayasanın geçici 4'ncü maddesindeki hüküm gereğince siyasi partilere herhangi bir şekilde bağlantı kurması ve bir siyasi partinin kuruluş çalışmaları içinde bulunması yasaklanan ve 1 Ocak 1980 tarihinde Türkiye Büyük Millet Meclisinde üye bulunan milletvekilleri ve senatörlerinden bu hükümlere uymayan aşağıda isimleri yazılı olanlar ile Büyük Türkiye Partisinin ilk iki kurucusu ve organizatörü Hüsamettin Cindoruk ile Mehmet Gölhan Çanakkale ilinin bağlı bulunduğu sıkıyönetim komutanı nezaretinde Çanakkale'de ikamete tabi tutulacaklardır. Bu kişiler 2 Haziran 1983 saat 18.00'e kadar Çanakkale ili sıkıyönetim komutanı yardımcılığına müracaat edeceklerdir.

3. Bu karar, basın dâhil hiçbir şekilde tartışılmayacak, kararın getirdiği yasaklara uymayan kişiler hakkında, fiilleri başka bir suç oluştursa dahi, ayrıca 1402 sayılı Sıkıyönetim Kanunu'nun 16'ncı maddesi uyarınca yasal işlem yapılacak, siyasi partiler ise derhal kapatılacaktır.²¹¹

---

²¹¹Milliyet, 1 Haziran 1983.

Milli Güvenlik Konseyinin bu kararı Resmi Gazetede yayınlanmamıştır. Anayasaya göre partileri kapatma yetkisi Anayasa Mahkemesinde olduğundan Konsey üyeleri aldıkları kararı yayınlamak konusunda sıkıntıya düşmüşlerdir.²¹² Karar öncesinde yapılan Milli Güvenlik Konseyi toplantısında Milli Güvenlik Konseyi Genel Sekreterliği tarafından Konseye sunulan rapor, Konseyin kurulan siyasi partilere ilişkin tavrını ortaya koyması bakımından önemlidir. Bu raporda partiler tek tek ele alınmış ve şu ifadeler kullanılmıştır.

“MİLLİYETÇİ DEMOKRASİ PARTİSİ: Konseyin muvafakatı ile emekli Orgeneral Turgut Sunalp tarafından kurulmuş. Kurucular Kurulu Konseyce incelemeye alınmıştır. Parti normal çalışmalarını sürdürüyor.

BÜYÜK TÜRKİYE PARTİSİ: Sözde Hüsamettin Cindoruk, Mehmet Gölhan ve emekli Orgeneral Ali Fethi Esener tarafından kuruldu. Ama aslında perde arkasından Süleyman Demirel ve ekibi tarafından idare ediliyor. Anayasaya geçici 4’üncü madde ile konulan 10 sene ve 5 sene siyaset yasağına tabi olanların kini bu durumu ortaya çıkarmıştır. Anayasanın oylaması sonucu yüzde 92 ile onaylanmasından aldıkları yenilgiyi hazmedememişlerdir. Bu partiye kaydolun 140 eski Adalet Partili’den 8’ i AP’nin ileri gelenlerinin ya kardeşi veya akrabasıdır. Bu durum da göstermiştir ki BTP Demirel’in partisidir ve onun yönetimi altındadır.

ANAVATAN PARTİSİ: Turgut Özal’ın kurduğu bu partinin kurucular listesi de Konsey’de incelemededir. Özal ve ekibi sakın bir çalışma içerisinde görülüyor.

HALKÇI PARTİ: Partiyi kuran Necdet Calp’in kurucular listesi de tetkikte. Aşırı sol görüşlü üç kişi partiden çıkarılmıştır. Şimdiki görünümü ile kapatılan CHP’ nin devamı olarak görülüyor.

Erdal İnönü’nün kurmak istediği partiye gelince; Bu grubun bütün çabaları CHP’ nin devamını sağlayacak bir davranış içerisinde oldukları merkezindedir. Aşırı solcu, Marksist, Leninist olarak tanınan kişilerin bu partide yer almaya başladıkları anlaşılıyor. Henüz kurucular listesi ve kuruluş dilekçesi gelmedi.

Görüldüğü üzere, şimdilik en tehlikeli parti olarak Büyük Türkiye Partisinin davranışları görülmektedir. Böyle olduğuna göre hareket tarzı olarak aşağıdaki şekiller hatıra gelmektedir.

---

²¹²Güven, Turgut Yılmaz, a.g.e.s.194.

1'İNCİ HAREKET TARZI : Bu parti teşkilatlanmaya devam etsin, Milli Güvenlik Konseyi Kurucular listesindeki bir kısım üyeyi veto etsin, böylece 30 kurucu üyenin sağlanması imkanı verilmesin, dolayısıyla seçimlere girmesi engellensin.

Bu hal tarzı Parti ile Milli Güvenlik Konseyi arasında üye bildirme, üyenin işlemleri sürüp gidecek dolayısıyla mücadele bitmeyecek.

2'NCİ HAREKET TARZI: Partinin milletvekili adaylarını veto etmek. Böylece istenmeyen kişilerin Türkiye Büyük Millet Meclisine girmesine mani olmak.

Kurucular kuruluna alınmasını kabul edip, aynı kişinin milletvekilliğini veto etmek doğru olmaz. Ayrıca bu hal şekli de parti ile konsey arasındaki çekişmeyi devam ettirir.

3'ÜNCÜ HAREKET TARZI: Milliyetçi Demokrasi Partisi ile bu partinin birleşmesini sağlamak

MDP' yi bırakıp diğerini bu partiye iltihaka zorlamak da olmaz. Esasen BTP kurulmadan evvel de bu teklif yapıldı, kabul etmediler. Şimdi de etmezler.

4'ÜNCÜ HAREKET TARZI: Bu partiden 139 eski Adalet Partisinin çıkarılarak partinin MDP ile birleştirilmesi.

Bu hal şekli de uygun bir hal tarzı olarak görülüyor.

5'İNCİ HAREKET TARZI: Bir Konsey kararı ile BTP'nin temelli kapatılması ve bu partinin kurulmasında görev almış bazı kişilerin bundan böyle siyasi faaliyette bulunmalarının yasaklanması.

Bu hal tarzı en uygun hal tarzı olarak görülmektedir. Ancak yalnız bir parti mensuplarına bu kararı uygulayıp, aşırı sola aynı uygulamayı yapmazsak, yurt içinde tenkitlere maruz kalabiliriz. Onun için her iki tarafa da uygulanması doğru olur. Yalnız bu hal tarzı dış ülkelerin özellikle Avrupa ülkelerinin tepkilerine sebep olacaktır. Bunu da göğüslemek gerekecektir.²¹³

Büyük Türkiye partisinin kapatılmasının ardından Süleyman Demirel ve arkadaşları artık kullanılmayan Çanakkale'deki bir NATO üssü olan Zincirbozan'da

---

²¹³ Evren, Kenan Evren'in Anıları 4. s.210-212.

zorunlu ikamete tabi tutuldu, Demirel Zincirbozan yolunda arkadaşlarına yeni bir parti kurulması talimatını verdi. Kurulan parti Doğruyol Partisi oldu.²¹⁴

1.6. Genel Seçimler ve Propaganda Süreci

Siyasal Partiler Kanunu gereği Milli Güvenlik Konseyinin yeni kurulan partilerin kurucu üyelerini denetleme ve bunları veto etme yetkisi bulunuyordu. MDP'nin Kurucular Listesinin incelenmesi 6 Haziran'da sona erdi ve üç kurucu üyenin veto edilmesi karar verildi. Veto edilenler: Ali Rıza Çetiner, Abdurrahman Güler ve Misbah Ongan oldu. MDP'nin kurucu sayısı 43 olduğu için bu üç veto kritik sınır olan 30'un altına düşmesine sebep olmadı. Böylece MDP'nin kuruluşu tescillenmiş oldu.²¹⁵ İlerleyen günlerde ANAP ve HP'nin de 7 kurucu üyesi üyesi veto edildi. Buna rağmen iki parti de 30 kurucu üye koşulunu sağlayarak tescil edilmiş oldular.²¹⁶

Haziran ayı başlarında kapatılan BTP'nin yerini alacak ve eski AP yönetimine muhalif bazı siyasetçilerin sağda yeni bir parti kurma teşebbüsleri söz konusu oldu. Mehmet Yorgancıoğlu, Sezai Akdağ, Mesut Erez, Ünal Yaltırık, Hilmi Fırat gibi isimlerin girişimiyle partinin başkansız bir şekilde kurularak Bülend Ulusu'ya teklifte bulunulması düşünülüyordu. Açıkça belirtmese de Celal Bayar'ın da kurulacak partinin arkasında olduğu iddia edilirken, bu girişimin içinde olduğu ileri sürülen Mehmet Yazar kendisine böyle bir teklifin gelmediğini, bu tür bir hareketin içinde yer almadığını belirtti. MDP Genel Başkan Yardımcısı Ahmet İhsan Kırmımlı da bu konuda kendisine yöneltilen soruya “ bize gelmiş bir şey yok” cevabını verdi²¹⁷

Kurulmak istenen partinin adı Büyük Anadolu Partisi idi. Mehmet Yorgancıoğlu Bülend Ulusu'ya partinin başına geçmesi teklifinde bulunmadıklarını yalnızca parti kurulur ve başarılı olursa böyle bir teklifi düşündüklerini aktarmakta Celal Bayar'ın partiyi desteklediği iddiasını reddetmektedir.²¹⁸

---

²¹⁴ Turgut, **a.g.e** s.325.

²¹⁵ **Milliyet**, 7 Haziran 1983.

²¹⁶ **Milliyet**, 9 Haziran 1983.

²¹⁷ **Milliyet**, 5 Haziran 1983.

²¹⁸ Mehmet Yorgancıoğlu, **Politikannın İbret Dolu Seyir Defteri**, Dönence Yayınları, Birinci Baskı, İstanbul 2000,s.33.

Bu dönemde Kenan Evren de sağda birleşme hareketlerini ilgiyle takip etmektedir. Girişimcilerin Bülend Ulusu'yu sağda birleşmeyi sağlayacak adam olarak görmeleri konusunda haklı olduğunu düşünen Evren anılarında, Bülend Ulusunun kamuoyu tarafından sevilen ve takdir edilen bir kişilik olduğunu fakat politikaya atılması konusunda kendisini ikna edemediklerini belirtmektedir. Turgut Sunalp'e bu görevi verdikten sonra geri almanın yakışsız olacağını düşünen Evren, Sunalp'in kamuoyu tarafından benimsenmediği görüşündedir. Bu noktadan sonra geri adım atamadıklarını ifade eden Evren, sağdaki iki partiyi birleştirmek için kendisine teklif götürülen Mehmet Yazar'a bu işle ilgilenmemesi gerektiği konusunda uyardığını aktarmaktadır. Böylece yukarıda belirtilen Yazar'ın birleşme konusundaki pasif tavrının sebebinin Evrenin uyarısı olduğu anlaşılmaktadır.²¹⁹

Turgut Sunalp'e rağmen sağda birleşme arayışlarının ve Bülend Ulusu adının sıklıkla söz konusu edilmesi daha önce bahsettiğimiz Milli Güvenlik Konseyi içinde Sunalp'e soğuk bakan kliğin bir hamlesi olma ihtimalini güçlendirmektedir. Hava ve Deniz Kuvvetleri Komutanları Tahsin Şahinkaya ile Oramiral Nejat Tümer, MDP' de sadece karacıların olmasını "*partiye karacılar hakim oluyor*" sözleriyle eleştiriyorlardı. Karacıların Cumhurbaşkanı, Genelkurmay Başkanı ve Başbakan olarak karacı bir cunta oluşturacakları endişesi, denizci olan Bülend Ulusu'nun başbakanlığına sıcak bakmalarına ve bu yönde çalışmalarına yol açmaktaydı.²²⁰ Emekli oramiral Hilmi Fırat' ın da sağdaki iki partinin birleşmesi başına Bülend Ulusu'nun getirilmesi fikrinin öncülerinden olması ordu içindeki denizci,havacı-karacı çatlağının göstergelerinden biriydi.²²¹ Birleşme girişimlerine karşı Sunalp'in tavrı ise çok netti. Sunalp kendisine soru soran gazetecilere "*Biz sağda boşluk olduğunu düşünmüyoruz*" cevabı vermektedir.²²² Partinin önde gelen isimlerinden Musa Öğün de sağdaki boşluk iddialarına katılmadığını, kendisini boşlukta hissetmediğini, kendisini boşlukta hissedenlerin sağda boşluk var hissine kapıldıklarını ifade ediyordu.²²³

---

²¹⁹ Evren, **Kenan Evren'in Anıları 4**. s.224-225.

²²⁰ Yaşar, **a.g.e.** s. 156. Evren'in 19 Haziran 1983' te Sinop ta yaptığı konuşmada MGK ve ordu ile aralarına husumet sokmak, Konsey üyelerinin arasında huzursuzluk yaratmak, bir sorun varmış gibi göstermek isteyenlerden bahsetmesi, ordu içindeki denizci, havacı-karacı çatlağının ciddi boyutlara ulaştığının bir göstergesi olabilir. **Milliyet**, 20 Haziran 1983.

²²¹ **Milliyet**, 6 Haziran 1983. Bu süreçte Kenan Evren emekli orgeneral Hilmi Fırat ile görüştü. Mehmet Yazar'a yaptığı uyarıyı kendisine de tekrarlayarak yeni bir parti kurma girişiminde vazgeçmesi yönünde ikazda bulundu. Evren, **Kenan Evren'in Anıları 4** s. 231.

²²² **Milliyet**,11 Haziran 1983.

²²³ **Milliyet**, 27 Haziran 1983.

BTP'nin kapatılmasının ardından oluşan tabloda Evren'in sağda başka bir parti istemediği ortaya çıkmıştı. Konsey üyelerinden bazılarının aksi yönde fikirlerine rağmen sağda birleşmenin MDP üzerinden gerçekleştirilmesini istemekteydi. Bu meyanda ANAP'ın da MDP' ye katılması ve sağda tek bir partiyle seçime gitmeyi istediği anlaşılmaktadır. Aynı şekilde solda da tek bir partiyle, eski başbakanlık müsteşarı Necdet Calpın kurduğu HP'nin olmasından yanadır. Bu konudaki niyetini SODEP lideri Erdal İnönü'yü veto ederek belli etmiştir.²²⁴

11 Haziran'da Danışma Meclisinden geçerek MGK da son şeklini alan Seçim Yasası yürürlüğe girdi. Yasaya göre 6 Kasım 1983' te seçimlerin yapılması kesinleşti. Milletvekili sayısını 400 olarak belirleyen yasa, seçimlerin beş yılda bir yapılacağını belirtmekteydi.²²⁵

Ülke genelinde yüzde 10 seçim barajı getiren yasa aynı zamanda il bazında da seçim barajı uygulamasını getirdi. Sadece tek bir partinin barajı aşması halinde ikinci partinin de barajın altında kalsa dahi meclise girmesini sağlayacak şekilde hazırlanan yasa, tek bir partinin meclisin tamamına hakim olmasını engellemek amacını güdüyordu. Burada dikkati çeken, tek bir parti dışında barajın geçilemeyeceği ihtimalinin gündeme gelmiş olmasıdır. Bu durumu dikkate alarak yasaya son şeklini veren MGK 'nın Anayasa oylamasındaki yüzde 92 oyu düşünerek MDP 'nin tek başına mecliste bulunabileceğini öngörmesi MDP'yi ne denli güçlü bir iktidar adayı olarak gördüğünün göstergesidir. Ayrıca yasayla 1982 Anayasası'nın güçlü yürütme vurgusuna paralel olarak kuvvetli bir hükümet oluşturmaya yönelik bir düzenleme yaptığı anlaşılmaktadır. Yasayla seçimlerde oy kullanmayanlara para cezası verilmesi sağlanmış oldu. Yasanın en önemli maddesi ise seçime katılacak partilerin milletvekili adaylarının tıpkı parti kurucuları gibi MGK' da incelemeye tabi tutulması ve sakıncalı bulunanların veto edilebilmesidir.²²⁶

Şüphesiz ki sağlıklı bir demokraside kabul edilmesi mümkün görünmeyen bu tür bir veto yetkisi o günkü şartlarda basın tarafından çok fazla eleştiri konusu yapılmadı. Milliyet'te çıkan yazısında Mehmet Barlas, vetonun sağlıklı demokrasilerde

---

²²⁴ **Cumhuriyet**, 23 Haziran 1983.

²²⁵ **Milliyet**, 12 Haziran 1983.

²²⁶ **Milliyet**, 12 Haziran 1983. Kenan Evren İngiltere seçim sistemini çok beğendiğini, orada olduğu gibi Türkiye'de de iktidarın iki parti arasında el değiştirmesinden taraf olduğunu belirtmektedir. Hazırlanan seçim kanunu Evren'in özlemine duyduğu iki partili demokrasi kavramının bir ifadesidir. Evren, **Kenan Evren'in Anıları 4**. s.230. Nitekim aynı günlerde Mehmet Barlas Türkiye'deki seçim sisteminin İngiltere'den daha ileride olduğunu söylemektedir. **Milliyet**, 14 Haziran 1983, Mehmet Barlas, Seçim Kanunu.

yadırganacak bir durum olmakla birlikte 12 Eylül öncesinde parti liderlerinin de bir çeşit veto ile istemediği kişilerin partisinden aday olmasını engelleyebildiğini, veto yetkisinin ülkenin içinde bulunduğu şartlar düşünüldüğünde normal karşılanabileceğini yazabilmektedir.²²⁷ Buna karşılık bir çok antidemokratik hüküm barındıran Seçim Kanunu o güne kadar 12 Eylül yönetimine anlayışla bakan Alman Frankfurter Allgemeine Zeitung gazetesinde “*Türk generalleri kendi zevklerine göre bir parlamento oluşturmak istiyorlar*” yorumuyla haberleştirilmiştir. Hasan Cemal Almanya büyükelçisi ile yaptığı bir görüşmeyi şu şekilde aktarmaktadır. “*Avrupalı muhafazakarlar da artık askeri yönetimi savunamaz hale geldiler. Özellikle BTP nin kapatılması , Çanakkale sürgünleri ve vetolardan sonra...*”²²⁸

Siyasal Partiler Kanununa göre seçimlere katılabilmek için seçime katılacak partilerin tüm illerde örgütlenmesi gerekmektedir.²²⁹ Bu sebeple MDP yoğun bir şekilde illerde teşkilatlarını kurmaya çalışıyordu. İlk olarak doğu illerinde il teşkilatlarını kuran MDP Sunalp’ın iddialı demeçleriyle kamuoyunun ilgisini çekiyordu. Sunalp gazeteleri ziyaretinde “*başarılı olmaya mecbur değil,mahkumuz*” diyerek seçimi kazanacaklarına olan inancını belirtiyordu.²³⁰ Hatta kendisine seçim sonuçları ile ilgili soru soranlara “*ben şimdi seçimi düşünmüyorum. Kuracağım İcra Vekilleri Heyetini(Bakanlar Kurulunu) düşünmüyorum*” diyerek kendine olan güvenini ortaya koyuyordu.²³¹ MDP’nin diğer yöneticileri de aynı doğrultuda açıklamalarda bulunuyorlardı. Yine bir gazeteyi ziyaretlerinde “*iktidar olacağız demiyoruz, iktidar olduk*” beyanları eleştiriye uğrayınca “*biz bu sözlerin yazılmasını istememiştik*” diyerek kendilerini savunuyorlardı.²³² MDP’nin Maliye Bakanlığına hazırlanan üyelerinden Memduh Yaşa’nın KKTC yi ziyaretinde ekonomik konularda brifing alması MDP’lilerin iktidara ne denli hazırlıklı olduğunu gösteriyordu.²³³

O dönemde Turgut Sunalp’i ziyaret eden SODEP Genel Başkanı Erdal İnönü’de bu duruma dikkat çekmektedir. “*Turgut Sunalp’in tavırları açıkça yakında iktidara*

---

²²⁷ **Milliyet**, 14 Haziran 1983, Mehmet Barlas, Seçim Kanunu.

²²⁸ Cemal, **Demokrasi Korkusu** s.363-380.

²²⁹ İllerde örgütlenme yapmak oldukça ağır bürokratik işlemler gerektirmekteydi. Bir partinin Türkiye genelinde örgütlenmesi için 140 bin belgeye ihtiyaç duyulduğu söyleniyordu. Cemal, **Demokrasi Korkusu**, s376.

²³⁰ **Milliyet**,14 Haziran 1983.

²³¹ Yaşar, **a.g.e.** s.173.

²³² Turgut, **a.g.e** 94-95.

²³³ Turgut, **a.g.e.** s. 103.

gelmeyi beklediğini gösteriyordu. Hatta ondan da öte, devlet yönetimi gibi ciddi bir işi ancak kendisinin ve çevresinin yürütebileceğine içtenlikle inanmış bir ruh hali içinde, bizim gibi amatörleri lütfen kabul etmekte olduğunu her hali ve özellikle yüksekten konuşma üslubu ile açığa vuruyordu.”²³⁴

Haziran ayı içinde Cumhuriyet Başsavcılığı MDP’ nin kurucu üyesi Necla Tekinel’in kurucu üye olamayacağını ilan edince MDP kurucu üyelerinden 4. sünü de kaybetmiş oldu. Fakat bir süre sonra aynı başsavcılık Necla Tekinel’in aday olabileceğini bildiren bir yazı gönderdi.²³⁵ Başsavcılığın kendi inisiyatifiyle bu şekilde bir karar alamayacağı açıktır. Bu durum Konseyin MDP’ ye ilişkin tavrının ikircikli olduğunu göstermesi bakımından ilgi çekicidir.

Partiye yönelik muvazaa partisi olduğu iddiasının Aydın Yalçın tarafından dile getirilmesi ve bu durumun kamuoyunda sıklıkla tekrarlanmaya başlaması üzerine Genel Sekreter Yardımcısı Yılmaz Hocaoğlu, “*partilerinin muvazaa partisi değil inanç ve hizmet partisi*” olduğunu belirten bir açıklama yapmak zorunda kaldı.²³⁶ Buna rağmen kuruluşu öncesinde ve sonrasında MDP’nin bir muvazaa partisi olduğu geniş halk kitlelerinin gözünde kabul edilmiş bir gerçektir.²³⁷

Aynı günlerde sağda birleşme çabaları hız kazanmaya başladı. Buna rağmen kendisine teklif götürülen Mehmet Yazar, parti kurmayacağını açıkladı ve Turgut Sunalp sağda birleşmenin kendi partilerinde olacağını belirten bir “*açık davette*” bulundu.²³⁸ Turgut Sunalp, Evrenin sağda tek bir parti olmalı temennisinin etkisi ve Mehmet Yazar ve Hilmi Fırat’a yeni kurulacak bir partide görev almamaları yönünde telkiniyle rahatlamış görünüyordu. Gazetelere verdiği demeçlerde Türkiye nüfusunun yarısından fazlasında örgütlenmelerini tamamladıklarını ve Türkiye’nin en kaliteli kadrolarına sahip olduklarını, seçimleri kazanarak iktidar olacaklarını ifade ediyordu.²³⁹

MDP Genel Sekreteri Doğan Kasaroğlu da aynı rahatlıktaydı. Kasaroğlu, parlamentoya SODEP ve MDP’nin gireceği, ANAP’ ın son anda seçimlere alınmayacağı

---

²³⁴ Erdal İnönü, **Anılar ve Düşünceler 2**, Yorum Kitapları, Sekizinci Baskı, İstanbul, 1998, s. 331.

²³⁵ **Milliyet**, 8 Haziran 1983.

²³⁶ **Milliyet**, 15 Haziran 1983.

²³⁷ Turgut, **a.g.e** s. 95.

²³⁸ **Milliyet**, 21 Haziran 1983.

²³⁹ **Milliyet**, 27 Haziran 1983.

görüşündeydi.²⁴⁰ Bu dönemde ANAP'ın seçimlere alınmayacağı görüşü Özal hakkında var olduğu ileri sürülen bir dosyaya dayandırılmaktaydı. Buna göre MGK, Özal'ın banker skandalı sırasında görevi kötüye kullandığı gerekçesiyle bir dosya hazırlamıştı ve bu dosya Özal'ın yargılanmasına yol açabilirdi.²⁴¹ Konseyin MDP ile ANAP'ı birleştirme daha doğrusu Özal'ı tasfiye etme girişimleri devam etti. Alman Die Welt gazetesinin iddiasına göre ; "*Özal ile görüşen Konsey üyesi Nejat Tümer, bazı milletvekillikleri ve Özal'ın başbakan yardımcısı olması karşılığında MDP ile birleşmesini önerdi. Özal bu öneriyi reddetti ve kendisine karşı bir yaptırım uygulanırsa bunu dünya kamuoyuyla paylaşacağı tehdidinde bulundu.*"²⁴² Kenan Evren anılarında böyle bir görüşmenin olmadığını ve Turgut Özal'ın da bu duruma ilişkin üzüntülerini bildiren bir mektup yazıp Nejat Tümer'e ilettiğini aktarmaktadır.²⁴³

Turgut Sunalp iktidara hazırlanan bir partinin genel başkanı olarak parti vitrinini çeşitlendirmek için faaliyet içindeydi. Bunlardan biri Büyükelçi Kamran İnan'dı. İnan demeçleriyle kendisine dışişleri bakanlığı verilmiş izlenimi bırakıyordu. Kamran İnan gazetelere yaptığı açıklamalarda MDP'nin 6 Kasım'daki seçimde mutlaka iktidar olacağına olan inancını belirtiyordu.²⁴⁴

Sunalp ayrıca Bülend Ulusu'yu makamında ziyaret ederek partisine davet etti. Daveti olumlu karşılayan Ulusu kendisiyle birlikte kabinesinin önemli isimlerinin de MDP'nin milletvekilliği listelerine girmesini kabul etti. Vitrinin zengin olması ve "*büyük isimlerin*" partiye katılması her ismin kendini müstakbel hükümette bakan olarak görmesine yol açıyordu. Seçim yönetmeliğinde yer alan ilkeler arasında "*adaylık tespitinde kimseye verilmiş sözümüz yoktur*"²⁴⁵ ibaresi bulunan MDP buna rağmen bir çok ismi aynı bakanlık vaadiyle partiye transfer ediliyordu. Sunalp daha sonra yaptığı açıklamalarda kendisinin kimseye bakanlık vadedmediğini ancak herkesin kendini bakan

---

²⁴⁰Hasan Cemal, **Demokrasi Korkusu**, s.377. Hasan Cemal'in aktarımında bir hata olabileceğini değerlendirmekteyiz. Zira 26 Temmuz'da gerçekleştiğini söylediği bu görüşme öncesinde SODEP lideri Erdal İnönü ve bir çok kurucu üye MGK tarafından veto edilmişti. SODEP olarak zikredilen partinin HP olabileceği daha akla yakın görünmektedir. 1983.

²⁴¹ Turgut Özal başbakan yardımcısı olarak bulunduğu Ulusu hükümetinden banker skandalı sebebiyle Kaya Erdem ile birlikte istifa etmişti. Vatandaşlardan yüksek faiz vaadiyle para toplayan bankerler bir müddet sonra iflaslarını açıklamış ve yurt dışına kaçmaya başlamışlardı. Binlerce mağdur paralarını alamadıklarından dolayı büyük sıkıntı yaşamışlar, Konsey bu olayların faturasının kendisine çıkarılacağı endişesi ile Kaya Erdem'in istifasını istemiştir. Yaşar, **a.g.e.** s. 118.

²⁴² Hasan Cemal, **Demokrasi Korkusu** s. 381.

²⁴³ Evren, **Kenan Evren'in Anıları 4.** s.283.

²⁴⁴ **Milliyet**, 5 Temmuz 1983.

²⁴⁵ **Milliyet**, 5 Temmuz 1983.

olarak gördüğünü söylemekteydi. Milletvekilliği ve hatta bakanlığı garanti olarak gören isimler, mevki elde etmenin rahatlığıyla seçim çalışmalarına gereken ilgiyi göstermiyor kendi özel işleriyle uğraşıyorlardı.²⁴⁶

Bu sırada Konseyde görev değişiklik meydana geldi. Kenan Evren Genelkurmay başkanlığından emekliye ayrılarak yerin Orgeneral Nurettin Ersin'e devretti. Ersin'den boşalan Kara Kuvvetleri Komutanlığına Sunalp'in yakın dostu Necdet Üruğ getirilirken, Cumhurbaşkanlığı ve Milli Güvenlik Konseyi Genel Sekreterliği görevine Orgeneral Necip Torumtay atandı.²⁴⁷

Temmuz ayına partiler örgütlenme çabalarıyla girdi. Örgütlenme konusunda en başarılı parti MDP idi ve partiye Danışma Meclisinden katılan üyeler de artıyordu. Sunalp bu dönemde propaganda ve örgütlenme çalışmaları için yurt gezindeydi. Sunalp'in üzerinde durduğu iki konu sağdaki yeni parti girişimleri ve komünizm tehlikesi oldu. Parti kurmaya çalışanları isimlerinin reklamını yapmakla eleştiren Sunalp, ülkeye yönelik en büyük tehdidin komünizm olduğunu ve birlik içerisinde hareket edilirse bu tehdidin bertaraf edileceğini söylüyordu.²⁴⁸

Örgütlenmedeki başarısına rağmen diğer partilerin özellikle ANAP ve SODEP'in vatandaşın geçim sorunlarına ilişkin tespit ve vaatlerinin yanında Sunalpin "*komünizm geliyor*" temalı açıklamaları vatandaşta karşılığını bulmuyordu. Somut ve kendisini ilgilendiren sorunların yanında soyut bir tehdit algısı üzerine inşa edilen propaganda süreci halkın Sunalp'ten ve partisinden hızla uzaklaşmasına yol açıyor, seçim büroları boş ve heyecansız bir görünüm arz ediyor, buna karşın Özal'ın seçim büroları dolup taşıyordu..²⁴⁹

15 Ağustos'ta Bülend Ulusu MDP listesinden bağımsız aday olacağını, hükümetten dört bakanın da MDP ye katılarak aday olacaklarını açıkladı.²⁵⁰ Ulusu parti kurmanın zorlu bir süreç olduğunu düşünmüş ve bu sebeple parti kurma girişiminden vazgeçmişti. Sunalp'in bu kadar kısa sürede örgütlenmeyi tamamlayarak partiyi seçime hazır hale getirmesi içinde bir burukluğa yol açsa da Evrenin talimatıyla MDP' den bağımsız aday olmayı kabul etti. Sunalp de Ulusunun kendilerine katılması konusunda

---

²⁴⁶ Turgut, **a.g.e.** s. 103.

²⁴⁷ **Milliyet**, 1 Temmuz 1983.

²⁴⁸ **Milliyet**, 1 Temmuz 1983.

²⁴⁹ Cemal, **Demokrasi Korkusu**. s.382.

²⁵⁰ **Milliyet**,16 Ağustos 1983.

çok istekli değildi. Hükümetin icraatlarının kendilerine mal olacağı endişesi taşıyordu. Halktan kendilerine karşı yavaş yavaş bir tepki oluştuğunu görüyor ve sebebin Ulusu hükümetiyle beraber hareket etmeleri olduğunu düşünüyordu.²⁵¹

Ulus ile Sunalp'ın aralarını bulan Evren idi. Kulislerde dile getirilen “*seçim yapılsın, koalisyon olacak ve Ulusu yeniden başbakanlığa atanacak*” sözü Sunalp'ı rahatsız ediyordu. Ayrıca Ulusu'nun Evren'in ricası üzerine MDP' ye katıldığı yorumları Sunalp'ı büsbütün kızdıırıyordu. Bu duruma tepkisini “*sanki bize lütfen geliyor, nasıl iş bu anlamadım*” diyordu.²⁵²

Ağustos ayının sonlarına doğru kamuoyunda MDP lehine esen rüzgar kesilmiş, ANAP ivme kazanmıştı. Bu günlerde Turgut Sunalp, Cumhurbaşkanı Kenan Evren ve Konsey üyeleri Genelkurmay Başkanlığı Köşkünde bir toplantı gerçekleştirdi. Toplantıda Oramiral Nejat Tümer, ANAP'ın güçlendiğinden bahsederek MDP ile ANAP'ın birleşmesi yönünde üstü kapalı bir teklifte bulundu. Turgut Sunalp ise ANAP ile birleşmemek için kişisel sebepleri olduğunu ifade ederek birleşirse kendilerini ziyarete gelme nezaketinde bulunan DYP ile birleşebileceğini öne sürdü. Turgut Özal'ın sürekli birleşememe yönünde verdiği demeçlerin yanı sıra daha önce MSP den milletvekili adayı olması ve Nakşibendi tarikatına mensup olduğu, bu tarikata mensup kimseleri etrafında topladığı iddiaları ,Turgut Sunalp'ın ANAP ile birleşmemek için öne sürdüğü argümanlar arasındaydı.²⁵³

Aynı toplantıda Konsey üyeleri ile beliren bir diğer gerginlik ise Doğan Kasaroğlu ve Musa Öğün ile ilgilidir. Deniz Kuvvetleri komutanı Nejat Tümer ,bu iki ismin parti için gerekli olup olmadığını sordu. Bu iki ismin de kendisine lazım olduğunu söyleyen Sunalp görüşmenin sonunda “*şimdiye kadar dinlediklerimden olumlu bir sonuç çıkarmadım. Yarın istifa edeceğim. Hemen yarın partiye bir genel başkan bulun*” dedi. Konsey üyelerinden özellikle Denizci ve Havacı üyelerin bu toplantıda açıkça Sunalp'ın üzerine gitmelerini Evren ses çıkarmadan izledi. Herhangi bir müdahalede bulunmadı. Havanın gerginleştiğini gören Genelkurmay Başkanı Nurettin Ersin, Sunalp'ı teskin

---

²⁵¹ Evren, **Kenan Evren'in Anıları 4** s.303.

²⁵² Doğan, **a.g.e.** s.392.

²⁵³ Yaşar, **a.g.e** s.168. Sunalp'ın Konsey üyeleri tarafından en tehlikeli parti olarak görülüp kapatılmasına karar verilen BTP'nin devamı niteliğinde olduğu herkesçe bilinen Doğru Yol Partisi(DYP) ile birleşebileceğini söylemesi ilginçtir. Sunalpın tavrına dair iki ihtimal belirmektedir. Birincisi, politik tecrübesizliğinden böyle bir pot kırmış olması, ikincisi ise partisinden desteklerini çekmeleri halinde DYP ile birleşip askerlere karşı bir pozisyon alabileceği yönünde oluşturmak istediği bir tehdit durumudur.

etmeye çalıştı. Sunalp, Genelkurmay Başkanlığı Köşkünden istifa etmeye kararlı bir şekilde çıktı.²⁵⁴

Ertesi günü konuyu uzunca bir süre düşündükten sonra istifa etmekten vazgeçti. Daha sonra neden istifa etmediğini şu sözlerle açıkladı. “ *istifa etseydim önce MDP olayı çökerdi. Parti isyan ederdi. Özal’ın ekmeğine yağ sürmüş olurum. Özal’ın iktidara gelmesini kesinlikle istemiyordum. Zincirbozan hadisesinin bize büyük darbe vurduğunu biliyordum. Partimize ilk aylarda büyük hücum vardı. Herkes girmek istiyordu. Teşkilat kurmak için yarışıyorlardı. Bunların çoğu AP li idi. Demirel ve arkadaşları Zincirbozan’a gönderildikten sonra hızımızda bir miktar azalma oldu. Ayrıca biz hükümetin yaptığı bütün işlerin sorumlusu gibi görülmeye başlandık. Bu faktörleri dikkate alıyordum. Ama istifa etmeyi, mücadeleyi bırakmayı kabul edemezdim.*”²⁵⁵

Daha önce de belirtildiği üzere Siyasal Partiler Kanunu gereği yeni kurulan partilerin kurucu üyelerinin MGK tarafından onaylanması gerekmekteydi. Kenan Evren anılarında seçimlere katılacak partilerin 9 Ağustos itibarıyla MDP, ANAP ve HP olarak belirlendiğini söylemektedir. Evren, diğer partileri seçimlere sokacak olurlarsa koalisyon ihtimalinin doğacağını ifade ederek niyetlerinin bu üç parti dışında diğer partileri seçime sokmamak olduğunu belirtmektedir. Bu duruma uygun olarak 24 Ağustos’ta seçime katılabilecek partiler olarak bu üç parti belirlenmiş ve diğerlerinin seçime katılamayacakları kesinleşmişti.²⁵⁶

25 Ağustosta Cumhurbaşkanı Kenan Evren seçimlere girmeye hak kazanan üç partinin lideri ile Çankaya Köşkünde görüştü. Bu görüşmede milletvekili adaylıklarına ilişkin MGK’nın veto hakkını hatırlatarak, milletvekili adaylarını belirlerken dikkatli davranmaları konusunda uyarılarda bulundu. Bu görüşmelerde Turgut Sunalp partisine milletvekilliği için başvuran 893 adaydan 400’ ünü tespit etmek için Marmara Oteline kapanarak bir çalışma gerçekleştireceklerini ilettiler.²⁵⁷

Marmara Oteline kapanan MDP kurucular heyeti milletvekili listelerine son şeklini verdi. İlk gün Turgut Sunalp’in konuşmasıyla başlayan çalışmaların sonunda milletvekili listeleri tamamlandı. 42 kurucunun 30’ u birinci sıradan 12 si ise ikinci

---

²⁵⁴ Yaşar, a.g.e s.170-171.

²⁵⁵ Yaşar , a.g.e s.171.

²⁵⁶ Cumhuriyet, 24 Ağustos 1983.

²⁵⁷ Evren, Kenan Evrenin Anıları 4. s.315

sıradan aday oldular. Diğer adaylar da illere göre dağıtıldı. Aday sıralamaları sırasında Konsey, liste ve sıralamaya yoğun bir şekilde müdahale etti ve listelerin belirlenmesinde etkili oldu.²⁵⁸ Aday belirleme sürecinin son gününün aynı zamanda Turgut Sunalp'ın doğum gününe rastlaması sebebiyle Marmara Otelinde bir kutlama yapıldı. Basın kutlama haberlerine geniş yer ayırdı ve kutlama için harcanan para tartışma konusu oldu.²⁵⁹ Kenan Evren bu kutlama görüntülerinden ve harcanan paradan rahatsız oldu, anılarında diğer parti liderleri yurt içinde geziler yaparak propaganda ve örgütlenme çalışmaları yaparken, MDP'nin kokteyllerde vakit geçirmelerini eleştirmektedir.²⁶⁰

Bu arada iktidar olduklarında kabine üyelerinin kimlerden oluşacağına dair bir liste ortaya çıktı. Buna göre;

Başbakan; Turgut Sunalp

Başbakan Yardımcıları: İlhan Öztrak, Ali Bozer

Devlet Bakanları: Musa Ögün, Memduh Yaşa, Doğan Kasaroğlu

Adalet Bakanı :Rıfat Bayazıt

Milli Savunma Bakanlığı: Ferit Melen/Haluk Bayülken

Dışişleri Bakanlığı: Kamran İnan/Haluk Bayülken ya da dışardan İlter Türkmen

İçişleri Bakanlığı Namık Kemal Şentürk ya da dışardan Selahattin Çetiner

Maliye Bakanlığı : Davut Akça/Ferit Melen

Milli Eğitim Bakanlığı: Fahri Çoker/dışardan Hasan Sağlam

Bayındırlık Bakanlığı: Mükerrerem Hiç/Fenni İslimyeli

Sağlık Bakanlığı: Ahmet İhsan Kırımlı

Gümrük ve Tekel Bakanlığı: Ali Bozer/Aydın Bolak

Ulaştırma Bakanlığı: Necmi Özgür

Tarım Bakanlığı: Sabahattin Özbek

Çalışma Bakanlığı: Tefik Erdem/Selahattin Erkap

---

²⁵⁸ Doğan, a.g.e. s. 394.

²⁵⁹ Milliyet, 5 Eylül 1983.

²⁶⁰ Evren, Kenan Evren'in Anıları 4. s.321.

Sanayi Bakanlığı: Şinasi Ertan

Enerji Bakanlığı: Turgut Güler

Turizm-Kültür Bakanlığı: İlhan Evliyaoğlu/Yılmaz Hocaoğlu

İmar ve İskan Bakanlığı: A. Mazhar Haznedar

Köyİşleri Bakanlığı :Necla Tekinel/dışardan Münir Günay

Gençlik ve Spor Bakanlığı: Ertan Karasu

Sosyal Güvenlik Bakanlığı: İmren Aykut²⁶¹

Oteldeki toplantının ardından MDP milletvekili listelerini Yüksek Seçim Kurulu'na verdi. Sıralamadaki yerlerini beğenmeyip istifa edenler oldu. Prosedüre göre 12 gün içinde Konseyin incelemesinin sonuçlanması gerekiyordu. Bu inceleme sonunda veto edilen adayların yerine yenileri eklenebilecekti. Konseye milletvekili adaylarına ilişkin bir çok ihbar geldi. İddialara göre seçimdeki yerini veya sıralamasını beğenmeyenler liste başındaki isimleri ihbar etmek suretiyle önlerini açmak istiyorlardı. Yani parti içinde birbirlerini ihbar eden isimler bulunuyordu. Konseyin kararının açıklanacağı gün, partide ağırlığı olan isimlerin veto edileceği söylentileri ortaya çıkmaya başladı. Turgut Sunalp bu günleri sıkıntı içerisinde geçirdi. Etrafındakilere “*olmazsa bu işi bırakırım*” diyordu.²⁶²

Konsey veto kararlarını alırken Milli İstihbarat Emniyet ve Sıkıyönetim komutanlıklarından gelen raporları ve Konseye gönderilen ihbar mektuplarını dikkate aldı. Bunun yanında kişisel olarak tasvip etmedikleri adayları da veto ettikleri kesindir. İncelemenin son gününde Turgut Sunalp veto edilecek bazı isimleri duymuş ve Konsey Genel Sekreterliğine telefon ederek “ *eğer bunlar veto edilecek olursa, ben bu işi bırakırım*” demiştir. Evren bir kriz çıkmaması için bu isimlerin veto edilmemesini sağladığını ifade etmektedir.²⁶³

Vetoların açıklanması MDP içinde bir deprem yarattı. ANAP'ın 81, HP'nin 89 milletvekili adayı veto edilirken MDP'nin veto edilen milletvekili adayı sayısı 74 oldu.²⁶⁴ 18 tane birinci 21 tane ikinci sıra adayı veto yedi. Konseyin talimatıyla kurulmuş bir

---

²⁶¹ Milliyet, 28 Ağustos 1983.

²⁶² Turgut, a.g.e. 404-405.

²⁶³ Evren, Kenan Evren'in Anıları c.4 s.348.

²⁶⁴ Milliyet, 22 Eylül 1983.

partinin neredeyse diğer partilerin veto sayısına eşit bir oranda veto yemiş olması büyük bir şaşkınlık yarattı.²⁶⁵ MDP'nin bu kadar çok adayının veto edilmesi, Konsey içinde Sunalp'e duyulan güvenin azalmasıyla ilgilidir. Kenan Evren, Sunalp'in kendilerini küçük görmeye başladığına dair duyumlar aldığını aktarmaktadır.²⁶⁶

MDP'den veto edilenler arasında en dikkat çeken isimler, Genel Başkan Yardımcısı Ahmet İhsan Kıvrımlı ve emekli orgeneral Macit Zeren'dir. Bunların dışında Refet Sezgin, Cumhurbaşkanlığı eski hukuk danışmanı emekli amiral Fahri Çoker, Haldun Menteşeoğlu, Atilla Onuk, Tercüman gazetesi yazarı Ergun Göze, Ali Osman Sönmez gibi isimlerdir.²⁶⁷

Turgut Sunalp vetoların partiye bildirilmesi ile büyük bir şaşkınlık yaşadı. Doğan Kasaroğlu ile yaptıkları görüşmede seçime girmeme yönünde bir karar almasına rağmen aynı gün fikrini değiştirerek çalışmalara devam etme kararı alındı. Kurucular heyeti ve Sunalp, hükümetin icraatlarının kendilerine ödettirildiği kanısındaydılar. Buna rağmen seçimde yerleri garanti olanların baskısıyla seçime girme kararı alındı ve çalışmalara devam edileceği vurgusu yapıldı.²⁶⁸ Sunalp basına yaptığı açıklamada veto edilen adayların bunu bir haysiyet meselesi yapmaması gerektiğini, kendilerinin 12 Eylül ruhuna ve yasalara saygılı bir parti olarak alınan kararları saygıyla karşıladıklarını beyan etti²⁶⁹ MDP seçime girmeme kararından vazgeçmesinin ardından veto edilen adayların yerine 74 yeni adayı Yüksek Seçim Kuruluna ve dolayısıyla Konseyin onayına sundu. Bu listeden de iki adayı veto edilen partinin milletvekili listesi tamamlanmış oldu.²⁷⁰

Veto olayından sonra Sunalp Evren ile Çankaya köşkünde görüştü ve kendisine vetolarla ilgili üzüntülerini bildirdi. Evren kendisine veto edilen isimlerle ilgili gerekçelerini anlattı. Bu görüşmede Sunalp, Evren'den konuşmalarında partiyi destekleyici sözler söylemesini istedi. Evren ise bunun doğru olmayacağını, köy ve şehirlerde sıkı bir çalışma sürdürmeleri gerektiğini belirtti²⁷¹.

---

²⁶⁵ Doğan, **a.g.e.** s. 397.

²⁶⁶ Evren, **Kenan Evren'in Anıları 4.** s.148.

²⁶⁷ Turgut, **a.g.e.** s.105.

²⁶⁸ Doğan, **a.g.e.** s. 398.

²⁶⁹ **Milliyet**, 22 Eylül 1983.

²⁷⁰ **Milliyet**, 1 Ekim 1983.

²⁷¹ Evren, **Kenan Evren'in Anıları 4.** s.352.

Evren ile Sunalp'in bu görüşmede ele aldığı konulardan biri de Bülend Ulusu oldu. Daha önceki konuşmalarında Sunalp Ulusu'dan seçim çalışmalarına katılmasını istemiş Ulusu ise pozisyonundan dolayı böyle bir çalışma yapamayacağını ifade etmiştir. Sunalp-Ulusu çekişmesinde Sunalp, hükümetin icraatlarının faturasının kendilerine çıkarıldığını söylüyor, aksaklıkların giderilmesini istiyordu. Ulusu ekibine dahil olan bakanlar ise milletvekili sıralamasında gerilere atılmış olmalarından dolayı Sunalp'e kırgınlardı ve bu yüzden seçim çalışmalarına katılma konusunda isteksizlerdi. Bu durum partide Ulusu ve Sunalp ekibinin daima karşı karşıya olmaları sonucunu doğurdu.²⁷²

Marmara Otel'de yapılan toplantılar sonucunda MDP'nin seçim bildirgesi de hazırlanmıştı. Seçim bildirgesi parti programıyla uyum arz eden bir yapıya sahipti. İdeolojik olarak 12 Eylül ruh ve felsefesine inanan, anayasada tanımlanmış ilkeler dışındaki her türlü ideolojik akıma karşı bir noktada konumlanan MDP, kendisini ekonomik anlayış bakımından serbest piyasa ekonomisi taraftarı, fakat devletin düzenleyici ve denetleyici rolünü yadsımayan bir pozisyonda tanımlamaktadır. 24 Ocak Kararlarını özünde yadsımayan fakat daha yumuşak bir geçişten yana olduğu görülen MDP seçim bildirgesi, tarıma ve sanayiye dayalı ihracat modelini ekonomik vaatleri arasında öne çıkarmaktadır.²⁷³

Bu noktada partinin seçim sloganları da şu şekildedir;

24 Ocak Kararları ; hataları düzelterceğiz, eksiklikleri gidereceğiz. Yeni tedbirler getireceğiz.

Yatırımlar artacak, işsizlik azalacak

Yeni bir vergi sistemi getireceğiz

Banker ve banka krizi yaratılmayacak

Bürokrasi engelleri kaldırılacak

Toplu konuta ağırlık

Her köye yol-her köye PTT hizmeti

Çiftçi vatandaş taban fiyat ve peşin ödeme senin hakkın.²⁷⁴

---

²⁷² Doğan, a.g.e. s. 401.

²⁷³ Milliyetçi Demokrasi Partisi Seçim Beyannamesi, MDP Basın Merkezi Yayınları 7. s.1-15

²⁷⁴ Milliyetçi Demokrasi Partisi Seçim Beyannamesi, MDP Basın Merkezi Yayınları 7. s.1-15

16 Ekim 1983 te propaganda sürecinin resmen başlamasıyla birlikte partiler ilk mitinglerini gerçekleştirdiler. Turgut Sunalp İzmir’de, Turgut Özal Erzurum’da, Necdet Calp ise Malatya’da ilk seçim konuşmalarını kitlelerinin önünde yaptılar. Özal’ın Erzurum’da gerçekleştirdiği coşkulu mitingin yanında Sunalp’ın İzmir mitingi sönük geçti. Parti ileri gelenleri böyle bir manzarayı beklemiyorlardı. Mitinge İzmirlilerden ziyade çevredeki illerden otobüslerle gelen partililer katıldı. Mitingde bir konuşma yapan *Memlekete duyduğu ilahi aşk sonucu politikaya atıldığını* söyleyen Sunalp, iktidara geldiklerinde devlet kadrosunu saygın hale getireceklerini, işsizlik ve enflasyonla mücadele edeceklerini ilave etti. Dış politikada Yunanistan ile olan sorunlardan bahseden Sunalp, 12 Eylül rejimine bağlılığını yinelediği konuşmasında vaatlerini gerçekleştirmeleri için kendilerine eksiksiz vekalet verilmesini istedi. Bu sözlerinden koalisyonla iktidara gelmek istemedikleri anlamı çıkarılabilmektedir. Mitingin ardından bir değerlendirme yapan Kamran İnan ise Özal’ın Erzurum mitinginin sönük geçtiğini iddia ederek Özal için” *hesabını , dersini almış. Ben onun yerinde olsam bu işi bırakırım*” dedi.²⁷⁵

Gazeteci Cüneyt Arcayürek MDP’nin İzmir mitingine dair yazısında, mitinge katılımın az olduğundan bahsederek Evren’in parmağını bir partiden yana gösterse o partinin seçimi kazanacağını söylemekte, bu anayasanın partiler rejimi yerine başkanlık sistemini esas alsa Evren’in kuracağı partinin rahatlıkla seçimi kazanabileceğine işaret etmektedir. Arcayürek Sunalp’ın basınla ilişkilerini soğuk olduğunu belirterek kitleleri heyecanlandıramadığına vurgu yapmaktadır.²⁷⁶

Ertesi gün Kütahya’da seçmenlerin karşısına çıkan Sunalp denenmişleri denemenin faydasız olduğunu belirten bir konuşma yaptı. İzmir mitingine göre daha atak bir görünüm sergileyen Sunalp’ın yanı sıra MDP ‘nin Kütahya mitingi daha coşkulu ve kalabalıktı.²⁷⁷

İzmir ve Kütahya’nın ardından Karadeniz gezisine çıkan Sunalp, basın mensuplarının sorularını cevaplandırırken “*Seçimlerde bizim için üç kritik il var. Bunlar Trabzon, Diyarbakır ve Adana’dır. Çünkü bu illerde güçlü adaylarımız veto edildi*” dedi. Bu sözleriyle Konsey’e mesaj veren Sunalp, Ulusu’nun seçim çalışmalarına

---

²⁷⁵ **Milliyet**, 17 Ekim 1983.

²⁷⁶ **Milliyet**, 17 Eylül 1983, Cüneyt Arcayürek. Mitinge İzmir’den Çok Çevre İllerden Gelenler Katıldı.

²⁷⁷ **Milliyet**, 18 Ekim 1983.

katılmamasıyla ilgili bir soruya ise “*partimizden aday ama sayın Ulusu partimize kayıtlı değil. O nedenle parti disiplinini üzerinde kuramam. Sadece altı bakanla değil, pek çok adayımız hala partiye kayıtlı değil. Bu nedenle hükümet işine ben karışmam. Ancak bir parti lideri olarak kendilerine yurttaşların sıkıntılarını aktarıyorum*”²⁷⁸cevabıyla hükümete bir mesaj veriyordu. Bu sözler aynı zamanda hükümetin icraatları sebebiyle yıprandıkları söylemine de uygun düşüyordu. Böylece Ulusu’nun adaylığıyla oluşan “12 Eylül Hükümetinin partisi” imajını bir nebze olsun gidermeye çalışıyordu.

Sunalp 18 Ekim’de Trabzon’da yaptığı konuşmada “6 Kasım’da sizlerin devletin yanında yer alacağınızdan eminim” diyerek “devlet partisi” olduklarını bir kez daha teyit etmiştir. 19 Ekim’de Samsun’da konuşan Sunalp, bir kez daha 12 Eylül felsefesine olan inancını belirtmiş, MDP iktidarında vatan hainlerinin karşısında güçlü bir iktidar bulacaklarını, ülkenin birlik ve beraberliğinin bekçisi olacaklarını ifade etmiştir. Ekonomik konuların da yer aldığı konuşmada sosyal ve ekonomik dengesizliklerin giderileceği, zayıf ve yalnızı koruyacaklarını belirtmiştir.²⁷⁹

22 Ekim’de seçime katılacak partilerin liderleri TRT’ de düzenlenen bir açık oturuma katıldı. Aslında Sunalp açıkoturuma katılmak istemedi. Davet edildiğinde “*bunu nereden çıkardı TRT ?*” diye sordu. Kesin olarak reddetmesine ve haberinin olmadığını bildirmesine rağmen bu işin altında Ulusu’nun olduğu düşünmekteydi.²⁸⁰

Hasan Cemal Ecevit’ten naklederek, açıkoturum olayının askerlerin bir oyunu olduğunu belirtmektedir. Ecevit’e göre “... askeri yönetimin kafasında tasarladığı parti MDP değil ANAP’ tır. Önce Sunalpi kendi adamları gibi göstermişler, Danışma Meclisi üyeleri ve yıpranmış Bakanlar Kurulu üyelerini MDP’ ye katılmaya ikna etmişlerdi. Bu arada Özal bir çok defa Evren ile görüşmüş ve her görüşme sonunda “ asker Özal’ı istemiyor” söylentisi bilinçli olarak çıkarılmıştı. Önce Özal’ın dosyası var, yargılanacak, parti kapanacak dendi. Bu olmadığı gibi seçimlere giremeyeceği söylenen ANAP vetolardan kurtularak seçime sokuldu. Açıkoturum da bu planın bir parçasıydı. TRT’ nin asker genel müdürü Sunalp’in ayağına kadar giderek canlı yayını organize etti. Böyle bir tartışmayı Özal’ın kazanacağı açıktı.”²⁸¹

---

²⁷⁸ Milliyet, 20 Ekim 1983.

²⁷⁹ Cumhuriyet, 20 Ekim 1983.

²⁸⁰ Doğan, a.g.e. s.400-401.

²⁸¹ Cemal, Demokrasi Korkusu, s.429.

22 Ekim’de yapılan aıkoturumda Turgut Sunalp sakin ama tutuk bir görüntü sergiledi. Sık sık notlarına baktığı zaman zaman aynen okuduğu gözlendi.²⁸² Mümtaz Soysal Sunalp’i sınava girmiş hazırlıksız, kopyaların hangi dizinde olduğunu kararlaştırmaya çalışan öğrenciye benzetiyordu. Seslendiği kitleye zal’la arasındaki farkı anlatmakta güçlük çeken Sunalp, kamuoyunun gözünde olması gereken “*heybetli paşa*” imajından uzak bir görüntü sergiledi. Genel kanı tartışmadan zal’ın galip çıktığı, Calp’in ona bir hayli yaklaştığı fakat en zayıf görüntü verenin Sunalp olduğu yönünde idi.²⁸³ Uğur Mumcu da Sunalp’in sorular önceden kendisine verilmiş gibi elindeki kağıtları okuyarak sorulara cevap verdiğini aktarmaktadır.²⁸⁴ Milliyetten Teoman Erel ve Tercüman’dan Nazlı Ilıcak da Sunalp sanki sorular kendisine daha önceden verilmiş gibi önündeki kartlardan okuduğunu belirtmişlerdir.²⁸⁵ Devlet partisi görünümdeki MDP’ ye devlet kanalı TRT ‘nin soruları önceden verebileceği akla yakın görünmektedir.

Aıkoturumda liderlerin demokrasi anlayışı ile ilgili açıklamaları incelendiğinde zal ve Sunalp’in demokrasi konusunda daha disiplinli ve totaliter bir görüntü çizdikleri söylenebilir. Necdet Calp bu konuda rakiplerine göre daha zgrlk bir noktadaydı. Ekonomi konusunda Sunalp zel sektör ağırlıklı karma ekonomiyi savunurken Calp, devletçiliğe ağırlık veren karma ekonomiyi savundu. Bu iki görüşten ayrı olarak zal’ın savunduğu ekonomik sistem ise devletin sanayi ve ticarete faaliyet göstermesine karşı olan serbest piyasa ekonomisi oldu.²⁸⁶ 12 Eylül ncesinde 24 Ocak Kararları ile AP serbest piyasa ekonomisi modelini benimsemeye başlamış görünse de esas olarak AP’ nin ekonomik modeli 12 Eylül sonrası MDP’ de karşılık bulmuştu. CHP’nin ekonomik anlayışını ise HP devam ettiriyordu. Buna karşı, ANAP devletçilikten ve karma ekonomiden tamamen uzakta yeni bir ekonomik sistem öneriyordu. Siyasal anlamda liberalizmden uzakta bulunan ANAP, ekonomik liberalizmin sıkı bir savunucusuydu.

Sunalp ve zal KİT’lerin özelleştirilmesi konusunda hemfikirken Necdet Calp kar eden işletmelerin satılmaması gerektiği konusunda ısrarlıydı. Bu ısrar üzerinden zal

---

²⁸² **Cumhuriyet**, 23 Ekim 1983.

²⁸³ **Milliyet**, 23 Ekim 1983. Mümtaz Soysal, Bütünleme Gerekir.

²⁸⁴ **Cumhuriyet**, 23 Ekim 1983. Uğur Mumcu, Ortadirek.

²⁸⁵ **Milliyet**, 23 Ekim 1983. **Tercüman**, 24 Ekim 1983, Nazlı Ilıcak, Açıkoturum.

²⁸⁶ **Cumhuriyet**, 23 Ekim 1983.

ile Boğaziçi Köprüsünün özelleştirilmesi konusunda yaptığı tartışma programının renkli anlarından oldu.²⁸⁷

12 Eylül'ün gerekliliği ve dış politika konularında fikir birliği içinde olduklarını gösteren liderler anarşinin önlenmesi konusunda ise farklı fikirlere sahiptiler. Özal ve Calp anarşinin önlenmesi konusunda ekonomik tedbirlerden yana olduklarını ifade ederken Sunalp, anarşinin ekonomik tedbirlerle değil polisiye tedbirlerle önleneceği görüşündeydi. Sunalp'e göre anarşinin ekonomik kaynaklı olduğunu belirtmek ona meşruiyet kazandırır.²⁸⁸ Sunalp'in tıpkı Evren gibi anarşinin kökeninde ekonomik sebeplerin olduğu fikrine karşı çıkması daha ziyade komünizm karşıtlığıyla açıklanabilir. Ekonomik eşitsizliğe vurgu yaparak örgütlenen ve bu yönde propaganda yapan sol örgütlere²⁸⁹ karşı olan tavırları Sunalp ve Evren'i "*anarşinin kökeninde ekonomi yoktur*" noktasında birleştirmektedir. Sunalp, bu söylemiyle rakiplerini sol örgütlerin oyununa gelmekle itham etmeye çalışmaktadır.

Liderlerin üçünün yer aldığı açıkoturumdan sonra TRT, her bir liderin tek başına konuk oldukları programlara yer verdi. Burada Sunalp açıkoturumdaki tutukluluğunu yenmiş biraz daha olumlu bir görüntü çizmeye başlamıştı. Özal bu programda da geçer not alırken, Calp'in tutukluğu dikkat çekti.²⁹⁰

Açıkoturumun ardından Milliyet gazetesinin PİAR araştırma kurumuna yaptırdığı anket liderlerin performanslarını ortaya koymasına bakımından önemlidir. Araştırmada seçmenlere sevimlilik, güven vermek, ciddiyet, konuşma yeteneği, konuya egemenlik,

---

²⁸⁷ **Cumhuriyet**, 23 Ekim 1983. Uğur Mumcu, Ortadirek.

Özal ile Calp arasında geçen köprü tartışması şu şekilde olmuştur;

Calp: Köprüyü satacaklar , kime satacaklar? İşçi mi alacak memur mu alacak bunu? Emekli dul yetim mi alacak? Hayır. Türkiye'deki üst düzey geliri olan insanlara alacak. Halkın gelirini malını niye onlara vereyim ben. Olmaz böyle bir şey. Ve sonra stratejik bir konudur. Alan adamlar fiyatları az geliyor diye fiyatını artır diyecekler. Arttırmayacaksın, tamir oluyor... filan diye geçişe mani olacaklar. Ben onun geliriyle mi yaptım ki başka köprü, ikinci köprü yapmayayım? Veya onun gelirini göstererek, borçlanarak, ikinci köprüyü yapayım. Bunlar varken ortada köprüyü satacağım, yapacağım. Satamazsınız.

Çelebi; teşekkür ederim efendim Sayın Özal bir şey mi diyeceksiniz?

Özal; Satarız , hem de çok iyi satarız, alan da çıkar.

Calp: Satamazsınız beyefendi, satamazsınız.

Özal: Satarız satarız gayet rahatlıkla satarız. Alan da çıkar. **Cumhuriyet**, 23 Ekim 1983.

²⁸⁸ **Cumhuriyet**, 23 Ekim 1983. Yalçın Doğan, Üç Lider Üç Yaklaşım.

²⁸⁹ Marksist görüşleriyle tanınan Doğan Avcıoğlu "*Terörün kaynağında hiç kuşkusuz ekonomik ve siyasi sistemin aczi ve yetersizliği yatar*" demektedir. Doğan Avcıoğlu, **Devrim ve Demokrasi Üzerine**, Tekin Yayın, İstanbul 2001. s.40-41

²⁹⁰ Evren, **Kenan Evren'in Anıları 4**. s.382

beceriklilik ve liderlik vasıfları üzerinden liderlere puan vermeleri istenmiştir. Sonuçlar Sunalp açısından hiç de iyi değildir. Bütün bu kriterlerde yüz üzerinden 17 ortalama tutturabilen Sunalp, hiçbir kategoride rakiplerinin önüne geçememiş görünmektedir. En yüksek puanı 36 puanla ciddiyet kriterinde sağlayan Sunalp, bu alanda bile Necdet Calp'in gerisinde kalmıştır. “*Açık oturum oyunuzu belirlemeye yardımcı oldu mu?*” sorusuna yüzde 57 oranında evet diyen seçmenin yüzde 21 i henüz oy vereceği parti konusunda kararsızken yalnızca 9, 7 si MDP ye oy vereceğini beyan etmiştir. PİAR’a göre seçmen ANAP’ ı tercih etmektedir.²⁹¹ Kamuoyunun algısı da ANAP’ın seçimleri kazanacağı yönündedir. Üsküdar’dan MDP’nin adayı olarak gösterilen Başbakan Bülend Ulusu dahi ANAP’ın ilçe binasını ziyaretinde Mesut Yılmaz’a “*bizim Turgut seçimi kazanacak*” demektedir.²⁹²

Aslında seçimlerden ANAP’ın galip çıkacağı Ağustos ayından itibaren MDP çevrelerince de tahmin ediliyordu. MDP’ den milletvekili adayı olan eski başbakanlardan Ferit Melen, Doğu Anadolu gezisi sonrası seçimi kaybedeceklerini anlamıştı. Melen’e göre seçimi Özal kazanacaktı. Yönetim iktidarı Özal’a devretmek istemiyorsa o sıralar hala seçimlere girme şansı bulunan DYP’nin de seçimlere katılmasına izin verilmeliydi. Böylece Özal zorlanabilirdi. Bu görüşünü Evren’e aktaran Melen’in isteği Evren tarafından geçirildi.²⁹³

Anket sonuçlarından umduğunu bulamayan Sunalp ,yurt gezilerine ve mitinglere devam etti. Tek başına iktidara gelecekleri inancını devam ettirdiği görülen Sunalp, “*koalisyon istemek sorumsuz bir harekettir*” şeklinde konuşuyordu. 24 Ekim’de Afyon ve Eskişehir mitinglerinde hayat pahalılığı, işsizlik, taban fiyatları, eğitim gibi konularda eleştirilerini sunan ve bu alanlarda iyileştirmeler yapacağını vadeden Sunalp, “*biz devleti tanıyan, büyük tecrübesi olan, ihtisas sahibi kadrolarla sizlere hizmet için yola çıktık*” diyerek kadrosuna olan güveninin tekrarken diğer partilerin bunlardan mahrum olduğunu iddia etmekteydi.²⁹⁴

Konuşmalarını iç güvenlik ve ekonomi üzerinde yoğunlaştıran Sunalp, 25 Ekim’de Kayseri’de de aynı konuları tekrarlardı ve koalisyona karşı olduğunu bir kez daha ifade etti. Sunalp geçmişte yaşanan koalisyon deneyimlerinden örnekler vererek

---

²⁹¹ Milliyet, 24 Ekim 1983.

²⁹² Doğan, a.g.e. s. 406.

²⁹³ Doğan, a.g.e. s.405

²⁹⁴ Milliyet, 25 Ekim 1983.

Türkiye'nin sorunlarını çözmek için güçlü hükümetlerin işbaşında olması gerektiğini vurguladı.²⁹⁵

26 Ekim'de Erzurum'da bir miting düzenleyen MDP, seçim otobüslerinde her zamankinin aksine seçim şarkıları yerine mehter marşı çaldı. Partililer bu durumu Erzurumluların milliyetçiliğine bağladı. Buradaki konuşmasında “ *iktidara ortak istemiyoruz*” diyen Sunalp, oy talep eden diğer partileri iyi tanımak gerektiğini, beş yıl ülkeyi idare etmeye talip diğer partilerin ,memleketi idare edecek güçte olmadıklarını iddia etti. Bölgeler arasındaki farklara değinen Sunalp, iktidarlarında bu farkları ortadan kaldıracıklarını söyledi. O günlerde kamuoyunda dillendirilen üç partiye de oy atmama çağrısının komünistler tarafından gündeme getirildiğini iddia eden Sunalp, bunlara aldanmadan oy vermenin önemine değindi. Konuşmasında Atatürk milliyetçiliğinin birleştirici ve bütünleştirici bir faktör olduğuna değinen Sunalp, “*bundan böyle memlekette mezhep, ırk, sınıf ayırımına hiçbir surette müsaade edilmeyecek, ideolojik bölünme ve kavgalara göz yumulmayacaktır*” dedi.²⁹⁶

Erzurum mitingi sonrası Gazeteci Bülent Eşkinat'la partinin seçim otobüslerinden Horoz 2' de yapılan bir söyleşide Sunalp, partisinin yüzde 60-70 oranında bir oy alacağını iddia etmektedir. Amatör bir politikacı olduğunu ve futbolcu gibi siyasetçinin amatörünün de daha heyecanlı olduğunu söyleyen Sunalp, açikoturumdaki sakin tavrını ise milletin sert tartışmalardan bıkmalarına bağlamıştır.²⁹⁷

Erzurum'dan sonra sırasıyla Elazığ, Diyarbakır, Şanlıurfa, Gaziantep, Kahramanmaraş ve Adana'da mitingler gerçekleştiren Sunalp, yaptığı konuşmalarda özellikle bölgeler arasındaki farkları gideceğini belirtmiştir. “*Toprak reformu konusunda 2-3 gün içinde kanun çıkabilir*” diyen Sunalp, siyasileri kapsamayacak şekilde “*kader kurbanları*” için bir af çıkarılacağı müjdesini vermiştir. Seçmenlere mutlaka sandığa gitmeleri çağrısı yapan Sunalp, “*sizleri MDP ye oy vermekten çok sandık başına gitmeye davet ediyorum. Bu seçimlerde oy verme oranı düşerse bunu devlete karşı bir hareket olarak kabul ederim*” demiştir.²⁹⁸ Sunalp Diyarbakır gezisinden sonra gazetecilere dikkat

---

²⁹⁵ **Milliyet**, 26 Ekim 1983.

²⁹⁶ **Milliyet**, 27 Ekim 1983.

²⁹⁷ **Milliyet**, 27 Ekim 1983. Bülent Eşkinat. “Sunalp; MDP yüzde 60-70 oy toplayacak.”

²⁹⁸ **Milliyet**, 28 Ekim 1983.

çekici bir açıklama yapmıştır. “ *otobüsten el sallıyorum, ancak sadece çocuklar karşılık veriyor, halk elini dahi sallamıyor.* ”²⁹⁹

Sunalp’in en dikkat çeken konuşması ise Şanlıurfa’da halka söylediği “ *bizim için önce devlet, sonra demokrasi, sonra iktidar gelir*” sözü olmuştur.³⁰⁰ Bu sözler Sunalp’in demokrasi anlayışını göstermesi bakımından önemli olduğu gibi MDP için yapılan “*muvazaa partisi, devlet partisi*” yakıştırmalarının ne denli isabetli olduğunu ortaya koymaktadır.

Milliyetin PİAR’ a yaptırdığı seçim anketleri o günlerde yayınlanmaya devam etmekteydi. Anketlerdeki sonuçlara göre kararsızların oranındaki düşmeye bağlı olarak MDP’nin alacağı oy oranı yüzde 14 olarak tahmin edilmiştir. MDP’nin alacağı oy oranı tahminleri her ne kadar yüzde 9,7 den 14 e yükselmişse de rakip partiler ANAP ve HP’ nin tahmini oy oranı daha yüksek bir oranda artmıştır. Buna göre ANAP 27,3’ten 37,3’ e HP ise 12,7’ den 25. 1’ e yükselmiştir.³⁰¹ Buna rağmen Şanlıurfa mitinginden sonra gazetecilerle sohbetinde Sunalp, yayınlanan anketlere itibar etmediğini belirterek “*reyleri millet mi verecek, yoksa gazeteciler mi?*” demiştir.³⁰²

Mitinglerin yanı sıra ulusal ve yabancı basına demeçler veren Sunalp, İtalyan RAİ televizyonunun siyasal olarak nerde durduğuna ilişkin bir sorusuna “ *ne sağcıyım ne solcuyum, çoğunlukla Atatürkçüyüm*” şeklinde bir cevap vermiştir. Asıl büyük tehlikenin komünizm olduğunu söyleyen Sunalp, “*faşizm için aynı şeyi söyleyemem*” demiştir. Sunalp’e göre yurtdışına kaçan komünist ve sosyalistler partileri aleyhine bir kampanya başlatmışlardır. Türkiye’nin AT’ ye tam üyeliğinin siyasal ve ekonomik açıdan gerekliliğine vurgu yapan Sunalp, “ *parti olarak NATO nun çok sıkı bir üyesi olmaya çalışacağız. Türkiye NATO’ nun bir parçasıdır. NATO uluslararası komünizm tehlikesine karşı oluşturulmuştur. Türk ordusu da dünyanın en güçlü ordularından biridir. İktidara gelirse, NATO’ nun ayrılmaz bir müttefiki olarak çalışacağız*” demektedir.³⁰³

29 Ekim’de Kahramanmaraş’ta bir konuşma yapan Sunalp, 12 Eylül öncesi kentte yaşanan acı olayları hatırlatarak, bir daha böyle olayların yaşanmaması için elinden geleni yapacağını vurgulamış, terör ve anarşiyi bitirmenin birinci öncelikleri olduğunu ifade

---

²⁹⁹ Milliyet, 29 Ekim 1983.

³⁰⁰ Cumhuriyet, 29 Ekim 1983.

³⁰¹ Milliyet, 30 Ekim 1983.

³⁰² Cumhuriyet, 29 Ekim 1983.

³⁰³ Milliyet, 30 Ekim 1983.

etmiştir. Burada da kader kurbanları için bir af tasarısından bahseden Sunalp, bunun dışında getirilecek bir genel affa karşı olduğunu ifade etmiştir.³⁰⁴

30 Ekim’de Tarsus, Mardin ve Adana’da konuşan Sunalp, koalisyona karşı olduğunu yinelemiştir. “ *Komünist odaklarla nasıl mücadele edileceğini kadromuz çok iyi bilmektedir. Hiçbir parti bu konuda bizim kadar kararlılıkla meydana çıkamaz*” diyen Sunalp, anarşi ve güvenlik odaklı konuşmalarını tekrar etmiştir.³⁰⁵

31 Ekim’de Konya’da konuşan Sunalp “ *biz şahıs partisi değil, ekip ve kadro partisiyiz*” demiştir. MDP’ nin Türkiye’nin sorunlarını en iyi bilen ve bunları çözebilecek tek parti olduğunu savunan Sunalp, “ *...yıllarca tek kişi hakimiyeti altındaki partilerden çile çekmiş vatandaşlarımıza gerçek demokrasi anlayışını getireceğiz*” diyerek komünizm karşıtı söylemlerini devam ettirerek “ *bu memlekette enternasyonal değil, İstiklal Marşını ebediyen söyleyeceğiz*” demiştir.³⁰⁶ 1 Kasım’da Isparta ve ilçelerinde konuşan Sunalp “ *pusuda yatan anarşi zayıf iktidar bekliyor, zayıf iktidarlara seçmeyin*” çağrısında bulundu. Antalya’da yaptığı konuşmada seçmenlere “ *Allah aşkına sandığa gidin*” diyen Sunalp iktidara geldiklerinde fabrikaları tam kapasite ile çalıştıracaklarını söyledi.³⁰⁷

2 Kasım’da Ankara mitinginde konuşan Sunalp, Özal’ın millete ihanet eden solun yumruğunu sağla birleştirerek oy için dürüstlüğünden taviz verdiğini söyledi. HP için ise “ *hem anayasadaki kadar soluz diyorlar, hem de enternasyonale gireceğiz diyorlar. Komünistleri rey vermeye çağırıyorlar*” eleştirisinde bulunmuştur.³⁰⁸ ANAP için “ *sağı solu birbirine karıştıran çizgisi belli olmayan*” tanımını kullanan Sunalp, banker olayı ile ilgili Özal’a yüklenmeye devam etmiştir. Özal’ı yapılan eserlere sahip çıkmakla da eleştiren Sunalp “ *milletin malı olan eserleri hizmet dönemlerinde gerçekleştiren grup ve kişileri unutmayı değil, hatırlamayı bilen partiyiz*” diyerek Özal’ın Keban ve Boğaziçi Köprüsünü sahiplenmesine vurgu yapmıştır.³⁰⁹

Sunalp’ in bu konuşmayı yapmasını sebep olan olay, Turgut Özal’ın seçim çalışmaları sırasında Keban Barajı, Boğaziçi Köprüsü ve Ereğli Demir Çelik fabrikasının

---

³⁰⁴ **Milliyet**, 30 Ekim 1983.

³⁰⁵ **Milliyet**, 31 Ekim 1983.

³⁰⁶ **Tercüman**, 1 Kasım 1983.

³⁰⁷ **Milliyet**, 2 Kasım 1983.

³⁰⁸ **Cumhuriyet**, 3 Kasım 1983.

³⁰⁹ **Milliyet**, 3 Kasım 1983.

yapımında kendisinin önemli rol oynadığını ve kendisi olmasa bu projelerin gerçekleştirilemeyeceğini söylemesiydi. Özal bu üç projeye en çok karşı çıkanların Marksistler olduğunu iddia ediyor, Marksistler karşı çıkıyorsa yapılan işin iyi olduğunu söylüyordu. 24 Ocak Kararlarını da sahiplenen Özal, 24 Ocak Kararlarının mimarı olduğunu söylüyordu. Açıklamalara tepki gösteren isimlerden biri de bu projelerin kendi döneminde yapıldığını dolayısıyla başbakan olarak projelerin kendine mal edilmesini isteyen Demirel idi.³¹⁰

Özal'ın yapılan iyi işlere sahip çıkması Evreni de rahatsız etti. Atatürk Barajının da proje ve finansmanını kendisinin sağladığını iddia eden Özal' ı isim vermeden eleştiren Evren, bu eserlerin Türk milletine ait olduğunu vurgulayarak emeği geçen herkese teşekkür etti.³¹¹ Evren bu konuşmasıyla Özal'ı eleştirirken aslında Demirel'e de dolaylı olarak teşekkür etmiş ve Demirel'in söyleyemediklerini söylemiş oldu. Anlaşıyor ki Evren, Özal'ın yapılan bütün iyi işleri kendi üzerine alma, yanlışları ise 12 Eylül hükümetine ve dolayısıyla Konseye atma taktiğine karşı böyle bir açıklama yapmak zorunda kalmıştır. Sunalp ise bu konuya 30 Ekim'de değinmiş *“köprüünün yapımında herkesin emeği olabilir. Ama bunların yapılması siyasi kararlardır. Köprüünün yapılmasına sahip çıkanlar, elbette satılmasını isterler. Biz kimsenin yaptıklarına sahip çıkmak aczini gösteren kimselerden değiliz”* demiştir.³¹² Teoman Erel 31 Ekimde Milliyet'te yayınlanan yazısında Özal'ın eserlere sahip çıkmasına karşı çıkanların bir yakınlaşma içerisine girdiklerini, bunun MDP lehine olabileceğini belirtmiştir.³¹³ Bu durum Evrenin aksine Sunalp'in yumuşak tavrının sebebi olabilir. Sunalp, Özal'ın yapılan eserlere sahip çıkarak kendini kamuoyu önünde yıpratmasını beklemektedir. Erel'e göre bu yeni durum Özal'ın tek başına iktidar olmasını önleyemese de milletvekili sayısını 200' ün altına düşürebilirdi.³¹⁴ Evrenin açıklaması Sunalp için sevindirici oldu. Vetolardan sonra aralarına bir soğukluk giren Evren'in kendisinden yana tavır aldığını düşünmeye başladı.³¹⁵

---

³¹⁰ Turgut, a.g.e s.156.

³¹¹ Milliyet, 3 Kasım 1983.

³¹² Milliyet, 31 Ekim 1983.

³¹³ Milliyet, 31 Ekim 1983. Teoman Erel, Özal mı Ulusu mu? Aynı yazıda Teoman Erel, Sunalp'in bir resepsiyonda gazetecilere seçim anketleri dolayısıyla sitem ettiğini aktarmaktadır. Sunalp, seçim anketlerinin gerçeği yansıtmadığına inanmakta ve gazetecilere “hızımızı kesemezsiniz” demektedir. Yazıda koalisyon ihtimalinden de söz edilmekte Ulusunun seçimden sonra kurulacak bir koalisyon hükümetinde başbakan olabileceği öne sürülmektedir.

³¹⁴ Milliyet, 31 Ekim 1983. Teoman Erel, Özal mı Ulusu mu?

³¹⁵ Hasan Cemal, Demokrasi Korkusu, s. 452

Sunalp 4 Kasım'da İstanbul Saraçhane'de bir miting düzenledi. Miting coşkuzdu ve yalnızca birkaç bin kişi toplanmıştı. Mitingte İstanbullulara büyük bir stadyum vadeden Sunalp, gecekondur sorunu çözeceğini söyledi. Konuşmasında Özal'ı eleştirmeye devam eden Sunalp “ *vatandaşın küpesini, yüzüğünü sattıran zihniyet, şimdi de köprüyü, barajı sattırmak istiyor. Bu zihniyete sevgili Cumhurbaşkanımız en iyi cevabı vermiştir. Sevgili Cumhurbaşkanımızın konuşmasını bu defa da TV den izleyin* ” demiştir. Özal'a eleştirilerinin dozunu yükselten Sunalp “ *biz sağa ve sola yaranma gayretiyle hepsini içine alan iki elle birleştiren fanatizmin zebunu değiliz* ” demiştir. Halkçı Partiye de çatan Sunalp, HP' nin dışardan emir alan bir parti olduğunu iddia etmiştir. Konuşması sık sık sloganlarla kesilen Sunalp'in arada bir “ *susun, susun,anladık, biraz da beni dinleyin* ” demesi mitingin renkli anlarından olmuştur. Atılan sloganların 12 Eylül öncesi MHP mitinglerinde atılan sloganlarla benzemesi ise dikkat çekiciydi. Mitingde sadece Sunalp değil, Memduh Yaşa ve Kamran İnan da birer konuşma yaptı, 7 Kasım'da iktidar olacaklarını söyleyen bu iki isim, konuşmalarında ANAP ve Özal'ı hedef aldı.³¹⁶

Sunalp'in İstanbul mitinginde işaret ettiği Cumhurbaşkanı Evren'in konuşması 4 Kasım'da TRT' den canlı olarak yayınlandı. Evren, kendisine bazı çevrelerden MDP' yi destekleyen bir konuşma yapması için baskı yapıldığını kendisi bunu son anda yapmayı uygun görmese de bu konuşmayı gerçekleştirdiğini ifade etmektedir.³¹⁷ Evrenin iddiasına göre; Bir çok kişiden kendisine telgraf ve mektupla iletilen “ *paşam, bize yol göster, kime oy vereceğiz* ” şeklindeki sorulara bir yanıt olması mahiyetinde yaptığı konuşma kamuoyunda büyük yankı buldu.³¹⁸

Evrenin konuşmasının en önemli bölümü şöyleydi. “ *geleceğin iktidarına talip olan yeni partilerimiz bir çok tatlı vaadlerde bulundular. 1980-1981 yıllarında ekonomik durumun düzelmesini kendisine maledenleri, ekonominin tabii kanunlarını, bu memlekette kendisinin bildiğini söyleyenleri, bilgi, beceri ve işbirlik vasıflarının Allah tarafından yalnız kendilerine verildiğini büyük bir gururla her gün çekinmeden ifade edenleri, ihracatın sihirli değneğinin yalnız kendinde bulunduğunu, bugüne kadar gelmiş, geçmiş bütün yönetimlerin hatalı hareket ettiklerini, ancak kendilerinin hatalı olmadığını, yapılmış faydalı yatırımlarda kendi paylarının bulunduğunu, enflasyonu ancak ve ancak*

---

³¹⁶ **Milliyet**, 4 Kasım 1983. Özal mitinglerinde iki elini başının üstünden birleştirerek tüm eğilimleri içinde barındırdığını vurgulayan kendine özgü bir selam benimsemişti. Sunalp bu selamı eleştirmektedir

³¹⁷ Evren, **Kenan Evren'in Anıları 4**. s.392.

³¹⁸ Doğan **a.g.e.** s. 416.

kendilerinin aşıya çekebileceğini, anarşi ve terörün başlıca sebebinin ekonomik kriz olduğunu, herkesi ev sahibi yapacaklarını, ortadireği yalnız kendilerinin ayakta tutabileceğini ve daha bir çok tatlı vaatler dinlediniz. Elbette böyle söyleyeceklerdir. Hiçbir satıcı benim malım çürük der mi? İnşallah gerçekleştirirler. Ancak, üzüntü veren taraf, 12 Eylül'den sonra yönetimde görev alıp, görevde kaldıkları sürece bütün iyi kararları kendilerinin aldığını, ekonomi kurulu, bakanlar kurulunu ve Milli Güvenlik Konseyini ortada yok kabul etmeleridir. 12 Eylül'den sonra alınmış bütün kararların Milli Güvenlik Konseyinin tasvibinden geçtiğini, tasvip edilmeyenlerin yürürlüğe konmadığını bildikleri halde daha iktidara gelmeden, şimdiden bu şekilde hilaf-ı hakikat, beyanda bulunanların, bundan sonra ne yapabileceğini, takdirlerinize sunarım.”³¹⁹

Bu sözlerle Turgut Özal'ı hedef alan Evren daha sonra “*Milli Güvenlik Konseyinin bu üç senelik icraatından memnun iseniz Konsey icraatını devam ettirecek ve bir daha memleketi kargaşa ortamına sürüklemeyecek bir yönetimi işbaşına getireceğinize inanıyor*” um diyerek isim vermeden MDP' ye oy verme çağrısı yaptı.³²⁰

Konuşmayı radyodan dinleyen Sunalp'in ilk sözü “*eyvah*” oldu. Halkın tepki göstereceğini, konuşmanın Özal'ın işine yarayacağını düşündü. Kendi partilileri tarafından daha önce sık sık Evren'e böyle bir konuşma yapması için istekte bulunması yönünde baskılar gelmesine rağmen bunu hep reddettiğini iddia eden Sunalp, Evren'in neden böyle bir konuşma yaptığı sorusunu seçimden sonra da “*vallahi bilmiyorum*” diye yanıtlamıştır.³²¹

Turgut Sunalp konuşmayı kendisinin istemediğini iddia etmesine rağmen yıllar sonra Kenan Evren, bu konuşmayı Turgut Sunalp'in ısrarı üzerine gerçekleştirdiğini söylemektedir. Evren, Sunalp'in sık sık kendisine gelerek partilerini destekleyici sözler söylemesini istediğini belirtmektedir.³²²

ANAP teşkilatının konuşmanın ardından telaş ve paniğe düşmesine rağmen Özal, kast edilen partinin kendileri olmadığı konusunda ısrarlı görünüyordu. Çevresine Cumhurbaşkanı'nın kendilerini doğrudan hedef almak isteyeceğini sanmadığını kendisine

---

³¹⁹ Cumhuriyet, 5 Kasım 1983.

³²⁰ Evren, Kenan Evren'in Anıları 4. 399.

³²¹ Doğan, a.g.e. s.417.

³²² Doğan, a.g.e. s.417 . Seçim sürecinde Evren ile sık sık görüşen Sunalp' in Evren'e; “ Kenan Paşam ben bu partiyi kurdum, ama seçim şansını iyi görmüyorum” dediği, Evrenin ise “Sen hiç merak etme Turgut Paşam, sen milletvekili adaylarını iyi bir hükümet kuracak şekilde seç. Ben gerekirse iyi bir konuşma yaparım, işi bitiririm” dediği iddia edilmektedir. Yaşar, a.g.e. s.190-191.

bu yönde telkinler yapıldığından böyle konuşmak zorunda kaldığını söyledi. Parti içinde moral bozukluğu yaratmamak için böyle bir tavır olsa da konuşmadan dolayı tedirgin olmuştu. Bir yandan da konuşmanın kendi işine yarayacağını düşünüyordu. Konuşmanın etkisiyle ANAP teşkilatlarına gönderdiği talimatta seçim günü taşkınlık yapılmamasını ve gösterişli kutlamalar yapılmamasını isteyen Özal, seçimi kazansalar bile iktidarın kendilerine verilmeyebileceği endişesine kapılmıştır. Seçimden sonra ANAP'lılar tarafından yapılan değerlendirmelerde Evren'in konuşmasının kentlerde bir kısım oyların ANAP'a yönelmesine neden olduğu fakat genel olarak oylarını azalttığına yönelik bir görüş mevcuttur.³²³

1.7. Genel Seçim Sonuçları

6 Kasım 1983 tarihinde yapılan seçimlerde geçerli oyların partilere göre dağılımı, yüzdeler dağılımı ve milletvekili sayıları şöyle olmuştur:

ANAVATAN PARTİSİ	: 7.823.827	%45.15	211
Milletvekili			
HALKÇI PARTİ:	: 5.277.698	%30.46	117
Milletvekili			
MİLLİYETÇİ DEMOKRASİ PARTİSİ	: 4.032.046	%23.27	71
Milletvekili			

195.164 oy alan Bağımsızların oranı ise %01.12 olmuş ve hiçbir bağımsız milletvekili meclise girememiştir.³²⁴ Oyların illere göre dağılımı aşağıdaki şekilde gerçekleşmiştir;

³²³ Birand, Yalçın, **The Özal- Bir Davanın Öyküsü**, s. 188-190.

³²⁴ **Resmi Gazete**, 14.11.1983.

İl	Mv Sayısı	ANAP	%	HP	%	MDP	%	Bağımsız	%	Toplam
Adana	12	213.739	40,55	194.641	36,92	114.518	21,72	4.247	0,81	527.145
Adıyaman	4	39.370	37,63	32.575	31,14	32.680	31,24	0	0	104.625
Afyon	5	145.301	61,14	48.563	20,44	36.996	15,57	6.775	2,85	237.635
Ağrı	4	30.836	33,34	31.158	33,69	30.489	32,97	0	0	92.483
Amasya	4	70.290	49,80	52.441	37,15	18.415	13,05	0	0	141.146
Ankara	22	575.153	51,41	332.546	29,73	201.469	18,01	9.498	0,85	1.118.666
Antalya	7	163.982	50,78	74.073	22,94	80.149	24,82	4.715	1,46	322.919
Artvin	3	36.654	40,35	24.017	26,44	27.634	30,42	2.543	2,80	90.848
Aydın	6	124.660	40,19	91.841	29,61	91.258	29,42	2.412	0,78	310.171

Balıkesir	7	191.24 2	45,1 6	116.95 7	27,6 2	110.73 1	26,1 5	4.558	1,0 8	423.4 88
Bilecik	2	36.093	48,4 6	21.214	28,4 8	17.173	23,0 6	0	0	74.48 0
Bingöl	3	24.616	44,1 7	16.275	29,2 0	14.838	26,6 3	0	0	55.72 9
Bitlis	3	17.417	27,8 2	3.290	5,26	41.062	65,6 0	826	1,3 2	62.59 5
Bolu	5	119.54 2	56,0 2	41.485	19,4 4	46.451	21,7 7	5.911	2,7 7	213.3 89
Burdur	3	56.031	53,0 8	33.013	31,2 8	16.506	15,6 4	0	0	105.5 50
Bursa	10	268.73 6	47,4 4	150.91 2	26,6 4	146.83 3	25,9 2	0	0	566.4 81
Çanakkale	4	91.024	45,3 6	53.484	26,6 5	50.325	25,0 8	5.821	2,9 0	200.6 54
Çankırı	3	53.695	56,8 3	16.253	17,2 0	24.529	25,9 6	0	0	94.47 7
Çorum	5	98.386	44,8 0	70.572	32,1 3	50.656	23,0 7	0	0	219.6 14

Denizli	5	109.727	42,65	80.751	31,39	59.797	23,24	6.982	2,71	257.257
Diyarbakır	7	58.557	32,71	75.217	42,02	45.245	25,27	0	0	179.019
Edirne	4	64.217	37,40	70.955	41,32	31.651	18,43	4.885	2,84	171.708
Elazığ	4	81.919	58,63	30.739	22,00	27.054	19,36	0	0	139.712
Erzincan	3	44.591	49,07	33.266	36,60	11.393	12,54	1.630	1,79	90.880
Erzurum	7	141.642	58,82	39.912	16,57	59.244	24,60	0	0	240.798
Eskişehir	5	131.565	51,06	75.454	29,28	45.460	17,64	5.195	2,02	257.674
Gaziantep	7	115.097	41,69	95.011	34,41	65.971	23,90	0	0	276.079
Giresun	5	81.778	47,23	38.771	22,39	49.649	28,68	2.936	1,70	173.134
Gümüşhane	3	44.334	55,67	18.614	23,37	16.688	20,96	0	0	79.636

Hakkari	2	6.147	16,1 1	19.487	51,0 9	12.511	32,8 0	0	0	38.14 5
Hatay	7	99.050	34,1 3	105.57 0	36,3 7	85.608	29,5 0	0	0	290.2 28
Isparta	4	89.377	66,2 2	26.722	19,8 0	16.816	12,4 6	2.054	1,5 2	134.9 69
İçel	7	146.93 0	43,3 8	122.48 3	36,1 6	69.274	20,4 5	0	0	338.6 87
İstanbul	36	991.04 2	45,5 0	740.43 9	33,9 9	432.23 3	19,8 4	14.370	0,6 6	2.178. 084
İzmir	16	331.69 0	34,5 1	357.93 7	37,2 5	261.70 9	27,2 3	9.696	1,0 1	961.0 32
Kahramanmaraş	6	102.69 8	48,7 6	51.626	24,5 1	53.204	25,2 6	3.107	1,4 8	210.6 35
Kars	6	50.841	24,6 8	70.955	34,4 4	68.970	33,4 8	15.251	7,4 0	206.0 17
Kastamonu	4	83.086	42,3 4	41.339	21,0 7	65.550	33,4 1	6.239	3,1 8	196.2 14
Kayseri	7	158.68 4	56,8 5	64.697	23,1 8	47.624	17,0 6	8.122	2,9 1	279.1 27

Kırklareli	3	47.909	35,9 7	49.223	36,9 6	36.056	27,0 7	0	0	133.1 88
Kırşehir	3	31.081	40,3 1	26.767	34,7 2	19.249	24,9 7	0	0	77.09 7
Kocaeli	5	115.37 9	43,9 2	101.26 1	38,5 4	46.091	17,5 4	0	0	262.7 31
Konya	13	324.70 5	56,5 7	124.73 5	21,7 3	111.28 5	19,3 9	13.242	2,3 1	573.9 67
Kütahya	5	129.44 5	57,4 0	39.350	17,4 5	51.746	22,9 5	4.977	2,2 1	225.5 18
Malatya	6	102.93 6	53,6 8	62.724	32,7 1	18.261	9,52	7.852	4,0 9	191.7 73
Manisa	8	191.27 6	42,9 5	135.38 6	30,4 0	118.70 0	26,6 5	0	0	445.3 62
Mardin	5	51.547	39,8 2	30.650	23,6 8	43.465	33,5 8	3.790	2,9 3	129.4 52
Muğla	4	78.839	37,4 4	66.819	31,7 3	61.723	29,3 1	3.207	1,5 2	210.5 88
Muş	3	31.627	45,8 3	12.995	18,8 3	24.390	35,3 4	0	0	69.01 2

Nevşehir	3	46.329	49,9 4	28.993	31,2 5	17.453	18,8 1	0	0	92.77 5
Niğde	5	72.477	44,2 5	46.880	28,6 2	44.444	27,1 3	0	0	163.8 01
Ordu	6	113.98 1	45,1 5	87.186	34,5 3	51.297	20,3 2	0	0	252.4 64
Rize	4	47.642	40,0 4	22.641	19,0 3	37.359	31,4 0	11.338	9,5 3	118.9 80
Sakarya	5	118.30 1	49,4 6	66.256	27,7 0	54.614	22,8 3	0	0	239.1 71
Samsun	8	180.44 6	46,2 8	110.60 5	28,3 7	90.816	23,2 9	7.996	2,0 5	389.8 63
Siirt	4	37.151	34,2 3	31.988	29,4 7	39.387	36,2 9	0	0	108.5 26
Sinop	3	22.044	20,7 4	47.586	44,7 7	36.664	34,4 9	0	0	106.2 94
Sivas	7	113.84 6	46,4 0	86.562	35,2 8	44.948	18,3 2	0	0	245.3 56
Tekirdağ	4	67.186	39,5 2	63.328	37,2 5	39.503	23,2 3	0	0	170.0 17

Tokat	6	114.52 7	48,2 8	77.763	32,7 8	36.930	15,5 7	7.976	3,3 6	237.1 96
Trabzon	6	122.25 8	50,0 0	64.838	26,5 2	49.988	20,4 4	7.437	3,0 4	244.5 21
Tunceli	2	7.744	16,2 9	30.216	63,5 6	9.580	20,1 5	0	0	47.54 0
Urfa	5	54.678	34,4 5	43.747	27,5 6	60.282	37,9 8	0	0	158.7 07
Uşak	3	45.451	41,2 6	38.774	35,2 0	25.921	23,5 3	0	0	110.1 46
Van	4	38.758	31,7 5	29.151	23,8 8	54.161	44,3 7	0	0	122.0 70
Yozgat	5	89.279	53,4 2	39.839	23,8 4	38.024	22,7 5	0	0	167.1 42
Zonguldak	8	146.56 7	36,9 1	154.29 6	38,8 5	96.270	24,2 4	0	0	397.1 33
Türkiye	400	7.833.1 48	45,1 4	5.285.8 14	30,4 6	4.036.9 70	23,2 6	195.58 8	1,1 2	17.35 1.520

Tablo 1. 6 Kasım 1983 Genel Seçim Sonuçları.

Bu sonuçların ardından illere göre MDP' den milletvekili seçilen isimler şunlardır,³²⁵

Adana: Yılmaz Hocaoğlu, Mehmet Erdal Durukan

Adıyaman: Mehmet Arif Atalay

Ağrı: Mehmet Yaşar

Ankara: Ali Hüsrev Bozer, Eşref Akıncı

Antalya: Ümit Haluk Bayülken, Kadri Altay

Aydın: İskender Cenap Ege, Ertuğrul Gökğün

Balıkesir: Mustafa T. Çorapçioğlu, M. Fenni İslimyeli

Bitlis: Kamuran İnan, Faik Tarımcıoğlu, Refet İbrahimoğlu

Bolu: Turgut Yaşar Gülez

Bursa: Ahmet Sebahattin Özbek, İsmet Tavgaç

Çanakkale: Cafer Tayyar Sadıklar

Çorum: Ali Ayhan Çetin

Denizli: İsmail Şengün

Diyarbakır: Ahmet Sarp, Mahmut Altunakar

Erzurum: Sebahattin Eryurt, Ebubekir Akay

Gaziantep: Feyzullah Yıldırım, Galip Deniz

Giresun :Turgut Sera Tirali

Hatay: Mustafa Murat Sökmenoğlu, Abdurrahman Demirtaş

İçel: Mehmet Kocabaş

İstanbul :Doğan Kasaroğlu, Saim Bülend Uluşu, Arife Necla Tekinel, Namık Kemal Şentürk, İmren Aykut, Ahmet Memduh Yaşar

İzmir: Işıl Saygın, Turgut Sunalp, Ahmet Süter

Kahramanmaraş: Rıfat Bayazıt, Ülkü Söylemezoğlu

---

³²⁵ Resmi Gazete, 14.11.1983

Kars: Musa Öğün, Aziz Kaygısız
Kastamonu: Hüseyin Sabri Keskin, Saadettin Ağaık
Kayseri: Mehmet Sedat Turan
Konya: Vecihi Akın, Haydar Koyuncu
Kütahya: Abdurrahman Necati Karaağ
Manisa: Mustafa İzci
Mardin: Süleyman Çelebi, Abdülkerim Yılmaz Erdem
Muğla: Muzaffer İlhan
Muş: Nazmi Önder
Niğde: Emin Alpkaya
Ordu: Ali Mazhar Haznedar
Rize: Fehmi Memişoğlu, Turgut Halit Kunter
Sakarya: Ayhan Reyhan Sakallıoğlu
Siirt: Necdet Naci Mimaroglu, Mehmet Abdürrezzak Ceylan,
Sinop: Hilmi Biçer
Sivas: Muammer Yılmaz, Asım Altuğ
Trabzon: Osman Bahadır
Şanlıurfa: Bahri Karakeçili, Aziz Bülent Öncel
Van: Ferit Melen, Fevzi Necdet Erdiç
Yozgat :Hüseyin Mükerrerem Hiç
Zonguldak: S. Fevzi Fırat

1.8.Seçim Sonuçlarının Değerlendirilmesi

Seçim sonuçları değerlendirildiğinde ANAP ve MDP'nin temsil ettiğı liberal ve milliyetçi sağı oyların bu iki partiye gittiğini görmekteyiz.. Bu iki partinin oylarının toplamı %68.42 olmuştur. Bu oran 1977 seçimlerine göre %14,35 oranında bir atışa tekabül etmektedir. Oy oranlarındaki farklılıkların birinci sebebi 1977 genel seçiminde

kayıtlı seçmen sayısının 21,207,303 kişiden, 1983 genel seçiminde 19,767,366 kişiye düşmüş olması olabilir. Zira seçim kanunu ile seçmen yaşı 21 e çıkarıldığından seçmen sayısı bir önceki seçime göre düşmüştür.³²⁶ Sağ oyların artışı izleyen merkez sol oylardaki düşüşü ise 12 Eylül ile birlikte toplum algısında oluşturulan solu itibarsızlaştırma ve terör kaynağı olarak gösterme eğilimi ile açıklayabiliriz. Ayrıca solu temsilen seçimlere giren Halkçı Partinin muvazaa partisi olarak görülmesi de sol oyların bu partiye yönelmemesinde etkili olmuştur.

Merkez solun oy oranı düşük görünmekle birlikte son beş seçimde bu kesimin oy ortalamasının %33,5 olduğu düşünüldüğünde HP'nin aldığı oy oranının geçmiş seçimlerin ortalama eğilimine yakın olduğu görülmekteydi.³²⁷

MDP seçimlerden üçüncü parti olarak çıkmış ve bu durum partililerde büyük bir hayal kırıklığı yaratmıştır. Tek başına iktidara talip bir parti olarak seçimlere giren MDP anayasa referandumunda verilen %92 oyun çok büyük bir kesiminin kendisine akacağını hesaplamış fakat yanılmıştır. Sağ içinde ikinci bir partinin seçimlere katılmasına izin verilmesi % 92 içindeki sağ oyların büyük bir kısmının ANAP' a kaymasına neden olmuştur.

MDP seçimlerde yalnızca Bitlis ilinde “*tulum*” olarak kabul edilen bir seçim bölgesindeki tüm milletvekillerini kazanma başarısını gösterebilmiştir. Parti yalnızca dört ilde birinci olabilmıştır. Bu iller ise Bitlis, Şanlıurfa, Van ve Siirt illeridir. 18 ilde ikinci olan parti, 45 ilde ise üçüncü olmuştur. Üç büyük ilde üçüncü olan parti, sağın geleneksel olarak güçlü olduğu illerde dahi %30 u geçememiştir. Dikkat çekici olan ise 12 Eylül öncesi ayrılıkçı hareketlerin yoğun olarak faaliyet gösterdiği Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgesinden nispeten yüksek oy almış olmasıdır.

İddialı bir parti olarak ilk kurulduğunda Konseyin desteğiyle iktidara geleceğine kesin gözüyle bakılan MDP' nin seçim yenilgisi bir çok faktörün bir araya gelmesiyle gerçekleşmiştir. Bunlardan en önemlisi Konseyin talimatıyla kurulmuş olmasına rağmen seçim propagandası sürecinde bu desteğin azalmasıdır. 25 Kasım'da ilk grup

---

³²⁶ Kemal Yıldırım, “ 1950-2011 Yılları Arasında Yapılan Genel Seçimlere Yönelik Seçmen Davranışları Üzerine Bir Araştırma” Ufuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi. 2013, Yıl 2, Sayı 4 . s.23.

³²⁷ Cemal, **Demokrasi Korkusu**, s.463.

toplantısında Sunalp “içten ve dıştan hiçbir destek görmedik” diyerek bu duruma işaret etmektedir.³²⁸ Sunalp’ın destek almadık açıklaması elbette gerçeği yansıtmamaktadır.

Konsey, Bülend Ulusu’nun başarısız parti kurma girişiminden sonra gelecek iktidarın kendileriyle ilgili alacakları kararlardan endişe ederek en azından bir beş yıl daha kendi zihniyetlerinin iktidarda kalması için Sunalp’e MDP’yi kurdurtmuştur. Fakat bir süre sonra aradıkları kişinin Turgut Sunalp olmadığını farkına varmışlardır. Esprili, renkli kişilikli, esnek, yabancı dil bilen, sosyal biri olarak tanınan Sunalp’in parti kurulduktan sonra bu özelliklere sahip olmadığını ya da bu özellikleri yeteri kadar kullanamadığını fark etmişlerdir. Politikaya atıldıktan sonra Sunalp’in tavırları halka olduğu kadar Konsey üyelerine de ters gelmeye başlamıştır. Sunalp, Konsey üyelerinin partiye ilişkin önerilerini reddetmiş, aday belirleme sürecinde de Konsey ile ters düşmüştür. Bu durum aralarına bir soğukluğun girmesine sebep olmuştur.³²⁹ Kenan Evren anılarında partiyi Turgut Sunalp değil de Bülend Ulusu kurmuş olsaydı sonucun böyle olmayacağını söylemektedir. Evren’ e göre Sunalp halk tarafından fazla tanınmıyordu, buna karşı Özal tanınan biriydi.³³⁰ Bülend Ulusu seçimden dört ay sonra gazetecilere bir sohbetinde Evren’in kendisine parti kurması için çok ısrar ettiğini belirtmektedir. Fakat Ulusu’ya göre “*askerin parti kurması zor bir iştir. Millet başı sıkıştığında askeri çağırır, işi bittiğinde git der. Yani askerin parti kurup iktidara gelmesi çok zor bir iştir.*” Bununla birlikte Evren daha başlangıçta De Gaule gibi bir parti kurup seçime girseydi şansı olurdu görüşünü savunmaktadır.³³¹

Evren, MDP’nin başarısız olma nedenlerini değerlendirirken, sağ cenahta Sunalp’e karşı yükseltelen “*sağda boşluk dolmadı*” söyleminin ve başka partilerin de Konsey tarafından onaylanabilecekleri yönündeki beklentinin MDP’nin istikrar bulmasına engel olduğu görüşündedir. Ayrıca hükümetin icraatlarının MDP ile özdeşleştirildiğini, hükümetin uygulamalarından ve iktidarın doğası gereği bazı suiistimallerden MDP’nin sorumlu tutulduğunu düşünmektedir. ANAP’ın dört eğilimi birleştirme söyleminin bu eğilimlere sahip oyların ANAP’ta toplanmasına neden

---

³²⁸ Milliyet, 26 Kasım 1983.

³²⁹ Doğan, a.g.e. s.412.

³³⁰ Evren, Kenan Evren’in Anıları 4. s.477.

³³¹ Cemal, Demokrasi Korkusu. s.490-491.

olduğunu belirten Evren, Demirel'in de teşkilatına ANAP'ı destekleme talimatı verdiğini iddia etmektedir.³³²

Demirel'in teşkilatına ANAP'ı destekleme talimatı verdiği iddiası tartışmaya açıktır. Demirel'in bizzat böyle bir talimat verdiğine ilişkin bir beyanı veya tanık anlatımı mevcut değildir. Buna rağmen Özal'ın Demirel'in müsteşarı olması vesilesiyle eski AP seçmeninin Özal'ı Demirel'le özdeşleştirmiş olması mümkündür. Buna ilişkin Yavuz Donat Demirel'in kendisine şöyle dediğini aktarmaktadır; “ ... kaldırımda yürürken bir kadın, kocasının kolundan çıktı, koştu yanıma geldi. Bana sarıldı. Bu sırada kulağıma şunları söyledi: Beyefendi, hiç tasalanma, senin adamına oy vereceğiz.”³³³

Daha önce ifade edildiği gibi MDP'nin bir handikabı da sağdaki boşluğu dolduramadığı algısıdır. Bu algıyı yaratan en önemli neden kuşkusuz Demirel ile olan ilişkileridir. Demirel Sunalp'in adı ilk ortaya atıldığında kendisine ılımlı yaklaşmış, özellikle Tercüman Gazetesi de bu iki grubu uzlaştırmak için çaba göstermiştir. Ne var ki Sunalp'in Demirel ile görüşme konusunda isteksiz davranması ve ekibini küskün AP'lilerden kurması Demirel'in tepkisini çekmiş ve aralarında bir işbirliği sağlanamamıştır. Demirel'in Sunalp'ten önce parti kurma girişiminde bulunan Ulusu' ya soğuk bakmasının nedeni de aynı iken benzer davranışları sürdüren Sunalp'e destek vermesi söz konusu olamazdı. Sunalp görevi ilk aldığı anda girişiminin Ulusu'nun girişiminin devamı olmayacağını söylemişse de kurduğu ekip ondan devralınmıştır. Bu şartlarda Demirel ve AP tabanı kendisine yönelmemiş, Demirel hiçbir partiyi desteklememe kararı alırken, AP tabanı ANAP a yönelmiştir. Demirel daha sonra yaptığı açıklamalarda hiçbir partiyi desteklememesine rağmen Özal'ın kazanmasından memnuniyet duyduğunu belirtmiştir.³³⁴

Sunalp ise yenilginin nedenini ihanete uğraması olarak açıklamaktadır. Kendisine bu görevi askerlerin verdiğini, kendisinin böyle bir siyasi hırsı olmadığını belirten Sunalp, Evren ve Üruğ' u söylediklerinin dışında tutarak “ *bizim iktidar olacağımız bazı çıkarıcıları harekete geçirmiştir. Bizi aşağı çekip istedikleri kişiyi başbakan yapabilmeleri için koalisyon şartları yaratmak istediler. Fakat ölçüyü kaçırdık başkaları iktidar oldu*” demektedir.³³⁵ Sunalp'in kastettiği başbakan yapılmak istenen kişi Bülend Ulusu'dur.

---

³³² Evren, **Kenan Evren'in Anıları 4** s.413-414.

³³³ Donat, **a.g.e.** s.102-103.

³³⁴ Birand, Yalçın, **The Özal- Bir Davanın Öyküsü**, s.201.

³³⁵ Doğan, **a.g.e.** s.413-414.

Daha önce belirttiğimiz Konsey içindeki denizci-karacı çekişmesine atıfta bulunan bu sözler, Sunalp'e göre yenilginin başlıca nedenidir. Sunalp,Konsey içindeki bu klik tarafından kendisine ihanet edildiğini düşünmektedir.

Sunalp'in özellikle suçladığı isimler Tahsin Şahinkaya ile Nejat Tümer'di. Bu ikilinin Bülend Ulusu ile birlikte hareket ettiğini düşünüyordu. Bu klik Sunalp'e göre Anavatan Partisi'nin seçime girmesini sağlayarak MDP'nin yenilgisine zemin hazırlamıştı.³³⁶

Sunalp, Evren' i işin dışında tutsa da kendisine bir kızgınlığı olduğu ve bunu çok net bir şekilde ifade ettiğine dair iddialar mevcuttur. İddiaya göre seçimlerden sonra seçimi kaybeden parti liderlerinin usulen Çankaya Köşkünde ağırlanması sonrası Evren ve Sunalp başbaşa kalmış, Evren Sunalp'e bundan sonra ne yapacağını sormuş, Sunalp son derece amiyane tabirlerle *“mama kandırdı, bekarret elden gitti. Bundan sonra hayat kadınlığından başka yapacak bir şey yok”* cevabını vermiştir. Evren bu tarz bir konuşmayı oldukça yadırgadığını belirtmektedir.³³⁷

MDP'nin veto edilen milletvekili adayı Yılmaz Öztuna, MDP'nin seçim yenilgisinin sebebi olarak Ulusu'nun liderliği bırakmasını göstermektedir. Öztuna'ya göre Sunalp'e yapılan bazı öneriler yerine getirilseydi sonuç böyle olmayabilirdi. Sunalp'in nazik kibar ve iyi biri olduğunu belirten Öztuna, buna rağmen politikayı aklının ermediğini, böyle bir kabiliyetinin bulunmadığını ifade etmektedir.³³⁸

İktidara talip bir parti olarak tepeden inme bir şekilde talimatla kurulan MDP, kurulduğu gün itibariyle kendisini seçimleri kazanmış olarak görüyordu. Örgütlenme, propaganda, program gibi bir siyasi partinin olmazsa olmaz koşulları MDP için büyük bir önem taşıyordu. Zira Sunalp'e göre kendisine verilen talimat gereği partiyi kurmuştu ve bundan sonrası kendisine bu talimatı verenlerin işiydi. Kuruluş toplantısında yaptığı konuşma bu durumu açıkça gösteriyordu. Sunalp kendisini dinleyenlere *“ bizi ilgilendirmeyen işlere biz karışmayız, bana partiyi kur dediler, ben de kurdum... Seçime gelince... İşte o benim meselem değil. Onu beni buraya getirenler düşünsün...”* demiştir.³³⁹ Halktan kopuk, basınla ilişkileri soğuk, kendisini bu göreve getiren Konsey

---

³³⁶ Donat, **Yavuz Donat'ın Vitrininden 3,Özallı Yıllar**, Bilgi Yayınevi, Birinci Baskı 1987,s.25

³³⁷ Yaşar, **a.g.e.s.**192.

³³⁸ Turgut, **a.g.e;** s. 109.

³³⁹ Doğan, **a.g.e.** s. 324.

üyeleriyle zaman zaman çatışma içinde bulunan MDP, bu anlayış yüzünden beklediği oy oranına ulaşamamış görünmektedir.

MDP'nin başarısızlığını, buna karşın Özal'ın başarısını askerlerin, özellikle de Necdet Üruğ'un siyaset mühendisliğine soyunmasına bağlayan Oktay Ekşi, süreçte daha önce de belirttiğimiz gibi Üruğ'un önemli rolü olduğu kanısındadır. Ekşi'ye göre askerler “ *kesip biçip istedikleri gibi, oyunu sahneye koyarak sonuç alabileceklerini düşünmüşlerdi.*” Benzer bir düşünceyi farklı argümanlarla ortaya koyan Hüsamettin Cindoruk ise halkın BTP'yi kapatan askerlere tepki olarak “ *daha az asker olan Turgut Özal' a oy verdiklerini*” iddia etmektedir.³⁴⁰

MDP'nin başarısızlığının iç etkenleri olmakla birlikte dış etkenlerin de önemli olduğu görülmektedir. Bu etkenler Özal ve Amerika Birleşik Devletleri arasındaki ilişkilerdir. Konsey, başlangıçta sağda ve solda bir partiden yana olmuştur. Seçimlerden sonra iktidar askerlere güven veren bir partiye verilecektir. Konsey bu amaç doğrultusunda BTP ve SODEP i seçime sokmamak için kurucularını veto etmiştir. Fakat ABD kendi politikalarını en iyi uygulayacak aday olarak Özal'ı görmektedir. Parti kurucularının Konsey tarafından veto edilme süreci yaşandığı günlerde Özal'ın da veto edileceği söylentileri üzerine ABD 'nin gayriresmi sözcülüğünü üstlenen The Wall Street Journal gazetesinde bir makale yayınlanmıştır. Makalede generallerin MDP'yi desteklediği fakat Amerikan çıkarlarına en uygun adayın Özal olduğu belirtilmiş, Özal'ın seçimi kazanmasının ABD için en makul sonuç olduğu ifade edilmiş, Özal'ın seçime sokulmaması için bir neden olmadığı üzerinde durulmuştur.³⁴¹

ABD, Özal'ın seçime katılabilmesi için sözü edilen makaleyle yetinmemiş, eski NATO Başkomutanı ve eski Dışişleri Bakanı Alexander Haig'i devreye sokmuştur. NATO başkomutanı olduğu dönemde Evren ile yakın ilişkileri bulunan Haig, ABD'nin Sunalp'i değil Özal'ı desteklediğini açık açık belirtmektedir. Türkiye'ye gelen Haig iş çevreleriyle bir toplantı yapmış askeri yönetimin uyguladığı ekonomik tedbirlerden övgüyle söz etmiştir. Ulaşılan istikrardan memnun olduğu gözlenen Haig, bu istikrarın devamı için, uygulanan politikaların devam ettirilmesi gerektiğini belirtmiş ve Özal'ı

---

³⁴⁰ Birand, Yalçın, *The Özal- Bir Davanın Öyküsü*, s. 202.

³⁴¹ Yaşar, a.g.e s. 196-197.

işaret etmiştir. Haig ayrıca Evren ile de bir görüşme yapmış ve iddiaya göre kendisinden Özal'ın veto edilmemesini istemiştir.³⁴²

Henüz parti kurma çalışmaları devam ederken ABD'li bir konsolos görevlisi Sunalp'le bir görüşme yapmıştır. Bu görüşmede Sunalp'e iktidar olurlarsa Amerikan çıkarlarına ilişkin nasıl bir politika yürüteceğini soran görevli, MDP'nin muhalefette kalması ihtimalini de dile getirmiştir. Duruma çok sinirlenen Sunalp, Amerikan büyükelçisi Hupe ile yaptığı görüşmede The Wall Street de çıkan yazı ve konsolosluk görevlisinin tavrına ilişkin sert eleştirilerde bulunmuştur. ABD ye ve NATO ya bağlılığını dile getiren Sunalp, buna rağmen ABD'lilerin ülkenin iç politikasına karışmasının yanlış olduğunu ifade etmiştir. Bu görüşmeden sonra ABD büyükelçiliği ve konsolos görevlileri Özal'ın seçimi kazanmasını istediklerini açık açık buldukları her ortamda dile getirmişlerdir.³⁴³

Seçim sonuçlarının alınmasının ardından dış basında çıkan yazılarda da Özal'ın ABD' desteklediği aday olduğu ve seçim sonuçlarının generaller için istenmeyen bir durum yarattığı ifade edilmiştir.³⁴⁴

Son olarak MDP'nin seçim başarısızlığındaki önemli bir etken Özal'ın akıllı stratejisidir. Son derece yenilikçi propaganda yöntemleri kullanan Özal, bunun yanı sıra “mazlum” rolünü çok iyi oynamıştır. Askeri yönetimin tercihi MDP'den ANAP'a doğru kayarken bile Özal MDP'nin kayırılan bir parti olduğu izlenimini yaratmak konusunda başarılı olmuş, tepkileri Sunalp'in üzerine yöneltmeyi bilmiştir. ANAP halkın gözünde “mazlum, garip bir parti” görüntüsü içerisine girmiş, halk da tercihini muktedir askerlerden yana değil sivil bir yönetimden yana kullanmıştır.³⁴⁵

---

³⁴² Doğan, a.g.e. s. 402-403.

³⁴³ Doğan, a.g.e. s. 407-408.

³⁴⁴ Cemal, **Demokrasi Korkusu**, s.463.

³⁴⁵ Doğan, a.g.e. s. 411

2.BÖLÜM

MİLLİYETÇİ DEMOKRASİ PARTİSİ'NİN SİYASAL FAALİYETLERİ

2.1. Meclis Başkanlığı Seçimi

Seçimlerin ardından Kenan Evren seçime giren parti liderlerini kabul etti. Turgut Sunalp'i kabulünde MDP'nin aldığı oyun küçümsenmemesi gerektiğini ifade ederek, Sunalp'in hiç ihtisası olmadığı bir dalda büyük başarı gösterdiğini belirtti. Sunalp ise görüşmenin ardından basına yaptığı açıklamada büyük partilerinin küçük kaldığı fakat homojen durumu ile her zaman istikbal vaat ettiğini söyledi. Yasama çalışmalarına ilişkin konuşan Sunalp, daha önce de ifade ettiği üzere partisinin önce devletin çıkarını gözeteceğini arkasından demokrasiye inanç besleyeceğini parti çıkarlarının ise en son sırada geldiğini belirtti. İktidarın verdiği sözleri yerine getirmesinden memnuniyet duyacağını söyleyen Sunalp, verilen sözlerin takipçisi olacaklarını ekledi.³⁴⁶

24 Kasım 1983'te TBMM yeni seçilen milletvekillerinin yemin etmesiyle açıldı. Açılışın ilginç olaylarından biri Bülend Ulusu'nun HP'li milletvekilleri ve Necdet Calp ile sıcak ve samimi sohbetiydi. Buna karşılık aynı sıcaklığı MDP'li milletvekillerine ve Sunalp'e göstermemesi dikkat çekiciydi.³⁴⁷ Ulusu yemin ettiğinde Sunalp'in alkışlamayarak önüne bakması da ikilinin arasındaki soğukluğun göstergesiydi. Yemin töreninin ardından Sunalp'in bir restoranda milletvekilleriyle tanışma toplantısı yapması da o günlerin ilginç olaylarından biridir. Oldukça neşeli görünen Sunalp toplantıda MDP listesinden seçilmesine rağmen bağımsız milletvekili olan Ulusu'nun durumunun yasalara aykırı olduğunu belirtmiştir. Özal'la ilgili bir soruya ise "Ben öyle imalı manalı parti kurmadım. Bu bir tenezzül meselesidir" cevabı vermiştir.³⁴⁸

O günlerde kamuoyunda milletvekili maaşlarıyla ilgili yapılan bir tartışmaya Sunalp de katılarak milletvekili maaşlarını az bulduğu yönünde fikir beyan etmiştir. Namusuyla yaşayan bir milletvekili için 60 bin lira ile geçinmenin zor olduğunu belirten Sunalp, milletvekillerinin yasama görevlerini yerine getirebilmeleri için başka işler

---

³⁴⁶**Milliyet**, 10 Kasım 1983. Metin Toker, Sunalp'in aksine MDP'ye verilen oyların "homojen değil hidrojen yani uçucu oylar" olduğunu savunmaktadır. Toker'e göre; MDP'ye oy verenler iktidar olacağını sandıkları için bu partiye yönelmişlerdir. Bundan sonra MDP seçmeni oylarını ANAP'a verecektir." **Milliyet**, 8 Ocak 1984. Metin Toker. Son Aşama.

³⁴⁷ **Milliyet**, 25 Kasım 1983.

³⁴⁸ **Milliyet**, 26 Kasım 1983.

yapmasına gerek olmadan aldığı maaşla yetinmesi gerektiğini belirtmiş bunun için de maaşın yüksek olması gerektiğini savunmuştur. Sunalp'e göre milletvekili maaşlarını yeterli bulanlar milletvekilliğinden başka iş yapan vekillerdir.³⁴⁹

Yeni meclisin oluşmasıyla birlikte Milli Güvenlik Konseyi'nin yasamaya ilişkin görevleri de sona erdi. Bu durum aynı zamanda sivil yönetime geçildiğinin bir göstergesiydi. Yeni hükümetin kurulması ile birlikte MGK'nin yürütmeye ilişkin görevleri de sona erecekti. Hükümetin kurulmasından önce Meclis başkanının seçilmesi gerekiyordu. Seçimlerden önce dillendirilen Bülend Ulusu'nun Meclis Başkanı olması düşüncesi seçim sonuçlarının ardından eski popülerliğini kaybetti. Turgut Özal kendisinin belirleyeceği ve ANAP içinden seçilecek bir başkandan yanaydı. Ulusunun başkan seçilebilmesi için ANAP ve MDP'li milletvekillerinin oyuna ihtiyaç vardı. Özal Evren'le görüşmesinde Ulusu'ya sıcak bakmadığını belirtti. Özal ile Sunalp 21 Kasım'da Meclis Başkanlığı ile ilgili bir görüşme gerçekleştirdi. Görüşmenin ardından Sunalp gazetecilere Ulusu'nun adının başkanlık için geçmediğini belirtti.³⁵⁰ Kulislerde ise Turgut Sunalp'in “ *Ulus'u Meclis Başkanı falan görmek istemem. MDP'ye yeterince zararı oldu zaten. Ona oy vermem şahsen*” diyerek tavrını açıkça belli ettiği konuşuluyordu. Böylece Ulusu'nun başkanlığı seçeneği ortadan kalktı.³⁵¹

Özal, Ulusu'nun başkanlığına iki sebepten soğuk bakıyordu. Birincisi henüz yeni işbaşına gelmişken dışarıdan birinin başkanlığını kabul etmek partiyi güçsüz gösterebilirdi. İkincisi ise yabancı kamuoyunda darbe dönemi başbakanının Meclis Başkanlığına getirilmesi askerin gölgesinin halen hükümetin üzerinde olduğu algısını güçlendirebilirdi. ANAP başkanlık için parti içinden Necmettin Karaduman'ı aday gösterdi.³⁵²

4 Aralık 1983'te yapılan seçimin ilk turunda ANAP'ın adayı Necmettin Karaduman 227, HP'nin adayı Cahit Karakaş 106 oy alırken 61 boş oy kullanıldı. İkinci turda ise Necmettin Karaduman 292, Cahit Karakaş 96 oy aldı. Bu turda boş oy kullanan üyelerin sayısı 8'de kaldı. Böylece Necmettin Karaduman Meclis Başkanı seçilmiş oldu.³⁵³ Meclis başkanlığı seçiminde ilk turda boş oy kullanan MDP'li milletvekilleri

---

³⁴⁹ **Milliyet**, 1 Aralık 1983.

³⁵⁰ **Milliyet**, 22 Kasım 1983.

³⁵¹ Cemal, **Demokrasi Korkusu**, s.472.

³⁵² **Milliyet**, 5 Aralık 1983.

³⁵³ **TBMM Tutanak Dergisi**, 17. Dönem, I. Yasama Yılı, Birinci Birleşim, 4 Aralık 1983, C.1. s.12-13.

ikinci turda oylarını Necmettin Karaduman'dan yana kullandı. HP'li üyelerin tamamının ise her iki turda da kendi adayları olan Cahit Karakaş' a oy vermediği anlaşılmaktaydı. Yeni seçilen başkan üç partiye mensup milletvekillerinin yoğun ve ayakta alkışları ile yeminini tamamlayarak görevine başladı³⁵⁴

Necmettin Karaduman'ın Meclis Başkanı seçilmesinin ardından oluşturulan Başkanlık Divanına üç MDP'li üye seçildi. Buna göre Meclis Başkanvekili İskender Cenap Ege olurken, idareci üyeliğe Turgut Tireli, katip üyeliğe Murat Sökmenoğlu getirildi.³⁵⁵ Başkanlık Divanının oluşmasının ardından Necmettin Karaduman ile görüşen Turgut Sunalp, Karaduman'a meclis çalışmaları sırasında ellerinden geldiğince kendisine yardımcı olacaklarını söyledi.³⁵⁶

6 Aralık'ta TBMM'de Başkanlık Divanının oluşmasıyla birlikte Milli Güvenlik Konseyi'nin üç yıl süren hukuki varlığı sona erdi. MGK, Cumhurbaşkanlığı Konseyi'ne dönüştü ve görev süresi altı yıla sınırlandırıldı.³⁵⁷ Ertesi gün Kenan Evren, Turgut Özal'ı hükümeti kurmakla görevlendirdi.³⁵⁸ Böylece sivil yönetime geçişte önemli bir yol kat edilmiş oldu.

Meclisin açılmasıyla birlikte yasama çalışmalarında önemli bir rol oynayan komisyonlar da oluşturulmaya başlandı. Bu komisyonlarda Danışma Meclisinin aldığı karar uyarınca iktidar partisi üye tamsayısının bir fazlasına sahip olacak, diğer partiler de Meclisteki üye sayılarıyla orantılı olarak yer alacaklardı. Buna göre komisyonlar ve MDP'nin bu komisyonlarda temsil edileceği üye sayısı şöyle gerçekleşti; Bütçe Plan Komisyonu: 6, K.İ.T Komisyonu: 6, Meclis Hesaplarını İnceleme Komisyonu: 2, Adalet Komisyonu:3, Milli Savunma Komisyonu: 4, İçişleri Komisyonu: 3. Dışişleri Komisyonu: 4, Milli Eğitim Komisyonu: 4, Sanayi Teknoloji ve Ticaret Komisyonu; 3, Bayındırlık ve Ulaştırma Komisyonu: 4, Tarım Komisyonu: 3, Sağlık Komisyonu: 4.³⁵⁹

13 Aralık 1983'te Turgut Özal'ın Evren'e sunduğu listenin onaylanmasıyla hükümet kurulmuş oldu. Evren, Özal'ın verdiği listeyi aynen onaylarken, Özal yükünün

---

³⁵⁴ **Milliyet**,5 Aralık 1983.

³⁵⁵ **TBMM Tutanak Dergisi**,17. Dönem,1. Yasama Yılı, Dördüncü Birleşim, 6 Aralık 1983, C.1. s.22

³⁵⁶ **Milliyet**, 6 Aralık 1983.

³⁵⁷ **Milliyet**, 7 Aralık 1983.

³⁵⁸ **Milliyet**, 8 Aralık 1983.

³⁵⁹ **TBMM Tutanak Dergisi**, 17. Dönem,1. Yasama Yılı, Altıncı Birleşim, 8 Aralık 1983, C.1. s.35

arttığını ifade ediyordu.³⁶⁰ MDP Genel Sekreteri Doğan Kasaroğlu ise hükümette Özal dışında kimseyi tanımadığını bununla birlikte hükümetin kurulmasından memnun olduklarını ifade etti. Kasaroğlu, hükümetin icraatlarını takip edeceklerini, memnun kalmaları durumunda destekleyeceklerini söyledi.³⁶¹

2.2. Parti İçi Muhalefetin Ortaya Çıkışı

Meclis Başkanlığı seçimi ve hükümetin kurulmasının ardından MDP izleyeceği stratejiyi belirlemek ve seçim sonuçlarını değerlendirmek üzere il başkanlarının katıldığı bir toplantı yaptı. Sunalp toplantının açılış konuşmasında hükümetin bir parti içi koalisyon hükümeti olduğunu söyledi. İktidarın tahakküm aracı değil hizmet vasıtası sayılması gerektiğini söyleyen Sunalp, Anavatan Partisinin Anayasa'ya ve ülke çıkarlarına bağlı hareket ederse başarılı olacağı inancı taşıdıklarını ifade etti. Önce devlet ve millet, sonra demokrasi, ondan sonra parti anlayışı ile ortaya çıktıklarını söyleyen Sunalp, iktidar partisinin geçim sıkıntısına çare bulmak zorunda olduğu üzerinde durdu. İktidar partisinin vaatlerini gerçekleştirmek için seçimden önce altı ay istediğini belirten Sunalp, bu sürenin seçimin ardından iki yıl, hükümetin kurulma arifesinde ise beş yıla çıkarıldığına dikkat çekerek bu sürecin takipçisi olacaklarını vurguladı.

Toplantının devamında Muğla İl Başkanı söz alarak seçim yenilgisinin sebebi olarak gördüğü Başkanlık Divanı ve yardımcıları ile Genel Sekreterin yeniden tespitini sağlayacak Büyük Kongre'nin bir an önce yapılmasını isteyen 35 il başkanının desteklediği bir bildiri okudu. Bu bildiri MDP içinde ortaya çıkan muhalefetin ilk girişimi olarak dikkat çekti. Sunalp bildiriyle ilgili olarak basına verdiği demeçte bunun bir kan değişikliği talebi olduğunu Genel Başkanın değiştirilmesine yönelik bir vurgunun yer almadığını söyledi. Muş il başkanı ise DYP ile birleşmesi teklifinde bulundu. Sunalp bu teklife “*Nasıl birleşelim? Bunu Merkez karar organı tayin eder*” sözleriyle karşılık verdi.³⁶²

Ertesi gün devam eden toplantıda Sunalp eleştirilere yanıt verirken İl Başkanları bildirisinin otel lobisinde imzalandığını, bunun yasalara, tüzüğe aykırı olduğunu savunarak “*burasının yeniçeri ocağına çevrilmesine izin vermem*” dedi. DYP ile birleşme

---

³⁶⁰ Cumhuriyet, 14 Aralık 1983.

³⁶¹ Milliyet, 14 Aralık 1983.

³⁶² Milliyet, 18 Aralık 1983.

teklifine kesinlikle karşı olduğunu belirten Sunalp “*bu yola gidilirse beni ve arkadaşlarımı bu parti içinde göremezsiniz*” açıklamasında bulundu. 1984 yılında yapılacak yerel seçimlere ilişkin açıklamalarda bulunan Sunalp, aday belirleme sürecine katılmayacağını her ilin kendi adayını belirleyerek sorumluluğu üzerine alacağını söyledi. Partinin kuruluş aşamasında da partinin içine Truva atı sokulmak istendiğini belirten Sunalp buna izin vermeyeceğini, partinin büyük kongresi için daha zaman olduğunu, bu konuların küçük kongrede konuşulmayacağını, ancak Kurucular Kurulunda ele alınabileceğini belirtti. Sunalp önceliğinin hükümetin programını dinlemek olduğunu, önünde güven oyu meselesi varken bu sorunlarla uğraşmanın yersiz olduğunu vurguladı. Sunalpın konuşması il başkanlarınca “*yatıştırıcı ama sonuçsuz*” olarak değerlendirildi. Muğla milletvekili adayı iken veto edilen Haldun Menteşeoğlu; “*MDP bir bunalım içindedir, İl başkanları çare arıyor. Yeni bir kan, canlılık hatta yeni bir kişilik kazanma zamanı olduğunu söylüyorlar. Bu sese kulak verilmelidir*” görüşündeydi. MDP’nin İl Başkanları toplantısından sonra yayınlanan ortak bildiriye 35 imzalı önerenin hiçbir şahsı hedef göstermediği belirtilerek “*Partinin daha dinamik çalışmaya kavuşması, ümit edilen kongrelerin bir an önce yapılması gayesine matuf bulunduğu ittifakla belirtmişlerdir*” denildi.³⁶³

Partinin kurucularından İzzettin Doğan da partiye ilişkin eleştirilerini basın önünde dile getirmekteydi. Doğan’a göre parti, Atatürk ilkelerine bağlı sağa ve sola karşı bir merkez partisi olarak konumlanmalıydı. Turgut Sunalp’ın partiyi milliyetçi sağ çizgide konumlandırmasını eleştiren Doğan, sağ kulvarda siyaset yapmanın daha güçlü sağ partilerin karşısında erimek anlamına geleceğini söylüyor, partinin erimeye doğru gittiğini savunuyordu. Doğan’ın sözlerini aktaran Kenan Evren de “*hakikaten doğru teşhis koymuş. İsim bulunurken bile, kapatılan Milliyetçi Hareket Partisi’nden esinlenerek ortadaki Hareket kelimesi demokrasi ile değiştirilmiş ve MHP,MDP olmuş. Eğer ortada liberal bir parti hüviyeti olabilseydi, belki daha iyi netice alınabilirdi.*”³⁶⁴ demektedir.

MDP’nin milliyetçi yönü Sunalp tarafından Atatürk milliyetçiliği olarak tanımlansa da daha kuruluş aşamasında milliyetçi seçmenin oyunu almak için MHP ile temas edildiği yönünde bilgiler mevcuttur. Türkeş kızları ve Yılmaz Öztuna aracılığıyla

---

³⁶³ **Milliyet**, 19 Aralık 1983.

³⁶⁴ Evren, **Kenan Evren’in Anıları 5**, Milliyet Yayınları, Birinci Baskı, 1991, s.14-15. Partinin kuruluşunu bizzat örgütlemiş olan Evren’in bu eleştirisi gerçekçi görünmemektedir. Parti ismi konusunda bir çekincesi olsaydı Evren’e rağmen bu ismin konulamayacağı açıktır.

Sunalp ile ilişki kurmuştur. Türkeş'in oğlu Tuğrul Türkeş ve Şevket Yahnici, MDP yöneticileri Turgut Sunalp, Doğan Kasaroğlu ve Ertan Karasu ile bir görüşme gerçekleştirmişlerdir. Görüşmede tabanlarının MDP'ye oy verebilecekleri konusunda söz veremeyeceklerini ancak Türkeş'in devam eden davasıyla ilgili olarak ellerinden gelenin yapılmasını istemişlerdir. Bunun üzerine Sunalp Türkeş'in cezaevi koşullarında bazı iyileştirmeler yapmak konusunda yardımcı olmuştur. Bu durum MHP örgütüne anlatılmış ve örgüt de MDP' ye sıcak bakmaya başlamıştır.³⁶⁵

2.3. Hükümet Programı ve MDP'nin Tavrı

22 Aralık 1983'te hükümet programı Meclis Genel Kurulunda okundu. Ekonomide 24 Ocak Kararlarının aynen tatbik edileceğinin anlaşıldığı programın en can alıcı noktası yüksek faiz politikası ve vergi indirimi oldu. Sosyal adaletçi ve rekabete dayalı serbest piyasa ekonomisinin savunulduğu programda, sanayide devlet tekelleri dahil bütün tekellerin kaldırılacağı vurgulanıyordu. Yurtdışına çıkışların ve ithalatın serbestleştirilmesi de programın dikkat çekici başlıklarıydı.³⁶⁶

MDP grubu adına söz alan Sunalp, öncelikle ülke menfaatlerini düşündüklerini ve hükümetle ülke menfaatleri doğrultusunda işbirliği yapma arzusunu dile getirdi. Alışkanlığı olduğu üzere 12 Eylül ruh ve felsefesine bağlılığını yineleyen Sunalp, milli iradenin üstünlüğüne, Atatürk Milliyetçiliğine ve laikliğe vurgu yaptığı konuşmasının devamında hükümetin programının bir icraat programından ziyade bir vaatler manzumesi olduğunu belirtti. Sunalp'e göre program ANAP' ın seçim beyannamesinin değiştirilmiş bir tekrarıydı. Programın ekonomiye dair söylemlerini eleştiren Sunalp, yüksek faiz ve vergi indiriminin enflasyonist bir baskı yaratacağını iddia etti. Enflasyonist ortamın dar ve orta gelirliiler üzerinde olumsuz etkilerinden bahseden Sunalp, hükümetin ücretlerin arttırılması vaadinin de gerçekçi olmadığını, ücretlerin arttırılması için öncelikle kaynak yaratılması gerektiğini fakat programda bu kaynağın nasıl bulunacağı sorusunun cevaplanamadığını ifade etti. Sunalp'in dikkat çektiği konulardan biri de stratejik öneme sahip devlet teşekküllerinin özelleştirme kapsamının dışında tutulması gerekliliği oldu.³⁶⁷

---

³⁶⁵ Donat , **Yavuz Donat'ın Vitrininden 3,Özallı Yıllar**,s.25-26

³⁶⁶ **Cumhuriyet**, 23 Aralık 1983.

³⁶⁷ **Hükümetler-Programları ve Genel Kurul Görüşmeleri**, TBMM Başkanlığı Yayınları, 2013, Cilt 7 s.6017-6042.

Sunalp'in üzerinde durduğu diğer bir başlık af konusuydu. Programda yer alan af ile ilgili kısımların içeriğinin belirsiz olduğu eleştirisini yapan Sunalp, üç partinin de seçim öncesi af konusu üzerinde durduklarını hatırlatarak bu konuda ciddi bir adım atılması gerektiğini ifade etti. Dış politikada hükümetin AET ve Batı Avrupa'ya gereken önemi vermemesini eleştiren Sunalp aksi takdirde ülkenin büyük güçlerle tek başına karşı karşıya kalabileceği düşüncesindeydi. Yaklaşan yerel seçimlere de değinen Sunalp, seçim tarihinin bütün partilerin katılmasına olanak verecek şekilde belirlenmesini istedi. Ayrıca siyasi partilerin parasal konularda çektiği sıkıntıların giderilmesi de değindiği konular arasındaydı.³⁶⁸

Sunalp yeni kurulan hükümete başarılar dileyerek “ *Milliyetçi Demokrasi Partisi Meclis Grubu olarak bütün bu hususları ve ülkemizin içinde bulunduğu şartları göz önünde tutmak suretiyle oyumuzun rengini tayin edeceğiz*” sözleriyle konuşmasını bitirdi.³⁶⁹

Sunalp'in konuşması incelendiğinde öncelikle göze çarpan husus, Özal'ın sık sık kullandığı *orta direk* tabirini kullanması ve uygulanan ekonomik politikaların en çok bu kesimi etkileyeceğini söylemesidir. Geleneksel olarak sağ partileri tercih ettiği bilinen orta sınıfın oylarının son seçimde ANAP ve MDP arasında bölünmesi bu alanda bir rekabeti de beraberinde getirmişti. Sunalp'in bu söylemiyle orta sınıfların sözcüsü konumuna gelerek partisinin oylarını arttırma hesabı içinde olduğu düşünülebilir. MDP orta sınıflara yönelik söylemini ilerleyen yıllarda da devam ettirmesine rağmen seçmen nazarında beklediği ilgiyi göremeyecektir

24 Aralık'ta Turgut Özal Hükümeti Meclis'ten güvenoyu aldı. 213 kabul oyunun verildiği oylamada 115 ret, 65 çekimser oy kullanıldı. HP Grubu ret oyu verirken MDP Grubu çekimser oy kullandı. MDP listesinden seçilerek Meclise giren eski başbakan Ulusu ve üç bağımsız milletvekili kabul oyu verdi. Bu durum Ulusu ve MDP'nin yollarının kesin olarak ayrıldığını gösterdi.³⁷⁰ Oylamadan birkaç gün sonra Sunalp ile bir görüşme gerçekleştiren Özal, MDP'nin verdiği çekimser oyu bir avans olarak gördüklerini söyledi.³⁷¹

---

³⁶⁸ *Milliyet*, 23 Aralık 1983.

³⁶⁹ *Hükümetler-Programları ve Genel Kurul Görüşmeleri*, s.6042.

³⁷⁰ *Cumhuriyet*, 25 Aralık 1983.

³⁷¹ *Cumhuriyet*, 27 Aralık 1983.

Oylamadan on dakika önceye kadar MDP'nin oyunu ne şekilde kullanacağı belli değildi. Grup kararı almak için yapılan toplantıda Rıfat Bayezit, Yılmaz Altuğ, Memduh Yaşa ve Ferit Melen ret oyu verilmesinden yana olduklarını beyan ettiler. Ret oyundan yana olan Memduh Yaşa'nın konuşma talebi Ali Bozer tarafından engellendi. Gergin geçen toplantının sonunda açık oylamayla herkesin oyunu belirtmesi istendi. Sunalp'ın çekimser oy kullanılmasından yana olduğunu açıklamasıyla grupta hemen herkes çekimser oydan yana görüş belirtti. Oylama sonunda 3 kişi kabul oyu kullanılması 14 kişi ise ret oyu kullanılması gerektiği yönünde tercihini açıkladı. Grup dağıldıktan sonra Sunalp, Ali Bozer ve Memduh Yaşa Genel Kurul kapısında sert bir tartışmaya girdiler. Genel kurulda yapılan oylamada ret oyundan yana olanlar da grup kararına uyarak çekimser oy kullandılar. Ancak bu tartışma MDP içinde İl Başkanları toplantısından sonra oluşan çatlağın daha da derinleşeceğini gösterdi. Zira parti içinde ağırlığı olan Yaşa'nın da muhalif bir tavır takınacağı anlaşıyordu.³⁷²

2.4. MDP'nin Parlamento İçi Faaliyetleri

Özal hükümetinin 28 Aralık 1983'te dış ticaretin serbestleştirilmesi kararları ve vergi indirimi gibi yeni liberal kararlar alması HP tarafından şiddetle eleştirilirken MDP listesinden seçilen bağımsız milletvekili ve eski bakan Cafer Tayyar Sadıklar alınan kararları daha anlayışlı karşılayarak dikkatli olunmasını istedi. Doğan Kasaroğlu ise hükümetin halkın alım gücünü düşürerek enflasyonu düşük göstermeye çalıştığını iddia etti.³⁷³ MDP sözcüsü Ülkü Söylemezoğlu ,hükümetin vergi indirimi tasarısını uygun bulduklarını ancak uygulamada bazı endişeleri olduğunu belirtti.³⁷⁴ Meclis görüşmeleri sırasında MDP adına görüş bildiren İsmail Şengün de vergi politikaları yoluyla ekonomide bir takım tedbir ve teşviklerin alınabileceği konusunda hükümetle mutabık olduklarını açıklamış, uygulamada meydana gelebilecek aksaklıklara ve suistimallere dikkat çekmiştir. MDP hükümetin Vergi Kanunu tasarısına da kabul oyu vermiştir.³⁷⁵ Bu durum olası bir MDP iktidarının ekonomik uygulamalarının ANAP hükümetinden çok farklı olmayacağını sinyallerini vermektedir.

---

³⁷² **Milliyet**, 25 Aralık 1983. Memduh Yaşa partinin kendini feshetmesine kadar sürekli olarak MDP-DYP birleşmesinden yana olduğunu söylemiştir.

³⁷³ **Cumhuriyet**, 30 Aralık 1983.

³⁷⁴ **Milliyet**, 5 Ocak 1984.

³⁷⁵ **TBMM Tutanak Dergisi**, 17. Dönem, I. Yasama Yılı, On Yedinci Birleşim, 4 Ocak 1984, C.I. s.212-232

Aynı gün Milliyet'te yayınlanan yazısında liberal politikalardan yana olan Mehmet Barlas, Sunalp'ın askerlikten gelmesine rağmen politik alanda kavganın değil uzlaşmanın temsilcisi olduğunu söylemesi MDP'nin ekonomik kararlara verdiği yumuşak tepkinin bir sonucu olsa gerektir.³⁷⁶

Hükümetin özelleştirmeye ilgili tasarılarına karşı MDP'nin tavrı özelleştirme ve devletleştirmenin kanunla yapılması gerektiği şeklinde olmuştur. MDP özelleştirmeden yana olmakla birlikte devlet için stratejik önemi olan kurumların özelleştirilmesine karşıdır. Özelleştirme ile ilgili bir tasarının görüşülmesi sırasında Ülkü Söylemezoğlu bu işlemin kanunla yapılması gerektiğinden bahsetmiş Bakanlar Kurulu eli ile özelleştirme ve devletleştirme yapmanın sakıncalarına değinmiştir. Söylemezoğlu'na göre; “*sosyal devletle sosyalleştirmeyi, sosyalizmi karıştırmak mümkün olabilecek böyle bir hususu Bakanlar Kurulu kararlarına bırakmak fevkalade mahzurludur.*³⁷⁷

Ekonomi tartışmalarının yanı sıra MDP Diyarbakır milletvekili Mahmut Altunakar'ın bira reklam ve satışına sınırlama getirilmesine ilişkin çalışmaları dikkat çekicidir.³⁷⁸ Atatürkçü ve laik bir çizgide kurulan en azından askerler tarafından bu şekilde olmasına gayret edilen MDP'nin milletvekili düzeyinde de olsa bu tavrı şaşırtıcı gibi görünse de 12 Eylül yönetiminin halkla daha sıcak ilişkiler kurma adına dini referanslara atıfta bulunan bir tavrının olduğu gözden kaçırılmamalıdır. Evren'in seçim meydanlarda Kuran ayetleri okuduğu bir ortamda MDP'nin de bundan etkileneceği muhakkaktır.³⁷⁹ Bu durum aynı zamanda seçim çalışmalarında MDP'yi destekleyen Tuborg biralarını Türkiye'de üreten iş adamı Selçuk Yaşar'ı da rahatsız etmiştir. Rahatsızlığını dile getiren Yaşar, Sunalp aracılığıyla Altunakar'a baskı yapılarak çalışmaları engellemeye çalışmıştır.³⁸⁰ Bütün çabalara rağmen hükümetin de destek verdiği önergeyle bira alkollü içki olarak kabul edilmiş, reklam ve satışında sınırlamalara gidilmiştir.³⁸¹

---

³⁷⁶ **Milliyet**, 5 Ocak 1984. Mehmet Barlas. Sunalp Örneği.

³⁷⁷ **TBMM Tutanak Dergisi**, 17. Dönem, 2. Yasama Yılı, Yirmi Yedinci Birleşim, 20 Kasım 1984, C.8. s.335

³⁷⁸ **TBMM Tutanak Dergisi**, 17. Dönem, 1. Yasama Yılı, Yetmiş Dokuzuncu Birleşim, 14 Haziran 1984, C.4. s.350.

³⁷⁹ Ahmet Cemil Ertunç, **Cumhuriyetin Tarihi**, Pınar Yayınları, İstanbul 2005. s.470-471.

³⁸⁰ Turgut; **a.g.e.**, s. 88. Mahmut Altunakar parti içinde Sunalp'e sonuna kadar bağlı kalmasıyla dikkat çeken bir isimdir. Partinin kendini feshettiği kongrede Sunalp'le birlikte partinin hesaplarının aklanmasına ret oyu veren iki isimden biri olmuştur. **Milliyet**, 5 Mayıs 1986.

³⁸¹ **Cumhuriyet**, 10 Mayıs 1984.

Bira tartışmalarında olduğu gibi milliyetçi muhafazakar seçmenin hassasiyetlerine dikkat eden MDP'li milletvekilleri soru önerileriyle gündeme gelmişlerdir. O dönemde TRT'de yayınlanan Üç İstanbul adlı dizi filmin Osmanlı İmparatorluğunu kötü gösterdiği iddiasıyla bir soru önerisi hazırlayan MDP'li Haydar Koyuncu programın yayından kaldırılmasını istemiştir.³⁸²

MDP'nin Meclis çalışmaları sırasında meşgul olduğu konulardan birisi de Af tartışmaları oldu. Sunalp'ın seçimler öncesinde dile getirdiği “*kader mahkumlarına*” af çıkışı HP ile birlikte Af ile ilgili kanun teklifi sunmasına kadar gitti. Bu durum elbette Evren'in hoşuna gitmedi. Evren Af Kanunu ile eski günlere geri döneceği düşüncesindeydi. Tepkisini “*Hatta muhalefet partileri af kanun teklifi bile hazırlayıp Meclise sundular. Bu kervana MDP' de maalesef katıldı*” diyerek dile getirmektedir. Evren'in tesellisi ise Özal'ın af teklifine soğuk bakmasıdır.³⁸³

MDP, Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgesinde meydana gelen olaylara ilişkin olarak da Hükümetin pasif kaldığını daha sert tedbirler alınması gerektiğini Meclis kürsüsünden sık sık dile getirmiştir. Ülkü Söylemezoğlu bu konuyla ilgili Meclis'te yaptığı konuşmada “*Değerli milletvekilleri, ne var ki, şu anda Hükümetimiz bu ciddi olaylar karşısında fevkalade sessiz ve sakindir, önemli hadiseleri önemsemez görünmekle meseleleri çözmek mümkün değildir. Devletin temel amaç ve görevi, ülkenin bütünlüğünü ve bölünmezliğini korumaktır ve bu görev içerisinde, Devlet gücü içerisinde Bakanlar Kurulu önemli bir unsurdur.*” diyerek eleştirilerini sunmuştur.³⁸⁴

MDP dış politika konusunda hükümetle uyumlu bir görüntü sergilemiştir. Dış işleri bakanlığında çeşitli görevlere bulunmuş Bitlis Milletvekili Kamran İnan MDP'nin dış politika konularıyla uğraşan ismi olmuştur. Kamran İnan kişiliğiyle dış politikada zaman zaman hükümetin dahi önüne geçmiştir. Avrupa Komisyonu'na gönderilen heyetin iki temsilcisinden biri Kamran İnan'dır.³⁸⁵ Kamran İnan dış politikada partiler üstü bir tutum benimsemiştir ve bu MDP'nin anlayışıyla da paraleldir. Türkiye'nin Tahran Büyükelçiliğinin saldırıya uğramasını değerlendiren İnan hükümetin yanında yer aldıklarını belirterek daha etkin bir dış politika sürdürülmesinden yana olduğunu söylemiştir. İnan, gerek Kıbrıs meselesinde gerekse büyükelçiliklerimize yapılan

---

³⁸² TBMM Tutanak Dergisi, 17. Dönem,1. Yasama Yılı, Kırk Dördüncü Birleşim , 27 Mart 1984, C.3. s.94

³⁸³ Evren, Kenan Evren'in Anıları 5,s.81-88.

³⁸⁴ TBMM Tutanak Dergisi, 17. Dönem,2. Yasama Yılı, Sekizinci Birleşim , 4 Ekim 1984, C.7. s.84

³⁸⁵ Milliyet,12 Ocak 1984.

saldırılarda NATO'nun müdahil olmasının istenmesi gerektiğini vurgulamaktadır. İnan'ın konuşması MDP'nin dış işleri politikasının özeti gibidir. MDP parlamentoda yer aldığı süre boyunca da aynı tavrı göstermiştir. Buna göre Türkiye daha aktif ve daha sert bir dış politika izlemelidir. İnan'ın şu sözleri kast ettiği sertliği göstermesi bakımından ilginçtir; *“Binaenaleyh, dünyanın milletlerarası hukukuna en saygılı devlet olmaya mecbur değilim, diğerleri olmadığı müddetçe. Benden insan hakları konusunda her gün ithamlarla dolu, suçlamalarla dolu hesap sormak vaziyetine giren insanlar, bu fiilleri işleyen ve bunların faillerini himaye eden insanlardır.”*³⁸⁶

MDP'nin Kıbrıs'a ilişkin görüşleri de Kamran İnan tarafından Meclis kürsüsünde dile getirilmiştir. İnan'a göre hükümet Kıbrıs konusunda tavizkar bir tutum izlemektedir ve Kıbrıs'ı vatanın bir parçası olarak görmemektedir. İnan *“Eğer Kıbrıs'a karşı aynı hassasiyeti ve millî duyguları, 67 vilayet için olduğu gibi duymazsanız, 67 vilayetten Kıbrıs'a en yakın zayıflıkta olanlar aranır.”* diyerek Kıbrıs'ın Türkiye için önemini vurgulamıştır. İnan Kıbrıs meselesinin Yunanistan'ın Türkiye aleyhine faaliyetlerinden biri olduğunu vurgulamaktadır.³⁸⁷

Ermeni iddiaları konusunda MDP devletin geleneksel politikalarından yana olmuş, söz konusu iddiaların asılsız olduğunu savunmuştur. Bu konuda MDP grubu adına konuşmalar yapan ise yine Kamran İnan'dır. İnan Amerikan Temsilciler Meclisinde Ermeni İddialarının görüşülmesini eleştiren bir konuşma yapmış, müttefik ABD'nin bu tasarıyla ilişkilere zarar vereceğini söylemiştir. İnan ABD'nin bu tavrıyla teröre destek verdiğini düşünmektedir.³⁸⁸ Amerika Birleşik Devletleri Kongresinde 10 Eylül 1984 günü kabul edilen, *“24 Nisan tarihini insanın insana zulmü günü”* kararını eleştiren Sunalp de bu vesilesiyle bir konuşma yaparak bu tür iddiaların tümünden asılsız olduğunu belirtmiş ve hükümetin alacağı tüm kararların arkasında olduğunu ifade etmiştir.³⁸⁹

2.5. 25 Mart 1984 Yerel Seçimleri

Ocak ayında ANAP, sürpriz bir hamle yaparak SODEP ve DYP'nin yerel seçimlere katılmasının önünü açan ve seçim tarihini 25 Mart 1984 olarak belirleyen bir

---

³⁸⁶ TBMM Tutanak Dergisi, 17. Dönem,1. Yasama Yılı, Kırk Beşinci Birleşim , 28 Mart 1984, C.3. s.126-130

³⁸⁷ TBMM Tutanak Dergisi, 17. Dönem,1. Yasama Yılı, Elli Altıncı Birleşim , 22 Ocak 1985, C.12. s.361-365

³⁸⁸ TBMM Tutanak Dergisi, 17. Dönem,1. Yasama Yılı, On Sekizinci Birleşim, 5 Ocak 1984, C.1. s.239.

³⁸⁹ TBMM Tutanak Dergisi, 17. Dönem,2. Yasama Yılı, Üçüncü Birleşim, 25 Eylül 1984, C.6. s.137

yasa çıkardı. MDP ve HP yasanın bir oldu bitti şeklinde kabul edilmesine karşı çıktıklarından Meclis'i terk ettiler. Seçimin bu derece yakın bir tarihte yapılması muhalefet için “*baskın seçim*” anlamı taşıyordu. HP ve MDP seçim tarihine karşı olmakla birlikte seçimlere hazır oldukları iddia etmekteydiler. MDP Genel Sekreteri Doğan Kasaroğlu teşkilatlarının seçim için hazır olduğunu fakat 25 Mart'ta yurdun bir çok yerinde yaşanacak kış şartları sebebiyle endişeli olduklarını söylemekteydi.³⁹⁰

ANAP'ın seçimleri erkene almak istemesinin sebebi, henüz yeni bir iktidar olarak, iktidarın sağladığı avantajlardan yararlanmak, iktidarlarının yıpranmasına yol açabilecek zaman kaybına olanak tanımamak ve diğer partilerin toparlanıp güç kazanmalarını beklemeden baskın bir seçim yapmak istemeleriydi.³⁹¹ Meclisteki görüşmeler sırasında MDP grubu adına söz alan Kamran İnan'da bu konuya dikkati çekerek iktidarı eleştiren bir konuşma yapmış; “ *Nedir aranan, bu istical neden? Acaba bu istical henüz Anayasamıza ve öngörülen geçici hükümlere göre, hukukiliğini yeni kazanmış bulunan ve burada temsil edilmeyen diğer siyasî partilerin zor şartlar içerisinde seçime girmesini sağlamak mıdır? Bu istical acaba, büyük iftiharla topluma sunulan ekonomik tedbirlerin mart ayından sonra bu sefer menfi yüzünün topluma aksedeceği, binaenaleyh, daha toplum bunun ağır yükünü çökmeden toplumun oylarını toplamak suretiyle beş yıl, tenkitlerin ölçüsü ne olursa olsun iktidara devam mıdır? Nedir arkasındaki esbabı mucibe? Neden bu kadar acele? Neden 3 Haziran tarihi olmuyor da 25 Mart tarihi oluyor? Var mı bunun bir mantığı, bir izahı var mıdır?*” sorularını yönelterek seçimleri erkene almaya çalışan iktidarın niyetini sorgulamıştır³⁹²

MDP, Yerel Seçim Kanunu için kurulan komisyonun yasaya aykırı olduğunu savunuyordu. Özal Hükümetinin çoğunluğa sahip olduğu için her şeyi yapabileceğini düşündüğünü iddia eden Sunalp, partisinin bu konuda girişimleri olacağını söylemekte,³⁹³ parti olarak 6 Kasım seçimlerini unuttuklarını yerel seçim için çalışmalara başladıklarını ifade etmekteydi. MDP bu dönemde kendisini organizasyon açısından en iyi parti olarak

---

³⁹⁰ **Milliyet**,7 Ocak 1984.

³⁹¹ Cemal Altan, “**Genel Seçimler-Yerel Seçimler İlişkisi**”, Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi, ISSN:1304-0278 Bahar 2005 C.3 S. 12 (174-190)

³⁹² **TBMM Tutanak Dergisi**,17. Dönem,1. Yasama Yılı, On Sekizinci Birleşim, 5 Ocak 1984, C.1. s.239.

³⁹³**Milliyet**, 8 Aralık 1984. İlerleyen günlerde MDP ve HP ,Evren'e çağrıda bulunarak yasayı geri çevirmesini istemiş, Evren yasayı geri göndermiştir. Bunun üzerine iktidar yasayı yeniden Meclisten geçirmiş ve Evren imzalamak zorunda kalmıştır. MDP ve HP'nin kanunun iptali için Anayasa Mahkemesi'ne yaptığı başvuru ise reddedilmiştir. **Milliyet**, 2 Mart 1984.

görüyordu ve diğer partilere nazaran bu özelliklerinin kendilerini başarıya ulaştıracağını düşünüyordu.³⁹⁴

Ocak ayında yayımlanan PİAR anketinin sonuçları MDP seçmeninin profili hakkında ilginç bilgiler içermektedir. Ankete göre MDP' nin en çok ay aldığı kesim ev kadınları, emekliler ve esnaf-tüccar işadamları kategorileridir. Buna rağmen öğretim görevlileri, işçiler, memur ve köylüler MDP'nin en az oy aldığı kesimlerdir.³⁹⁵

Yerel seçimler için aday belirleme çalışmalarına başlayan MDP'de parti içi muhalefet hesaplaşmanın seçimlerden sonra yapılacağına dair açıklamalarda bulunmaktaydı. MDP İzmir il başkanı seçimlerden sonra MDP'nin üst yönetiminin değişebileceği açıklaması yapmış ve 35'lerin bütünlüklerini koruduğunu söylemiştir.³⁹⁶ Ocak ayı boyunca MDP teşkilatlarında toplu istifalar yaşandı. İstifa eden teşkilatlar topluca ANAP veya DYP' ye geçtiler. İstifa edenler arasında partinin kurucularından İzzettin Doğan da vardı. Milletvekillerinden Galip Deniz ay içinde istifa etse de yeniden partiye döndü. 35'ler olarak bilinen İl Başkanlarının istifa tehditlerinin ardından parti üst yönetiminin istifa edeceği söylentileri üzerine partiden yalanlama yapıldıysa da MDP'nin kaynadığı ve bir çözülme sürecine girdiği anlaşılmaktaydı. Sunalp ise istifalar için “*çürük meyvalar düşüyor*” açıklaması yaptı.³⁹⁷ Sunalp partisi üzerinde oyunlar oynandığını ve uzun zamandır yıpratılmaya çalışıldığını da her fırsatta dile getiriyordu.³⁹⁸

Şubat ayında MDP'den istifalar devam etti. Sunalp istifalarla ilgili “*çürük meyvalar düşüyor*” yaklaşımını bu ayda da sürdürdü. 635 partiliyle birlikte istifa eden İzzettin Doğan, istifaların süreceğini, istifa edecek 30-35 milletvekilinin Bülent Ulusu önderliğinde Meclis'te bir grup kuracağını iddia etti.³⁹⁹ MDP, ANAP'ın kendilerini karıştırmaya uğraştığını iddia ediyordu. Yavuz Donat'ın aktardığına göre Doğan Kasaroğlu Mecliste karşılaştığı ANAP Genel Başkan Yardımcısı Halil Şıvgın'a “*bizden ayrılanlar var, bu işleri siz ayarlıyorsunuz. Lütfen. Partimizden elinizi çekiniz*” demiş, Halil Şıvgın ise “*Sayın Kasaroğlu, aslında sizin partiden, siz elinizi çekseniz, kimse*

---

³⁹⁴ **Milliyet**, 9 Ocak 1984.

³⁹⁵ **Milliyet**, 11 Ocak 1984.

³⁹⁶ **Milliyet**, 14 Ocak 1984.

³⁹⁷ **Milliyet**, 1 Şubat 1984.

³⁹⁸ **Tercüman**, 10 Şubat 1984.

³⁹⁹ **Tercüman**, 2 Şubat 1984.

ayrılmaz” cevabını vermiştir.⁴⁰⁰ Yıldırım Avcı da o günlerde MDP için “tasfiye edilen dükkana benziyor” demiştir.⁴⁰¹

13 Şubat 1984’ de TRT’ de yerel seçimlere ilişkin bir açık oturum yapıldı. Programa MDP’yi temsilen Ankara Belediye Başkan adayı Cemil Erkök katıldı. Sunalp programa katılmayacağını daha önce bildirmişti. Sunalp’e göre ANAP iktidarı TRT’yi kendi propagandası için kullanıyordu. Banttan yayınlanan programda TRT, DYP Genel Başkanı Yıldırım Avcı ve MDP temsilcisi Cemil Erkök’ün konuşmalarını sakıncalı buldu ve yayınlamadı. Bu iki isim ancak TRT’nin kendilerine verdiği metni okumak suretiyle ekranda yer alabildiler.⁴⁰² Cemil Erkök yayınlamayan konuşmasında iktidarın akaryakıt fiyatlarını eleştirmiş “*ortadirekten alınan üç milyar lira petrolcülere haksız kazanç olarak hediye edilmiştir*” demiştir.⁴⁰³

Belediye başkan adaylarını belirlemeye çalışan MDP’ye adaylık başvurusu yapanların sayısı bir hayli düşüktü, Genel Merkez’e giden gazeteciler de bu durumun farkına varmışlardı.⁴⁰⁴ MDP için “*bitkisel hayata girmiş gibi*” yorumları yapılıyordu⁴⁰⁵ Belediye başkan adayları açıklandığında üç büyük ilde aday gösterilenlerin dahi toplum tarafından bilinmeyen isimler olduğu ortaya çıktı.⁴⁰⁶

Seçimler sebebiyle yurt gezisine çıkan Sunalp ise iktidarı eleştirmeye devam ediyordu. Adıyaman’da yaptığı konuşmada Hükümete gübre fiyatları üzerinden yüklendi.⁴⁰⁷ Şanlıurfa’da yaptığı konuşmada halkın 6 Kasım’da ANAP’a verdiği emanet oyları geri alacağını söyleyen Sunalp, hükümetin ahlak dışı yollara saptığını öne sürmekte, partisinin üzerine oynanan oyunları aşır güçlerini göstereceklerini iddia etmekteydi.⁴⁰⁸ Karaman ve Silifke’de konuşan Sunalp, hükümetin ortadireği nefessiz bıraktığını söyleyerek “*Türk bayrağı dışında her şeyi satmak vaadindeler*” demiştir.⁴⁰⁹ Bu arada MDP basın bürosu bir açıklama yaparak Sunalp’in “*iktidar partisinde 13*

---

⁴⁰⁰ **Tercüman**, 8 Şubat 1984. Yavuz Donat. Özal’ın Sürpriz Paketi.

⁴⁰¹ **Tercüman**, 16 Şubat Perşembe. Yavuz Donat,Çarşamba Turu.

⁴⁰² **Tercüman**, 14 Şubat 1984.

⁴⁰³ **Tercüman**, 14 Şubat 1984.

⁴⁰⁴ **Tercüman**, 18 Şubat 1984.

⁴⁰⁵ **Tercüman**, 21 Şubat 1984.

⁴⁰⁶ **Tercüman**, 21 Şubat 1984.

⁴⁰⁷ **Tercüman**, 5 Mart 1984

⁴⁰⁸ **Tercüman**, 6 Mart 1984

⁴⁰⁹ **Milliyet**, 7 Mart 1984

komünist milletvekili var” ifadesinin gerçeği yansıtmadığını açıklamıştır.⁴¹⁰ Görüldüğü üzere Sunalp’ın zihnindeki muhalefet algısı komünizm karşıtlığı üzerinde şekillenmektedir. Diğer muhalefet partileri geçim sıkıntısı ve ekonomik sorunlar üzerinde yoğunlaşırken MDP’de bu konularla ilgili eleştirilerini sunmakla birlikte o dönem için modası geçmiş görünen komünizm karşıtı söylemi halkta karşılık bulmamaktadır.

Seçim çalışmalarının ikinci turuna İzmir’de başlayan Sunalp, 6 Kasım seçimlerindeki yenilginin üzerinde durmuş “*seçim öncesinde hükümetin vebalini biz yüklendik*” demiştir.⁴¹¹

Seçim için yapılan mitinglerde her parti önemli kalabalıklar topluyordu. MDP’nin mitingleri ise oldukça tenhaydı. Sönük ve organizasyon bozukluklarının göze çarptığı Sunalp’ın Ege gezisi coşkuz bir şekilde devam etti. Sunalp yaptığı konuşmalarda ANAP’ın yanı sıra DYP’ye de yüklenmekteydi. DYP’yi ,kin, husumet, intikam ve geriye dönüşten oluşan “Dört Yol Partisi” olarak nitelendiren Sunalp, demokrasiye geçerken merkez sağda kurulan ilk partinin MDP olduğunu söylüyordu. Ölmeden önce MDP’yi iktidar yapacağı vaadinde bulunan Sunalp, istifalarla ilgili olarak sırtlarındaki yükten kurtulduklarını ifade ediyordu.⁴¹² Denizli’deki konuşmasında belediye başkan adaylarını belirleme yöntemleri ile ilgili bilgi veren Sunalp, diğer parti liderlerinin adayları kendileri belirlerken MDP’nin adaylarının örgütlerdeki oylamalarla belirlendiğini dile getirdi.⁴¹³ Sunalp’i bu yola iten şüphesiz parti içi muhalefettir. Genel seçim başarısızlığını üst yönetime mal eden il başkanlarının tavrına karşılık Sunalp, adayları örgüte seçtirerek olası bir seçim yenilgisi durumunda tepkileri kendisi üzerinden atmak istemektedir. Bu suretle parti içi muhalefetin önünü kesmek niyetindedir.

Yozgat’ta konuşan Sunalp, “*Benim partiyi bırakacağımı, MDP’yi dağıtacağımı söylüyorlar. Ben Kore’de savaş yaptım. Askerimi yalnız bırakmadım. Şimdi mi sorumluluğu bırakıp kaçacağım? İnanmayın onlara*” dedi. DYP ve SODEP’in “*biz milletin partisiyiz, 6 Kasım’da Meclise girenler devletin partisi*” eleştirilerine de yanıt veren Sunalp,” *Millet devletten ayrılmaz, yoktur öyle bir şey*” sözleriyle devam ettiği konuşmasında orta direğin devrildiğini ancak kaldırmanın mümkün olduğunu söyledi.⁴¹⁴

---

⁴¹⁰ Milliyet, 8Mart 1984.

⁴¹¹ Milliyet, 14 Mart 1983.

⁴¹² Milliyet, 15 Mart 1984.

⁴¹³ Milliyet,16 Mart 1984.

⁴¹⁴ Milliyet, 18 Mart 1984.

Sunalp seçim gezileri boyunca yukarıda belirtilen konular üzerinde durmuş ve 6 Kasım'da kendilerine verilen 4 milyon oyu muhafaza ettiklerini belirten açıklamalarda bulunmuştur.⁴¹⁵MDP propaganda sürecinde genel olarak öteki partilerin geçmişten ders almadıklarını, aralarında kısır tartışmalara devam ettiklerini, kendilerinin aydınlık günlerin teminatı olduklarını, gelecekte iktidar olacakları üzerinde durdu. Yerel propaganda ögesi olarak da adaylarının kişiliklerini tanıtmaya, onların çalışkan ve yapıcı olduklarını belirtmeye çalıştı.⁴¹⁶

İl ve ilçe teşkilatları birbiri ardına ANAP ve DYP' ye geçen MDP seçim süresince en az umut vaat eden parti oldu. Teşkilatlarında ve mitinglerinde genel bir sessizlik vardı. Belediye başkan adayları halk tarafından tanınmıyordu. Kamuoyu MDP'nin seçimlerden sonra eriyeceği konusunda hemfikir görünüyordu. 6 Kasım seçimleri öncesi basında geniş yer bulan MDP ve Sunalp'in söylemleri artık rağbet görmüyor, dar sütunlarda geçirilirdi.

25 Mart günü yapılan yerel seçimlerin sonucunda beklenen oldu. 1590 belediyeden 96 tanesini kazanan MDP, yalnızca Muş ve Şanlıurfa'da il belediye başkanlığı kazanabildi. MDP'nin İl Genel Meclisi bazında aldığı oylar %6,9' da kaldı. ANAP iktidar olanaklarını da kullandığı seçimde %41.5 oy alırken, SODEP ise %23,5 oy aldı. DYP beklentilerin altında kalarak %13,3 oy alırken HP %8,8'de kaldı.⁴¹⁷

Sonuçlar seçmenin ANAP dışında 12 Eylül partilerinden uzaklaştığını ve sağ ve sol tabanın geleneksel partilerine döndüğünü gösteriyordu. MDP 6 Kasım seçimlerinde aldığı oyları ANAP ve DYP'ye kaptırılmış görünüyordu. Zira bu iki parti Adalet Partisi geleneğinin temsilcileriydi. Seçmen aslına rücu etmiş ve suni olarak yaratılan partilerden uzaklaşmıştı. Seçmen nezdinde desteğini yitiren MDP ve HP' yi Meclis içinde de zor günler bekliyordu. Bundan sonra iktidar partisine karşı muhalefetin moral gücü meclis dışında bulunan SODEP ve DYP'ye geçti. Bu durum MDP'nin dağılma sürecine girmesinin en büyük sebebi olacaktı.

---

⁴¹⁵ **Milliyet**, 23 Mart 1984.

⁴¹⁶ **Milliyet**, 24 Mart 1984.

⁴¹⁷ **Tercüman**, 31 Mart 1984.

2.6. İstifaların Başlaması

Seçim sonuçlarının ardından değerlendirme yapmak için toplanan MDP grubundan sürpriz bir istifa çıktı. Partinin kuruluşunda etkin bir rol alan Genel Sekreter Doğan Kasaroğlu görevinden istifa etti. MDP grup sözcüsü Ülkü Söylemezoğlu Turgut Sunalp'ın istifasının sözkonusu edilmediğini fakat 11 Nisan'da yapılacak toplantıda Genel Başkan dahil Merkez Karar Yönetim Kurulunun tümünün istifa edebileceğini açıkladı. Söylemezoğlu parti olarak başka bir partiyle birleşme gündemlerinin olmadığını söyledi.⁴¹⁸ Aynı günlerde Söylemezoğlu'nun açıklamalarına karşın İstanbul Milletvekili Memduh Yaşa MDP ve DYP'nin birleşmesi gerektiğinden bahsetmekteydi.⁴¹⁹ Yaşa'ya göre *“MDP ile DYP arasındaki kırgınlık giderilmeli, Batı'lı anlamda laik bir çizgide liberaller buluşmalıdır. Şu andaki belirtiler ve davranışlar, ANAP'ın gittikçe daha sağa kayacağı ve birleştirici faktör olmaktan uzaklaşacağını gösteriyor.”*⁴²⁰

MDP'de bunalım 11 Nisan'da yapılan toplantıda da atlatılmadı. Beş Genel Başkan Yardımcısı 20 Nisan'dan itibaren geçerli olacak şekilde istifalarını bildirdiler.⁴²¹ Partinin Merkez Karar Yönetim Kurulu toplantısında bir çok üye Turgut Sunalp'e *“partinin bu hale gelmesinin tek müsebbibi sensin”* diye bağırdı. Bu durum üzerine Sunalp toplantıyı terk etmek zorunda kaldı.⁴²² 20 Nisan'da yapılan Kurucular Kurulu Toplantısında Merkez Karar ve Yönetim Kurulu tamamen değişti. Genel Sekreterliğe Ülkü Söylemezoğlu getirilirken Genel Saymanlığa da *“bira”* çıkışıyla adını duyuran Mahmut Altunakar getirildi. Daha önce Genel Başkan değişimi konusunda tavizsiz konuşmalarıyla dikkat çeken Sunalp, yaptığı açıklamada veliaht beklediğini ifade etti. Toplantıda meydana gelen önemli bir olay da Davut Akça'nın istifa etmesiydi.⁴²³ Bu toplantının ardından MDP için dağılmanın kaçınılmaz olduğu anlaşıldı. İktidar olmak için kurulan parti, geleneksel bir tabana sahip olmadığı için muhalefette tutunamıyordu. Merkez sağdaki diğer partilerle siyasal ve ekonomik olarak aynı düzlemde duran milletvekili ve üyeler, kendilerini partide tutacak bir motivasyona sahip değillerdi. Bu da MDP'yi dış müdahalelere açık bir hale getiriyordu.

---

⁴¹⁸ **Milliyet**, 6 Nisan 1984.

⁴¹⁹ **Milliyet**, 7 Nisan 1984.

⁴²⁰ **Turgut, a.g.e;** s. 104

⁴²¹ **Tercüman**, 12 Nisan 1984.

⁴²² Evren, **Kenan Evren'in Anıları 5**, s.78

⁴²³ **Milliyet**, 21 Nisan 1984.

Nitekim partide istifalar artık milletvekili düzeyinde gerçekleşmeye başladı. Muş milletvekili Nazmi Önder, Muş İl Örgütü ile birlikte istifa ettiğini açıkladı. Sunalp istifanın ardından diğer partilerin tahrikine dikkat çeken bir açıklama yaptı ve Nazmi Önder'in bunalım geçirdiğini ileri sürdü.⁴²⁴

Partisinin kuruluş yıldönümünde bir açıklama yapan Sunalp, inanç partisi olduklarını yineledi ve gelecek için umutlu olduklarını ekledi. MDP'nin demokrasiye geçişteki rolüne vurgu yapan Sunalp, ciddi, dürüst ve seviyeli bir politika yaptıklarını belirterek hükümetin icraatlarının sonuçlarının alınacağı bir dönemde sert muhalefet yapmayı doğru bulmadıklarını söyledi.⁴²⁵ Bir yıl önce “*iktidara mahkum*” bir parti olarak kurulan MDP'nin bir yıl içinde dağılmanın eşiğine gelmiş olması en azından söylem bazında Sunalp'i etkilememiş görünmekteyse de durum hiç de öyle değildi. Sunalp dağılmayı önlemek için taraftarlarına umut vermeyi sürdürüyordu.

2.7. Sağda Birlik Çabaları

Haziran ayında MDP içindeki kaynama durulmuş gibi görünüyordu. Kamran İnan'ın hükümetin Eylül'e kadar düşebileceği ve milli bir koalisyon kurulabileceği çıkışına karşılık SODEP lideri Erdal İnönü'nün Meclisteki muhalefet partilerini ANAP'a karşı güçbirliğine çağırması Sunalp tarafından olumsuz karşılandı. SODEP ile böyle bir işbirliği içine girmeyeceklerini kendilerinin “*milliyetçi*” olduğunu belirtti. Sunalp Meclis dışı muhalefetin de Meclis dışı iktidarı meşrulaştıracağı görüşündeydi. Sunalp o günlerde dillendirilen erken seçime de soğuk baktığını açıkladı.⁴²⁶ Sunalp'in bu çağırışı “*12 Eylül öncesi duruma dönmek* olarak” algıladığı kuvvetle muhtemeldir. Sıkı bir 12 Eylül savunucusu olan Sunalp, solcu bir partiyle işbirliği yapmayı muhalefette iken dahi kabul etmemektedir. Ayrıca yerel seçimlerde aldığı yenilgiyle birlikte Meclis içindeki meşruluğu tartışmalı hale gelen MDP, Meclis dışından partilerle işbirliği yaparak bu algıyı güçlendirmek istememektedir. Yani Sunalp, Meclis dışını meşrulaştırarak partisinin meşruluğunun sorgulanmasını engellemeye çalışmaktadır.

MDP Genel Sekreteri Ülkü Söylemezoğlu ise parti başkanıyla aynı fikirde değildi. Sunalp'in iktidara yakın söylemlerine karşı Söylemezoğlu hükümetin kötüye gidişi kabul

---

⁴²⁴ **Milliyet**, 26 Nisan 1984.

⁴²⁵ **Milliyet**, 16 Mayıs 1984.

⁴²⁶ **Milliyet**, 6 Haziran 1984

edip uyguladığı ekonomik politikayı değiştirmesini, başarısız bakanları azletmesini, hükümetin istifa etmesi halinde milli koalisyon kurulabileceğini ve son çare olarak erken seçime gidilebileceğini açıkladı.⁴²⁷ Bu açıklamaların Sunalp'ın hoşuna gitmediği muhakkaktır. Fakat Nisan ayında gerçekleşen yönetim değişikliği ile parti içindeki dengelerin Söylemezoğlu lehine değiştiği anlaşılmaktadır.

Sağın üç partiye bölünmüş olması sağ çevrelerde “*SODEP iktidara gelecek*” endişesine sebep oldu. SODEP ve HP'nin birleşme görüşmelerine başlaması bu endişeyi daha da arttırdı. Bunun üzerine muhalefetteki iki sağ parti olan MDP ve DYP arasında birleşme için zemin yoklanmaya başlandı. Birleşme gündemine en çok sahip çıkan isimler MDP'li Namık Kemal Şengün, Memduh Yaşa ve Musa Ögün oldu. Buna rağmen Turgut Sunalp birleşme konusunda çekimserdi. DYP'lilere kapısının açık olduğunu söylüyor ancak birleşme konusunda isteksiz görünüyordu.⁴²⁸

Namık Kemal Şengün ve Memduh Yaşa ise Hüsamettin Cindoruk ile birleşme konusunda bir görüşme yapmışlardı. Görüşme elbette Demirel'in bilgisi dahilinde oldu. Turgut Sunalp'ın olumsuz tavrına DYP'nin isteksizliği eklenince 1984 Temmuz ayında gerçekleşen birleşme görüşmeleri kesildi.⁴²⁹ DYP ile MDP'nin birleşme fikri ortaya çıkınca ANAP'ta da MDP ile birleşme fikri oluşmaya başladı. Kulislerde MDP' den ANAP'a geçecek yirmi milletvekili olacağı söylentileri ortaya atıldı. Buna rağmen ANAP yönetimi birleşme için istekte bulunan milletvekillerine “*acele etmeyin*” demiş ve ihtiyatlı bir dil kullanmıştır.⁴³⁰ ANAP meclis çoğunluğunu elinde bulundurması sebebiyle yeni gelecek milletvekillerine en az ihtiyaç duyan partiydi ve aynı zamanda yeni katılacak milletvekillerinin beklentileriyle uğraşmamak için ihtiyatlı davranmaktaydı. Zira Özal ertesi gün yaptığı açıklamada “*MDP milletvekilleri ANAP'a gelemez*” dedi. Çünkü bunun için anayasal bir engel vardı. Anayasa milletvekillerinin istifa edip başka bir partiye geçmesini engelliyordu. İstifa eden milletvekili ancak bağımsız olarak Meclis'te yer alabiliyordu.⁴³¹ Anayasanın bu hükmü yüzünden milletvekilleri istifa etmek yerine partilerin birleşmesini istemişlerdir. Fakat partilerin birleşmesinin önündeki engel hazine yardımıdır. Mecliste yer alan partilere yapılan hazine yardımı, partinin kendini feshetmesi

---

⁴²⁷ **Milliyet**,10 Haziran 1984.

⁴²⁸ **Tercüman**,10 Temmuz 1984.

⁴²⁹ Donat, **Yavuz Donat'ın Vitrininden 3,Özallı Yıllar**,s.296-297

⁴³⁰ **Milliyet**, 11Temmuz 1984.

⁴³¹ **Milliyet**, 12 Temmuz 1984.

veya başka bir parti ile birleşerek hukuki varlığına son vermesi halinde kesiliyordu. Bu durum Sunalp'ın elini güçlendiren bir durum olsa gerektir. Zira DYP ile birleşildiği takdirde hazine yardımı alabilmek için birleşmenin MDP çatısı altında olması gerekmektedir.

1984 yaz aylarında sağda birlik için ortaya çıkan isimlerden biri Mehmet Yazar oldu. Seçimlerden önce de ilk olarak Bülend Ulusu'nun parti kurma çalışmaları sırasında adı öne çıkan Yazar şimdi de yeni bir parti kurarak saği birleştirme iddiasıyla ortaya çıkmıştı. Bu durum mevcut partilerin birleşme arayışlarını hızlandırdı. Zira sağdaki liderler Yazar parti kurmadan önce birleşirlerse bu tehlikeyi önleyebileceklerini düşünüyorlardı. Daha önce DYP ile birleşmeye karşı çıkan Sunalp'ın o günlerde birleşme konusunda sıcak mesajlar vermeye başlaması bu durumla ilgili olsa gerektir.⁴³² İlginç olan o günlerde MDP'nin birleşme konusunda sıcak tavrına rağmen DYP'nin birleşmeye soğuk bakmasıdır. Birleşme durumunda Mecliste temsil edilme şansı yakalayacak olan DYP kurmaylarının bu tavrının altında Demirel'in Meclis'i meşru görmeme düşüncesi yatmaktadır. Demirel 6 Kasım seçimlerini meşru görmediğinden bu seçimlerle oluşturulan Mecliste yer almak istememektedir. DYP'nin Meclise girmesi 12 Eylül rejimini onaylamak anlamına geleceğinden Demirel birleşme konusuna temkinli yaklaşmaktadır. DYP Genel Başkan Yardımcısı Gökberk Ergenekon'un 25 Ağustos'ta MDP ile birleşme düşünülemez şeklindeki beyanatıyla bu iki parti arasındaki birleşme girişimi sonuçsuz kaldı.⁴³³ Ergenekon ilerleyen günlerde verdiği demeçlerle de MDP'nin himaye partisi olduğunu birleşmenin sandıkta olacağını söyledi.⁴³⁴

MDP'de üst yönetimin değişmesi bir süre parti içindeki sorunların ortaya çıkmamasına yol açıyorsa da Ekim ayında Üsküdar'da yapılan ilçe kongresinde huzursuzluklar yeniden ortaya çıktı. Sunalp'ın hükümete üç gol attıklarını iddia ettiği konuşması sırasında delegelerden bir kısmı "*küme düştük*" diye bağırdı.⁴³⁵ Küme düştüklerini iddia eden delegeler haksız değillerdi. Zira partinin seçmen desteği günden güne azalmaktaydı. 6 Kasım ve 25 Mart seçimlerini doğru tahmin eden PİAR'ın anketine

---

⁴³² **Milliyet**,21 Temmuz 1984.

⁴³³ **Milliyet**,26 Ağustos 1984

⁴³⁴ **Milliyet**, 27Ağustos 1984.

⁴³⁵ **Milliyet**, 22 Ekim 1984.

göre MDP'nin alacağı oy oranı %5.1 idi ve bu sonuçlarla baraj altında kalarak Meclise milletvekili gönderemiyordu.⁴³⁶

Olası bir seçimde barajın altında kalacağı kesin olan MDP, seçmen nezdinde kaybolan itibarını hükümete karşı sert bir muhalefet yaparak yeniden kazanmaya çalıştı. Yurt gezilerinde seçmenlerin sorunlarını dinleyen Sunalp, bunları banda alıyor ve hükümete karşı kullanıyordu. Meclis çalışmalarında da MDP grubu bütün enerjisini iktidara yönelik eleştirilerle harcıyordu. Gümrük yolsuzluğu sebebiyle 1984'ün Kasım ayında Turgut Özal hakkında gensoru önergesi veren MDP'nin önergesinin görüşülmesi 147 lehte oya karşı 194 aleyhte oyla reddedildi. Sert tartışmaların yaşandığı Mecliste sıra kapaklarına vurarak tepkilerini belli eden MDP milletvekilleri hükümetin istifasını istiyorlardı. Bununla birlikte MDP'nin en çok kaçındığı konu ise erken seçimdi. Olası bir seçimde konularını kaybedecekleri endişesini taşıyan partililer, bir yandan hükümetin istifasını isterken bir yandan da seçime karşı çıkarak ilginç bir görüntü oluşturuyorlardı.⁴³⁷

Kasım ayı MDP-DYP birleşmesi için yeniden girişimlerde bulunulan bir ay oldu. Hüsamettin Cindoruk MDP kurucularından Turan Altınoğlu ve İstanbul ilçe başkanlarıyla bir araya geldi. Altınoğlu bu görüşmede DYP'nin 12 Eylül'e karşı çıkmamasını istedi. Sağda birliğin bu şekilde olacağı üzerinde durdu. İki taraf da birleşme konusunda Turgut Sunalp'in devre dışı bırakılmaması konusunda mutabık kaldı. Aynı günlerde Sunalp ile eski Meclis Başkanı Ferruh Bozbeyle de milliyetçileri tek çatı altında toplanması ile ilgili bir görüşme gerçekleştirdi. Sunalp, sağda bütünleşmeyi savunmakla birlikte birleşmenin DYP çatısında gerçekleşmesini istemiyordu. Bununla birlikte birleşmenin gerçekleşmemesinin sebebi olarak "*DYP içindeki bazı inatçıları*" gösteriyordu. Sunalp'in kastettiği kişi Demirel'di. Zira partinin önemli isimlerinden Ahmet İhsan Kırımlı, Demirel ile temasa geçmiş, Demirel Kırımlı'ya acele edilmemesi yönünde telkinlerde bulunmuştu. Demirel ile Sunalp'in bir düğün töreninde şahit olarak bir araya getirilmesi de bu dönemde düşünülen fikirler arasındaydı. Gazeteci Yavuz Donat'ın bu konuyla ilgili o günlerde yaptığı yorum "*görülen o ki nikaha hazırlananlar var. Fakat aile büyüklerinden izin bekleniyor*" şeklindedir.⁴³⁸

---

⁴³⁶ **Milliyet**, 4 Kasım 1984.

⁴³⁷ **Tercüman**, 14 Kasım 1984.

⁴³⁸ Donat, **Yavuz Donat'ın Vitrininden 3, Özal'ın Yılları**, s.149-150.

Daha önce de belirttiğimiz gibi Demirel bir parti ile birleşerek Meclise girmeye soğuk bakmaktadır. Sunalp ise DYP ile birleşme olduğu takdirde kendi pozisyonu için endişelenmektedir. Demirel MDP ile birleşme fikrine sıcak bakmamasına rağmen Mehmet Yazar'ın parti kuracağına dair aldığı duyurular sebebiyle kararını gözden geçirmek durumunda kalmıştır. DYP içinde kendisine en yakın pozisyonda bulunan Cindoruk'u nabız yoklamak için MDP'liler ile görüşmeye gönderenin kendisi olduğu muhakkaktır. DYP Genel Başkanı Yıldırım Avcı ise bu görüşmelerden rahatsız olmuştu. Gazetecilere Cindoruk'un faaliyetlerinin partiyi bağlamadığını ima eden açıklamalarda bulundu. Mehmet Yazar'ın yeni bir parti kurma veya DYP'nin başına geçme niyeti hakkında da "*bana başkanlık ayakkabısı büyük gelebilir ama başkalarına da büyük gelebilir*" yorumunu yapmıştır.⁴³⁹ Bu dönemde DYP' de vitrin değişikliği tartışmaları yapılmaya başlanmıştır. Parti içinde bir grup, MDP'li Memduh Yaşa, Hilmi Biçer, Namık Kemal Şentürk ve Arif Atalay ile görüşüyordu. Oysa DYP yönetimi ve Demirel MDP'den DYP' ye alınacak çok az kişi olduğunu açık açık söylüyorlardı. Genel Başkan Yıldırım Avcı Danışma Meclisinde görev aldığı ve MDP içinde de çok sayıda Danışma Meclisinde görev alan milletvekili bulunduğundan taraflar birbirlerini tanıyorlardı.⁴⁴⁰

İki partinin temasları sonucunda gayri resmi olarak bir uzlaşmaya varıldı. Bu uzlaşmanın Sunalp'ın bilgisi ve iradesi dışında gerçekleştiği açıktır. Buna göre iki parti de kongrelerini yapacaklar ancak yönetim kademelerine birleşmeden yana olan kişilerin getirilmesine çalışacaklardı. Birleşme kongrelerin ardından gerçekleşecekti. İki partinin o gün için birleşmeleri sakıncalı görülüyordu. Bu sakıncanın Demirel tarafında dile getirildiği açıktır. O günlerde dile getirilen bir başka senaryoya göre ANAP ertesine sene içinde bulunduğu parti içi krizi aşamazsa MDP-DYP birlikteliği ve ANAP'tan alınacak 38 milletvekilinin yanı sıra HP'den geleceği düşünülen 8-9 milletvekili ile bir hükümet kurulabilirdi.⁴⁴¹

1984 Kasım ayında yaşanan ilginç bir gelişme de İzmir milletvekili Işıl Saygın'ın istifa etmeye karar vermesi oldu. İstifayı kabul etmeyeceğini söyleyen Sunalp ve parti üst yönetimi Saygın'ı ikna ederek istifasını geri almasını sağladılar. Saygın istifa gerekçesi olarak İzmir il örgütünde yaşanan huzursuzlukları göstermesine rağmen o günlerde Celal Bayar'ın etrafında toplanan bir grubun kuracağı partiye katılacağı

---

⁴³⁹ **Milliyet**, 15 Kasım 1984.

⁴⁴⁰ **Milliyet**, 15 Kasım 1984.

⁴⁴¹ Donat, **Yavuz Donat'ın Vitrininden 3,Özallı Yıllar**,s.150.

söylentileri vardı. Büyük Anadolu Partisi adını alması düşünülen partiyi Sunalp'e göre "eski demokratlar" kuruyordu. Bu partiyi kuracak kişi olarak da Mehmet Yazar'ın adı geçiyordu.⁴⁴² Mehmet Yazar adı sağda birlik söz konusu olduğunda sürekli gündeme gelmekteydi. Yazar bir türlü böyle bir parti kuramıyor fakat ismi diğer sağ partiler tarafından endişeyle anılıyordu.

2.8. MDP'nin 1985 Yılı Bütçe Yasa Tasarısına Karşı Tavrı

Aralık 1984'te ANAP'ın 1985 yılı bütçe tasarısı Meclis'e sunuldu. Sunalp bütçe tasarısı üzerinden ANAP iktidarının bir yıllık icraatına ilişkin değerlendirmelerde bulundu. Sunalp'e göre "Özal hükümeti, bir yıllık icraatı sonunda milleti karamsarlık ve umutsuzluk tablosu ile karşı karşıya bırakmıştır. Hükümetin, ekonomik politikası iflas etmiştir. Tehlike çanları çalmaktadır." Orta direğin feryat ettiğini söyleyen Sunalp, et. yağ, patates ithalini eleştirerek hükümetin Türkiye'yi aç bırakacağını iddia etmiştir. Konuşmasının devamında "Türkiye fakirleşmektedir. Ekonomik politika iflas etmiştir. Hükümet, sosyal muhtevadan yoksun insan unsurunu hiç kaale almadan icraatını sürdürmektedir. Rüşvet, yolsuzluk, hırsızlık, ahlaksızlık yaygınlaşmakta, tehlike çanları çalmaktadır" diyen Sunalp ayrıca ANAP iktidarının kadrolaşma hareketine giriştiğini iddia etmiş, "Hükümetin idari reform adı altında yaptığı düzenlemelerle idarenin yapısını bozması, yansız ve tarafsız olması gereken Devlet yönetimini bir partizanlık aleti haline getirmesine" dikkat çekmiştir. Sunalp dış politikada da AB'den uzaklaşılmasını eleştirmiştir. Genel olarak hükümet programını değerlendirirken üzerinde durduğu hususları içeren bir bütçe eleştirisi yapmış, konuşmasının sonunda her zaman söylediği gibi millet menfaatlerini her şeyin üzerinde tuttuklarını ve bu anlamda yapıcı bir muhalefet olduklarını belirtmiştir. MDP adına bütçenin geneline ilişkin konuşma yapan Sabri Keskin ise bütçenin enflasyona yenik düştüğünü belirtmiştir.⁴⁴³ Bütçe görüşmelerinin sonunda MDP bütçe tasarısına ret oyu vermiş buna rağmen 164 ret oyuna karşı 208 oyla bütçe kabul edilmiştir.⁴⁴⁴

1984 yılını değerlendiren Derya Sazak, MDP'nin yıl içinde tabanının kaymasına engel olamadığını belirtmiş, partinin kamuoyundaki zayıf görüntüsünün giderilebilmesi

---

⁴⁴² Milliyet, 29 Kasım 1984.

⁴⁴³ TBMM Tutanak Dergisi, 17. Dönem, 2. Yasama Yılı, Otuz Altıncı Birleşim, 8 Aralık 1984, C.9. s.85-91.

⁴⁴⁴ Cumhuriyet, 22 Aralık 1984.

ve daha etkin bir politika sürdürülmesi maksadıyla gerekirse yönetim değişikliğine gidilmesi amacıyla Kurucular Kurulunun toplantıya çağrılmasından söz edildiğini aktarmıştır.⁴⁴⁵

2.9. MDP İçindeki Huzursuzluk Devam Ediyor

1985 yılı Ocak ayı MDP içindeki kaynaşmanın tekrar ortaya çıktığı bir ay oldu. Parti içinde 26 milletvekili bir deklarasyon yayınlayarak Genel Merkez yönetiminin bütünüyle değiştirilmesini istedi. Deklarasyonda öne çıkan bir konu ise iktidar partisinin içinde bulunduğu durumun değerlendirilmesi gerektiği, bu dönemde teşkilatla ve halkla iyi diyalog kurabilecek bir yönetimin gerekliliği idi. Daha öncekilerin aksine parti içi muhalefet bu kez Sunalp'ın de değişmesini istemekteydi. Sunalp yerine düşünülen aday ise Memduh Yaşa idi. Yaşa DYP ile birleşmeyi savunan bir isimdi. Yaşa kendisine başkanlık için yapılan teklifleri değerlendireceğini söylüyordu. Sunalp ise daha önce olduğu gibi yine kendisinin Genel Başkanlığı ile ilgili bir sorun olmadığını iddia ediyor ve merkez sağdaki diğer partilerin MDP'yi karıştırmaya çalıştığını savunuyordu.⁴⁴⁶ Partide Memduh Yaşa, Doğan Kasaroğlu, Musa Ögün, Ahmet İhsan Kırımlı gibi isimler muhaliflerin safında yer alırken Ülkü Söylemezoğlu, Arif Atalay ve Turgut Sera Tirali Sunalp yanlıydılar. Sunalp yanlısı olarak saf tutan bu isimler dahi muhalefetin toplantılarına katılıyordu.⁴⁴⁷ Ay sonunda yapılan toplantıda Merkez Karar Yönetim Kurulunun istifa etmesiyle birlikte muhalefet istediği sonucu elde etti. Deklarasyon yayınlayan 10 milletvekili yeni oluşturulan Merkez Karar Yönetim Kuruluna girdi.⁴⁴⁸ Şubat ayında yapılan il ve ilçe kongrelerinde ise artık MDP'nin iki hizbe ayrıldığı kesinlikle görülmekteydi. Oldukça sert, kavgalı ve küfürlü geçen kongrelerde Sunalp yanlıları “Paşacılar” olarak adlandırılırken muhalefet ise “Yirmi Altılar” olarak adlandırılıyor ve il ve ilçe başkanlıkları için bu iki ekibin listeleri yarışıyor⁴⁴⁹

Parti içi muhalefetle uğraşan Sunalp bir yandan da muhalefet görevini yürütmeye çalışıyordu. 24 Ocak 1985'te Özal, Calp ve Sunalp TRT'de yayınlanan bir aşıkoturuma katıldılar. Sunalp'ın meclis dışı muhalefete olan soğukluğu burada da kendini gösterdi.

---

⁴⁴⁵ Milliyet, 24 Aralık 1984. Derya Sazak, Partiler İçin Sancılı Yıl.

⁴⁴⁶ Milliyet, 5 Ocak 1985.

⁴⁴⁷ Donat, Yavuz Donat'ın Vitrininden 3, Özal'ın Yılları, s.296.

⁴⁴⁸ Cumhuriyet, 26 Ocak 1985.

⁴⁴⁹ Milliyet, 4 Şubat 1985.

Meclis dışı partilerin haberlerinin TRT’de yayınlanmasının doğru olup olmadığına ilişkin bir soruya Calp ve Özal müspet cevap verirken Sunalp meclis dışı muhalefeti meşru göstermenin meclis dışı iktidara yol açacağını söyleyerek cevap verdi. Ayrıca erken seçime de kesinlikle karşı olduğunu belirtti. Calp ve Sunalp’in sert tavrına karşılık Özal’ın daha yumuşak bir görüntü sergilediği programda Sunalp hükümetin programında belirttiği hiçbir vaadi yerine getiremediğini söyledi. Sunalp’e göre hükümet sosyal yönü eksik monetarist bir ekonomik politika izliyordu. Bu durum da vatandaşın enflasyona karşı ezilmesi sonucunu doğuruyordu.⁴⁵⁰

Mecliste milletvekillerinin başka bir partiye transfer olmalarının önünü açacak bir düzenleme yapılmasının konuşulduğu sıralarda tam da bu öneriye denk düşecek gelişmeler meydana geldi. Önce MDP’nin Meclis Başkanvekili İskender Cenap Ege istifa etti. Ardından Murat Sökmenoğlu ve Abdurrahman Demirtaş ihraç istemiyle disipline verildi. Bu iki isim ihraç kararı çıkmadan istifalarını sundular. Bu ikiliyi Feyzullah Yıldırım ve Galip Deniz’in istifası takip etti. Daha önce de istifa edip geri alan Galip Deniz yine aynı yolu izledi ve bir gün sonra istifasını geri aldı. Genel Sekreter Ülkü Söylemezoğlu’nun bu olaya yorumu ilginçtir; “*Mehter takımına döndük, iki ileri bir geri*”⁴⁵¹

İlerleyen günlerde istifaların devam edeceğinin anlaşılması üzerine MDP grubunda konuşan milletvekilleri, istifaları Sunalp’a bağlayarak “*Sunalp bir dahaki seçimde aday olmayacağını şimdiden ilan etmelidir*” çağrısı yapıyorlardı. Öte yandan MDP’nin erimesi DYP’nin geleceğine ilişkin bir takım senaryoların yazılmasına sebep oldu. İstifa eden MDP’lilerle oluşturulacak bir DYP grubundan söz edilmeye başlandı. Bu anlamda DYP’nin Mayıs ayında toplanacak kongresinde aday olabilecek üç isim üzerinde duruluyordu. Bunlar mevcut Genel Başkan Yıldırım Avcı, Demirel’in desteklediği Hüsamettin Cindoruk ve adı öteden beri sağda birlik için geçen Mehmet Yazar’dı. Mehmet Yazar sağda bir parti kurmaktansa DYP Genel Başkanı olarak bu birlikteliği sağlamayı düşünüyordu. DYP içinde, seçilecek Genel Başkanın MDP’deki çözülmeyi kendi partisine kanalize edebilecek bir profilde olmasının gerekliliği vurgulanıyordu. Bunun yanında istifa eden milletvekillerinin başka bir partiye

---

⁴⁵⁰ Cumhuriyet, 25 Ocak 1985.

⁴⁵¹ Milliyet, 22 Şubat 1985.

geçememeleri sorununun yeni bir parti kurularak aşılmaya çalışılmasına yönelik fikirler de mevcuttu⁴⁵²

1985 Mart ayında da istifalar devam etti. İki milletvekilin istifası üzerine MDP içinde bir grup Sunalp'e çağrıda bulunarak partinin misyonunu kaybettiğini ve kendisini feshetmesi gerektiğini bildirdiler. Ahmet İhsan Kırımlı, Yılmaz Öztuna, Ali Rıza Çetinel ve Mustafa Tayyar'ın da bulunduğu MDP kurucularının da partiden istifa etmesiyle MDP gücünü önemli ölçüde kaybetti. Hatta bu istifalarla birlikte MDP'nin kurucu üye sayısı 36'ya düştü.⁴⁵³ O dönemde MDP'den istifa edenleri örgütleyen isim olarak kendisi veto sebebiyle milletvekili olamayan Ahmet İhsan Kırımlı ön plana çıkmaktadır. Kırımlı, Saadettin Bilgiç'e giderek "*Bunları alın, grup kurun. Yazar ortaya çıkarsa işiniz güçleşir*" dedi. Zira istifa eden milletvekilleri AP kökenliydi. Demirel ise bu çağrıya itibar etmedi. Hatta "*istifa etmesinler*" diye bir mesaj gönderdi. Böylece istifalar sınırlı sayıda kaldı. İstifaların sınırlı sayıda kalmasının bir diğer nedeni Sunalp'in ANAP hükümetinin yıkılarak yeni bir hükümet kurulacağı ve MDP'nin iktidar ortağı olacağı yönündeki bir söylentiye yaymasıydı.⁴⁵⁴ İstifalarla birlikte partiye oy veren seçmen de partiden uzaklaşıyordu. Sunalp'in "*dimdik ayaktayız*" mesajlarına rağmen yapılan bir ankette yerel seçimlerde MDP'ye oy verenlerin yalnızca yüzde36,38 'inin tekrar MDP'ye oy verecekleri ortaya çıktı.⁴⁵⁵

2.10. MDP'nin Büyük Kongresi

İstifa furiasının bir süre durması MDP içinde çatlakların sona erdiği anlamına gelmiyordu. Partinin ağır toplarından Memduh Yaşa, Doğan Kasaroğlu, Yılmaz Hocaoğlu, Namık Kemal Şentürk ve Musa Öğün gibi isimler istifa etmeyi düşünmekle beraber Temmuz ayında yapılacak büyük kongreyi bekliyordu. Muhalif milletvekilleri Sunalp'in yerine bir genel başkan adayı üzerinde karar vermeye çalışıyorlardı. Bu isimlerden biri de Sunalp'in en yakın adamlarından Ülkü Söylemezoğlu idi. En yakınındaki kişinin dahi kendisine rakip olarak gösterilmek istenmesi Sunalp'in içinde bulunduğu durumu özetlemektedir. Söylemezoğlu'nun yanı sıra Kamran İnan ve

---

⁴⁵² Milliyet, 1 Mart 1985.

⁴⁵³ Milliyet, 8 Mart 1985.

⁴⁵⁴ Donat, *Yavuz Donat'ın Vitrininden 3,Özallı Yıllar*,s.296.

⁴⁵⁵ Milliyet,11 Mart 1985.

Memduh Yaşa da genel başkanlık için düşünülen adaylar arasındaydı. Ancak bu iki isim de teklifi reddediyorlardı.⁴⁵⁶

MDP'deki çözüme bütün partilerin stratejisini belirlerken dikkate aldıkları bir durumdu. ANAP o günlerde eksilen milletvekili sayısını MDP'liler ile doldurmanın, DYP, istifa eden MDP'liler ile grup kurmanın, DYP Genel Başkanlığına aday olan Mehmet Yazar ise kaybetmesi halinde yeni kuracağı partiyi MDP'lilerle oluşturup Mecliste grup kurmanın hesaplarını yapıyordu.⁴⁵⁷

İstifa eden milletvekilleri ve parti içinde kalan muhaliflerden Doğan Kasaroğlu, Namık Kemal Şentürk ve Memduh Yaşa, DYP kongresini kazanarak başkan seçilen Hüsamettin Cindoruk'la görüşerek DYP misyonunun Mecliste sözcülüğünü yapabileceklerini söylediler. Cindoruk Meclisi karıştırmak niyetleri olmadığını söyleyerek bu öneriyi reddetti ve bazı gelişmelerin zamana bırakılmasını istedi. Şüphesiz Cindoruk da Temmuzda yapılacak kongreyi işaret etmekteydi. Kongrede Sunay aday olmazsa MDP'nin sağda birleşmeye niyetli tek bir başkan adayı olabilirdi. Yukarıda sayılan isimlere ek olarak Kamran İnan'ın girişimleriyle Sunalp'e aday olmaması yönünde baskılar yapılmaktaydı. Başkanlık için adı geçen adaylar ise Ülkü Söylemezoğlu, Kamran İnan ve Memduh Yaşa idi.⁴⁵⁸ 40 milletvekilinden oluşan muhalifler başkan arayışlarını 12 kişilik Birlik Komisyonu adını verdikleri bir grupta yapıyorlardı. Komisyon üyesi Arif Atalay kesinlikle parti dışından bir aday düşünmediklerini belirtiyordu.⁴⁵⁹

Parti içinde başkan arayışlarının yanında MDP parlamento içinde HP ile birlikte iktidarın yasa tasarılarına karşı etkili bir mücadele vermekteydi. Polisin yetkilerini arttırmayı öngören bir yasa tasarısının görüşülmesi sırasında MDP adına söz alan milletvekili kendisinin sosyalist olmadığını ancak bu yasanın polise olağanüstü yetkiler verdiğini söyledi.⁴⁶⁰ MDP'nin temel hak ve özgürlükler konusuna temkinli yaklaşan, bireyin özgürlüğü ve devletin güvenliği ikileminde tercihini her zaman ikincisinden yana kullanan bir parti olmakla birlikte bu yasa tasarısına ret oyu vermesi dikkat çekicidir. 12 Eylül felsefesine bağlılığını her fırsatta vurgulayan partinin bu tavrı, kamuoyunda iktidara

---

⁴⁵⁶ **Milliyet**,22 Mart 1985.

⁴⁵⁷ **Milliyet**,18 Nisan 1985.

⁴⁵⁸ **Milliyet**,9 Haziran 1983.

⁴⁵⁹ **Milliyet**,17 Haziran 1985.

⁴⁶⁰ **Milliyet**,17 Haziran 1985.

karşı alternatif olabileceği algısı yaratma amacını taşımaktadır. Öte yandan oylamaya 40 MDP'li milletvekilinin katılmaması da bu konuda parti içinde bir görüş ayrılığı olduğunu işaret etmektedir.⁴⁶¹

MDP'li 40 muhalif milletvekilinin girişimleriyle oluşturulan Birlik Komisyonu önce Mehmet Yazar'a teklif götürdü. DYP kongresinden henüz çıkan Yazar, “*şimdi sizin teklifinize evet dersem; kaybetti, terk etti gibi bir anlama olur, beni mazur görün*” dedi. Aynı teklif Kamran İnan'a da yapıldı. İnan “*ben liderlik istemem, ama Lider'in değişmesini isterim*” cevabı verdi. Bir süre Ali Bozer üzerinde durulduktan sonra son teklif Genel Sekreter Ülkü Söylemezoğlu'na yapıldı. Söylemezoğlu o günleri sonraki yıllarda gazetecilere şöyle anlatmıştır: “*Teşkilat huzursuzdu. Bir kan değişikliği isteniyordu. Aslında, seçimden sonra kan kaybına uğranmıştı. Ama tabanda taraftarımız çok. Mahalli seçimlere girişimizde, teşkilat dağılmıştı. 1700 belediye seçiminden ancak üçte birine girip, kendi çaba ve prestijimizle birkaç seçim kazanmıştık. Parti yeni bir genel başkan arayışı içine girdiğinde 12'ler Komitesi'nin bir üyesi olarak bizzat ben Sayın Yazar, Sayın İnan ve sayın Bozer'e Genel Başkan adaylığı teklif ettim. Komite, daha sonra aynı teklifi bana yaptı. Hazırlıklıydım.*”⁴⁶²

Partililer Sunalp aday olmazsa Söylemezoğlu'nun tek aday olarak seçimlere girmesi taraftarıydı. Sunalp liderliğinde girilen iki seçim yenilgisini öne çıkaran muhalefetin 13-14 Temmuz'da yapılacak kongreye “*Sivil başkan istiyoruz*” sloganıyla hazırlanmasına karşı Sunalp “*Parti kurulurken benim asker olduğumu bilmiyorlar mıydı?*” şeklinde tepki veriyor ve Ülkü Söylemezoğlu'nun karşısına çıkarılmasını entrika olarak nitelendiriyordu. Kongrede kendisine karşı yapılan entrikayı anlatacağını söyleyen Sunalp'e göre teşkilat kendisini destekliyordu. Oysa toplam 742 delegeden 330'una sahip 15 ilin sadece 3 tanesi Sunalp'i destekliyordu.⁴⁶³ Diyarbakır milletvekili Mahmut Altunakar ise kavgayı şu cümle ile açıklıyordu: “*Fikir ayrılığı yok, koltuk ayrılığı var.*”⁴⁶⁴

Sunalp'in bütün çağrılara rağmen başkanlıktan çekilmemesinin nedeni parti içindeki ülkücü grubun kendisini desteklemesiydi. Bu grup Sunalp'e destek veriyor “*Biz teşkilatçıyız, delegeyi ve Kongre'yi etkilemesini biliriz, dayan Paşa*” diyordu. ANAP

---

⁴⁶¹ **Cumhuriyet**, 17 Haziran 1985. Ulusu bu oylamada evet oyu kullanmış ve ANAP'lılar tarafından uzun süre alkışlanmıştır.

⁴⁶² Turgut, **a.g.e**; s. 111

⁴⁶³ **Milliyet**, 6 Temmuz 1985.

⁴⁶⁴ Turgut, **a.g.e**; s. 112.

kongresinde istediğini bulamayan eski MHP kadroları MDP içinde etkili olmak istiyorlardı. Milliyetçi düşüncenin görüşlerini yansıtan ve Alparslan Türkeş'e sempati duyduğu bilinen Yeni Düşünce gazetesinin manşeti de Sunalp'e verilen desteği gösteriyordu. Gazete manşetinde “ *MDP' de milliyetçiler imtihan arifesinde*” diyor ve ekliyordu: “*Sunalp, tek güçlü aday*”⁴⁶⁵ Eski MHP'liler tarafından kurulan Muhafazakar Parti'nin MDP'ye nüfuz ederek teşkilatlanma ve seçimlere girme niyeti taşıdığı bu dönemde dile getirilen iddialar arasındadır.

Bu arada DYP Genel Başkanı Cindoruk'un açıklamaları bu partiyle birleşmek isteyen MDP'liler için hayal kırıklığı yarattı. Cindoruk “ *6 Kasım partilerinin etkileri ve birlikleri çok yakında bitecektir. Bu partilerde genel başkan değişiminin hiçbir önemi yoktur. Teşkilatları zaaf içindedir ve bu partilerin yeniden hayata dönüşleri beklenemez. Biz diğer partilerin iç işlerine karışmayız. Sağda birlik için de birleşme kurallarımız vardır. Bu kurallar şunlardır; Parlamentoya dışardan karışmamak, başka partilerin iç işleriyle uğraşmamak, parlamentoda milletin oylarıyla temsil edilmek*” Cindoruk'un bu açıklamasına karşı Söylemezoğlu'da “*partiyi DYP'ye yamayacak*” söylentilerine karşı çıkıyor ve kendilerinin partiyi güçlendirmek, etkin bir muhalefet yapmak ve istifa eden milletvekillerini yeniden partiye katmak amacıyla oldukları söylüyordu. Söylemezoğlu Bülend Ulusu, Haluk Bayülgen ve Cafer Tayyar Sadıklar' a da aynı çağrışı tekrarlayacaklarını ifade etti.⁴⁶⁶

13 Temmuz 1985'te yapılan MDP Kongresi oldukça olaylı geçti. Sunalp ve Söylemezoğlu taraftarları arasında yumruklaşmalara varan kavgalar yaşandı. Sunalp salona sağ kolu hafif aşağıda Hitler selamını andıran bir giriş yaptı. Sunalp'in kongrede en büyük destekçisi ülkücülerdi. Bu yüzden kongreye “*Türkeş'in gölgesi*” düştü yorumları yapıldı. Sunalp kongre açılış konuşması yapmaya giderken kendisine MHP kongrelerini anımsatacak şekilde bayrak kuran ve kılıç hediye edildi. Muhalefet bu duruma “*ülkücüler bunlar, Türkeş'in yerine Sunalpi koydular*” diyerek itiraz etti. Bu arada Sunalp yanlıları da Söylemezoğlu'nun DYP ile ilişkisine dikkat çeken “*Kiralık Ülkü*” ve “*Ülkü Doğru Yola*” sloganları attılar. Salonda kopan büyük gürültü ve kavgaların ardından salon boşaltıldı. Yeniden toplanan kongrede Sunalp bir konuşma yaptı. Partiyi bu günlere

---

⁴⁶⁵ **Milliyet**, 13 Temmuz 1985.

⁴⁶⁶ **Milliyet**, 6 Temmuz 1985. Söylemezoğlu'nun istifa eden milletvekillerini geri çağırma ve teşkilatı güçlendirme vaatlerine rağmen istifa eden milletvekilleri geri dönmeyi düşünmediklerini açıkladılar. Kongreye ilişkin bir toplantı yapan İl Başkanları da yaptıkları açıklamalarda partinin durumunu ümitsiz olduğunu, Sunalp veya Söylemezoğlu'nun seçilmesinin hiçbir şeyi değiştirmeyeceğini söylediler. **Milliyet**, 12 Temmuz 1985.

kendisinin getirdiğini söyleyen Sunalp, partiyi sattırmayacağını ve kendisine komplo kurulduğunu ifade etti. Genel Başkanlık için yapılan oylama sonucunda 198 oy alan Sunalp'e karşı 425 oy alan Ülkü Söylemezoğlu partinin yeni genel başkanı oldu. Sonuçların açıklanmasını beklemeden salondan ayrılan Sunalp, "dinleneceğim, lütfen rahatsız etmeyin" diyerek gazetecilerin sorularını cevapsız bırakarak evine gitti. Evinde bazı milletvekilleri ve İl Başkanlarıyla ertesi gün yapılacak Merkez Karar Yönetim Kurulu seçimi için Söylemezoğlu'nun listesini delmek amacıyla bir toplantı yaptı. Toplantıda istifa seçeneği de konuşuldu. Söylemezoğlu ise seçimden sonra yaptığı açıklamada "partiyi satacak" suçlamalarına cevap verdi ve böyle bir niyetinin olmadığını MDP'yi güçlendirecek çalışmalar içinde bulunacağını söyledi.⁴⁶⁷

MDP Kongresini değerlendiren Metin Toker'e göre; "*MDP suni dağıtım sonucu oluşmuş bir partidir ve DYP ile birleşmesi kaçınılmazdır. Bundan sonra MDP adı sadece birleşme ve istifa konularında geçecektir.*" Teoman Erel ise "*eski politikacıları tasfiye edip yepyeni aktörlerle yepyeni bir politika sahnesi kurma fikri, yedi darbeyi, oturdu aşağı*" diyerek değerlendirmiştir. Milliyet gazetesinde çıkan bir haberde çeşitli gazetelerde yazan köşe yazarlarının yorumlarına yer verilmiş Oktay Ekşi'nin "demokrasinin d'sini dahi içine sindiremeden, onun müdahale ile değil ikna ile yaşadığını öğrenmeden yapay unsurları bünyesinde taşıyamayacağını peşinen kabul etmeden yola çıkanların varacağı yerin, bugün Sayın Turgut Sunalp'in bulunduğu yer olacağını, Milliyetçi Demokrasi Partisi'nin bu büyük kongresinden daha iyi anlatacak bir örnek bulmak kolay değildir." dediği aktarılmıştır. Nazlı Ilıcak'ın yorumu ise "*MDP'deki Genel Başkan değişikliği ise bir buçuk yıl önce bu partiye iktidar adayı, Turgut Sunalp'a da başbakan gözüyle bakanlara Türk Milletinin verdiği dördüncü ders oldu.*" şeklinde olmuştur. Yalçın Doğan'ın ise Cumhuriyet'te şöyle dediği belirtilmektedir: "*siyasette böylesine geniş çapta demokratik bir tasfiyeye Türkiye ilk kez tanık oluyor. Partiyi kuran lider kongreye gidiyor. Kongrede liderliği bırakıp çıkıyor. Böyle bir gelişmeyi enine boyuna incelemek ve bundan önemli dersler çıkarmak gerek.*" Muammer Yaşar ise Yeni Asır'da çıkan yazısında Sunalp'in demokrasiye hizmet ettiğini vurgulamakta ve bu anlamda Yalçın Doğan ile birlikte diğer yazarlardan ayrılmaktadır.⁴⁶⁸

Sunalp'i siyasete sokan Evren ise anılarında Sunalp'in kaybetmesini beklediğini söylemekte, dışarıdan bir kişi olduğu halde kendisinin bu sonucu tahmin edebildiği halde

---

⁴⁶⁷ Milliyet, 14 Temmuz 1985.

⁴⁶⁸ Milliyet, 16 Temmuz 1985.

Sunalp'in tahmin edememesini yadırgamaktadır. Evren'e göre: “*Sunalp partiyi kurmaya başladığı gündən beri maalesef kamuoyu tarafından tutulmadı. Kamuoyunun tutmadığı bir lideri elbette basın da tutmadı ve dolayısıyla desteklemedi. Biz milletvekili seçimlerinin akabinde aldığı sonuç üzerine parti başkanlığından kendiliğinden çekileceğini ümit ettik. Ama onu yapmadı. Basınla ters düştü, bizimle ters düştü. Halkın sevdiği Bülend Ulusu ile ters düştü. Velhasıl kendi yakın çevresinden başka herkesle ters düştü. Dün yapılan seçim sonucunda Sunalp'in böyle ağır bir yenilgiye uğramasına ben de bir asker olarak üzuldüm. Onun içindir ki Sunalp'in bu şekilde değil, kendi arzusu ile görevinden ayrılmasını doğru olacağını düşünmüştüm.*” Evren Ülkü Söylemezoğlu'nu ise Danışma Meclisinden tanıdığını ve onun da MDP'nin erimesine çare olamayacağını belirtmekte ve ileriki günlerde sağdaki partilerle birleşmeye çalışacağını söylemektedir.⁴⁶⁹

2.11. MDP'nin Yeni Yönetimi ve Fesih Kararı Alınması

Ülkü Söylemezoğlu'nun Genel Başkan seçilmesinin ardından yapılan seçimlerde MDP'nin yeni yönetimi belli oldu. Yeni yönetim şu isimlerden oluştu:

Ülkü Söylemezoğlu; Genel Başkan

Mehmet Kocabaş; Genel Başkan Yardımcısı, Koordinasyon Başkanı

Reyhan Sakallıoğlu; Genel Başkan Yardımcısı, Seçim İşleri Başkanı

İsmail Şengün; Genel Başkan Yardımcısı, Sosyal ve Ekonomik İşler Başkanı

Faik Tarımcıoğlu; Genel Başkan Yardımcısı, Propaganda Başkanı

Abdurrahman Necati Kara'a; Genel Sekreter

Ebubekir Akay; Genel Muhasip⁴⁷⁰

İmar ve İskan bakanlığında müsteşarlık görevi yürüten Ülkü Söylemezoğlu Evrenin de belirttiği gibi Danışma Meclisi üyeliğinde bulunmuş 1977 seçimlerinde ise

---

⁴⁶⁹ Evren, **Kenan Evren'in Anıları 5**, s.239-240. Sunalp'in basın ve halk tarafından tutulmamasının bir nedeni de uslubu ve kullandığı dil olmalıdır. Sanık bir kadına copla işkence yapıldığı iddialarına “ taş gibi delikanlı oğlanlar var elimizde, yirmi-yirmi bir yaşında. Yani kalkıp da bir kıza bu yoldan işkence yapacaksa copla müracaat etme gereği hisseder mi?” cevabını vermesi bu duruma bir örnektir. **Milliyet**, 30 Ekim 1985. Söylemezoğlu ise ilk sorgulamada eziyetin olduğunu belirterek işkencenin var olduğunu fakat bunu sistematik olduğunu söylemenin yanlış olduğunu savunmaktadır. **Milliyet**, 20 Aralık 1985.

⁴⁷⁰ Turgut, **a.g.e**; s. 113.

AP'den milletvekili adayı olmasına rağmen seçilememiştir. Demirel'in de yakından tanıdığı Söylemezoğlu AP'den milletvekili adayı olması sebebiyle DYP'liler tarafından tanınan ve sevilen bir isimdir. Buna rağmen DYP,MDP ile birleşme yanlısı görünmüyordu. Zaten birleşmenin önündeki hukuki engeller devam ediyordu. Bu ortamda Söylemezoğlu kendilerine hedef olarak 1986 yılında yapılacak ara seçimleri koydu. Birleşmenin halk tarafından sandıkta yapılacağını belirtti. Partiden daha önce istifa eden milletvekillerinin ise MDP'ye geri dönmeyip Mehmet Yazar tarafından kurulacak bir partiye katılacakları söylentisi vardı.⁴⁷¹

Seçimlerin ikinci gününde oy kullanmaya gitmeyen Sunalp bunu yeni seçilenlerin rahat çalışması için yaptığını söyledi. İstifa edeceği söylentilerini yalanladı. Buna rağmen Sunalp ekibinden Yılmaz Hocaoğlu ve Erdal Durukan Sunalp'ın karşı çıkmasına rağmen partiden istifa ettiğini açıkladılar.⁴⁷²

1985 Ağustos ayında birleşme için DYP ve MDP tekrar müzakerelere başladı. Genel başkanların prensipte anlaşmaları üzerine komisyonlar kurularak çalışmalara başlandı. Fakat her iki partinin de birleşmenin kendi tabanlarında olmasını istemeleri sebebiyle birleşme gerçekleşemedi.⁴⁷³

Söylemezoğlu ile birlikte MDP'nin siyasal tavrı fazla bir değişikliğe uğramadı. Başarısız birleşme girişimi dışında Sunalp döneminde olduğu gibi Hükümet'e ortadireği ezdiği ve fakirleştirdiği için yükleniliyordu. Milliyet'te yayımlanan bir ankette MDP'ye oy veren seçmenlerin yarısına yakını lider değişimini olumlu bulduğunu söylüyordu. Aynı ankette Mayıs ayındaki anket sonuçları yüzde 4,1 olan MDP'nin oyu yüzde 6,5 olarak tahmin ediliyordu.⁴⁷⁴

O günlerde gazeteler MDP'nin alacağı oyu küçümseseler de bugünden bakıldığında ANAP ve DYP'ye rağmen bu partinin tahmini oy oranının bir hayli yüksek olduğu düşünülebilir. Seçmen bazında düşünüldüğünde kendini merkez sağda konumlayanların oy verdiği varsayılan MDP'ye hangi motivasyonla oy verildiği ayrı bir tartışma konusu olabilir. Muhtemeldir ki ANAP'ın uyguladığı ekonomik politikalarından etkilenen ve ANAP'ta kısmen yer bulan İslami akımlara tepkili, bununla birlikte 12 Eylül

---

⁴⁷¹ *Milliyet*,14 Temmuz 1986. Yerli yazarlardan Yaşar Kemal'i beğendiğini söyleyen Söylemezoğlu yabancı yazarlardan da Ernest Hemingway'ı sevdiğini belirten ilginç bir politikacıydı.

⁴⁷²*Milliyet*,16 Temmuz 1986.

⁴⁷³ Turgut, *a.g.e*; s. 115.

⁴⁷⁴ *Tercüman*,19 Ağustos 1985.

öncesi uzlaşmaz bir tutum takınan Demirel ve AP'ye soğuk bakan bir merkez sağ seçmen profili tarafından tercih edilmektedir. Bu itibarla çalışmamızın esas varsayımını oluşturan MDP'nin suni bir parti olması sebebiyle seçmen nazarında itibar görmeyerek dağılması tezimize tezat bir durum ortaya çıkmaktadır.

İkinci dönem Meclis Başkanlığı için daha önce aday göstermeyen MDP bu kez Ahmet Süter'i aday gösterdi. Necmettin Karaduman'ın Meclis Başkanı seçildiği ilk dönem kendisini destekleyen MDP ilk önce Karaduman'ı destekleyeceğini ilan etse de daha sonra aday çıkarmaya karar verdi. İkinci kez başkan olan Karaduman'a karşı Ahmet Süter 37 oy alabildi.⁴⁷⁵ Bir süredir istifa haberleri kesilmeye başlayan MDP'de Fevzi Erdiç de istifa etti. Bu istifayla birlikte MDP'nin Meclisteki üye sayısı 53'e düştü.⁴⁷⁶

6 Ekim 1985'te Kulp ilçesinde yapılan belediye başkanlığı seçimini MDP'nin adayını kazandı. Ülkü Söylemezoğlu bunun önemli bir zafer olduğunu söyleyerek ANAP'ın bundan sonra seçim kazanacağını zannetmediğini söyledi.⁴⁷⁷

Ekim ayında iki parti yöneticileri tekrar birleşme için görüşmeler yapmaya başladı. Bu arada Anayasanın 84. Maddesinin değiştirilmesine ilişkin bazı çalışmalar yapılmaktaydı. Böylece parti değiştirmenin önü açılabilirdi. İki parti kamuoyunda öylesine birleşmiş görülüyorlardı ki seçim anketleri dahi iki partinin oylarını ayrı ayrı değil birleşik olarak gösteriyordu. Buna göre DYP-MDP ortaklığı yüzde 25 oya tekabül ediyordu. Buna karşılık DYP hala birleşmeyi değil MDP'yi partiye davet etme yolunu seçiyordu.⁴⁷⁸

Bülend Ulusu'nun parti kurma girişimlerinden beri ismi sürekli sağda kurulacak yeni bir parti ile anılan, sağı birleştirecek siyasetçi olarak görülen Mehmet Yazar 1985 Mayıs ayında yapılan DYP kongresinde Hüsamettin Cindoruk'a karşı genel başkanlık yarışını kaybetmişti. Yazar bir süre sonra DYP'den istifa ederek yeni bir parti kurmak için girişimlere başladı. DYP'den istifa eden Yazar 1986 Nisan ayında Ülkü Söylemezoğlu ile görüşmelere başladı. Görüşmeler sonunda MDP'nin kendini feshederek Yazar'ın kuracağı Hür Demokrat Parti'ye (HDP) katılması kararlaştırıldı. Böylece

---

⁴⁷⁵ **Tercüman**, 13 Eylül 1985.

⁴⁷⁶ **Cumhuriyet**, 13 Eylül 1985.

⁴⁷⁷ **Tercüman**, 7 Ekim 1985. MDP'nin gerek 6 Kasım 1983 gerekse 25 Mart 1984 seçimlerinde Doğu Anadolu ve Güneydoğu Anadolu bölgesinde diğer bölgelere göre daha başarılı olduğu görülmektedir. Başvurduğumuz kaynaklarda bu duruma ilişkin hiçbir vurgunun yapılmamış olması ilginçtir.

⁴⁷⁸ **Cumhuriyet**, 4 Kasım 1985.

milletvekillerinin parti deęiřtirmekten dolayı milletvekilliklerinin dūřmesi engellenmiř olacaktı. Zira partinin feshedilmesi milletvekillerinin iradesi dıřında gerçekleřeceęinden partisiz kalan milletvekilinin bir bařka partiye geçmesi mūmkūn olmaktaydı. Turgut Sunalp partinin feshedilmesine karřıydı. Bu kararın alınmasına, yaklařan seçimler nedeniyle bir daha Meclis'e girememe endiřesi tařıyan MDP'li milletvekillerin ve parti ūst yōnetiminin neden olduęu gōrūřundaydı. Sunalp ve kendisine yakın sekiz milletvekilinin parti feshedilse bile bařka bir partiye geçmeyerek baęımsız kalacakları dūřūnlüyordu.⁴⁷⁹

Birleřme kararı o zamana kadar MDP'lilere soęuk bakan Cindoruk'un da tepkisini çekti. Saęın tek liderinin Demirel olduęunu sōyleyen Cindoruk, buna raęmen feshin ardından MDP'li milletvekillerinin partisine girmesi yolunda çalıřmalar yapmaya bařladı. MDP'li milletvekillerine açıktan açıęa “*DYP ile birleřin*” çaęrısı yaptı. Cindoruk'un çaęrısının ardından Demirel de bazı MDP'li milletvekilleriyle gōrūřmeler gerçekleřtirdi. Yazar faktōrū DYP'yi olduęu kadar Őzal'ı da endiřelendirdi. Őzal MDP'li bazı milletvekilleri ile gōrūřerek ANAP'a katılmaları halinde milletvekilliklerinin dūřūrūlmeyeceęi sōzū verdi. Transferler konusunda iktidar partisi olması sebebiyle en řanslı parti olarak ANAP gōrūluyorsa da yeni gelecek milletvekillerinin bir sonraki seçimde kendi çevrelerinden aday olmasını istemeyen mevcut milletvekilleri MDP'lilerin transferine soęuk bakıyordu⁴⁸⁰

Partinin feshedilmesi halinde hangi partiye geçecekleri sorulan MDP'li milletvekillerinin bir çoęu renk vermiyor ve soruları yumuřak ifadelerle geiřtiriyorlardı. En ilginç cevaplardan birini Bolu milletvekili Yařar Gūlez verdi. “*MDP'nin kuruluřu eřyanın tabiatına aykırıydı. řimdi aslına dōnūyor.*”⁴⁸¹

Partinin Merkez Karar Yūrūtme Kurulunda yapılan oylama neticesinde katılan 35 ūyenin 34'ū partinin feshedilerek Yazar'ın kuracağı partiye katılma kararı aldı. Sadece Yalçın Kasaroęlu aleyhte oy kullandı. Alınan karara gōre 4 Mayıs'ta yapılacak Kongre ile MDP kendini feshedecekti. Sunalp, kurduğu partinin feshedilmesine izin vermeyeceğini belirterek Yazar'ın başarısız bir politikacı olduğunu sōyledi. Sunalp'in en yakınlarından Mahmut Altunakar da MDP'nin başarılı bōrokratlardan kurulan bir parti

---

⁴⁷⁹ **Cumhuriyet**,13 Nisan 1986.

⁴⁸⁰ **Cumhuriyet**,14 Nisan 1986.

⁴⁸¹ **Milliyet**, 14Nisan 1986.

olduğunu belirterek siyasetten anlamamaları yüzünden kendini feshetme noktasına geldiğini söyledi. Altunakar partinin bu yüzden Yazar'a teslim olduğunu düşüncesindeydi. Partinin kapatılacağı 4 Mayıs Kongresi yaklaşırken Merkez sağda bütün gözler bağımsız kalacak milletvekillerine çevrildi. DYP ve ANAP'ın MDP'nin feshinden değişik beklentileri vardı. O güne kadar Meclis'i meşru saymayan Demirel Turgut Sera Tirali ve Ahmet Sarp başkanlığındaki altı kişilik bir MDP heyetini kabul ederek, partinin feshinden sonra partiye katılacak milletvekilleriyle DYP'nin Mecliste grup kurmasını olumlu karşıladığını belirtti.⁴⁸² Bu DYP politikalarında köklü bir değişiklik anlamına geliyordu. Parlamento dışı muhalefeti parlamento içinde sürdürme niyetleri ortaya çıkmıştı. MDP'yi bütünüyle Yazar'a kaptırmak sağdaki boşluğu Yazar'ın doldurması anlamına geleceğinden buna mecbur kalmışlardı.

ANAP ise iki ihtimalli bir strateji benimsedi. Özal'a göre; Mehmet Yazar'ın grubu bulunan bir partinin başında bulunması parlamento dışı muhalefetin ortadan kalkmasına yol açacaktı. Ayrıca DYP'nin grup kurarak Mecliste bulunması meclisi gayri meşru sayan politikalarına bir son verecekti. Bu durum aynı zamanda siyasal yasaklıların mağdur pozisyonunu da ortadan kaldırırdı. İkinci ihtimal ise MDP milletvekillerinin ANAP'a katılmasıydı. Özal bu kapıyı da açık bırakıyor. Fakat gelenlerle pazarlığa girilmeyeceğini belirtiyordu.⁴⁸³

4 Mayıs 1986 da yapılan Olağanüstü Kongre'de 55 ret oyuna karşılık 354 kabul oyuyla MDP'nin kapatılmasına karar verildi. Fesih kararının ardından ağlayarak bir konuşma yapan Söylemezoğlu "*resimlerinizi bir albümde toplayacağım ve bu albümü sık sık öpeceğim*" dedi. Söylemezoğlu konuşmasında, alınan kararın Türk Demokrasisi için bir örnek olacağını söyledi. Kongrede Sunalp de bir konuşma yaparak fesih olayına karşı ret oyu verilmesini istedi. Milletvekillerinin 84. Madde sebebiyle böyle bir karar aldığını savunan Sunalp bu maddenin kısa süre sonra değişeceğini öne sürdü. Protestolar altında konuşan Sunalp konuşmasını kısa kesmek zorunda kaldı. Partinin feshi nedeniyle hesap raporlarının oylaması sonucunda da Sunalp ve Mahmut Altunakar dışındaki bütün delegeler raporu akladı.⁴⁸⁴

---

⁴⁸² **Milliyet**, 2 Mayıs 1986.

⁴⁸³ **Milliyet**;2 Mayıs 1986.

⁴⁸⁴ **Milliyet**;5 Mayıs 1986.

MDP'nin feshinin ardından 9 Mayıs'ta Mehmet Yazar nihayet parti kurdu. Fesihle birlikte bağımsız kalan MDP milletvekillerinden 22'si bu partinin kurucusu oldu. Böylece Yazar'ın kurduğu HDP grup kurarak Meclise girmiş oldu . HDP'ye katılan eski MDP'liler şunlardır. Ülkü Söylemezoğlu, Sedat Turan, Bülent Öncel, Eşref Akıncı, Kadri Altay, Muzaffer İlhan, Vecihi Akın, İsmet Tavgaç, Ahmet Süter, Osman Bahadır, Ferit Melen, Abdurrahman Kara'a, Faik Tarımcıoğlu, Sebahattin Eryurt, Fenni İslimyeli, Yılmaz Erdem, Ertuğrul Gökğün, Ayhan Sakallıoğlu, İsmail Şengün, Arif Atalay, Mehmet Yaşar, Selahattin Taflıoğlu.⁴⁸⁵

MDP'li milletvekillerinden 20'si de DYP'ye katıldı. Bu isimler şunlardır: Necla Tekinel, Abdullah Nejat Resuloğlu, Sabit Batumlu, İskender Cenap Ege, Mustafa Çorapçioğlu, Ayhan Çetin, Ahmet Sarp, Feyzullah Yıldırım, Turgut Sera Tirali, Murat Sökmenoğlu, Doğan Kasaroğlu, Namık Kemal Şentürk, Memduh Yaşa, Musa Öğün, Süleyman Çelebi, Mazhar Haznedar, Fehmi Memişoğlu, Abdurrezzak Ceylan, Cafer Tayyar Sadıklar, Mahmut Altunakar.⁴⁸⁶ Sebahattin Özbek ve Haluk Bayülken de ilerleyen yıllarda DYP' ye katıldı.⁴⁸⁷

ANAP'a katılan milletvekilleri ise şunlardı; Abdurrahman Demirtaş, İmren Aykut, Yılmaz Hocaoğlu, Mehmet Kocabaş, Sabri Keskin, Saadettin Ağacık, Nazmi Önder, Aziz Kaygısız, Işıl Saygın, Yılmaz Altuğ, Hilmi Biçer, Bahri Karakeçili, Ebubekir Akay, Necdet Naci Mimaroglu, Mükerrrem Hiç, Erdal Durukan, Ali Bozer, Rafet İbrahimoglu, Haydar Koyuncu, Ali Bozer, Rafet İbrahimoglu, Haydar Koyuncu, Turgut Kunter.⁴⁸⁸

Az sayıda milletvekili ise bağımsız kalmış bir kısmı yasama döneminin sonunda Turgut Sunalp gibi siyaseti bırakırken bir kısmı ise değişik partilere dağılmışlardır.

---

⁴⁸⁵ **Milliyet**; 9 Mayıs 1986.

⁴⁸⁶ **Milliyet**, 16 Mayıs 1986. Mahmut Altunakar daha önce de değinildiği üzere Sunalp'e en yakın milletvekili idi. İlginçtir ki Altunakar DYP'ye Sunalp'in tavsiyesi üzerine katılmıştır. Donat, **Yavuz Donat'ın Vitrininden 3,Özallı Yıllar**,s.297.

⁴⁸⁷ **Milliyet**, 10 Temmuz 1987.

⁴⁸⁸ **Milliyet**, 18 Mayıs 1986. Donat ; **Yavuz Donat'ın Vitrininden 3,Özallı Yıllar**,s.295-297

SONUÇ

12 Eylül Darbesi, etkisini günümüze kadar sürdüren sonuçları oldukça ağır askeri bir müdahaledir. Müdahalenin sahipleri tarafından dile getirilen, iç savaş ve bölünme tehdidine karşı 12 Eylül'ün ülkeye huzur ve barış getirdiği iddiası tartışmaya açıktır. Tam tersine, iddia sahiplerinin müdahaleye neden olan çatışmalı ortama göz yumarak kendilerine müdahale için fırsat yarattıkları muarızlarınca sık sık dile getirilmiştir. 12 Eylül'den yaklaşık iki yıl önce ilan edilen sıkıyönetime rağmen iç savaş ortamının 12 Eylül ile birlikte sona ermesi, orduyu kontrol eden cuntanın elinde güç varken dahi çatışmaları sonlandırmadığını göstermesi açısından önemlidir.

Meselenin sadece anarşi olmadığı, müdahalenin 24 Ocak Kararları ile ülkede uygulanmaya çalışılan serbest piyasa ekonomisinin tüm kurum ve kurallarıyla işlerlik kazanmasına yönelik olduğu da dile getirilen iddialar arasındadır. Bu anlamda ABD ve diğer batılı ülkelerin müdahaleden duydukları memnuniyet göz ardı edilmemelidir. Uluslararası dengelerin değişmesiyle birlikte komünizm tehdidine karşı “*istikrar*” unsuru olarak Türkiye'nin ekonomik anlamda liberal, siyasi ve sosyal alanda totaliter bir yapı arz etmesi bu ülkelerin stratejilerine de uygun düşmektedir. Darbenin hemen ardından Kenan Evren'in 24 Ocak Kararlarına ve NATO'ya bağlılığını vurgulaması dikkate değer bir veridir.

Darbe ile birlikte siyasi partiler, dernekler, sendikalar, gazeteler kapatılmış, bunların yöneticileri tutuklanmış, işkence görmüş, kitlesel gözaltılarla demokratik yaşam rafa kaldırılmış, infaz edilen ölüm cezaları ile toplumun bağrında onarılması güç yaralar açılmıştır. Darbecilerin hazırladığı 1982 Anayasası ile temel hak ve özgürlükler konusunda ciddi kısıtlamalara gidilmiştir.

Kenan Evren ve Konsey üyelerinin kesintiye uğrattığı çok partili demokratik parlamenter sistem üç yıl boyunca güdümlü bir meclisle partisiz olarak devam ettirilmiş, neticesinde ortaya çıkan yeni çok partili hayat yasakların ve kısıtlamaların gölgesinde kalmıştır. Bununla birlikte MGK üyeleri bir süre sonra kişisel gelecekleri konusunda endişeye düşmüşler, kurallarını kendilerinin belirledikleri çok partili yaşamla birlikte yargılanma ve kurdukları düzenin bozulma ihtimaline karşı siyasete de yön vermeye çalışmışlardır. İşte Milliyetçi Demokrasi Partisi bu endişenin bir ürünü olarak siyaset sahnesindeki yerini almıştır. MDP, hakkında ileri sürülen “*muvazaa partisi*” ithamına birebir karşılık gelen bir oluşumdur. Siyaseten hiçbir deneyimi olmayan emekli bir asker

tarafından, ait olduklarını iddia ettikleri merkez sağ gelenekten dışlanmış kişilerle birlikte kurulan MDP, kurucuları her ne kadar “*iktidara mahkumuz*” deseler de başarısızlığa mahkum bir parti olarak ölü doğmuştur.

Halkla temas etmek, sorunlarını dinlemek ve onlara daha iyi bir gelecek vaat etmek yerine iktidardan paylarını bir an önce almak için çalışmalarını sürdüren partililer, Milli Güvenlik Konseyine ve Anayasa oylamasında alınan yüzde doksan ikilik sonuca güvenmişler, Anayasa Referandumunun kendine özgü koşulları yüzünden bu denli ezici bir çoğunluk tarafından kabul edildiğini görememişlerdir.

Aslında 6 Kasım seçimlerinde alınan yenilgiye rağmen elde edilen %23.27 oranındaki oy ve kazanılan 71 milletvekili MDP kalibresinde bir parti için hiç de kötü bir sonuç değildir. ANAP’ın kapatılan AP’nin devamı olmadığına hükmeden bir kısım sağ seçmen tercihini kerhen de olsa MDP’den yana kullanmış ve bu durum partiyi parlamentoya sokmuştur. Fakat sorun MDP’nin de AP’nin devamı olmamasında yatmaktadır. Kapatılan AP’yi temsilen parlamento dışından muhalefetini sürdüren Süleyman Demirel’in desteğindeki DYP, sağ seçmen nezdinde ANAP’a muhalif sağ seçmenin temsilcisi olmuştur. Aynı durum bir diğer muvazaa partisi olan HP için de geçerli olmuş ve bu parti SODEP ile birleşmek zorunda kalmıştır.

Görüleceği üzere seçmen tercihini, siyaset mühendisliğine soyunan Konsey’in oluşturduğu partilerden yana kullanmamış, geleneksel olarak oy verdiği partileri temsil eden oluşumlara yönelmiştir. Bu durumun altında yatan sebep her iki partinin de suni olarak kurulmuş olmalarıdır.

MDP’nin handikaplarından biri de MGK içinde beliren iç çatışmadan etkilenmiş olmasıdır. MGK içindeki denizci ve havacıların oluşturduğu grup, başından itibaren partinin kurucusu Turgut Sunalp’i desteklememiştir. Bir denizci olan Bülend Ulusu’nun kurmak istedikleri partinin başında olmasını isteyen bu grup, karacı olan Kenan Evren’in Cumhurbaşkanı ve Necdet Üruğ’un Genel Kurmay Başkanı olmasıyla kendilerinin güvencesiz kaldıklarını düşünmüşler ve seçimlerde ANAP-MDP koalisyonu sonucunun çıkması için çaba sarf etmişlerdir. Bu grup kurulacak koalisyon hükümetine başbakan olacak kişinin Bülend Ulusu olmasını istemişlerdir. ANAP’ın seçimlere katılarak Turgut Sunalp’i olası bir başbakanlıktan etmesinin bir sebebi de bu olmalıdır.

Kenan Evren ve Necdet Üruğ tarafından desteklenen Turgut Sunalp, siyasete girdikten sonra beklentileri karşılayamamıştır. Kamuoyunda “Heybetli Paşa” imajı

çizmesi gereken Sunalp, tutuk görüntüsü, zayıf hitabeti ve basınla soğuk ilişkileri sebebiyle halkın gözünde olduğu kadar Evren ve Üruğ'un da desteğini sağlayamamıştır.

Seçimlere katılan üçüncü parti olan ANAP'ın durumu ise ayrı değerlendirilmelidir. Seçimlere katılıp katılmayacağı konusunda tereddüt edilen bir parti olarak ANAP, Konsey tarafından MDP'yi dengelemek için “iki buçukuncu” parti olarak seçimlere katılmıştır. Genel Başkanı Turgut Özal'ın kişisel karizmasının etkisiyle seçimlerde büyük bir başarı elde ederek iktidar olan bu parti, ilerleyen yıllarda Özal'ın Cumhurbaşkanı seçilmesinden sonra bir süre daha etkinlik gösterip günümüze kadar gelmişse de şu anda bir tabela partisi görünümündedir.

MDP, seçim başarısızlığının ardından “*MGK tarafından kayırılan parti*” payesini kaybetmiştir. Meclis içinde yaptığı muhalefet parlamento dışı muhalefetin gölgesinde kalmıştır. İktidar için kurulmuş bir parti olduğundan ve halk tabanına dayanmadığından muhalefette iken iktidar olmak için gerekli atılımları yapamamış, teşkilatını ANAP ve DYP'ye kaptırmıştır. İstifa eden milletvekilinin başka bir partiye geçmesinin önündeki yasal engeller sebebiyle bir müddet daha azalarak da olsa Meclis Grubunu muhafaza etmesine rağmen kendini feshederek milletvekilleriyle birlikte diğer sağ partilere katılmıştır. Bağımsız kalmayı tercih eden Turgut Sunalp ve az sayıdaki milletvekili ise bir daha siyasete dönmemişlerdir.

Bugün MDP dendiğinde akla, amblemine atfen “*horoz partisi*” dışında bir cümle gelmemesi, siyasette tepeden inme girişimlerin sonuçsuz kalacağını gösteren en büyük göstergedir. Osmanlı Devletinden bu yana devam eden partileşme geleneği bize köksüz, halka dayanmayan ve siyasi geleneği bulunmayan partilerin başarısızlığa mahkum olduğunu göstermektedir. MDP de bu tarihsel süreci tersine çevirememiş ve kendisi gibi suni partilerin uğradığı akıbeta uğramıştır.

KAYNAKÇA

1-Resmi Yayınlar

Resmi Gazete, 09.01. 1961.

Resmi Gazete, 30.01. 1981.

Resmi Gazete, 14.11.1983.

Hükümetler-Programları ve Genel Kurul Görüşmeleri, TBMM Başkanlığı Yayınları, 2013, Cilt 7

TBMM Tutanak Dergisi, 17. Dönem,1. Yasama Yılı, Birinci Birleşim, 4 Aralık 1983, C.1. s.12-13.

TBMM Tutanak Dergisi, 17. Dönem,1. Yasama Yılı, Dördüncü Birleşim, 6 Aralık 1983, C.1. s.22

TBMM Tutanak Dergisi, 17. Dönem,1. Yasama Yılı, Altıncı Birleşim, 8 Aralık 1983, C.1. s.35

TBMM Tutanak Dergisi, 17. Dönem,1. Yasama Yılı, On Yedinci Birleşim, 4 Ocak 1984, C.1.

TBMM Tutanak Dergisi, 17. Dönem,1. Yasama Yılı, On Sekizinci Birleşim, 5 Ocak 1984, C.1. s.239.

TBMM Tutanak Dergisi, 17. Dönem,1. Yasama Yılı, Kırk Dördüncü Birleşim , 27 Mart 1984, C.3. s.94

TBMM Tutanak Dergisi, 17. Dönem,1. Yasama Yılı, Kırk Beşinci Birleşim , 28 Mart 1984, C.3. s.126-130

TBMM Tutanak Dergisi, 17. Dönem,1. Yasama Yılı, Elli Altıncı Birleşim , 22 Ocak 1985, C.12. s.361-365

TBMM Tutanak Dergisi, 17. Dönem,1. Yasama Yılı, Yetmiş Dokuzuncu Birleşim, 14 Haziran 1984, C.4.

TBMM Tutanak Dergisi, 17. Dönem,2. Yasama Yılı, Üçüncü Birleşim, 25 Eylül 1984, C.6. s.137

TBMM Tutanak Dergisi, 17. Dönem, 2. Yasama Yılı, Sekizinci Birleşim , 4 Ekim 1984, C.7. s.84

TBMM Tutanak Dergisi, 17. Dönem,2. Yasama Yılı, Yirmi Yedinci Birleşim, 20 Kasım 1984, C.8.

TBMM Tutanak Dergisi, 17. Dönem,2. Yasama Yılı, Otuz Altıncı Birleşim, 8 Aralık 1984, C.9. s.85-91.

TBMM Tutanak Dergisi, 17. Dönem,3. Yasama Yılı, Otuz Altıncı Birleşim, 3Aralık 1985, C.21. s.188-189.

2-Basılı Kaynaklar

Ahmad, Feroz; **Demokrasi Sürecinde Türkiye**, (Çeviren. Ahmet Fethi), Hil Yayın, İstanbul 1994

Ahmad, Feroz,; **Bir Kimlik Peşinde Türkiye**, 2. Baskı, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2007

Arcayürek, Cüneyt; **11 Cumhurbaşkanı 11 Öykü Çankaya 1**, Cumhuriyet Kitapları İstanbul 2010.

Arcayürek, Cüneyt; **Yeni Demokrasi Yeni Arayışlar**, Bilgi Yayınevi, Ankara1984.

Avcıoğlu, Doğan; **Devrim ve Demokrasi Üzerine**, Tekin Yayın, İstanbul 2001. s.40-41

Başkaya, Fikret ; **Devletçilikten 24 Ocak Kararlarına-Türkiye Ekonomisinde İki Bunalım Dönemi**, Özgür Üniversite Yayınları, İstanbul 2004.

Bilgiç, Saadettin; **Dr. Saadettin Bilgiç Hatıraları**, Boğaziçi Yayınları, Birinci Baskı, İstanbul 1998.

Birand, Mehmet Ali; **12 Mart İhtilalin Peçesinde Demokrasi**, Can Yayınları, Birinci Basım, İstanbul 2016.

Birand, Mehmet Ali; **12 Eylül Saat 04.00**, Karacan Yayınları, İstanbul 1984.

Birand, Mehmet Ali, Yalçın Soner; **The Özal- Bir Davanın Öyküsü**, Doğan Kitap, İkinci Baskı, İstanbul 2001.

Birand, Mehmet Ali, Bila, Hikmet, Akar, Rıdvan; **12 Eylül Türkiye'nin Miladı**, Doğan Kitapçılık, Birinci Basım, İstanbul 1999.

Bora, Tanıl, Can Kemal; **Devlet, Ocak, Dergah; 12 Eylül'den 1990'lara Ülkücü Hareket**, İletişim Yayıncılık, Birinci Baskı, İstanbul 1991.

Cem, İsmail; **Ben Böyle Veda Etmeliyim**, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Beşinci Baskı, İstanbul 2008.

Cemal, Hasan; **Tank Sesiyle Uyanmak,12 Eylül Günlüğü**, Doğan Kitap, Onuncu Baskı, İstanbul 2004.

----- **Cumhuriyet Ansiklopedisi,1923-2000**, Yapı Kredi Yayınları, Beşinci Basım, İstanbul 2005.

Çavdar, Tefvîk; **Türkiye'nin Demokrasi Tarihi 1950'den Günümüze**, İmge Kitabevi, Üçüncü Baskı, Ankara 2004.

Doğan, Yalçın; **Dar Sokakta Siyaset(1980-1983)** Tekin Yayınevi, Birinci Baskı, İstanbul 1985.

Donat, Yavuz; **Demirel'in Yokluk Yılları**, Bilgi Yayınları Birinci Basım, Ankara 1993

Donat Yavuz; **Yavuz Donat'ın Vitrininden 3,Özallı Yıllar**, Bilgi Yayınevi, Birinci Baskı, İstanbul 1987.

Ertunç, Ahmet Cemil; **Cumhuriyetin Tarihi**, Pınar Yayınları, İstanbul 2005. s.470-471.

Evren, Kenan; **Kenan Evren'in Anıları 1**, Milliyet Yayınları, Birinci Baskı, İstanbul 1990.

Evren, Kenan; **Kenan Evren'in Anıları 2**, Milliyet Yayınları, Birinci Baskı, İstanbul 1991.

Kenan Evren; **Kenan Evren'in Anıları 3**, Milliyet Yayınları, Birinci Baskı, İstanbul 1991.

Evren, Kenan; **Kenan Evrenin Anıları 4**, Milliyet Yayınları Birinci Baskı İstanbul 1991.

Evren, Kenan; **Kenan Evren'in Anıları 5**, Milliyet Yayınları, Birinci Baskı, İstanbul 1991.

Güven, Turgut Yılmaz; **Demirel'li Yıllar-Hamzakoy'dan Demokrasi Mahzenine. Başak Matbaacılık, Ankara 1991.**

İnönü, Erdal; **Anılar ve Düşünceler 1,Yorum Kitapları**, Yirminci Baskı, İstanbul 1998.

- İnönü, Erdal; **Anılar ve Düşünceler 2, Yorum Kitapları**, Sekizinci Baskı, İstanbul 1998.
- Kara, Muzaffer Ayhan; **Türk Siyasi Yaşamında Koalisyon**, Big Bang Yayınları, Üçüncü Baskı, Ankara 2015.
- Kahraman, Ahmet; **İslamköylü Süleyman**, Öteki Yayınları, 2. Basım, Ankara 1999.
- Karpat, Kemal ; **Kısa Türkiye Tarihi 1800-2012**, Timaş Yayınları, Altıncı Baskı, İstanbul 2016.
- Karpat, Kemal; **Türk Siyasi Tarihi-Siyasal Sistemin Evrimi**, Timaş Yayınları, Altıncı Baskı, İstanbul 2015.
- Mardin, Şerif; **Türkiye’de Din ve Siyaset**, İletişim Yayınları, 10.Baskı, İstanbul,2004.
- Milliyetçi Demokrasi Partisi Programı**; Türk Matbaacılık Sanayii, Ankara , 1983.
- Milliyetçi Demokrasi Partisi Seçim Beyannamesi**; MDP Basın Merkezi Yayınları 7.
- Soysüren , Ali Haydar; **12 Mart Döneminde Nihat Erim Hükümetleri**, AKDITYK Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Birinci Baskı, Ankara 2014
- Tanör, Bülent; **Türkiye Tarihi 5, Bugünkü Türkiye Tarihi .1980-2003**, Cem Yayınevi, İstanbul 2004.
- Toker, Metin; **Not Defterimden; (1973 Seçimlerinden 12Eylüle)** Milliyet Yayınları, Birinci Baskı, İstanbul 1981.
- Turgut, Hulusi; **12 Eylül Partileri**, ABC Ajans, Birinci Baskı, İstanbul 1986
- Türkiye Cumhuriyeti Tarihi ;** Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara,2007.
- Yorgancıoğlu, Mehmet; **Politikanın İbret Dolu Seyir Defteri**, Dönence Yayınları, Birinci Baskı, İstanbul,2000.
- Uslubaş, Tolga; **Kronolojik Türkiye Tarihi Geçmişten Günümüze Türkiye**, CNR Yayınevi, Birinci Baskı, İstanbul,2013.
- Yaşar , Muammer; **Paşalar Politikası**, Dördüncü Basım, Tekin Yayınevi, Ankara 1990

3-Makaleler

Yıldırım, Kemal; “ 1950-2011 Yılları Arasında Yapılan Genel Seçimlere Yönelik Seçmen Davranışları Üzerine Bir Araştırma” *Ufuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. 2013, Yıl 2, Sayı 4 . s.23.

Altan,Cemal; “Genel Seçimler-Yerel Seçimler İlişkisi”, *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, c.3.2005. s. 12

Ali Haydar Soysüren, İhsan Kurtbaş; “Mefluc Devlet İradesinden Kudretli Devlete” *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt: 27, Sayı: 1, 2017. S.65.

Okur ,Mehmet Akif , “Türkiye-ABD İlişkilerinin 12 Eylül Kavşağı: Amerikan Belgeleri Darbe Hakkında Ne Anlatıyor?” *Uluslararası Hukuk ve Politika* ,Cilt. 10, Sayı. 40, 2014. s.73.

Boratav Korkut; “Bir Yıl Dönümü” *Mülkiyeliler Birliği Bülteni*, Sayı 1. 2009. s.7

Akıncı,Abdulahap ; “Türk Siyasal Hayatında 1980 Sonrası Darbeler ve e-Muhtıra” *Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt 15 Sayı 2, 2013. s.41.

4-Gazeteler

Cumhuriyet,13 Eylül 1980

Cumhuriyet,1 Temmuz 1981.

Cumhuriyet, 17Mayıs 1983, Yalçın Doğan , “MDP’nin Kurucuları ve Felsefesi”

Cumhuriyet, 17 Mayıs 1983.

Cumhuriyet, 21 Mayıs 1983

Cumhuriyet, 22 Mayıs 1983

Cumhuriyet, 1 Haziran 1983.

Cumhuriyet, 23 Haziran 1983.

Cumhuriyet, 6 Temmuz 1983.

Cumhuriyet, 16 Temmuz 1983.

Cumhuriyet, 16 Temmuz 1983.

Cumhuriyet, 23 Temmuz 1983

Cumhuriyet, 24 Ağustos 1983.

Cumhuriyet, 20 Ekim 1983
Cumhuriyet, 23 Ekim 1983
Cumhuriyet, 23 Ekim 1983. Uğur Mumcu, “Ortadirek”
Cumhuriyet, 23 Ekim 1983. Yalçın Doğan, “Üç Lider Üç Yaklaşım.”
Cumhuriyet, 29 Ekim 1983.
Cumhuriyet, 3 Kasım 1983
Cumhuriyet, 5 Kasım 1983.
Cumhuriyet, 14 Aralık 1983.
Cumhuriyet, 23 Aralık 1983
Cumhuriyet, 25 Aralık 1983.
Cumhuriyet, 27 Aralık 1983.
Cumhuriyet, 30 Aralık 1983.
Cumhuriyet, 10 Mayıs 1984
Cumhuriyet, 22 Aralık 1984.
Cumhuriyet, 25 Ocak 1985
Cumhuriyet, 17 Haziran 1985.
Cumhuriyet, 13 Eylül 1985..
Cumhuriyet, 4 Kasım 1985.
Cumhuriyet, 13 Nisan 1986
Cumhuriyet, 14 Nisan 1986.
Cumhuriyet, 26 Ocak 1985.
Milliyet, 2 Temmuz 1974.
Milliyet, 16 Mayıs 1974.
Milliyet, 27 Aralık 1978
Milliyet, 15 Ekim 1979.
Milliyet, 25 Ekim 1979.

Milliyet, 26 Ekim 1979.

Milliyet, 3 Ocak 1980

Milliyet, 25 Ocak 1980.

Milliyet, 26 Ocak 1980.

Milliyet, 27 Ocak 1980.

Milliyet, 28 Ocak 1980.

Milliyet, 30 Ocak 1980.

Milliyet, 13 Eylül 1980

Milliyet, 16 Ekim 1981

Milliyet,24 Ekim 1981.

Milliyet, 20 Temmuz 1982.

Milliyet,18 Ağustos 1982.

Milliyet,13 Ekim 1982

Milliyet, 19 Ekim 1982

Milliyet, 8 Kasım 1982

Milliyet,17 Kasım 1982.

Milliyet,18 Kasım 1982.

Milliyet,21 Ocak 1983

Milliyet, 1 Şubat 1983

Milliyet, 14 Mart 1983

Milliyet,2 Nisan 1983. Cüneyt Arcayürek, “Siyasal Trafik Bir Hızlandı ki.”

Milliyet, 14 Nisan 1983

Milliyet,15 Nisan 1983

Milliyet, 15 Nisan 1983. Teoman Erel, “Film Yine Yanmasın”

Milliyet, 24 Nisan 1983.

Milliyet, 27 Nisan 1983.

Milliyet, 27 Nisan 1983, Teoman Erel, “Merkez Sağ.”

Milliyet , 6 Mayıs 1983.

Milliyet, 7 Mayıs 1983.

Milliyet, 8 Mayıs 1983

Milliyet, 16 Mayıs 1983

Milliyet, 17 Mayıs 1983.

Milliyet, 18 Mayıs 1983.

Milliyet, 19 Mayıs 1983.

Milliyet, 23 Mayıs 1983.

Milliyet, 1 Haziran 1983.

Milliyet, 5 Haziran 1983.

Milliyet, 6 Haziran 1983

Milliyet,7 Haziran 1983.

Milliyet, 8 Haziran 1983.

Milliyet, 9 Haziran 1983.

Milliyet,11 Haziran 1983.

Milliyet, 12 Haziran 1983

Milliyet , 14 Haziran 1983, Mehmet Barlas, “Seçim Kanunu”

Milliyet, 15 Haziran 1983.

Milliyet,17 Haziran 1983

Milliyet, 20 Haziran 1983.

Milliyet , 21 Haziran 1983.

Milliyet, 27 Haziran 1983.

Milliyet, 1 Temmuz 1983.

Milliyet, 5 Temmuz 1983.

Milliyet,16 Ağustos 1983.

Milliyet, 28 Ağustos 1983

Milliyet, 5 Eylül 1983.

Milliyet, 15 Eylül 1983

Milliyet, 17 Eylül 1983

Milliyet, 22 Eylül 1983

Milliyet, 1 Ekim 1983.

Milliyet, 17 Ekim 1983.

Milliyet, 17 Eylül 1983, Cüneyt Arcayürek. "Mitinge İzmir'den Çok Çevre İllerden Gelenler Katıldı."

Milliyet, 18 Ekim 1983.

Milliyet, 20 Ekim 1983.

Milliyet, 23 Ekim 1983. Mümtaz Soysal, "Bütünleme Gerekir."

Milliyet, 23 Ekim 1983.

Milliyet, 24 Ekim 1983.

Milliyet, 25 Ekim 1983.

Milliyet , 26 Ekim 1983.

Milliyet , 27 Ekim 1983.

Milliyet, 27 Ekim 1983. Bülent Eşkinat. "Sunalp; MDP yüzde 60-70 oy toplayacak."

Milliyet, 28 Ekim 1983.

Milliyet , 29 Ekim 1983.

Milliyet, 30 Ekim 1983.

Milliyet, 31 Ekim 1983.

Milliyet, 31 Ekim 1983. Teoman Erel, "Özal mı Ulusu mu?"

Milliyet, 2 Kasım 1983.

Milliyet, 3 Kasım 1983.

Milliyet, 4 Kasım 1983.

Milliyet,10 Kasım 1983.
Milliyet,22 Kasım 1983
Milliyet,24 Kasım 1983.
Milliyet ,25 Kasım 1983.
Milliyet ,26 Kasım 1983
Milliyet, 1 Aralık 1983
Milliyet, 5 Aralık 1983.
Milliyet, 6 Aralık 1983.
Milliyet,7 Aralık 1983.
Milliyet,8 Aralık 1983.
Milliyet,14 Aralık 1983.
Milliyet, 18 Aralık 1983.
Milliyet, 19 Aralık 1983.
Milliyet, 23 Aralık 1983.
Milliyet,25 Aralık 1983.
Milliyet,27 Aralık 1983.
Milliyet,28 Aralık 1983
Milliyet ,5 Ocak 1984.
Milliyet, 5 Ocak 1984. Mehmet Barlas. “Sunalp Örneği.”
Milliyet,7 Ocak 1984.
Milliyet,8 Ocak 1984. Metin Toker. “Son Aşama”
Milliyet,9 Ocak 1984.
Milliyet,11 Ocak 1984.
Milliyet,14 Ocak 1984.
Milliyet,1 Şubat 1984.
Milliyet,2 Mart 1984.

Milliyet,7 Mart 1984
Milliyet,8Mart 1984.
Milliyet,15 Mart 1984.
Milliyet,16 Mart 1984.
Milliyet,18 Mart 1984.
Milliyet,23 Mart 1984.
Milliyet,24 Mart 1984.
Milliyet,6 Nisan 1984.
Milliyet,7 Nisan 1984.
Milliyet,21 Nisan 1984.
Milliyet,26 Nisan 1984.
Milliyet,16 Mayıs 1984.
Milliyet,6 Haziran 1984
Milliyet,10 Haziran 1984.
Milliyet ,11Temmuz 1984.
Milliyet,12 Temmuz 1984.
Milliyet,21 Temmuz 1984.
Milliyet,26Ağustos 1984
Milliyet, 27Ağustos 1984.
Milliyet, 22 Ekim 1984.
Milliyet,4 Kasım 1984.
Milliyet,15 Kasım 1984.
Milliyet,29 Kasım 1984.
Milliyet, 8 Aralık 1984.
Milliyet,24 Aralık 1984. Derya Sazak, “Partiler İçin Sancılı Yıl.”
Milliyet,5 Ocak 1985.

Milliyet,4 Şubat 1985.
Milliyet,22 Şubat 1985.
Milliyet,1 Mart 1985.
Milliyet8 Mart 1985.
Milliyet,11 Mart 1985.
Milliyet,22 Mart 1985.
Milliyet18 Nisan 1985.
Milliyet,9 Haziran 1983.
Milliyet,17 Haziran 1985.
Milliyet,6 Temmuz 1985.
Milliyet,12Temmuz 1985.
Milliyet, 13 Temmuz 1985.
Milliyet,14 Temmuz 1985.
Milliyet,16 Temmuz 1985.
Milliyet,30 Ekim 1985.
Milliyet,20 Aralık1985.
Milliyet ,14Nisan 1986.
Milliyet,2 Mayıs 1986.
Milliyet,5 Mayıs 1986.
Milliyet, 9 Mayıs 1986.
Milliyet, 16 Mayıs 1986.
Milliyet,18 Mayıs 1986
Milliyet,14 Temmuz 1986.
Milliyet,16 Temmuz 1986
Milliyet,10 Temmuz 1987.
Tercüman, 10 Şubat 1983.

Tercüman, 1 Kasım 1983

Tercüman,10 Şubat 1984.

Tercüman, 2Şubat 1984.

Tercüman, 8 Şubat 1984. Yavuz Donat. “Özal’ın Sürpriz Paketi.”

Tercüman,16 Şubat Perşembe. Yavuz Donat, ”Çarşamba Turu”

Tercüman,14 Şubat 1984.

Tercüman,14 Şubat 1984.

Tercüman,18 Şubat 1984.

Tercüman,21 Şubat 1984.

Tercüman,21 Şubat 1984.

Tercüman,5Mart 1984

Tercüman,6 Mart 1984

Tercüman,31 Mart 1984.

Tercüman,14 Kasım 1984.

Tercüman,19 Ağustos 1985.

Tercüman,13 Eylül 1985

Tercüman, 7 Ekim 1985

Tercüman, 24 Ekim 1983, Nazlı Ilıcak, “Açıkoturum”

Tercüman,10 Temmuz 1984

Tercüman,12 Nisan 1984.

Türkiye,2 Ekim 2014. Ceren Kenar